

ISSN 2410-9576 (Print)

ISSN 2412-2394 (Online)

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівська політехніка»

НАУКОВИЙ ВІСНИК ПОЛІССЯ

Науковий економічний журнал

№ 1(22)

ЧЕРНІГІВ

2021

Державна реєстраційна служба України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія KB № 21188-10988ПР від 03.02.2015 р.

Науковий журнал «Науковий вісник Полісся» включено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ (Наказ Міністерства освіти і науки України № 747 від 13.07.2015 р.)

Журнал зареєстровано, реферується та індексується у наступних міжнародних наукометричних базах даних, репозитаріях та пошукових системах: Міжнародний центр періодичних видань (ISSN International Centre, м. Париж), Ulrichsweb™ Global Serials Directory, Crossref (DOI: 10.25140/2410-9576), Google Scholar, Index Copernicus, Українська науково-освітня мережа УРАН, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, реферативна база даних «Україніка наукова».

Випуск рекомендовано до друку рішенням вченої ради
НУ «Чернігівська політехніка» від 27.09.2021 р., протокол № 9

Редакційна колегія:

Дубина М. В.	доктор економічних наук, професор (головний редактор);
Гонта О. І.	доктор економічних наук, професор;
Білгілі Ф.	доктор економічних наук, професор (Кайсері, Туреччина);
Брітченко І. Г.	доктор економічних наук, професор (Тарнобжег, Польща);
Гарафонова О. І.	доктор економічних наук, професор;
Дерій Ж. В.	доктор економічних наук, професор;
Живко З. Б.	доктор економічних наук, професор;
Ільчук В. П.	доктор економічних наук, професор;
Маргасова В. Г.	доктор економічних наук, професор;
Сорвиров Б. І.	доктор економічних наук, професор (Гомель, Білорусь);
Тропіна В. Б.	доктор економічних наук, професор;
Білан Ю. В.	доктор економічних наук, доцент (Щецин, Польща);
Холявко Н. І.	доктор економічних наук, доцент;
Стрілковскі В.	доктор економічних наук (Прага, Чехія);
Жаворонок А. В.	кандидат економічних наук, доцент;
Мороз Н. В.	відповідальний секретар.

Науковий вісник Полісся / НУ «Чернігівська політехніка». – Чернігів : НУ «Чернігівська
Н34 політехніка», 2021. – № 1 (22). – 184, [2] с.

Висвітлюються актуальні проблеми розвитку сучасної економіки, функціонування та розвитку підприємств різних форм власності, інвестиційно-інноваційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, регіонального розвитку.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, практиків.

ISSN 2410-9576 (Print)

ISSN 2412-2394 (Online)

Ministry of Education and Science of Ukraine
Chernihiv Politechnic National University

SCIENTIFIC BULLETIN OF POLISSIA

Scientific journal on Economics

No 1(22)

CHERNIHIV

2021

UDC 33

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)

Ministry of Justice of Ukraine
State Registration Certificate of Printing Mass Medium
Series KB № 21188-10988П from 03.02.2015

The *Scientific Bulletin of Polissia* has been included in the list of scientific professional publications of Ukraine, where the results of dissertations for the degree of Doctor and Candidate of Economics can be published (established by the decree of Ministry of Education and Science of Ukraine from July 13, 2015, № 747)

The journal is registered, being reviewed and indexed in the following international scientometric databases, repositories and search engines: international Centre for periodicals (ISSN international Centre, Paris), Ulrichsweb TM, Global Serials Directory, Crossref (DOJ: 10.25140/2410-9576), Google Scholar, Index Copernicus, Ukrainian Research and Academic Network URAN, Vernadsky National Library of Ukraine, abstract database "Ukrainika naukova".

The issue is recommended to be sent to the press by
Chernihiv Politechnic National University Academic Senate decision
from 27.09.2021, proceeding № 9

Editorial Board:

Dubyna M. V.	Doctor of Economics, Professor (<i>chief editor</i>);
Gonta O. I.	Doctor of Economics, Professor;
Bilgili F.	Doctor of Economics, Professor (Kayseri, Turkey);
Britchenko I. G.	Doctor of Economics, Professor (Tarnobrzeg, Poland);
Garafonova O. I.	Doctor of Economics, Professor;
Derii Zh. V.	Doctor of Economics, Professor;
Zhyvko Z. B.	Doctor of Economics, Professor;
Ilchuk V. P.	Doctor of Economics, Professor;
Marhasova V. H.	Doctor of Economics, Professor;
Sorvyrov B. I.	Doctor of Economics, Professor (Homel, Belarus);
Tropina V. B.	Doctor of Economics, Professor;
Bilan Yu. V.	Doctor of Economics, Associate Professor (Szczecin, Poland);
Kholiavko N. I.	Doctor of Economics, Associate Professor;
Strielkowski W.	Doctor of Economics (Prague, Czech Republic);
Zhavoronok A. V.	Candidate of Economic Sciences, Associate Professor;
Moroz N. V.	managing secretary.

Scientific Bulletin of Polissia / Chernihiv Politechnic National University. – Chernihiv : Chernihiv Politechnic National University, 2021. - № 1 (22). – 184, [2] p.

Urgent problems of present-day economics' development, different ownership enterprises operation and development, investment and innovative activity, increasing national economy's competitiveness, regional development are reported.

It is intended for scientists, lecturers, postgraduate students, students and practitioners.

UDC 33

© Chernihiv Politechnic National University, 2021

Creative Commons License "Attribution-NonCommercial"
4.0 International (CCBY-NC 4.0).

ЗМІСТ TABLE OF CONTENTS

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ / NATIONAL ECONOMY MANAGEMENT AND ECONOMICS

<i>Крилов Д. В., Чуб А. В.</i> Поняття, сутність та роль регуляторної політики в розвитку економіки.....	6-15
<i>Забаштанський М. М., Зуб І. М., Ломонос Р. І., Фенна М. М.</i> Організаційно-економічний механізм розвитку державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я України.....	16-25
<i>Aleshugina N. O., Zelenska O. O., Kalchenko O. M., Zelenskyj V. S.</i> Some aspects of the influence of the Covid-19 pandemic on the development of tourism in the world.....	26-33
<i>Вербівська Л. В.</i> Електронний бізнес: бібліометричний аналіз.....	34-46
<i>Лозиченко О. М.</i> Роль домогосподарств у розвитку національної економіки.....	47-58
<i>Котелевець Д. О.</i> Роль інфраструктури в розвитку економічних систем.....	59-70
<i>Філатова О. М.</i> Концептуальні основи інвестиційного забезпечення галузі.....	71-78

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА / DEVELOPMENT OF PRODUCTIVE FORCES AND REGIONAL ECONOMY

<i>Харченко Ю. П.</i> Екологічна безпека, як детермінанта інклюзивного регіонального розвитку.....	79-87
--	-------

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ / FINANCE. BANKING AND INSURANCE

<i>Ільчук В. П., Шпомер Т. О.</i> Проблеми розвитку кредитного ринку України в умовах поширення процесів глобалізації та інтеграції.....	88-101
<i>Хоменко І. О., Горобінська І. В., Шаргородський І. С.</i> Податкове навантаження суб'єктів господарювання як об'єкт державного регулювання.....	102-113
<i>Холяк Н. І., Колоток, М. О., Островська Н. С.</i> RegTech і SupTech: переваги та напрями використання.....	114-126
<i>Жаворонок А. В.</i> Концептуальні засади обґрунтування сутності кредитного ринку.....	127-140
<i>Перетяцько Ю. М. Черняк Д. О.</i> Автоматизація бухгалтерського обліку бюджетних установ.....	141-149

МЕНЕДЖМЕНТ / MANAGEMENT

<i>Мекшун Л. М.</i> Роль керівника колективу працівників в прогнозуванні і попередженні конфліктів в умовах пандемії коронавірусу.....	150-160
--	---------

МАРКЕТИНГ / MARKETING

<i>Khomenko L. M., Saher L. Yu.</i> Influencer marketing in blood service facilities.....	161-170
<i>Правила оформлення та подання рукопису до журналу / The rules of formatting and publishing the article in the journal</i>	171-184

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-6-15

УДК 338.24

JEL Classification: L52, O11

Денис Криловдоктор економічних наук, заслужений економіст України
Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна)E-mail: d.v.krilov76@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8522-5433>**Антон Чуб**доктор юридичних наук, докторант
Міжнародний науково-технічний університет академіка Юрія Бугая (Київ, Україна)E-mail: anton.chub2021@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6900-4865>**ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ**

Анотація. В статті доведено, що основним контролером ефективності регуляторної політики автори вбачали незалежні аналітичні центри, бізнес-асоціації та інші неурядові організації. В якості причин низької якості правового забезпечення, вони відмічали повну закритість державних органів від громадян, в ході подання, обговорень та прийняття рішень.

Основним завданням дослідження є аналіз накопиченого досвіду та узагальнення існуючого понятійного апарату з визначенням сутності й ролі регуляторної політики в розвитку ринкової економіки.

В роботі отримано складну динамічну систему з декількома рівнями управління: перший рівень управління, безпосередньо представляє собою державну регуляторну діяльність, де об'єктом виступає нормативно-правове поле, а регулятором – державні органи; другий рівень управління забезпечує соціально-економічний розвиток в бажаному напрямку, де об'єктом виступає національна економіка або окремі її сектори, суб'єкти малого підприємництва тощо. Відповідно, регулятор представлений існуючим нормативно-правовим полем. Майбутня формалізація даного підходу при визначенні регуляторної політики дозволить встановити причинно-наслідковий взаємозв'язок між державним управлінням та розвитком економіки й забезпечити ефективність такої діяльності.

Науковою новизною даної роботи є подальший розвиток поняття та ролі регуляторної політики в забезпеченні ефективного розвитку економічної системи на основі аналізу результатів досліджень вітчизняних вчених, що на відміну від існуючих передбачає використання інструментарію системного аналізу та методології функціонального моделювання й дозволяє встановити причинно-наслідковий взаємозв'язок між державною регуляторною діяльністю та стратегічним розвитком країни.

Ключові слова: регуляторна політика; соціально-економічний розвиток; розумне регулювання; стратегічний розвиток країни.

Бібл.: 16.

Актуальність теми дослідження. Регуляторна політика, як інструмент державного управління, на сьогоднішній день розглядається в правовій та науково-практичній площині. Як зазначається в багатьох дослідженнях, державне управління – це безперервний процес, загальною метою якого є довготривалий соціально-економічний розвиток країни, на основі обраної стратегії. Тому, механізми його реалізації повинні мати відповідне правове забезпечення, яке, з однієї сторони, в повній мірі регламентує цей процес, а з іншої – не суперечить іншим правовим актам.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Постановка проблеми. В свою чергу, необхідність забезпечення ефективної регуляторної політики наділяє дане поняття економічною змістовністю та переносить його в сферу науково-практичних досліджень. Зазначені аспекти зумовлюють актуальність даної роботи, що також підтверджується значною кількістю праць вітчизняних науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенням поняття регуляторної політики та її сутності в контексті господарської діяльності та державного регулювання займалися такі українські вчені, як: Л. Вдовиченко, І. Колупаєва, М. Погрібняк, Г. Разумова, Н. Шibaєва та інші [1-5]. Безпосередньо, проблемам удосконалення її ефективності приділяли увагу: О. Балабенко, В. Криленко, В. Малига, О. Юлдашев [6-9].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Дослідження поняття, сутності та роль регуляторної політики в розвитку економіки є достатньо глибоко вивчено вченими. У межах цієї статті акцент зроблено на дослідженні регуляторної політики як складної динамічної системи з двома рівнями управління та подальший розвиток поняття регуляторної політики на її ролі в забезпеченні ефективного розвитку економічної системи.

Постановка завдання. Головним завданням дослідження є аналіз накопиченого досвіду та узагальнення існуючого понятійного апарату з визначенням сутності й ролі регуляторної політики в розвитку ринкової економіки.

Викладення основного матеріалу. Головні організаційні та правові засади здійснення регуляторної політики в державному управлінні визначаються Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», №1160-IV від 11.09.2003 року [10].

Під принципами, в даному випадку, розуміються загальні вимоги, що є пріоритетними при

Хоча, розглянутий Закон України почав діяти з початку 2004 року, однак, Д. Ляпін та М. Серєда у [11] зазначають, що тривалий час існуюча система державного управління, внаслідок своєї не реформованості лише імітувала виконання його принципів та положень. Робота цих авторів була проведена за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), а тому носила не заангажований характер. Д. Ляпін стверджує, що основою регуляторної політики є системний аналіз, який базується на методах аналізу та синтезу, статистики й економетрики. У своєму визначенні понятійного апарату він керується нормами закону [10].

Основним контролером ефективності регуляторної політики автори вбачали незалежні аналітичні центри, бізнес-асоціації та інші неурядові організації. В якості причин низької якості правового забезпечення, вони відмічали повну закритість державних органів від громадян, в ході подання, обговорень та прийняття рішень.

Н. Шibaєва, аналізуючи роботи вітчизняних науковців, у своєму дослідженні [5] зазначає, що визначення поняття регуляторної політики повинно виходити з

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

теоретико-пізнавального рівня його використання, на основі відповідної методологічної бази.

У широкому розумінні, автор визначає дану категорію, як сукупність всіх форм реалізації державної політики та відповідних інструментальних засобів, з метою координаційного впливу на господарську діяльність та соціально-економічний розвиток.

У вузькому розумінні, трактування регуляторної політики Н. Шibaєвої збігається з Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [10].

Перевагами такої класифікації автор вбачає розмежування економічної та правової площини у використанні даного терміну. Окрема увага в роботі [5] приділяється порівняльному аналізу принципів регуляторної політики в Україні та інших країнах світу. Автор погоджується з доцільністю пропозицій, щодо включення інших принципів, таких як: швидкість реагування, наукова обґрунтованість та компетентність. Однак, першочерговим завданням вбачає виконання вже існуючих.

Проводячи критичний аналіз наукових робіт за кожним з цих напрямків, С. Мороз [12] висловлює своє позитивне ставлення до визначення сутності регуляторної політики в інтерпретації Європейської комісії. В даному контексті, це означає діяльність, що призводить до зростання ефективності та якості державного управління на всіх рівнях самоврядування та повинна здійснюватись на постійній основі. Причому, в останні роки така концепція «якісного регулювання» поступово змінюється на «розумне регулювання».

Основною відмінністю розумного регулювання є повне супроводження правових актів на всьому їхньому життєвому циклі, зокрема: розробка, впровадження, оцінка результатів та коригування у разі необхідності. Причому, відповідна робота повинна здійснюватись не лише з новими документами, але й зі всіма іншими, які приймались раніше, проте, залишаються чинними на поточний момент часу. Обов'язковою складовою даної концепції є чітко визначені соціально-економічні цілі, які повинні вирішуватись певним нормативно-правовим актом. Автор зазначає, що подібна практика регуляторної діяльності в Україні не використовується й на сьогоднішній день.

У підсумку, С. Мороз пропонує власне визначення регуляторної політики, з позиції розвитку малого підприємства – це розробка необхідного правового середовища, яка регулює діяльність малого бізнесу та її адміністрування, а також забезпечує зростання його присутності в економіці країни.

В продовження останнього дослідження, Г. Разумова в роботі [13] також погоджується з думкою про те, що регуляторна політика в Україні потребує суттєвого вдосконалення, оскільки не відповідає основним принципам доцільності та ефективності. З цією метою вона пропонує вивчати зарубіжний досвід її реалізації. Спираючись на те, що в якості об'єкта державного регулювання автор розглядала національну економіку в цілому, в своєму дослідженні [4] на основі аналізу сучасної наукової думки вона робить висновок

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

про недосконалість сучасних трактувань з даного приводу через їхню обмеженість. Саме тому, основну увагу вона приділила класифікації регуляторної політики за ознаками: об'єкту впливу, цільової спрямованості, масштабу охоплення, прогресивністю, характером та змістовністю. Таким чином, сполучення значень цих ознак дозволяє чітко визначити понятійний апарат, в залежності від цілей дослідження.

На основі зарубіжного досвіду Г. Разумова робить висновки, що регуляторна політика в США та країнах Європейського Союзу має спільні пріоритети, а саме: зменшення навантаження на реальний сектор економіки через прозорість прийняття рішень; мінімізація державного впливу в тих сферах, де ринкові механізми саморегуляції в автоматичному режимі балансують ринок. Зважаючи на те, що зовнішня політика та довгострокова стратегія розвитку України орієнтована на більш повну інтеграцію та взаємодію з країнами Євросоюзу, вказаний вектор реформування вітчизняної регуляторної політики також повинний бути спрямований у даному напрямку. На сьогоднішній день, за твердженням науковця, в Україні існує диспропорція між ринковими та державними механізмами управління, які пов'язані з надмірними повноваженнями останніх. В даному контексті, ми маємо спільні риси з регуляторною політикою пострадянських країн Євразії, де в останні десятиліття відбувається перехід від планової до економіки змішаного типу.

Національну економіку, як об'єкт регуляторної політики, також в своїх роботах досліджували Р. Радейко, Л. Вдовиченко та інші вітчизняні науковці [1; 14; 15; 16]. Авторське формулювання даного поняття в роботі [15] дещо відрізнялось від загальноприйнятих підходів та передбачало безперервне формування державними інституціями методологічної бази для здійснення регуляторних повноважень. Р. Радейко відзначає, що в Україні після 2010 року даний процес почав носити системний характер та має певні успіхи в контексті дерегуляції різних секторів економіки.

В свою чергу, Л. Вдовиченко зазначає близькість понять державного управління та державного регулювання національною економікою, однак, останнє є більш вузьким за функціональним призначенням. Згідно теорії менеджменту, функціями управління є: планування, організація, координація, мотивація та контроль. З іншої сторони, регулювання передбачає лише адаптацію економічної системи до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Далі, державне регулювання забезпечується через правові та економічні регулятори. Перші визначають правила та обмеження щодо здійснення господарської діяльності, а другі – спрямовують соціально-економічний розвиток країни в напрямку, визначеному стратегією. Інструментальне забезпечення взаємодії регуляторних органів між собою відбувається за допомогою інформаційних відносин, результатом яких є регуляторний вплив.

Займаючись проблемами удосконалення державної регуляторної політики [9], О. Юлдашев виходить з понятійного апарату, що визначається Законом

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

України [10]. Серед основних проблем сучасного інституційного середовища науковець відмічає наступні:

– не відповідність великої кількості регуляторних актів принципу збалансованості, внаслідок чого порушуються інтереси певних фізичних чи юридичних осіб;

– низька якість підготовки та ефективність правових актів, внаслідок дублювання, внутрішніх протиріч, неоднозначності тлумачень та спрямованості на досягнення другорядних цілей.

З урахуванням вищесказаного, актуальним завданням є найшвидше впровадження концепції «розумного регулювання» та проведення аудиту діючого нормативно-правового забезпечення. Також автор докладно зупиняється на необхідності подальшого впровадження новітніх інформаційних технологій в практику державного управління, а саме, електронного урядування та систем моніторингу ефективності прийнятих правових актів.

Вивчаючи сучасні підходи до оцінки ефективності регуляторної політики, В. Криленко в роботі [7] зазначає, що фундаментальною проблемою в цьому напрямку досліджень є велика кількість факторів, методів та інструментальних засобів, що характеризуються динамічністю в часі та високим рівнем різноманітності. Саме тому, вирішальну роль при вирішенні даного завдання повинне відігравати методологічне упорядкування складових регуляторної політики. Ще одна проблема, на яку звертає увагу В. Криленко, пов'язана зі значними часовими лагами запізнення, що є характерними для макроекономічних систем, від моменту прийняття рішень до отримання результатів їхнього впровадження. Це призводить до того, що регуляторні заходи можуть давати непередбачуваний соціально-економічний ефект.

Для оцінки ефективності такої політики, автор пропонує використовувати середньозважений показник на основі трьох складових:

- рівня відповідності фактичних значень цільових індикаторів до їх планового рівня, в межах стратегії розвитку;
- мінімізації витрат бізнесу та регуляторних органів;
- досягнення найкращого рішення з множини альтернативних тощо.

На нашу думку, такий підхід має певні недоліки на методичному рівні. Зокрема, регуляторна політика в країнах ЄС орієнтована не на мінімізацію витрат, а на максимізацію корисного ефекту від її впровадження. Наприклад, зменшення податкового тиску буде мати негативний вплив на формування доходів бюджетів всіх рівнів в короткостроковій перспективі. Однак, за рахунок додаткових коштів, які залишаються в розпорядженні підприємств, вони отримують збільшення власних джерел фінансування інвестиційної діяльності та подальшого економічного розвитку. Це у довгостроковій перспективі призведе до зростання випуску й реалізації продукції та, як наслідок, збільшення надходжень до бюджетів.

В. Малига в своїй роботі [8] звертає увагу на те, що переважна більшість науковців, серед яких також можна назвати О. Глуценко, А. Денисову,

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Т. Кравцову, І. Шаповалову, В. Якуніну, вивчаючи дану проблему, найбільшу увагу приділяють державній регуляторній політиці з економічної точки зору. В той же час, питання практичного перегляду регуляторних актів, як необхідної умови забезпечення їх ефективності, у вітчизняному науковому просторі майже не розглядаються. Фактично, автор знову робить акцент на необхідності запровадження елементів концепції «розумного регулювання».

Таким чином, проведене дослідження понятійного апарату, сутності та ролі регуляторної політики в розвитку національної економіки та окремих її секторів показав, що серед вітчизняних науковців не існує узгодженої думки щодо її визначення. Фактично, у більшості робіт за основу береться Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [10]. Далі, в залежності від об'єкту управління, кожний автор адаптує законодавче визначення регуляторної політики, з урахуванням її принципів, до своєї конкретної ситуації. В результаті, як свідчить аналіз, на виході ми отримуємо велику кількість подібних формулювань, які в тій чи іншій мірі відрізняються одне від одного. Такі відмінності іноді є достатньо вагомими, на що звертає увагу в своїй роботі Г. Разумова [4]. Для вирішення вказаної проблеми, нею було запропоновано провести чітку класифікацію регуляторної політики за множиною ознак. На нашу думку, такий підхід є найбільш доцільним та виправданим в даній ситуації й потребує подальшої розробки й вдосконалення.

З іншої сторони, майже ніхто з авторів не звертає увагу на тому, що будь-який об'єкт державного управління є динамічною економічною системою, показники функціонування якого постійно змінюються в часі. Кожний майбутній стан такої системи залежить від її поточного стану, зовнішніх та внутрішніх факторів, а також управлінського впливу.

З точки зору системного аналізу та методології функціонального моделювання, система управління таким об'єктом має назву регулятора та забезпечує її адаптивні властивості за допомогою зворотного зв'язку. Оскільки органи державного управління фізично не можуть регулювати діяльність всіх без винятку суб'єктів господарювання у ручному режимі, в якості регулятора такої системи на макрорівні виступає нормативно-правове поле. Саме воно визначає правила функціонування ринку, права та обов'язки всіх сторін, а також взаємні відносини між ними.

В той же час, в рамках здійснення державної регуляторної політики, існуюче нормативно-правове поле, само по собі є об'єктом управління. Регулятором, в даному випадку є державні органи, які наділені цими функціями, у відповідності до Закону України [10].

Висновки. Таким чином, ми отримуємо складну динамічну систему з декількома рівнями управління:

– перший рівень управління, безпосередньо представляє собою державну регуляторну діяльність, де об'єктом виступає нормативно-правове поле, а регулятором – державні органи;

– другий рівень управління забезпечує соціально-економічний розвиток в

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

бажаному напрямку, де об'єктом виступає національна економіка або окремі її сектори, суб'єкти малого підприємництва тощо. Відповідно, регулятор представлений існуючим нормативно-правовим полем.

На нашу думку, майбутня формалізація даного підходу при визначенні регуляторної політики дозволить встановити причинно-наслідковий взаємозв'язок між державним управлінням та розвитком економіки й забезпечити ефективність такої діяльності.

Науковою новизною даної роботи є подальший розвиток поняття та ролі регуляторної політики в забезпеченні ефективного розвитку економічної системи на основі аналізу результатів досліджень вітчизняних вчених, що на відміну від існуючих передбачає використання інструментарію системного аналізу та методології функціонального моделювання й дозволяє встановити причинно-наслідковий взаємозв'язок між державною регуляторною діяльністю та стратегічним розвитком країни.

Список використаних джерел

1. Вдовиченко, Л. Ю. Регуляторна діяльність як складова системи управління національним господарством [Електронний ресурс] / Л. Ю. Вдовиченко // Економіка: реалії часу. – 2015. – № 2. – С. 54-60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrch_2015_2_10.
2. Колупаєва, І. В. Державна регуляторна політика: сутність та принципи формування [Електронний ресурс] / І. В. Колупаєва // Проблеми економіки. – 2013. – № 4. – С. 99-107. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pecon_2013_4_14.
3. Погрібняк, М. А. Механізм державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / М. А. Погрібняк; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.
4. Разумова, Г. В. Регуляторна політика: сутність та класифікація / Г. В. Разумова // Науковий погляд: економіка та управління. – 2019. – № 3 (65). – С. 123-132.
5. Шibaєва, Н. В. Визначення та принципи регуляторної політики / Н. В. Шibaєва // Економічний аналіз: зб. наук. праць, 2014. – Том 18. – № 1. – С. 114-119.
6. Балабенко, О. В. Удосконалення механізму реалізації регуляторної політики держави: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03 / О. В. Балабенко; Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк, 2008. – 20 с.
7. Криленко, В. І. Сучасні підходи до оцінки ефективності регуляторної політики [Електронний ресурс] / В. І. Криленко // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. – 2014. – № 1. – С. 144-151. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2014_1_18.
8. Малига, В. А. Вплив перегляду регуляторних актів на реалізацію державної регуляторної політики / В. А. Малига // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право. – Ужгород : Гельветика, 2014. – Вип. 29. Т. 1. – С. 190-193.
9. Юлдашев, О. Х. Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні: монографія. – Київ : МАУП, 2005. – 336 с.
10. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» №1160-IV від 11.09.2003 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

11. Ляпін, Д. В. Нові можливості регуляторної політики (для бізнес-асоціацій та неурядових організацій) / Д. В. Ляпін, М. Л. Середа. – Київ : USAID ЛЕВ, 2015. – 75 с.
12. Мороз, С. Г. Дослідження регуляторної політики у сфері розвитку малого підприємництва / С. Г. Мороз // Сталий розвиток економіки. – 2019. – № 1 (42). – С. 103-108.
13. Разумова, Г. В. Зарубіжний досвід розробки та реалізації регуляторної політики [Електронний ресурс] / Г. В. Разумова // Ефективна економіка. – 2019. – № 10. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7311>.
14. Strategy of Innovative Development as an Element to Activate Innovative Activities of Companies [Electronic resource] / L. Zavidna, P. M. Makarenko, G. Chepurda, O. Lyzunova, N. Shmygol // Academy of Strategic Management Journal. – 2019. – Vol. 18. – Iss. 4. – Access mode : <https://www.abacademies.org/articles/strategyof-innovative-development-as-an-element-to-activate-innovative-activitiesof-companies-8385.htm>.
15. Радейко, Р. І. Регуляторна політика в Україні: особливості формування і тенденції розвитку [Електронний ресурс] / Р. І. Радейко // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. – 2016. – № 837. – С. 100-104. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_17.
16. Problems of competitive development of industry in Ukraine [Electronic resource] / V. Marhasova, N. Shmygol, O. Galtsova, O. Solovyov, A. Zhavoronok // European Journal of Accounting, Finance & Business. – 2020. – 14(24). – Access mode : http://www.accounting-management.ro/getpdf.php?paperid=24_10.

References

1. Vdovychenko, L.Iu. (2015). Rehuliatorna diialnist yak skladova systemy upravlinnia natsionalnym hospodarstvom [Regulatory activity as a component of the management system of the national economy]. *Ekonomika: realii chasu - Economics: the realities of time*, 2, 54-60. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrch_2015_2_10 [in Ukrainian].
2. Kolupaieva, I.V. (2013). Derzhavna rehuliatorna polityka: sutnist ta pryntsypy formuvannia [State regulatory policy: essence and principles of formation]. *Problemy ekonomiky - Problems of economy*, 4, 99-107. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2013_4_14 [in Ukrainian].
3. Pohribniak, M.A. (2008). Mekhanizm derzhavnoi rehuliatornoi polityky u sferi hospodarskoi diialnosti [The mechanism of the state regulatory policy in the sphere of economic activity]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Zaporizhzhya: Klasych. pryvat. un-t [in Ukrainian].
4. Razumova, H.V. (2019). Rehuliatorna polityka: sutnist ta klasyfikatsiia [Regulatory policy: essence and classification]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia - Scientific view: economics and management*, 3(65), 123-132 [in Ukrainian].
5. Shybaieva, N.V. (2014). Vyznachennia ta pryntsypy rehuliatornoi polityky [Definition and principles of regulatory policy]. *Ekonomichnyi analiz - Economic analysis*, 18(1), 114-119 [in Ukrainian].
6. Balabenko, O.V. (2008). Udoskonalennia mekhanizmu realizatsii rehuliatornoi polityky derzhavy [Improving the mechanism of implementation of regulatory policy of the state]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Donetsk: Donets. derzh. un-t upr [in Ukrainian].
7. Krylenko, V.I. (2014). Suchasni pidkhody do otsinky efektyvnosti rehuliatornoi polityky [Modern approaches to assessing the effectiveness of regulatory policy]. *Bukhhalterskyi oblik, analiz ta audyt: problemy teorii, metodolohii, orhanizatsii - Accounting, analysis and*

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

audit: problems of theory, methodology, organization, 1, 144-151. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2014_1_18 [in Ukrainian].

8. Malyha, V.A. (2014). Vplyv perehliadu rehuliatornykh aktiv na realizatsiiu derzhavnoi rehuliatornoj polityky [Influence of revision of regulatory acts on the implementation of state regulatory policy]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu: Seriya: Pravo - Scientific Bulletin of Uzhhorod National University: Series: Law*, 29(1), 190–193 [in Ukrainian].

9. Yuldashev, O.Kh. (2005). *Problemy vdoskonalennia derzhavnoi rehuliatornoj polityky v Ukraini [Problems of improving the state regulatory policy in Ukraine]*. MAUP [in Ukrainian].

10. Pro zasady derzhavnoi rehuliatornoj polityky u sferi hospodarskoj diialnosti : zakon Ukrainy vid 11 veresnia 2003, № 1160-IV [On the principles of state regulatory policy in the field of economic activity Law of Ukraine from September 11, 2003, № 1160-IV]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> [in Ukrainian].

11. Liapin, D.V., Sereda, M.L. (2015). *Novi mozhlyvosti rehuliatornoj polityky (dlia biznes-asotsiatsii ta neuriadovykh orhanizatsii [New opportunities for regulatory policy (for business associations and non-governmental organizations)]*. USAID LEV [in Ukrainian].

12. Moroz, S.H. (2019). Doslidzhennia rehuliatornoj polityky u sferi rozvytku maloho pidpriemnytstva [Research of regulatory policy in the field of small business development]. *Stalyi rozvytok ekonomiky - Sustainable economic development*, 1(42), 103-108 [in Ukrainian].

13. Razumova, H.V. (2019). Zarubizhnyi dosvid rozrobky ta realizatsii rehuliatornoj polityky [Foreign experience in the development and implementation of regulatory policy]. *Efektivna ekonomika - Effective economy*, 10. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7311> [in Ukrainian].

14. Zavidna, L., Makarenko, P.M., Chepurda, G., Lyzunova, O., Shmygol, N. (2019). Strategy of Innovative Development as an Element to Activate Innovative Activities of Companies. *Academy of Strategic Management Journal*, 18(4). Retrieved from <https://www.abacademies.org/articles/strategyof-innovative-development-as-an-element-to-activate-innovative-activitiesof-companies-8385.htm> [in Ukrainian].

15. Radeiko, R.I. (2016). Rehuliatorna polityka v Ukraini: osoblyvosti formuvannia i tendentsii rozvytku [Regulatory policy in Ukraine: features of formation and development trends]. *Visnyk Natsionalnogo universytetu "Lvivska politekhnika". Seriya: Yurydychni nauky - Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series: Legal Sciences*, 837, 100-104. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_17 [in Ukrainian].

16. Marhasova, V., Shmygol, N., Galtsova, O., Solovyov, O., Zhavoronok, A. (2020). Problems of competitive development of industry in Ukraine. *European Journal of Accounting, Finance & Business*, 14(24). Retrieved from http://www.accounting-management.ro/getpdf.php?paperid=24_10 [in Ukrainian].

Отримано 05.06.2021

UDC 338.24

JEL Classification: L52, O11

Denys Krylov

Doctor of Economics, Honored Economist of Ukraine
Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)

E-mail: d.v.krilov76@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8522-5433>

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Anton Chub

Doctor of Law, Doctoral Student (Economics)

Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University (Kyiv, Ukraine)

E-mail: anton.chub2021@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6900-4865>**THE CONCEPT, ESSENCE AND ROLE OF REGULATORY POLICY
IN ECONOMY DEVELOPMENT**

Abstract. *The article proves that the main controllers of the effectiveness of regulatory policy are independent analytical centres, business associations and other non-governmental organizations. As reasons for the low quality of legal support, it is noted the complete secrecy of public authorities from citizens during the submission, discussion and decision-making.*

The main task of the study is to analyze the experience gained and generalize the existing conceptual framework to determine the nature and role of regulatory policy in the development of a market economy.

It was found that from the point of view of system analysis and methodology of functional modeling, the control system of the object of public administration is called the regulator and provides its adaptive properties through feedback. Since public administration organizations cannot physically regulate the activities of all business entities without exception in the manual mode, the regulatory framework at the macro level is the regulatory field. This determines the rules of the market, the rights and obligations of all parties, as well as the relationship between them. At the same time, in the framework of the implementation of state regulatory policy, the existing regulatory framework is in itself an object of management. The regulator, in this case, are state bodies endowed with these functions, in accordance with the Law of Ukraine.

The work provides a complex dynamic system with several levels of government: the first level of government, directly represents the state regulatory activity, where the object is the regulatory field, and the regulator - government agencies; the second level of management provides socio-economic development in the desired direction, where the object is the national economy or its individual sectors, small businesses, etc. Accordingly, the regulator is represented by the existing regulatory framework. The future formalization of this approach in the definition of regulatory policy will establish a causal relationship between public administration and economic development and ensure the effectiveness of such activities. The scientific novelty of this work is the further development of the concept and role of regulatory policy in ensuring the effective development of the economic system based on the analysis of research results of domestic scientists, which in contrast to existing tools state regulatory activity and strategic development of the country.

Keywords: *regulatory policy; socio-economic development; reasonable regulation; strategic development of the country.*

References: 16.

Бібліографічний опис для цитування:

Крилов Д. В., Чуб А. В. Поняття, сутність та роль регуляторної політики в розвитку економіки. *Науковий вісник Полісся*. – 2021. – №1(22). – С. 6-15.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-16-25

УДК 352:614.2(477)

JEL Classification: I13, I18

Максим Забаштанський

доктор економічних наук, професор
директор Навчально-наукового інституту бізнесу, природокористування та туризму
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: mazani@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8966-8116>

Інна Зуб

здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: follow777up@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1825-1847>

Руслан Ломонос

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: lri1997@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6378-5031>

Микола Фенна

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: rogovoy1976@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2276-0559>

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ
ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ**

Анотація. Мета статті полягає в поглибленні концептуальних засад та розробці практичних рекомендацій необхідних для ефективного функціонування та розвитку сфери охорони здоров'я на основі практичного впровадження державно-приватного партнерства як одного з ключових інструментів її інноваційного розвитку.

Метою розробки даного організаційно-економічного механізму є формування базових організаційних та економічних умов спрямованих на збалансований інноваційний розвиток сфери охорони здоров'я за рахунок активного залучення приватного капіталу та новітніх технологій.

Процес побудови організаційно-економічного механізму розвитку державно-приватного партнерства повинен носити системний характер, фрагментарна реалізація його окремих складових не забезпечить належного рівня результативності використання державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм; державно-приватне партнерство; концесії; медичне страхування; державні фінанси; фінансові відносини; сфера охорони здоров'я.

Рис.: 1. Бібл.: 16.

Актуальність теми дослідження. Активний розвиток світової науки протягом останніх років та поява новітніх технологій, здатних суттєво поліпшити умови життєзабезпечення суспільства за рахунок стрімкого поширення інформаційних технологій та використання штучного інтелекту, сформувало уявне враження можливості майже абсолютного контролю людством умов його існування. Водночас, світова пандемія коронавірусної інфекції COVID-19 внесла

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

свої корективи не лише у поточні, але і стратегічні пріоритети розвитку більшості країн світу, змінила умови повсякденного існування переважної частини населення світу. Стрімке поширення та високий рівень смертності людства в результаті розповсюдження даного захворювання, спричинило зміну акцентів уваги світової спільноти, за яких питання всесвітньої екологічної безпеки набули другорядного значення.

Постановка проблеми. За цих умов, питання зміни підходів до функціонування системи охорони здоров'я набули особливого значення, оскільки навіть передові країни світу визнали себе фактично не готовими до викликів подібного рівня. Виходячи з цих умов, актуалізуються питання удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку сфери охорони здоров'я та пошуку інноваційних підходів до його практичної реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забезпечення належного функціонування та ефективного розвитку сфери охорони здоров'я залишається одним з ключових пріоритетів стратегічного розвитку більшості країн світу, вирішення якого потребує розробки та належного обґрунтування відповідного організаційно-економічного механізму. Питання забезпечення належного функціонування сфери охорони здоров'я є особливо актуальними на даний час, враховуючи перебування всього людства в умовах світової пандемії, і знайшли своє відображення в наукових працях багатьох вчених та практиків, серед яких: В. Борщ, Т. Васильєва, М. Дубина, І. Кичко, С. Онишко, Л. Пархета, А. Роговий, Н. Ткаченко, Ю. Сафонов, Г. Слабкий, М. Шевченко та ін.

Дослідження сутності державно-приватного партнерства, обґрунтування його вагомості ролі у забезпеченні інноваційної трансформації, як окремих суб'єктів господарювання так і сфер національної економіки розглядаються в роботах О. Барановського, З. Варналія, В. Ільчука, О. Кириленко, С. Колесникова, Л. Коваленко, Т. Кришталь, Н. Мішеніна, Т. Савостенко, О. Терещенка, П. Шилепницького, С. Шкарлета та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на існування значних фундаментальних та прикладних досліджень, які присвячені вивченню особливостей використання державно-приватного партнерства в різних сферах національної економіки, організаційно-економічний механізм його застосування саме в сфері охорони здоров'я залишається недостатньо розкритим, а отже потребує подальшого вивчення та обґрунтування.

Постановка завдання. Мета статті полягає в поглибленні концептуальних засад та розробці практичних рекомендацій необхідних для ефективного функціонування та розвитку сфери охорони здоров'я на основі практичного впровадження державно-приватного партнерства як одного з ключових інструментів її інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток глобалізаційних процесів у світовій економіці, посилений значним рівнем цифровізації економічних відносин та виробничих процесів, сформував необхідність поглиблення концептуальних засад організаційно-економічного механізму переважної

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

більшості сфер національної економіки, вагоме місце серед яких займає саме сфера охорони здоров'я.

Залишковий принцип фінансування даної сфери протягом багатьох років, на фоні низького рівня доходів значної частини населення, спричинило значне відставання системи охорони здоров'я країни у порівнянні з провідними країнами світу. Як наслідок, було сформовано систему чинників внутрішньої та зовнішньої дії, які спричинили значний вплив на наявний організаційно-економічний механізм функціонування сфери охорони здоров'я. До факторів зовнішньої дії слід віднести: відсутність належного рівня фінансового забезпечення, достатнього для інноваційного розвитку, впровадження новітніх розробок та технологій у медичній сфері; низький рівень доходів населення та повільний розвиток приватної медицини, низький рівень розвитку страхової медицини. До чинників внутрішньої дії слід віднести відсутність належного матеріального та нематеріального стимулювання працівників, значна втрата кадрового потенціалу серед лікарів та молодшого медичного персоналу; низький рівень довіри населення до вітчизняної сфери охорони здоров'я, що обумовлено неможливістю надання медичних послуг високої якості, згорання мережі лікувальних та профілактичних закладів сфери охорони здоров'я, недостатній рівень превентивної медицини [7; 9].

На даний час серед науковців та практиків категорії «організаційно-економічний механізм» приділена досить значна увага, що дозволило сформуванню досить широкого спектру її трактувань. Так, Василик О. В., Грішнова О. А. пропонують її розглядати як систему елементів організаційного та економічного впливу на управлінський процес, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на об'єкт управління і яка має вхідні посилки та результуючу реакцію. Використовуючи системний підхід вони вважають за необхідне виокремлювати декілька підсистем, серед яких: управління, регулювання, стимулювання, координації, мотивації [2; 5].

На думку Мочерного С. В. організаційно-економічний механізм виступає як комплексна система, що складається з системи забезпечення, функціональної та цільової системи, які містять певну сукупність організаційних і економічних важелів та впливають на економічні і організаційні параметри системи управління підприємством з метою забезпечення ефективності управління і отримання конкурентних переваг [6; 12]. Полозова В. Т., Овсученко В. Ю. організаційно-економічний механізм розглядають як складову економічного і визначають його як частину господарського механізму, яка відображає сукупність організаційних, фінансових та економічних методів, способів, форм, інструментів та важелів, за допомогою яких здійснюється регулювання організаційно-технічних, фінансово-економічних та виробничо-технологічних процесів з метою впливу на результат діяльності підприємства [2; 11].

Досить цікавим є трактування даної категорії Шевченко М. Г., за якого організаційно-економічний механізм полягає в єдності державного регулювання та ринкової саморегуляції, серед елементів якого наявні: методи, інструменти, форми, важелі державного регулювання та ринкової саморегуляції [2; 11].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

На нашу думку, організаційно-економічний механізм розвитку державно-приватного партнерства сфери охорони здоров'я є синергетичною сукупністю наявних форм і методів, спрямованих на забезпечення організаційної, економічної та функціональної результативності її функціонування, як у короткостроковому, так і довгостроковому періоді з метою збереження здоров'я нації, забезпечення належного розвитку національної економіки.

Метою розробки даного організаційно-економічного механізму є формування базових організаційних та економічних умов спрямованих на збалансований інноваційний розвиток сфери охорони здоров'я за рахунок активного залучення приватного капіталу та новітніх технологій, рис. 1. В основі побудови даного організаційно-економічного механізму розвитку державно-приватного партнерства в сфері охорони здоров'я, на нашу думку, повинен перебувати ряд принципів, серед яких вважаємо за доцільне виділити наступні:

- **пріоритетності інноваційного розвитку** – спрямування наявних та пошук додаткових фінансових ресурсів необхідних для системної реалізації інноваційних підходів та рішень, спрямованих на підвищення соціальної та економічної ефективності функціонування суб'єктів господарювання сфери охорони здоров'я;

- **забезпечення якості та доступності медичних послуг для всіх верст населення** – гарантування державою забезпечення всіх верств населення якісними, своєчасними та доступними медичними послугами в процесі впровадження державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я;

- **системності та ефективності** – розвиток державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я повинен носити системний характер та забезпечувати ефективність його організації для всіх учасників даних відносин;

- **узгодження інтересів та правового регулювання** – розвиток державно-приватного партнерства повинен формувати рівні умови для всіх суб'єктів даних відносин, базуватись на незмінності наявних угод щодо їх організації;

- **оптимального поєднання державного та приватного управління** – виконання державою наглядової та контрольної функції за діяльністю суб'єктів господарювання сфери охорони здоров'я в процесі впровадження державно-приватного партнерства поряд із збереженням принципів корпоративного управління;

- **наукового обґрунтування** – методологічною основою процесу побудови відносин державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я повинні стати наявні та майбутні наукові розробки.

Водночас вважаємо за доцільне акцентувати увагу наукової спільноти на необхідності першочергового забезпечення соціальної ефективності функціонування сфери охорони здоров'я, досягнення якої, на нашу думку, передбачає повний доступ населення до необхідних медичних послуг, забезпечення їх належної якості та своєчасності надання. За цих умов, питання економічної ефективності повинно набувати не менш важливого, проте

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

другорядного характеру, гарантування якої має перебувати в площині державного регулювання та соціальної відповідальності [6; 9].

Рис. 1. Концептуальний підхід до процесу побудови організаційно-економічного механізму розвитку державно-приватного партнерства сфери охорони здоров'я

Джерело: розроблено авторами

Звичайно, в умовах, значної обмеженості бюджетного фінансування та низької фінансової спроможності переважної частини населення, забезпечити належне поєднання соціальної та економічної ефективності функціонування

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

сфери охорони здоров'я вважається практично неможливим. Саме тому, розвиток державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я спрямований на відновлення її інноваційного потенціалу та пошук додаткових джерел фінансування залишається вкрай необхідним.

Дефініція «інноваційний потенціал» досить детально досліджена серед науковців. Так, Г. Капінос та О. Радюк пропонують інноваційний потенціал підприємства розглядати як складне поєднання тих елементів його фінансових, матеріальних і нематеріальних ресурсів, які використовує підприємство та в змозі задіяти для опанування та впровадження інновацій, як ресурс, втім, ймовірно, залишаючи якусь їх частину накопиченою і не використаною, як резерв, на майбутнє. А. Тихонов трактує інноваційний потенціал як сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності [2; 16].

На відміну від попереднього дослідника Н. Чухрай визначає інноваційний потенціал як спроможність утворювати нову вартість завдяки цільовому поєднанню матеріальних та нематеріальних активів, що гарантує інноваційний розвиток підприємства [2; 16].

Досить цікавим є підхід до трактування інноваційного потенціалу М. Титова та С. Кочетова, які визначають його як здатність розглянутого об'єкта реального сектора забезпечити достатній ступінь відновлення факторів виробництва, їхніх комбінацій у технологічному процесі та продукті, що випускається [2; 11].

Враховуючи наявні трактування та підходи, на нашу думку під інноваційним потенціалом сфери охорони здоров'я слід розглядати її спроможність генерувати необхідні матеріальні, фінансові та трудові ресурси необхідні для забезпечення її повноцінного функціонування, впровадження наявних та розробки власних інноваційних технологій.

Саме тому, процес побудови організаційно-економічного механізму розвитку державно-приватного партнерства повинен носити системний характер, фрагментарна реалізація його окремих складових не забезпечить належного рівня результативності використання державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я.

Висновки і пропозиції. Водночас необхідно зазначити, що на відміну від інших галузей національної економіки, ефективність функціонування організаційно-економічного механізму розвитку державно-приватного партнерства в сфері охорони здоров'я в першу чергу впливатиме на рівень охоплення та доступність якісних медичних послуг серед всіх верств населення, тривалість життя суспільства. Саме тому, питання удосконалення концептуальних, методологічних та методичних засад організаційно-економічного механізму сфери охорони здоров'я набуває особливого значення для забезпечення сталого соціального та економічного розвитку, вирішення якого, в першу чергу, перебуває у площині відповідальності органів як місцевої так і державної влади.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**Список використаних джерел**

1. Акіліна, О. Державно-приватне партнерство як інструмент управління змінами у сучасному місті / О. Акіліна, В. Павлюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. – Вип. 20, Ч. 1. – С. 10-13.
2. Балабанов, И. Т. Инновационный менеджмент / И. Т. Балабанов. – СПб. : Питер, 2000. – 432 с.
3. Борщ, В. І. Дослідження функціональної системи управління фінансовими механізмами в сфері охорони здоров'я України / В. І. Борщ // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. – 2020. – Т. 19, № 2(45). – С. 144-168.
4. Веретюк, С. М. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні / С. М. Веретюк // Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку. – 2016. – № 2. – С. 51-58.
5. Грішнова, О. А. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуалізацією трудової діяльності / О. А. Грішнова, О. В. Василик // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – 2008. – Вип. 6. – С. 22-27.
6. Дубина, М. В. Стратегічні пріоритети розвитку сфери охорони здоров'я в Україні: фінансові аспекти / М. В. Дубина, А. В. Роговий, Т. В. Забаштанська // Науковий вісник Полісся. – 2020. – № 3(23). – С. 158-165.
7. Забаштанський, М. М. Концесійні відносини: фінансові детермінанти розвитку в Україні : монографія / М. М. Забаштанський. – Київ : Кондор-Видавництво, 2016. – 382 с.
8. Іванов, Ю. Б. Особливості фінансового забезпечення сфери охорони здоров'я в Україні / Ю. Б. Іванов, Ю. В. Бережна // Ефективна економіка. – 2014. – № 11. – С. 43-45.
9. Кичко, І. І. Місце соціальної відповідальності бізнесу у процесі реалізації «здоров'яцентристської» концепції функціонування системи охорони здоров'я / І. І. Кичко // Економічний простір. – 2021. – № 169. – С. 73-77.
10. Кришталь, Т. Державно-приватне партнерство як основний механізм розвитку інфраструктури регіону / Т. Кришталь // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 3. – С. 137-141.
11. Мандзюк, О. М. Сутність та особливості організаційно-економічного механізму трансформації відносин власності / О. М. Мандзюк // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2011. – № 2. – С. 139-144.
12. Економічний енциклопедичний словник: у 2 томах / за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005. – 2005. – Т. 1. – 616 с.
13. Онишко, С. В. Проблеми фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні в контексті оптимізації співвідношення між справедливістю та ефективністю [Електронний ресурс] / С. В. Онишко, Ю. В. Шевчук // Ефективна економіка. – 2018. – № 12. – Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua.
14. Павлюк, К. В. Розвиток державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я / К. В. Павлюк, О. В. Степанова // Фінанси України. – 2011. – № 2. – С. 43-55.
15. Савостенко, Т. Застосування механізму державно-приватного партнерства під час реалізації регіональних інвестиційних програм / Т. Савостенко // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2015. – № 3. – С. 179-189.
16. Федонін, О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – Київ : КНЕУ, 2004. – 316 с.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

References

1. Akilina, O., & Pavliuk, V. (2018). Derzhavno-privatne partnerstvo yak instrument upravlinnia zminamy u suchasnomu misti [Public-private partnership as a tool for managing change in a modern city]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*, 20(1), 10-13 [in Ukrainian].
2. Balabanov, I.T. (2000). *Innovatsyonniy menedzhment [Innovative management]*. Piter [in Russian].
3. Borshch, V.I. (2020). Doslidzhennia funktsionalnoi systemy upravlinnia finansovymy mekhanizmamy v sferi okhorony zdorovia Ukrainy [Research of the functional management system of financial mechanisms in the field of health care of Ukraine]. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia –Market economy: modern theory and practice of management*, 2(45), 144-168 [in Ukrainian].
4. Veretuk, S.M. (2016). Vyznachenia prioritetnyh napriamiv rozvytku cifrovoi tkonomiky v Ukraine. [Identification of priority areas of digital economy development in Ukraine]. *Naukovi zapysky Ukrainського naukovo-doslidnogo instytutu zviazku – Scientific notes of the Ukrainian Research Institute of Communications*, 2, 51-58 [in Ukrainian].
5. Hrishnova, O.A., & Vasylyk, O.V. (2008). Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm upravlinnia intelektualizatsiieiu trudovoi diialnosti [Organizational and economic mechanism of management of intellectualization of labor activity]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Ekonomika – Visnyk of Prykarpattia University. Economy*, 6, 22-27 [in Ukrainian].
6. Dubyna, M.V., Rogovyi, A.V., & Zabashtanskaya, T.V. (2020). Strategichni priority sfery ohorony zdorovia v Ukraine. [Strategic priorities of health care in Ukraine: financial aspects]. *Naukovyi visnyk Polissia –Scientific herald of Polissya*, 3(23), 158-165 [in Ukrainian].
7. Zabashtanskyi, M.M. (2016). *Kontsesiini vidnosyny: finansovi determinanty rozvytku v Ukraini [Concessional relations: financial determinants of development in Ukraine]*. Kondor-Vydavnytstvo [in Ukrainian].
8. Ivanov, Yu.B., & Berezhna, Yu.V. (2014). Osoblyvosti finansovoho zabezpechennia sfery okhorony zdorovia v Ukraini [Features of financial support of health care in Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, (11), 43-45 [in Ukrainian].
9. Kychko, I.I. (2021). Mistse sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu u protsesi realizatsii «zdoroviatsentrytskoi» kontseptsii funktsionuvannia systemy okhorony zdorovia [The place of social responsibility of business in the process of implementing the "health-centric" concept of the health care system]. *Ekonomichnyi prostir – Economic space*, (169), 73-77 [in Ukrainian].
10. Kryshtal, T. (2013). Derzhavno-privatne partnerstvo yak osnovnyi mekhanizm rozvytku infrastruktury rehionu [Public-private partnership as the main mechanism for the development of the infrastructure of the region]. *Stalyi rozvytok ekonomiky – Sustainable economic development*, (3), 137-141 [in Ukrainian].
11. Mandziuk, O.M. (2011). Sutnist ta osoblyvosti orhanizatsiino-ekonomichnogo mekhanizmu transformatsii vidnosyn vlasnosti [The essence and features of the organizational and economic mechanism of transformation of property relations]. *Visnyk natsionalnogo universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia – Bulletin of the National University of Water Management and Environmental Sciences*, (2), 139-144 [in Ukrainian].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

12. Mochernyi, S.V., Larina, Ya.S., Ustenko, O.A., & Yurii S.I. (2005). *Ekonomichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Economic encyclopedic dictionary]*. (Vol. 1). Svit [in Ukrainian].
13. Onyshko, S.V., & Shevchuk, Yu.V. (2018). Problemy finansovoho zabezpechennia okhorony zdorovia v Ukraini v konteksti optymizatsii spivvidnoshennia mizh spravedlyvistiю ta efektyvnistiю [Problems of financial provision of health care in Ukraine in the context of optimizing the relationship between fairness and efficiency]. *Efektyvna ekonomika – Effective economy*, 12. Retrieved from www.economy.nayka.com.ua [in Ukrainian].
14. Pavliuk, K.V., Stepanova, O.V. (2011). Rozvytok derzhavno-pryvatnoho partnerstva u sferi okhorony zdorovia [Development of public-private partnership in the field of health care]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 2, 43-55 [in Ukrainian].
15. Savostenko, T. (2015). Zastosuvannia mekhanizmu derzhavno-pryvatnoho partnerstva pid chas realizatsii rehionalnykh investytsiynykh prohram [Application of the mechanism of public-private partnership in the implementation of regional investment programs]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia – Public administration and local government*, 3, 179-189 [in Ukrainian].
16. Fedonin, O.S., Repina, I.M., & Oleksiuk, O.I. (2004). *Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka [The potential of enterprise: formation and evaluation]*. KNEU [in Ukrainian].

Отримано 15.07.2021

UDC 352:614.2(477)

JEL Classification: I13, I18

Maksym Zabashtanskyi

Doctor of Economics, Professor

Director of the Educational and Scientific Institute of Business, Nature Management and Tourism
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)E-mail: mazani@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8966-8116>**Inna Zub**

Graduate of the Degree of Doctor of Philosophy

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: follow777up@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1825-1847>**Ruslan Lomonos**

Graduate of the Degree of Doctor of Philosophy

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: lri1997@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6378-5031>**Mykola Fenna**

Graduate of the Degree of Doctor of Philosophy

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: rogovoy1976@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2276-0559>**ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF PUBLIC-PRIVATE
PARTNERSHIP DEVELOPMENT IN THE FIELD
OF HEALTHCARE OF UKRAINE**

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Abstract. *The effectiveness of the organizational and economic mechanism for the development of public-private partnership in the field of health determines the level of coverage and availability of quality health services among all segments of the population, life expectancy.*

The need to improve the conceptual, methodological and methodological foundations of the organizational and economic mechanism of health care is of particular importance to ensure sustainable social and economic development of the state.

The issue of ensuring the proper functioning of health care is particularly relevant today, given the presence of all humanity in a global pandemic, and reflected in the scientific works of many scientists and practitioners.

Despite the existence of significant basic and applied research, which is devoted to the study of the peculiarities of the use of public-private partnership in various spheres of the national economy, the organizational and economic mechanism of its application in health care remains insufficiently disclosed.

The aim of the article is to deepen the conceptual framework and develop practical recommendations necessary for the effective functioning and development of health care through the practical implementation of public-private partnership as one of the key tools for its innovative development.

The purpose of developing this organizational and economic mechanism is to create basic organizational and economic conditions aimed at balanced innovative development of health care through the active involvement of private capital and new technologies.

The process of building an organizational and economic mechanism for the development of public-private partnership should be systemic in nature, the fragmentary implementation of its individual components will not provide the appropriate level of effectiveness of public-private partnership in health care.

Keywords: *organizational and economic mechanism; public-private partnership; concessions; Medical Insurance; state finance; financial relations; health care.*

Fig.: 1. References: 16.

Бібліографічний опис для цитування:

Забаштанський М. М., Зуб І. М., Ломонос Р. І., Фенна М. М. Організаційно-економічний механізм розвитку державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я України. Науковий вісник Полісся. 2021. - № 1 (22). С. 16-25.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-26-33

UDC 338.48:616-036.21

JEL Classification: L83, I18

Nataliya Aleshugina

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Agricultural Technology and Forestry
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: aleshugina@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3042-8529>.ResearcherID: [M-7470-2016](https://orcid.org/0000-0003-3042-8529). SPIN-code: [6050-0670](https://orcid.org/0000-0003-3042-8529)**Olena Zelenska**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Head of Department of Tourism

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: elena_zelenska_5@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1000-2427>.ResearcherID: [H-1694-2014](https://orcid.org/0000-0002-1000-2427)**Olha Kalchenko**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: onkalchenko.2014@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7120-9843>.ResearcherID: [H-2185-2014](https://orcid.org/0000-0002-7120-9843). SPIN-code: [8541-6566](https://orcid.org/0000-0002-7120-9843)**Vladyslav Zelenskiy**

Student

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: vzelenskiy@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5305-9482>**SOME ASPECTS OF THE INFLUENCE OF THE COVID-19 PANDEMIC
ON TOURISM DEVELOPMENT IN THE WORLD**

Abstract. Today, we are witnessing a significant decline in tourism arrivals and revenues, which has gained global proportions.

Due to the pandemic, the period of stopping and resetting the tourism market should be used to understand and ensure the transition of tourism to a qualitatively new level.

Studies conducted by various international organizations (UN, UNWTO, WTTC, CCSA) mainly describe the damage caused to the economy and society as a result of quarantine measures and possible threats to the economies of tourism-dependent countries.

However, this crisis may also trigger a reassessment of tourism-related values, forcing it to restart on the long-established but yet little-established principles of sustainable development.

The purpose of this article is to review the effects of the decline in tourist flows caused by the pandemic and the opportunities that could potentially become things to deliver tourism sector to a qualitatively new stage of development in the future.

The impact on the economy of the current decline in the tourism industry is almost exclusively negative. But there are some positive moments in such a state of crisis. The inexpediency of total fascination with tourism as an economical panacea became apparent. Real estate became more accessible to residents of recreational areas. It is hoped that the crisis caused by the pandemic will accelerate the transition to more advanced and effective forms of tourism organization.

The crisis can become a driving force that will change the paradigm of further development of tourism, which will positively affect the environmental, social and economic efficiency of tourism.

Keywords: tourism; pandemic; crisis; restart; sustainable development.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Fig.: 1. Table: 1. References: 10.

Urgency of the research. Until recently, tourism was one of the most dynamic spheres of the modern economy. From the 50s of the twentieth century until 2019, the number of tourist arrivals was characterized by a general trend of constant growth, almost reaching the 1.5 billion milestone by the end of this period [1]. The results of the study conducted by the World Travel and Tourism Council (WTTC) published in 2016 [2] showed that despite the sensitivity of tourism to such adverse events as economic and financial crises, natural and environmental disasters, terrorist attacks, and local wars, it is capable of restoring quickly positive dynamics. For example, the restoration of the volume of tourist flows after political unrest lasts up to 27 months, natural disasters - 14-22 months, terrorist attacks - up to 13 months. However, it should be noted that the study was carried out on local examples that could not change the overall positive trends.

Now we are witnesses of a significant drop in tourist arrivals and financial receipts from tourism, which has become global due to the rapid spread of the COVID-19 virus reaching the scale of a pandemic. To a large extent, this was facilitated by the intensive exchange of tourists that existed between the countries of the world. In 2020, the world tourism industry in terms of tourist arrivals and receipts from tourism was at the level of 1990-1995 [3]. In the entire history of statistical observations conducted by UNWTO since 1950, such a drop can be called unprecedented without exaggeration.

Target setting. At the same time, over the years of tourism development, many problems have accumulated related to its impact on the economy, society, and nature. In our opinion, the period of stopping and restarting the tourism market caused by the pandemic should be used to understand and ensure the transition of tourism to a qualitatively new level, corresponding to the time and challenges of the 21st century.

Actual scientific researches and issues analysis. The science that studied the development of tourism in the pre-pandemic period was mainly focused on quantitative indicators that showed a stable and noticeable upward development of the industry over a long period and the consequences of an increasing number of tourists on cities, local residents, ecosystems, etc. Recommendations in such studies, especially domestic ones (and this is understandable), boiled down to finding the ways to attract even more tourists, getting even more income from the functioning of the industry, creating even more jobs in all industries related to tourism. However, it should be noted that in this kind of publications, considerations have already been expressed about the need to ensure a qualitative leap in the development of the tourism industry, the need to understand and implement a responsible approach to travel.

The studies of the pandemic period, carried out by the efforts of various international organizations (UN [4], UNWTO [3], WTTC [5], CCSA [6]), mainly describe the losses caused to the economy and society as a result of the adoption of quarantine measures aimed at reducing tourist exchanges between countries: the

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

closure of borders and accommodation establishments, the termination of flights between countries, travel restrictions, etc. In addition, possible threats to the economy of tourism-dependent countries, the standard of living of socially vulnerable groups of the local population, supported by tourism, the labor market, protected areas, and even sustainable development goals, are investigated [4].

Uninvestigated parts of general matters defining. In view of the above, the words "positive" and "pandemic", at first glance, seem incompatible and mutually exclusive. However, in our opinion, there is not a single process or phenomenon in the world that could be described exclusively from a positive or negative side. A large number of scientific articles, analytical notes, reviews, comments, posts, etc. have been written about the negative consequences of the impact of the current pandemic on the development of tourism and related industries (transport, hotel, and restaurant business, etc.). However, this unexpected crisis may also become an impetus for a reassessment of the values associated with tourism, forcing it to reboot on the principles of sustainable development that have long been grounded but so little introduced into the practice of management.

The research objective is to review the positive effects of the reducing tourist flows caused by the pandemic and the opportunities that, if used wisely by various subjects involved in the tourism market, during the calm period caused by the pandemic, could potentially lead the tourism sector to a qualitatively new level of development.

The statement of basic materials. The economic impact of the current decline in the tourism industry caused by the pandemic is almost exclusively negative. Statistics show that the number of tourist arrivals in 2020 decreased by 74% compared to 2019 [7]. Analysis of the dynamics of tourist arrivals for the main tourist regions of the world (according to UNWTO data) shows their sharp decline, which, as shown in Figure 1 had different rates.

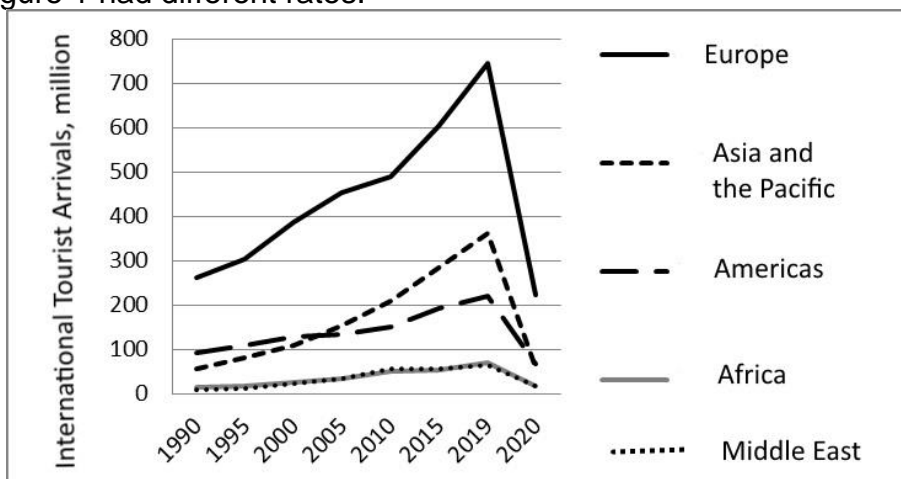

Fig. 1 Dynamics of tourist arrivals in tourist regions of the world from 1990 to 2020

Note: compiled by sources [1; 7; 8]

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Most of all, this affected the Asia-Pacific region, from which the introduction of quarantine restrictions began (by 84%), in second and third places are the African and Middle East tourist regions (75% of tourist arrivals recorded in 2019 were lost). The share of losses of the European and American RTR in tourist arrivals amounted to 70 and 69%, respectively, which are the smallest figures.

Interestingly, the tourism industries of developed countries coped better with the blow caused by the pandemic than the tourist-oriented and dependent industries of the third world countries (and this despite the slight growth rates of the industry before the pandemic, outdated tourism products, and other problems of the development of the tourism industry that existed here). For example, tourist arrivals in Austria decreased by 48.3%, Great Britain - 60.5%, the Netherlands - 62%, Germany - 66.5%, while in Thailand - by 83.2%, the Philippines - 84%, Tunisia - 78.7% [7].

Some recognized tourist coastal countries also lost less: tourist flows to Italy decreased by 58.1%, Mexico - 46.2%, while in Spain there were already 76.9% fewer tourist arrivals, in Turkey - by 71.8 % [7]. The countries that were not at the peak of tourist popularity lost relatively little. For example, the rate of decline in tourist arrivals in Poland was -16.1%, in Russia - 21.6%, India - 53.5% [7].

The fall in the volume of tourist flows, of course, is also a loss in receipts from tourism. UNWTO analysts estimate the amount of financial losses from 910 billion to 1.2 trillion dollars USA [4]. In a special risk group - tourism-dependent small island countries, the budget of which was formed at the expense of a few items of income, the main of which was tourism. In the Concept Note: COVID-19 and the Restructuring of the Tourism Sector, [4] the UN in the group of the countries, the share of tourism in the total export of services of which is more than 80%, lists 4 countries (Saint Lucia, Palau, Bahamas, and the Maldives), from 50 to 72% - 9 countries, from 30 to 49% - 10 countries. This means that the population of these states has lost the ways of earning, which have recently become familiar to them, and the states themselves have lost their share in the international market of tourist services. The same disaster was felt by the citizens of other countries involved in tourism. The UN claims that we are talking about 100-120 million jobs around the world [4].

Some types of tourism, in particular cruise, in the context of the pandemic turned out to be quite dangerous and are on the verge of being banned. Meanwhile, in 2018, cruise tourism brought in \$ 150 billion USA in the global volume of production of goods and services and provided jobs for more than a million people [7]. The crisis has also affected tourism-related industries, most of all - air transportation.

What is positive about this state? First, no matter how painful the current experience may be, it clearly demonstrated the danger of being carried away by any one type of economic activity, in this case, tourism, and considering it as a panacea for all problems.

Secondly, real estate has become somewhat more affordable for local residents, including due to a decrease in demand from foreigners, which, for the example of Spain, is illustrated by the data in Table 1. However, housing prices have increased

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

in small cities, mainly in the north of the country, coasts, and islands, that is, recreational areas where the incidence of COVID-19 was much lower, and where residents from overcrowded cities came. However, experts already state the return to the real estate market of non-residents interested in acquiring (now more often leasing) a safe remote place of rest [9].

Table 1

Prices for real estate in the administrative centers of Spain, euros per 1 m²

City	Population, thousand people (2018)	At the beginning of 2019	At the beginning of 2021	Growth rate, %
Badajoz	150,5	1136	1221	7,5
Barcelona	1620,0	4344	4009	-7,7
Bilbao	345,8	2933	3073	4,8
Valencia	791,4	1942	1824	-6,1
La Coruna	244,8	1926	2142	11,2
Logrono	151,1	1452	1579	8,7
Madrid	3223	3841	3682	-4,1
Malaga	569,0	2229	2091	-6,2
Murcia	447,2	1158	1069	-7,7
Oviedo	220,0	1411	1548	9,7
Palma de Mallorca	409,6	2963	2897	-2,2
Pamplona	199,0	2196	2246	2,3
Santa Cruz de Tenerife	204,8	1449	1527	5,4
Santander	172,0	1882	1868	-0,7
Saragosa	666,9	1521	1602	5,3
Toledo	84,3	1391	1355	-2,6

Note: compiled by sources [9; 10]

Thirdly, in connection with the current crisis, it is worth mentioning the experience that Europe gained in connection with the energy crisis of the 70s. It was also systemic in nature, affecting both industry and agriculture. In the process of overcoming the problems associated with the rise in the cost of energy resources, energy-saving and non-energy-intensive technologies were invented and introduced, which had a positive effect on production efficiency, reduced consumption and depletion of natural energy resources, and, in general, had the same systemic consequences as the crisis but already with the "+" sign.

Despite all the restrictions, the population of countries where the culture and traditions of this type of spending free time have been formed for centuries, apparently, will not succeed in abandoning tourism for a long time. Moreover, it has significant economic value. Even with the invention and implementation of effective methods for prevention and treatment of COVID-19, we should take into account the lessons it gave us because, in the context of globalization and growing contacts, any disease can quickly take on the scale of a pandemic and again threaten a crisis. Therefore, it is necessary to move towards ensuring the safety of travel both for

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

tourists themselves and for the local population. In our opinion, this will be possible if the principle of small-scale organization is followed.

If the aforementioned principle is observed, it will also be possible to overcome such a negative phenomenon as overtourism with its consequences for the social and natural environment, namely: to increase the efficiency of the rest of tourists themselves; to make services more individualized; to attract unused recreational resources to use, while simultaneously reducing anthropogenic pressure on them; to control better and prevent the direct negative impact of tourists on the environment; to use food and non-food supplies more efficiently.

Conclusions. A crisis situation can become a real driving force, in practice, and not declaratively, to change the paradigm of the further development of tourism, improve its organizational foundations, which will have a positive effect on the environmental, social, and economic efficiency of the industry.

References

1. International Tourism Highlights, 2020 Edition. (2021). UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284422456> [in English].
2. Sostavlen reyting negativnykh dlya turizma faktorov [The Rating of Negative Factors for Tourism Has Been Completed]. *www.atorus.ru*. Retrieved from <https://www.atorus.ru/news/press-centre/new/35112.html> [in Russian].
3. COVID-19 and Tourism. Tourism in Pre-Pandemic Times. *www.unwto.org*. Retrieved from <https://www.unwto.org/covid-19-and-tourism-2020> [in English].
4. Kontseptualnaya zapiska: COVID-19 i perestroyka sektora turizma [Concept Note: COVID-19 and Tourism Sector Restructuring]. (2020). *www.un.org*. Retrieved from https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_covid19_and_transforming_tourism_russian.pdf [in Russian].
5. To Recovery&Beyond: The Future of Travel&Tourism in theWake of COVID-19.World Travel&Tourism Council: September 2020. Retrieved from <https://wttc.org/Initiatives/To-Recovery-Beyond> [in English].
6. How COVID-19 is changing the world: a statistical perspective. *unstats.un.org*. Retrieved from <https://unstats.un.org/unsd/ccsa/documents/covid19-report-ccsa.pdf> [in English].
7. UNWTO World Tourism Barometer. (2021). Vol 19, No 1. Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometerrus.2021.19.1.1> [in English].
8. UNWTO Tourism Highlights, 2017. *tourlib.net*. Edition Retrieved from https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2017.pdf [in English].
9. Tseny na ispanskuiu nedvizhimost v 2021 godu: statistika, obzor trendov i prognozy spetsialistov [Prices for Spanish realstate in 2021: statistics, trend overview and expert forecasts]. (2021). *estate-spain.com*. Retrieved from <https://estate-spain.com/info/ceny-na-nedvizhimost-v-ispanii-2021> [in Russian].
10. Tseny na ispanskuyu nedvizhimost: obzor trendov 2018 goda i prognozna 2019 [Spanish Property Prices: Review of 2018 Trends and Forecast for 2019]. (2021). *estate-spain.com*. Retrieved from <https://estate-spain.com/info/stoimost-nedvizhimosti-v-ispanii-2019> [in Russian].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**Список використаних джерел**

1. World Tourism Organization [Electronic resource] (2021), International Tourism Highlights, 2020 Edition, UNWTO, Madrid. - Access mode : <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284422456>.
2. Составлен рейтинг негативных для туризма факторов [Электронный ресурс]. - Режим доступа <https://www.atorus.ru/news/press-centre/new/35112.html>.
3. COVID-19 and Tourism [Electronic resource] – Access mode: <https://www.unwto.org/covid-19-and-tourism-2020>.
4. Концептуальная записка: COVID-19 и перестройка сектора туризма [Электронный ресурс]. - Режим доступа https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_covid-19_and_transforming_tourism_russian.pdf.
5. To Recovery&Beyond: The Future of Travel&Tourism in theWake of COVID-19.World Travel&Tourism Council: September 2020. [Electronic resource] – Access mode: <https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Reports/2020/To%20Recovery%20and%20BeyondThe%20Future%20of%20Travel%20Tourism%20in%20the%20Wake%20of%20COVID19.pdf?ver=2021-02-25-183120-543>.
6. How COVID-19 is changing the world: a statistical perspective. [Electronic resource] – Access mode: <https://unstats.un.org/unsd/ccsa/documents/covid19-report-ccsa.pdf>.
7. UNWTO World Tourism Barometer. Jan. 2021Vol 19, No 1. [Electronic resource] – Access mode: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometerrus.2021.19.1.1>.
8. UNWTO Tourism Highlights, 2017 Edition [Electronic resource] – Access mode: https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2017.pdf.
9. Цены на испанскую недвижимость в 2021 году: статистика, обзор трендов и прогнозы специалистов. [Electronic resource] – Access mode: <https://estate-spain.com/info/ceny-na-nedvizhimost-v-ispanii-2021>.
10. Цены на испанскую недвижимость: обзор трендов 2018 года и прогноз на 2019. [Electronic resource] – Access mode: <https://estate-spain.com/info/stoimost-nedvizhimosti-v-ispanii-2019>.

Received 22.06.2021

УДК 338.48:616-036.21

JEL Classification: L83, I18

Наталія Алешугіна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри аграрних технологій та лісового господарства

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: aleshugina@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3042-8529>.ResearcherID: [M-7470-2016](https://orcid.org/0000-0003-3042-8529). SPIN-code: [6050-0670](https://orcid.org/0000-0003-3042-8529)**Олена Зеленська**

кандидат економічних наук, доцент

завідувач кафедри туризму

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: elena_zelenska_5@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1000-2427>.ResearcherID: [H-1694-2014](https://orcid.org/0000-0002-1000-2427)

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Ольга Кальченко

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: onkalchenko.2014@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7120-9843>.
ResearcherID: [H-2185-2014](https://orcid.org/0000-0002-7120-9843). SPIN-code: [8541-6566](https://orcid.org/0000-0002-7120-9843)

Владислав Зеленський

студент
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: vzelentskiy@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5305-9482>

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19
НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В СВІТІ**

Анотація. Нині ми є свідками значного падіння показників туристичних прибуттів та надходжень від туризму, що отримало глобальні масштаби.

Зумовлений пандемією період зупинки і переадресації туристичного ринку треба використати для осмислення і забезпечення переходу туризму на якісно новий рівень.

У дослідженнях, проведених силами різних міжнародних організацій (ООН, UNWTO, WTTC, CCSA), в основному, описуються збитки, завдані економіці та суспільству внаслідок прийняття карантинних заходів, та можливі загрози для економіки туризмозалежних країн.

Проте, ця криза може стати і поштовхом до переоцінки цінностей, пов'язаних з туризмом, змусить здійснити його переадресацію на давно обґрунтованих, але так мало запроваджених у практику господарювання засадах сталого розвитку.

Метою даної статті є огляд наслідків від скорочення туристичних потоків, викликаного пандемією, і можливостей, які можуть потенційно перетворитися на речі, що в майбутньому поставлять туристичну сферу на якісно новий щабель розвитку.

Характер впливу на економіку нинішнього занепаду туристичної галузі є майже виключно негативним. Але у такому кризовому стані є і деякі позитивні моменти. По-перше, стала очевидною недоцільність тотального захоплення туристичною сферою як економічною панацеєю. По-друге, стала більш доступною нерухомість для резидентів рекреаційних районів. По-третє, є сподівання, що криза, зумовлена пандемією, пришвидшить перехід до більш досконалих та ефективних форм організації туризму.

Таким чином, кризовий стан може стати рушійною силою, яка змінить парадигму подальшого розвитку туризму, що позитивно позначиться на екологічній, соціальній та економічній ефективності туризму.

Ключові слова: туризм; пандемія; криза; переадресація; сталий розвиток.

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 10.

Бібліографічний опис для цитування :

Aleshugina N. O., Zelenska O. O., Kalchenko O. M., Zelenskiy V. S. Some aspects of the influence of the Covid-19 pandemic on the development of tourism in the world. Науковий вісник Полісся. 2021. № 1 (22). С. 26-33.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-34-46

УДК 004.738:339

JEL Classification: M21;M14

Людмила Вербівська

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)

E-mail: l.verbivska@chnu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2768-9157>ResearcherID: [S-3318-2016](https://orcid.org/0000-0002-2768-9157). Scopus Author ID: [57210597185](https://orcid.org/0000-0002-2768-9157)**ЕЛЕКТРОННИЙ БІЗНЕС: БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ**

Анотація. У статті проведено бібліографічний аналіз стану наукових досліджень у сфері електронного бізнесу. Для цього було використано аналітичну інформацію наукометричної бази даних Scopus та виокремлено і згруповано всі наукові публікації, в темі яких трапляються слова «електронний» та «бізнес». Це дозволило провести аналіз кількості таких робіт протягом 1995-2020 рр., виокремити відповідні тенденції та зміни. Також у статті проаналізовано сукупність окреслених публікацій за основними науковими напрямками і встановлено, що найбільше наукових робіт у сфері електронного бізнесу підготовлено вченими в галузі комп'ютерних наук. Відповідно, у статті також здійснено аналіз основних країн, учени яких найактивніше проводили дослідження в цьому напрямку та визначено основні наукові та освітні заклади, де такі дослідження здійснювалися.

Ключові слова: електронний бізнес; електронна комерція; цифровий бізнес; бібліометричний аналіз; національна економіка.

Рис.: 2. Табл.: 6. Бібл.: 9.

Постановка проблеми. Сучасні процеси диджиталізації, які активно розвиваються в усьому світі, найбільший вплив здійснюють на розвиток національних економік, змінюючи базові принципи функціонування підприємств, галузей та секторів національного господарства. Активне використання нових інноваційних технологій у процесах виробництва, реалізації, купівлі товарів та послуг поступово змінює традиційні підходи до організації системи управління підприємствами, збуту продукції, маркетингової діяльності та інших сфер функціонування суб'єктів господарювання.

У сучасних умовах, крім змін, які відбуваються в окремих сферах національного господарства, також активно зароджуються та розвиваються нові напрями здійснення підприємницької діяльності на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій. Система електронного бізнесу розвивається сьогодні найшвидшими темпами в розвинутих країнах і кожного року до неї приєднуються нові виробники та покупці товарів послуг. Саме це впливає на важливість проведення нових досліджень цієї системи з метою поглиблення теоретичних, прикладних положень її функціонування і розвитку. Відповідно, на сьогодні актуальними залишаються питання вивчення стану наукових досліджень у цій сфері, що дозволяє частково також обґрунтувати періоди активного розвитку електронного бізнесу, враховуючи рівень наукового інтересу вчених до проведення досліджень у даній сфері.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активний розвиток електронного бізнесу в усьому світі сприяв підвищенню цікавості науковців до проведення досліджень у цьому напрямі з метою обґрунтування теоретичних, методичних та прикладних положень функціонуванні й розвитку зазначеного виду підприємницької діяльності. До вчених, які займаються вивченням окреслених питань, варто віднести таких: О. Бородавченко, Н. Борейко, О. Вільхівська, О. Воробйова, К. Євремova, А. Жаворонок, М. Макарова, С. Маловичко, М. Попова, В. Стойка, І. Трубін, Л. Чорна К. Шапошников, О. Шульга, Г. Юрчук та ін.

Питання поглиблення теоретичних положень функціонування електронного бізнесу в частині конкретизації його сутності, особливостей розвитку в сучасних умовах, обґрунтування стану досліджень у цій сфері розглядалися в наукових роботах І. Болотинюк, А. Дзюбіна, Г. Дзюбіна, М. Дубини, Д. Євтушенко, О. Зайцева, К. Копець, Д. Пілевича та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Попри численні напрацювання вчених у сфері зародження, функціонування та розвитку електронного бізнесу, наукових робіт, у межах яких проводиться аналіз стану досліджень у цьому напрямі, недостатньо. Проте такі дослідження необхідні для більш ґрунтового вивчення історичних передумов розвитку зазначеного виду підприємницької діяльності, визначення центрів проведення таких досліджень.

Метою статті є проведення бібліометричного аналізу стану досліджень у сфері функціонування електронного бізнесу з метою виявлення основних тенденцій розвитку такого виду підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Електронний бізнес як узагальнена система, яка поєднує всі господарські відносини, що виникають між економічними суб'єктами у процесі виробництва товарів, послуг, їх продажу, обміну та споживання, зобов'язаний своїм швидким розвитком насамперед активному створенню та використанню інформаційних, цифрових технологій суб'єктами господарювання. Також новий імпульс до розвитку цього виду підприємницької діяльності здійснила пандемія COVID-19, оскільки значна кількість підприємств змушені були перейти до режиму онлайн-продажів, придбання необхідних товарів, сировини, комплектуючих виключно через мережу Інтернет, щоб вижити в складних умовах економічної реальності [9, с. 420].

На сьогодні в науковій літературі існує значна кількість наукових підходів до розгляду сутності електронного бізнесу, його базових складових. На наше переконання, такий вид бізнесу варто розглядати таким чином: електронний бізнес – економічна діяльність, яка здійснюється передусім за допомогою використання сучасних інформаційних технологій з метою отримання прибутку [1, с. 61]. Враховуючи такий підхід до розгляду сутності електронного бізнесу, варто зазначити, що в системі такого бізнесу можна виокремити значну кількість різних видів економічної діяльності, які нині активно розвиваються. До їх числа, наприклад, варто віднести такі: електронний маркетинг (e-маркетинг), електронна комерція (e-commerce), електронний банкінг (e-banking), електронні страхові послуги (e-insurance), інтернет трейдинг (internet trading), електронні

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

платежі (e-payments), електронний консалтинг (e-consulting), електронна освіта (e-learning), електронна сфера охорони здоров'я (eHealth), електронне видавництво (e-publishing house), електронний рекрутинг, електронний аукціон (e-auction), маркетплейс (online marketplace), електронна логістика (eLogistik) та ін. [2; 3, с. 155; 6].

У процесі бібліометричного аналізу дослідження електронного бізнесу будемо розглядати виключно наукові статті, в темі яких трапляються слова «електронний» та «бізнес» і які існують у наукометричній базі даних Scopus [7; 8]. Наприкінці 2020 року таких публікацій у зазначеній базі даних було 3539 од. Кількість зазначених робіт по роках представлена на рис. 1.

Отже, дані рис. 1 свідчать, що наукові роботи, в темі яких трапляються слова «електронний» та «бізнес» почали виникати наприкінці 90-х років ХХ ст. Це можна пояснити активним розвитком інформаційних технологій, виникненням мережі Інтернет та використанням її потенціалу для здійснення підприємницької діяльності. Протягом 2000-2010 рр. відбувалося швидке зростання кількості наукових робіт у цій сфері, оскільки в межах національної економіки почали створюватися та активно розвиватися нові напрями господарської діяльності, які стали відігравати помітну роль в економічному розвитку країн. Наприклад, у 2000 р. таких робіт було 172 од., а вже у 2010 р. – 269 од. Найбільша кількість наукових публікацій була додана до бази даних Scopus у 2001 р. – 290 од. Протягом 2006-2010 рр. спостерігаємо зростання інтересу науковців до дослідження питань, які стосуються розвитку електронного бізнесу, особливостей його функціонування.

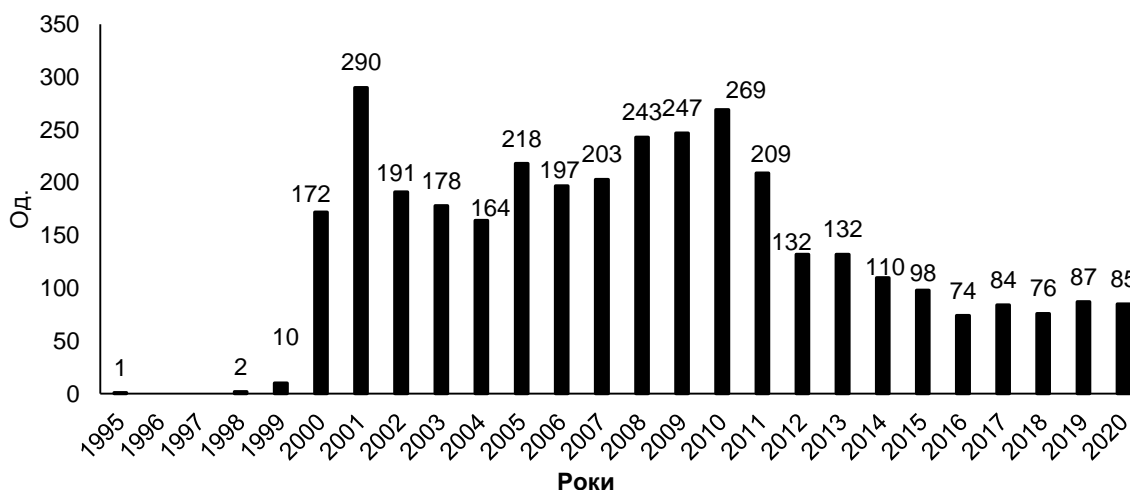

Рис. 1. Кількість наукових публікацій, у темі яких трапляються слова «електронний» та «бізнес» (e-business)

Джерело: складено на основі даних наукометричної бази Scopus [4]

Однак дані рис. 1 також свідчать, що після 2010 року відбувалося поступове зниження кількості наукових робіт у сфері електронного бізнесу. Якщо у 2010 р. їх було 269 од., то у 2020 р. – лише 85 од., тобто за десять років кількість таких

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

публікацій знизилася у 2,5 раза. При цьому цілком логічно зауважити, що сфера електронного бізнесу розвивається сьогодні ще швидшими темпами, ніж це було десять років тому. Такий спад кількості наукових публікацій у сфері електронного бізнесу, на наш погляд, пов'язаний із двома причинами: 1) швидкий розвиток сфери електронного бізнесу призвів до поступового розвитку окремих його напрямів, які на сьогодні також уже є значними складовими цієї сфери і кількість наукових робіт, у яких вивчаються окремі напрями зазначеного виду бізнесу, постійно зростає, сформувавши окремі нові напрями досліджень; 2) зниження кількості наукових робіт, у яких використовується термін «електронний бізнес» і, враховуючи сучасні процеси цифровізації глобальної економіки, вплив нових інформаційних технологій на функціонування всіх економічних суб'єктів, підвищення кількості робіт, у яких науковці вже використовують назву «цифровий бізнес». Наприкінці 2020 р. у базі даних Scopus була 1721 наукова робота, в темі яких згадувалася ця назва. На рис. 2 представлено інформацію про кількість таких робіт у 1992-2020 рр.

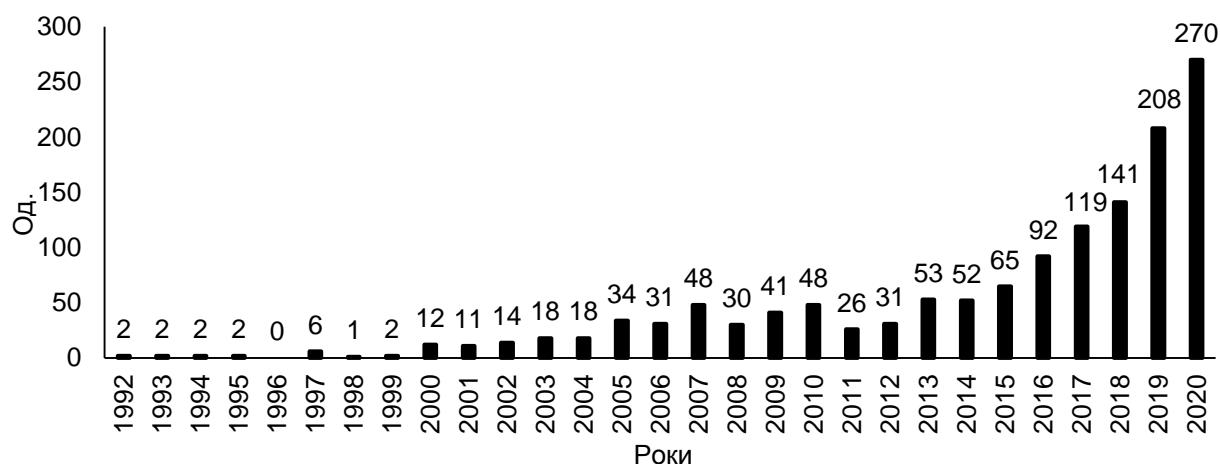

Рис. 2. Кількість наукових публікацій, у темі яких трапляються слова «цифровізація» та «бізнес» (e-business)

Джерело: складено на основі даних наукометричної бази Scopus [5]

Дані рис. 2 лише підтверджують припущення про зниження кількості наукових робіт, у назві теми яких використовуються слова «електронний» та «бізнес» через зростання праць, у яких вивчаються вже особливості розвитку цифрового бізнесу. Така ситуація є цілком закономірною, враховуючи активний процес розробки та впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах суспільства.

Якщо розглядати структуру наукових публікацій, у назві теми яких використовуються слова «електронний» та «бізнес» (табл. 1), то стає зрозумілим, що, враховуючи специфіку цього виду бізнесу, найбільше наукових робіт підготовлено вченими в галузі комп'ютерних наук. Це можна пояснити тим, що електронний бізнес за своєю природою об'єктивно залежить від стану розвитку мережі Інтернет, продуктивності роботи комп'ютерної техніки й низки технічних

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

характеристик. Відповідно, і розвиток цього виду бізнесу значною мірою зумовлювався розвитком сучасних інноваційних технологій у даній сфері. Фактично динаміка розвитку електронного бізнесу досить чітко відображає тренди впровадження нових інформаційних технологій у господарську діяльність.

Таблиця 1

Кількість наукових статей у базі даних Scopus за науковими напрямками, у темі яких трапляються слова «електронний» та «бізнес» (e-business)

Наука	Кількість, од.	Наука	Кількість, од.
Комп'ютерні науки	1958	Економіка, економетрика та фінанси	231
Бізнес, менеджмент та бухгалтерський облік	1259	Хімічна інженерія	167
Інженерія	879	Матеріалознавство	96
Науки про прийняття рішень	460	Медицина	64
Соціальні науки	395	Енергетика	63
Математика	280	Мистецтво та гуманітарні науки	42

Джерело: складено на основі даних наукометричної бази Scopus [4]

Друге місце за кількістю наукових робіт, у яких трапляються слова «електронний» та «бізнес» (табл. 1), після комп'ютерних наук посідає сфера бізнесу, менеджменту та бухгалтерського обліку, що цілком є зрозумілим, враховуючи природу електронного бізнесу та його економічну сутність.

Досить цікавою є інформація про структуру наукових публікацій, у темі яких трапляються слова «електронний» та «бізнес», за країнами. Ця інформація представлена в табл. 2.

Таблиця 2

Кількість наукових статей у базі даних Scopus за країнами, у темі яких трапляються слова «електронний» та «бізнес» (e-business)

Країна	Кількість, од.	Країна	Кількість, од.
Китай	690	Гонконг	64
Сполучені Штати Америки	604	Малайзія	63
Великобританія	313	Греція	53
Австралія	214	Італія	53
Німеччина	156	Нідерланди	48
Тайвань	94	Португалія	48
Канада	80	Японія	47
Індія	80	Франція	44
Південна Корея	71	Індонезія	43
Іспанія	69	Австрія	39

Джерело: складено на основі даних наукометричної бази Scopus [4]

Таким чином, аналізуючи дані рис. 2, можна констатувати, що найбільше досліджень у сфері електронного бізнесу було проведено китайськими

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

дослідниками. загальна кількість опублікованих ними наукових робіт становила 690 од. Також окреслена сфера цікавою була для дослідників з США (604 од.), Великобританії (313 од.), Австралії (214 од.) та Німеччини (156 од.). Отже, найбільша кількість публікацій у сфері електронного бізнесу спостерігається у країнах, де такий бізнес є найбільш розвинутим і де існують уже сьогодні глобальні суб'єкти підприємницької діяльності у цій сфері. До таких суб'єктів можна віднести Amazon (США), Ebay (США), Rakuten (Японія), Taobao (Китай), Walmart (США), AliExpress (Китай) та ін.

Якщо проаналізувати інформацію про країни, дослідники яких найбільше вивчали питання розвитку цифрового бізнесу, то в цьому напрямі рейтинг таких країн відрізняється від переліку країн, наведених у табл. 2 (табл. 3).

Таблиця 3

Кількість наукових статей у базі даних Scopus за країнами, у темі яких трапляються слова «діджиталізація» та «бізнес» (e-business)

Країна	Кількість, од.	Країна	Кількість, од.
Сполучені Штати Америки	240	Швеція	43
Німеччина	201	Франція	39
Об'єднане Королівство	149	Швейцарія	38
Російська Федерація	125	Індія	36
Китай	86	Австрія	35
Італія	81	Данія	34
Австралія	72	Нідерланди	34
Індонезія	64	Японія	33
Фінляндія	58	Канада	31
Іспанія	58	Португалія	31

Джерело: складено на основі даних наукометричної бази Scopus [5]

Отже, дані табл. 3 свідчать, що найбільше дослідники вивчали питання розвитку цифрового бізнесу, його роль у розбудові економіки країни, особливості ведення підприємницької діяльності в епоху становлення цифрової економіки в США, вченими яких було за всі роки аналізу підготовлено 240 публікацій у цій сфері. Лідерами за проведенням досліджень щодо розвитку цифрового бізнесу також є Німеччина (201 од.), Велика Британія (149 од.), Російська Федерація (125 од.), Китай (86 од.), Італія (81 од.) та ін. Зауважимо, що цей напрям здійснення досліджень є порівняно новим, проте досить перспективним, враховуючи складні й невідворотні процеси становлення цифрової економіки в усьому світі, активне залучення інформаційних технологій до власної роботи значною кількістю суб'єктів господарювання, починаючи від глобальних корпорацій, закінчуючи мікропідприємствами.

Проведення нових досліджень у напрямі вивчення особливостей створення та розвитку електронного бізнесу на сьогодні є надзвичайно актуальними, враховуючи досить значний потенціал нових технологій в економічній сфері. Саме це зумовлює формування окремих центрів проведення таких досліджень у

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

всьому світі. У табл. 4 представлено основні наукові та освітні установи, у яких активно проводяться дослідження в цьому напрямі. Зауважимо, що в наведеному переліку виділені лише ті установи, працівники яких найбільше підготували наукових публікацій, що потрапили до наукометричної бази даних Scopus. При цьому подібні дослідження також проводяться і в інших установах по всьому світі, проте не так активно.

Таблиця 4

Основні наукові та освітні установи, працівниками яких підготовлено найбільшу кількість публікацій, у темі яких трапляються слова «електронний» та «бізнес» (e-business)

Назва закладу вищої освіти	Кількість публікацій, од.	Країна
Університет Фенікса	27	США
Міський університет Гонконгу	25	Китай
Університет Кертіна	25	Австралія
Мельбурнський королівський технологічний університет	24	Австралія
Дослідницький центр IBM Thomas J. Watson	23	США
Харбінський технологічний інститут	22	Китай
Китайський університет наук про Землю	21	Китай
Університет Цінхуа	20	Китай
Університет Брюнеля	19	Великобританія
Технологічний університет Сіднея	19	Австралія
Університет Монаша	18	Австралія
Університет Нового Південного Уельсу	17	Австралія
Чжецзянський університет	16	Китай
Загребський університет	16	Хорватія
Університет штату Пенсільванія	15	США
Центральний фінансово-економічний університет	14	Китай
Баптистський університет Гонконгу	14	Китай
Йоркський університет	14	Великобританія
Шанхайський університет фінансів та економіки	14	Китай
Університет Трас-ос-Монтес і Альто-Доуро	13	Португалія
Національний університет Сінгапуру	13	Сінгапур
Університет Ковентрі	13	Великобританія
Уханьський університет	13	Китай
Університет Едіт Коуен	13	Австралія

Джерело: складено на основі даних наукометричної бази Scopus [4]

Дані табл. 4 показують, що найбільше досліджень у сфері електронного бізнесу було проведено в Університеті Фенікса (27 од.), Міському університеті Гонконгу (25 од.), Університеті Кертіна (25 од.), Мельбурнському королівському технологічному університеті (24 од.), Дослідницькому центрі IBM Thomas

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

J. Watson (23 од.) та ін. Китай є лідером усіх країн за кількістю наукових та освітніх установ, у яких їхні працівники сукупно опублікували найбільшу кількість публікацій. У рейтингу двадцяти перших окреслених установ такі установи з Китаю посіли 9 позицій. Це свідчить про вагомий інтерес з боку не лише окремих китайських учених, а окремих університетів, наукової спільноти в них до проведення досліджень окресленої сфери.

Проведемо більш детальне дослідження сутності наукових робіт, у назві яких трапляються слова «електронний» та «бізнес». Це реалізуємо на основі аналізу ключових слів, які найчастіше використовуються авторами в таких публікаціях. Саме такі ключові слова дають уявлення про зміст окреслених публікацій та їхні основні об'єкти дослідження. Таким чином, у табл. 5 представлено відповідну інформацію. Аналіз такої інформації свідчить, що в значній кількості наукових робіт (1992 од.) найчастіше електронний бізнес досліджують у контексті вивчення питань розвитку електронної комерції, функціонування зазначеного напрямку такого виду бізнесу.

Зазначимо, що серед всіх видів електронного бізнесу саме електронна комерція як окремий напрям підприємницької діяльності, що здійснюється на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, найактивніше досліджується науковцями в усьому світі. Це підтверджують дані табл. 5.

Таблиця 5

Кількість ключових слів, які є в статтях у базі даних Scopus, у темі яких трапляються слова «електронний» та «бізнес» (e-business)

Ключові слова	Кількість згадувань, од.	Ключові слова	Кількість згадувань, од.
Electronic Commerce	1992	World Wide Web	144
EBusiness	875	E-commerce	143
E-business	810	Strategic Planning	141
Internet	364	Competition	139
Information Technology	282	Information Management	133
Information Systems	223	Supply Chain Management	131
E-Business	209	Websites	124
Industry	169	Customer Satisfaction	121
Marketing	146	Web Services	120
Sales	145	Electronic Business	115

Джерело: складено на основі даних наукометричної бази Scopus [4]

Цілком зрозумілом найчастіше використання в наукових публікаціях з вивчення електронного бізнесу таких слів як «EBusiness», «E-business» та синонімічних до них слів. Проте значна кількість ключових слів стосується саме технічної сфери забезпечення розвитку електронного бізнесу, що також підтверджує значну кількість наукових робіт у цій сфері саме в межах комп'ютерних наук.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Якщо загалом проаналізувати набір ключових слів, які представлені в табл. 5, то більша кількість із них стосуються сфери продажу, торгівлі або технічних аспектів, які пов'язані з організацією підприємницької діяльності у сфері комерції (електронна комерція, маркетинг, продажі, конкуренція, задоволення клієнтів, управління ланцюгами поставок тощо). Однак якщо проаналізувати інформацію про ключові слова, які використовуються в наукових публікаціях, у темі яких трапляються слова «диджиталізація» та «бізнес», то маємо дещо іншу ситуацію. Відповідна інформація представлена в табл. 7.

Таблиця 7

Кількість ключових слів, які є в статтях у базі даних Scopus, у темі яких трапляються слова «диджиталізація» та «бізнес» (e-business)

Ключові слова	Кількість згадувань, од.	Ключові слова	Кількість згадувань, од.
Digital Transformation	212	Digital Economy	78
Digital Business	152	Electronic Commerce	70
Digital Technologies	116	Commerce	69
Business Models	114	Digital Business Ecosystems	68
Information Systems	113	Business Model Innovation	59
Ecosystems	102	Competition	58
Business Model	100	Information Management	56
Business Modeling	97	Strategic Planning	50
Digitalization	83	Information Use	49
Innovation	79	Internet	46

Джерело: складено на основі даних наукометричної бази Scopus [5]

Аналіз даних табл. 7 дозволяє зробити висновок, що в переважній більшості публікацій у досліджуваній сфері розглядаються питання не лише розвитку окремих напрямів підприємницької діяльності, а трансформація загалом бізнесу в усіх сферах економіки, зміна моделі ведення такої діяльності. При цьому активно розглядаються питання формування ефективно діючої системи інформаційного менеджменту на основі використання нових цифрових технологій, що сприяє трансформації усталених підсистем підприємства, а саме: маркетингу, менеджменту та виробництва. Пізнання особливостей формування інформації, її збору, обробки за допомогою інноваційних інструментів, прийняття на основі отриманих даних відповідних рішень, стають невід'ємною складовою забезпечення ефективності функціонування економічних систем, що відображається в сучасних наукових роботах в економічному напрямі.

Висновки і пропозиції. Отже, електронний бізнес сьогодні вже є невід'ємною складовою розвитку економік переважної більшості країн світу. Сутність цього виду бізнесу полягає у здійсненні економічної діяльності за допомогою використання сучасних інформаційних технологій з метою отримання прибутку. Електронний бізнес є узагальненою системою, у якій існує значний перелік різних напрямів економічної діяльності. Їхній розвиток сприяє функціонуванню всієї

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

зазначеної системи. Зростання її ролі в національному господарстві привели до підвищення інтересу науковців до вивчення теоретичних, методичних та прикладних аспектів функціонування цього виду бізнесу та актуалізували проведення досліджень у цій сфері.

У статті проведено бібліографічний аналіз, результати якого засвідчують досить високий інтерес науковців до проведення досліджень у цьому напрямі. Такий аналіз здійснювався на основі вивчення інформації про кількість наукових публікацій, які є в наукометричній базі даних Scopus і в темі яких трапляються слова «електронний» та «бізнес». Встановлено, що активна фаза таких досліджень у цій сфері була у 2000-2010 рр., а починаючи з 2011 року кількість відповідних наукових робіт у сфері електронного бізнесу поступово зменшилася. Така ситуація, як було з'ясовано, пов'язана зі зростанням кількості праць науковців у сфері пізнання особливостей створення та розвитку саме цифрового бізнесу.

У статті проведено аналіз кількості наукових статей у базі даних Scopus за науковими напрямками, в темі яких трапляються слова «електронний» та «бізнес». Встановлено, що найбільше наукових робіт у сфері електронного бізнесу підготовлено вченими в галузі комп'ютерних наук. На другому місці за кількістю наукових робіт – сфера бізнесу, менеджменту та бухгалтерського обліку. Дослідження країн, учені яких проводили вивчення особливостей реалізації підприємницької діяльності на основі використання сучасних інформаційних технологій, дозволяє констатувати найбільший інтерес науковців із таких країн: Китай, США, Велика Британія, Австралія, Німеччина. Також визначено, що найбільше досліджень у сфері електронного бізнесу було проведено в Університеті Фенікса, Міському університеті Гонконгу, Університеті Кертіна, Мельбурнському королівському технологічному університеті, Дослідницькому центрі IBM Thomas J. Watson.

Отже, враховуючи результати проведеного аналізу, варто констатувати поступове зниження інтересу науковців до пізнання електронного бізнесу як єдиної економічної системи. Однак така ситуація обумовлюється не зниженням актуальності цього напрямку, а лише його ускладненням, трансформацією такого виду бізнесу в результаті впливу сучасних цифрових технологій. Саме це підтверджує високий рівень інтересу вчених до проведення нових досліджень у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Вербівська Л. Концептуальні засади обґрунтування сутності електронного бізнесу / Л. Вербівська // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2021. – № 2(26). – С. 57-64.

2. Дубина М. В. Науково-концептуальні положення функціонування системи електронних фінансових послуг в Україні / М. В. Дубина, А. В. Тарасенко, О. О. Тарасенко // Детермінанти соціально-економічного розвитку України в умовах трансформаційних зрушень : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. П. Ільчука. – Чернівці : ЧНТУ, 2018. – С. 276-294.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

3. Дубина М. Розвиток e-banking: світовий та вітчизняний досвід / М. Дубина, О. Шеремет // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2019. – № 2 (18). – С. 154-162.

4. Офіційний сайт наукометричної бази даних Scopus («електронний бізнес») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.scopus.com/results/results.uri?sort=plf-f&src=s&st1=e-business&sid=0146f51e3c486442c3fae05c0b8bb52f&sot=b&sdt=b&sl=17&s=TITLE%28e-business%29&origin=searchbasic&editSaveSearch=&yearFrom=Before+1960&yearTo=Present>.

5. Офіційний сайт наукометричної бази даних Scopus («цифровий бізнес») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.scopus.com/results/results.uri?sort=plf-f&src=s&st1=digital+business&sid=6014b0ee4cd10211829d42059c94a8b6&sot=b&sdt=b&sl=23&s=TITLE%28digital+business%29&origin=searchbasic&editSaveSearch=&yearFrom=Before+1960&yearTo=Present>.

6. Ecosystem of VAT Administration in E-Commerce: Case of the Eastern Europe Countries [Electronic recourse] / Abramova A. et al. // Estudios de economía aplicada. – 2021. – Vol. 39, № 5. – Assed mode: <http://dx.doi.org/10.25115/eea.v39i5.4909>.

7. Mapping the Literature on Financial Behavior: a Bibliometric Analysis Using the VOSviewer Program / M. Dubyna, O. Popelo, N. Kholiavko, A. Zhavoronok, M. Fedyshyn, I. Yakushko // WSEAS Transactions on Business and Economics. – 2022. – Vol. 19. – Pp. 231-246.

8. Regulatory Policy: Bibliometric Analysis Using the VOSviewer Program [Electronic recourse] / A. Zhavoronok, A. Chub, I. Yakushko, D. Kotelevets, O. Lozychenko, O. Kupchyshyna // International Journal of Computer Science and Network Security. – 2022. – Vol. 22(1). – Pp. 39-48. – Assed mode: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.1.7>.

9. Shkarlet S. Transformation of the Paradigm of the Economic Entities Development in Digital Economy / S. Shkarlet, M. Dubyna, K. Shtyrhun // WSEAS TRANSACTIONS on ENVIRONMENT and DEVELOPMENT. – 2020. – Vol. 16. – Pp. 413-422.

References

1. Verbivska, L. (2021). Kontseptualni zasady obgruntuvannya sutnosti elektronnoho biznesu [Conceptual principles of substantiation of the e-business essence]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, 2(26), 57-64 [in Ukrainian].

2. Dubyna, M.V., Tarasenko, A.V., Tarasenko, O.O. (2018). Naukovo-kontseptualni polozhennia funktsionuvannya systemy elektronnykh finansovykh posluh v Ukraini [Scientific and conceptual provisions of the system functioning of electronic financial services in Ukraine]. V.P. Ilchuk (Ed.). *Determinanty sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v umovakh transformatsiinykh zrushen – Determinants of socio-economic development of Ukraine in terms of transformational changes*. (pp. 276-294). ChNTU [in Ukrainian].

3. Dubyna, M., Sheremet, O. (2019). Rozvytok e-banking: svitovi ta vitchyzniani dosvid [Development of e-banking: the world and domestic experience]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, 2(18), 154-162 [in Ukrainian].

4. E-business. (n.d.). [www.scopus.com](https://www.scopus.com/results/results.uri?sort=plf-f&src=s&st1=e-business&sid=0146f51e3c486442c3fae05c0b8bb52f&sot=b&sdt=b&sl=17&s=TITLE%28e-business%29&origin=searchbasic&editSaveSearch=&yearFrom=Before+1960&yearTo=Present). Retrieved from <https://www.scopus.com/results/results.uri?sort=plf-f&src=s&st1=e-business&sid=0146f51e3c486442c3fae05c0b8bb52f&sot=b&sdt=b&sl=17&s=TITLE%28e-business%29&origin=searchbasic&editSaveSearch=&yearFrom=Before+1960&yearTo=Present> [in English].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

5. Digital business. (n.d.). *www.scopus.com*. Retrieved from <https://www.scopus.com/results/results.uri?sort=plf-f&src=s&st1=digital+business&sid=6014b0ee4cd10211829d42059c94a8b6&sot=b&sdt=b&sl=23&s=TITLE%28digital+business%29&origin=searchbasic&editSaveSearch=&yearFrom=Before+1960&yearTo=Present> [in English].

6. Abramova, A., Shaposhnykov, K., Zhavoronok, A., Liutikov, P., Skvirskyi, I., Lukashev, O. (2021). The Ecosystem of VAT Administration in E-Commerce: Case of the Eastern Europe Countries. *Estudios de economía aplicada*, 39(5). Retrieved from <http://dx.doi.org/10.25115/eea.v39i5.4909> [in English].

7. Dubyna, M., Popelo, O., Kholiavko, N., Zhavoronok, A., Fedyshyn, M., Yakushko, I. (2022). Mapping the Literature on Financial Behavior: a Bibliometric Analysis Using the VOSviewer Program. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 19, 231-246 [in English].

8. Zhavoronok, A., Chub, A., Yakushko, I., Kotelevets, D., Lozychenko, O., Kupchyshyna, O. (2022). Regulatory Policy: Bibliometric Analysis Using the VOSviewer Program. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(1), 39-48. Retrieved from <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.1.7> [in English].

9. Shkarlet, S., Dubyna, M., Shtyrhun, K. (2020). Transformation of the Paradigm of the Economic Entities Development in Digital Economy. *WSEAS TRANSACTIONS on ENVIRONMENT and DEVELOPMENT*, 16, 413-422 [in English].

Отримано 28.07.2021

UDC 004.738:339

JEL Classification: M21;M14

Liudmyla Verbivska

PhD in Economics, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Trade and Exchange Activities
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine)

E-mail: l.verbivska@chnu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2768-9157>

ResearcherID: [S-3318-2016](https://orcid.org/0000-0002-2768-9157). Scopus Author ID: [57210597185](https://orcid.org/0000-0002-2768-9157)

E-BUSINESS: BIBLIOMETRIC ANALYSIS

Abstract. Active use of new innovative technologies in the processes of production, sale, purchase of goods and services is gradually changing the traditional approaches to the organization of enterprise management, sales, marketing and other areas of operation of economic entities. Today, the e-business system is developing at the fastest pace in developed countries and every year more and more manufacturers and buyers of goods join it. This influences the importance of conducting new research on this system in order to deepen the theoretical, applied provisions of its operation and development.

E-business is an integral part of economic development and is an economic activity through the use of modern information technology for profit. E-business is a generalized system in which there is a significant list of different areas of economic activity.

The results of the bibliographic analysis of scientific publications in the e-business field show a very high interest of scientists in conducting research in this area. This analysis was based on a study of information on the number of scientific publications available in the Scopus scientometric database, which cover the words "electronic" and "business". Within the article, the number of these scientific articles in scientific fields is analyzed. It is established that most scientific works in the e-business have been prepared by scientists in the field of computer science. In second place in the number of scientific papers is the field of business, management and accounting. Studies of the countries, which

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

scientists have studied the peculiarities of entrepreneurial activity based on the use of modern information technology, allows us to state the greatest interest of scientists in conducting relevant research from the following countries: China, USA, UK, Australia, Germany. It is also found in the paper that most e-business research was produced by staff at the University of Phoenix, Hong Kong City University, Curtin University, Melbourne Royal University of Technology, and the IBM Thomas J. Watson Research Center.

Keywords: *e-business; e-commerce; digital business; bibliometric analysis; national economy.*

Fig.: 2. Table: 6. References: 9.

Бібліографічний опис для цитування :

Вербівська Л. В. Електронний бізнес: бібліометричний аналіз. Науковий вісник Полісся. 2021. № 1 (22). С. 34-46.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-47-58

УДК 330.567.28

JEL Classification: R28

Олександр Лозиченко

кандидат економічних наук, докторант

Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая (Київ, Україна)

E-mail: oleksandr.lozychenko@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4623-4227>**РОЛЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти впливу домогосподарств на розвиток національної економіки. Для цього було проведено ґрунтовний аналіз природи зазначених економічних суб'єктів, визначено їхні особливості функціонування. Виокремлено окремі наукові підходи до розгляду сутності категорії «домогосподарство», що дозволило встановити наявність різних підходів до розгляду цієї дефініції. Результати теоретичного аналізу природи домогосподарств дозволили також описати особливості їхньої ролі в розвитку національної економіки, обґрунтувати як позитивні, так і негативні потенційні впливи, які такі суб'єкти можуть здійснювати на функціонування національного господарства.

Ключові слова: домогосподарство, національна економіка, національне господарство, економічний суб'єкт, економічна система.

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 23.

Постановка проблеми. Національна економіка за своєю природою є макроекономічною системою, у якій поєднується складна структура, яка формується на основі функціонування різних видів економічних суб'єктів та відносини між ними, що виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання. Розвиток такої системи залежить від багатьох чинників, одним з яких є ефективність, результативність функціонування зазначених суб'єктів, їхня спроможність реалізовувати потенціал власного розвитку.

Домогосподарства на сьогодні є одним із ключових економічних суб'єктів, які відіграють важливу роль у розвитку національного господарства. Саме ці суб'єкти продукують попит на товари, продукцію та послуги, які намагаються задовольнити суб'єкти підприємницької діяльності, і є основними суб'єктами на споживчому ринку. Зазначені економічні суб'єкти відіграють ключову роль у розвитку ринку фінансових послуг, мають здатність самостійно виробляти продукцію, здійснювати підприємницьку діяльність та забезпечувати себе роботою. Враховуючи окреслене, питання дослідження особливостей функціонування і розвитку домогосподарств є актуальним, незважаючи на численні наукові напрацювання в цій сфері. Постійна змінність умов розвитку національних економік, зміна політичного ландшафту, нові світові виклики, які сьогодні стають перед урядами країн, трансформують і роль домогосподарств в економічному розвитку країн, що тільки підвищує інтерес науковців до проведення нових досліджень у цьому напрямку та забезпечує високий рівень актуальності цієї теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку домогосподарств як найбільш важливих економічних суб'єктів у розбудові

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

системи національного господарства сьогодні перебувають у центрі уваги багатьох науковців. До їх числа варто віднести таких: В. Гнеушева, В. Ільчук, О. Тарасенко, М. Дубина, Е. Лібанової, В. Федоренко, Н. Шibaєв, Л. Батюк, Є. Болотіна, Н. Васи́лига, Р. Циток, О. Ватченко, Р. Циток, Б. Дем'ян, С. Бурлуцький, М. Іващенко, А. Копилов, І. Ломачинська, Т. Одінцева, О. Шаманська та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Попри численні напрацювання вчених у сфері дослідження економічних аспектів функціонування домогосподарств, актуальними залишаються питання визначення та обґрунтування особливої ролі цих економічних суб'єктів у розвитку господарства, особливо в умовах сучасних трансформаційних процесів, які відбуваються в межах національних економік.

Мета статті є обґрунтування сутності домогосподарств, опису особливостей їх функціонування та дослідження їхньої ролі в розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Домогосподарства дійсно відіграють особливу роль у розвитку національних економік. На відміну від суб'єктів підприємницької діяльності, цим суб'єктам притаманний більш високий рівень економічної стійкості, вмонтована в їхню природу здатність краще протидіяти зовнішнім та внутрішнім деструктивним впливам, швидка адаптація під нові умови економічної діяльності. Саме здатність краще пристосовуватися під різні умови економічного розвитку зумовлює важливість цих суб'єктів для забезпечення стабільного функціонування національної економіки.

Здійснити більш детальний розгляд ролі домогосподарств у розвитку національної економіки можливо лише за умови розуміння природи цих економічних суб'єктів, особливостей їх функціонування. Відповідно до цього розглянемо сутність категорії «домогосподарство», яка є усталеною та класичною категорією в економічній науці і активно використовується вченими. У переважній більшості випадків домогосподарство розглядають як окрему сім'ю, базову одиницю, елемент економічної системи. У таблиці представлено окремі підходи до розгляду змісту зазначеної категорії.

Таблиця 1

Наукові підходи до розгляду сутності категорії «домогосподарство»

Сутність підходу	Джерело
1	2
Домашнє господарство виступає, з одного боку, як основний об'єкт економіки (група людей, що об'єднуються загальними завданнями, місцем проживання, бюджетом та сімейно-родинними зв'язками), а з іншого боку, – як один із суб'єктів економіки, який забезпечує її ресурсами і використовує отримані за них доходи для придбання товарів і послуг, які задовольняють матеріальні потреби людини [1]	Болотіна Є. Методологія інституціонального аналізу поведінки домашніх господарств / Є. Болотіна // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 2(35). – С. 123-130.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ*Продовження таблиці 1*

1	2
Домогосподарство – економічний суб'єкт, який складається з однієї або кількох осіб, які проживають в одному житловому приміщенні, ділять спільний побут, постачають на відповідні ринки різноманітні ресурси та спільно приймають економічні рішення щодо формування своїх доходів і здійснення витрат із метою задоволення власних матеріальних і духовних потреб, тобто спільно здійснюють господарську діяльність та мають спільний бюджет [2, с. 87]	Василига Н. А. Сутність і функції домогосподарства як суб'єкта ринкових відносин / Н. А. Василига // Державне управління: теорія та практика. – 2016. – № 1. – С. 84-94.
Домогосподарство – це самостійний суб'єкт господарювання, що складається з декількох або однієї особи, які перебувають або не перебувають в родинних зв'язках, проте обов'язково проживають в одному приміщенні; самостійний суб'єкт ринкової економіки, який є постачальником ресурсів і водночас їх споживачем для задоволення власних потреб; потреба – це основа формування малого підприємництва [3, с. 122]	Ватченко О. І. Домогосподарство: поняття, сутність, функції / О. І. Ватченко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. – 2016. – Вип. 2(48). – С. 121-126.
Домогосподарство є унікальним соціально-економічним утворенням, основою життєдіяльності будь-якого суспільства. У ньому концентруються всі аспекти людського життя: біологічні, соціальні, економічні; а особливо завжди було, є та залишається сім'я – засноване на шлюбі і кровному зв'язку об'єднання людей, пов'язаних спільністю побуту і взаємною відповідальністю [4, с. 266-267]	Гнеушева В. О. Домогосподарство як суб'єкт фінансових відносин / В. О. Гнеушева // Наука та прогрес транспорту. – 2010. – № 34. – С. 266-269.
Домогосподарство – це група осіб, які проживають під одним дахом і ведуть спільне господарство, що виявляється у спільному виробництві та споживанні благ [7, с. 18]	Дуброва Н. П. Аграрні домогосподарства: місце та роль у національній економіці / Н. П. Дуброва // Агросвіт. – 2012. – № 4. – С. 17-20.
Домогосподарство – господарство невеликої групи людей, як правило, об'єднаної родинними або дружніми зв'язками, котрі проживають в одному помешканні, повністю або частково об'єднують свої доходи і майно, спільно ведуть домашнє господарство (виробництво й споживання певних товарів та послуг). Фактично в домогосподарства об'єднане все населення країни, оскільки ця первинна, або базова, клітина організації господарської діяльності охоплює господарства не лише родин, а й одинаків [10, с. 9]	Іванов С. В. Фінанси домогосподарств: аналіз у контексті політики забезпечення добробуту населення України / С. В. Іванов // Фінанси України. – 2018. – № 9. – С. 7-24.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ*Продовження таблиці 1*

1	2
Домогосподарство – сукупність фізичних одиниць – резидентів, що мають спільні економічні інтереси, функції, побут і джерела фінансування [12, с. 23]	Кізима Т. Домогосподарство як елемент економічної системи: сутність, еволюція та функції в умовах ринку / Т. Кізима // Вісник ТНЕУ. – 2008. – № 3. – С. 22-36.
Домогосподарство – це економічна одиниця, що складається з одного та більше людей, які ведуть спільне господарство, що забезпечує економіку факторами виробництва і використовує зароблені на цьому кошти для поточного споживання товарів та послуг і заощадження з метою задоволення своїх майбутніх потреб [14, с. 308]	Кузик О. Аналіз поведінки домогосподарств у сучасних економічних теоріях / О. Кузик // Вісник Львів. ун-ту. Серія економічна. – 2009. – Вип. 41. – С. 308-315.
Домогосподарство – сукупність індивідів, осіб, що разом складають єдиний економічний суб'єкт та реалізують спільну господарську діяльність і мають спільний бюджет [18, с. 61]	Тарасенко О. О. Формування депозитної поведінки домогосподарств на ринку фінансових послуг України: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / ЧНТУ. – Чернігів, 2019. – 248 с.
Домашнє господарство – економічний суб'єкт, який складається з одного або більшої кількості індивідів, що спільно здійснюють господарську діяльність і мають спільний бюджет [16, с. 159]	Політична економія: підручник / В. Г. Федоренко, О. М. Діденко, М. М. Руженський, О. Ф. Іткін. – Київ: Алерта, 2008. – 487 с.
Домогосподарство – сукупність осіб, що спільно проживають в одному житловому приміщенні, ведуть спільне господарство та повністю чи частково об'єднують та витрачають кошти, виступає одним з основних суб'єктів економіки [19, с. 75]	Циток Р. П. Заощадження домогосподарств як незалучений інвестиційний ресурс / Р. П. Циток // Економіка та держава. – 2018. – № 12. – С. 74-80.
Домогосподарство – це господарюючий суб'єкт, ціль діяльності якого – забезпечення своїм членам певного рівня добробуту через формування та використання загального бюджету для виконання своєї основної функції: виробництва, реалізації й збереження людського капіталу [23]	Шибяєв Н. В. Структура економічної поведінки домогосподарств [Електронний ресурс] / Н. В. Шибяєв, Л. А. Батюк. – Режим доступу : http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_127/41.pdf .
Домогосподарство – економічна макросистема, яка характеризується поняттями «індивід» та «сім'я», але при цьому не тотожна їм, оскільки може складатися як з одного індивіда, так і з кількох сімей [5]	Городняк І. В. Методологічні засади аналізу соціально-економічної сутності домогосподарств / І. В. Городняк // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 6. – С. 3-7.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ*Закінчення таблиці 1*

1	2
Домогосподарство в ринковій економіці - економічна одиниця у складі однієї або декількох осіб, які самостійно приймають рішення, прагнуть максимально задовольнити свої потреби, надаючи їм окремі переваги [20]	Чухно А. А. Інституціонально-інформаційна економіка / А. А. Чухно. – К.: Знання, 2010. – 387 с.

Джерело: складено автором

Таким чином, аналізуючи інформацію табл. 1, можна констатувати наявність значної кількості різних підходів науковців до розгляду сутності категорії «домогосподарство». Проте в переважній більшості випадків такі підходи досить схожі за своїм змістом, що свідчить про наявність більш усталеної концепції розгляду природи цього економічного суб'єкта. Однак окремі науковці визначають сутність домогосподарств, шляхом перерахунку основних ознак таких суб'єктів, особливостей їх функціонування. Наприклад, Н. Василюга зауважує, що «домогосподарство – економічний суб'єкт, який складається з однієї або кількох осіб, які проживають в одному житловому приміщенні, ділять спільний побут, постачають на відповідні ринки різноманітні ресурси та спільно приймають економічні рішення щодо формування своїх доходів і здійснення витрат із метою задоволення власних матеріальних і духовних потреб, тобто спільно здійснюють господарську діяльність та мають спільний бюджет» [2, с. 87]. Подібного підходу також у своїх роботах дотримуються О. Ватченко, Є. Болотіна. С. Іванов зауважує, що «домогосподарство – господарство невеликої групи людей, як правило, об'єднаної родинними або дружніми зв'язками, котрі проживають в одному помешканні, повністю або частково об'єднують свої доходи і майно, спільно ведуть домашнє господарство (виробництво й споживання певних товарів та послуг)» [10, с. 9]. Проте, на наше переконання, зміст домогосподарств варто розглядати з позиції інституційного підходу як окремий інститут, якому притаманні власні, специфічні ознаки господарської діяльності. Концепція розгляду домогосподарств як окремого виду економічних інститутів, які функціонують в межах національної економіки, не є новою. Такий підхід до розгляду природи цих суб'єктів застосовують у своїх роботах такі вчені: О. Зухба, Г. Катаранчук, С. Мостинець, А. Чухно, Т. Кізіма, І. Козлова та інші.

Наприклад, О. Зухба зауважує, що «домашнє господарство з інституційного підходу розглядається як особливого роду організаційна структура, заснована на специфічному типі владних стосунків і прагненні до максимізації добробуту» [9, с. 10]. Водночас Г. Катаранчук стверджує, що «домогосподарство – інститут, що сприяє зниженню трансакційних витрат, насамперед за рахунок кооперації праці членів домогосподарства, сприяє зниженню ризиків унаслідок оптимізації внутрішньосімейного споживання за рахунок об'єднання ресурсів, а також на основі таких зовнішніх чинників, як захист прав власності, захист конкуренції,

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

соціальний захист, що забезпечуються сукупністю інституціональних механізмів їх функціонування на макрорівні» [11, с. 4].

Отже, враховуючи результати аналізу наукових концепцій щодо розгляду сутності категорії «домогосподарство», на нашу думку, сутність цього економічного суб'єкта варто розглядати таким чином: *домогосподарство – окремий економічний інститут, який являє собою об'єднання індивідів, які здійснюють спільну діяльність щодо ведення домашнього господарства.*

Аналізуючи сутність домогосподарства як окремого економічного суб'єкта, інституту, можливо виокремити такі основні його ознаки та особливості функціонування:

1) у межах домогосподарства його члени проживають разом, в одному приміщенні;

2) члени домогосподарства мають спільний бюджет, здійснюють єдине управління власними доходами та витратами;

3) більшість членів домогосподарства перебувають у родинних зв'язках;

4) члени домогосподарства спільно можуть виробляти продукцію, надавати послуги, тобто разом здійснювати господарську діяльність і в такому випадку виступати також суб'єктами підприємницької діяльності;

5) члени домогосподарства формують спільний попит на товари, продукти, послуги тощо.

Таким чином, враховуючи окреслене, проаналізуємо більш детально роль домогосподарств у національній економіці [17]. Зауважимо, що ці суб'єкти господарювання можуть здійснювати як позитивний вплив на економіку країни, формувати імпульси для її розбудови та прискореного розвитку, так і ставати центрами формування складних деструкцій, які поступово можуть призводити до кризових ситуацій у розвитку національних економік. Така ситуація також обумовлює важливість дослідження домогосподарств з метою запобігання зародженню передумов для формування окреслених деструктивних чинників у їх функціонуванні. На рис. 1 представлено окремі аспекти впливу цих суб'єктів на економічні процеси та розвиток різних економічних систем в межах національного господарства.

Зазначені економічні суб'єкти є невід'ємною складовою розвитку економіки будь-якої країни, базовою економічною одиницею. Відповідно і діяльність домогосподарств, їхній стан завжди пов'язаний з основними тенденціями економічного розвитку, а у значній кількості випадків і визначає такі тенденції. Отже, домогосподарства мають змогу позитивно впливати на розвиток інших суб'єктів господарювання, використовуючи значні способи реалізації такого впливу, починаючи від необхідності придбання товарів, послуг для власної життєдіяльності, завершуючи можливостями самостійно виступати інвесторами на інвестиційному ринку [8; 13]. Особливу роль домогосподарства відіграють у розвитку фінансового ринку будь-якої країни, оскільки на основі їх функціонування такий ринок загалом існує. Формування попиту на кредитні ресурси, надання власних заощаджень фінансовим установам, використання

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

інших послуг дозволяють розвиватися фінансовим установам, забезпечуючи національну економіку необхідними фінансовими ресурсами.

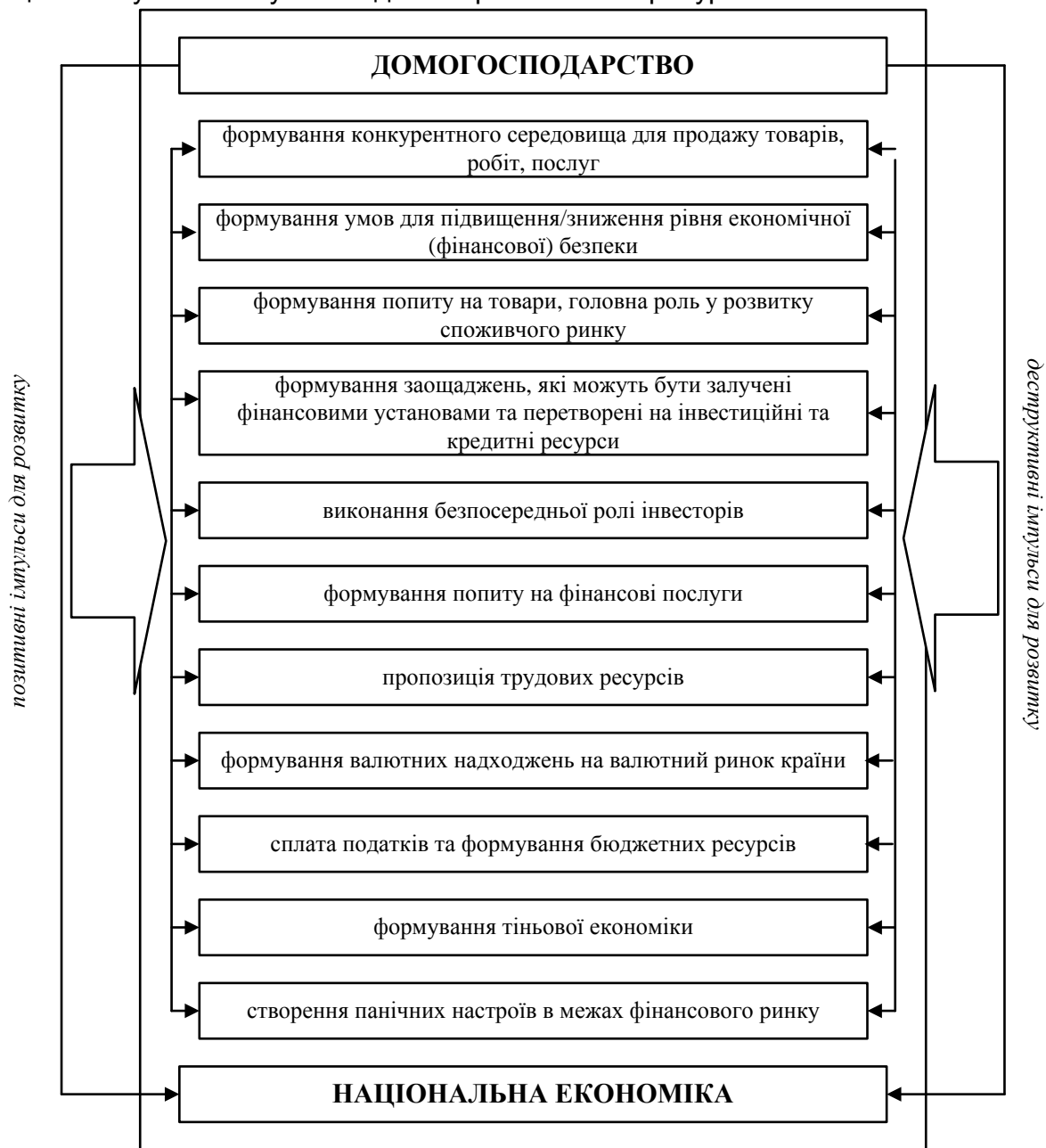

Рис. 1. Роль домогосподарств у розвитку національної економіки

Джерело: складено автором з урахуванням [6; 15; 21; 22]

Враховуючи інформацію рис. 1, також можна констатувати, що, як уже зазначалося, вплив домогосподарств може бути як позитивним, так і негативним, і ті ж самі напрями такого впливу можуть призводити до різних

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

наслідків для національної економіки. Як свідчить історичний розвиток світової економіки, особливу деструктивну роль домогосподарства мають змогу відігравати на ринках фінансових послуг, що в подальшому досить швидко й не передбачувано призводить до формування світових криз, виникнення регіональних деструкцій у розвитку глобальної економіки. Зазначимо також, що на сьогодні жодна держава у світі, для якої характерним є високий рівень економічного розвитку, не змогла сформувати такий розвиток без створення належного фінансового забезпечення власних громадян, підвищуючи стандарти якості життя, можливості самореалізації і т. ін.

Висновки і пропозиції. Отже, домогосподарства є ключовими економічними суб'єктами в розвитку національної економіки. Фактично ці суб'єкти впливають на розвиток усіх сфер національної економіки, створюють стабільну основу для розвитку фінансового ринку, сприяють підвищенню рівня економічної безпеки країни. Саме така природа домогосподарств підтверджує їхню важливість для забезпечення економічного розвитку країн.

Аналіз наукових підходів до розуміння сутності категорії «домогосподарство» дозволив виявити наявність різних підходів до розгляду цієї дефініції. Проте, у переважній більшості випадків вчені розглядають домогосподарство як окремий економічний інститут, який являє собою об'єднання індивідів, які здійснюють спільну діяльність щодо ведення домашнього господарства. Враховуючи зміст виокремлених підходів у статті конкретизовано базові особливості функціонування цих економічних суб'єктів.

Розвиток домогосподарств у межах національного господарства, як свідчать результати дослідження, є однією з визначальних умов економічного розвитку країни. Проте роль цих суб'єктів у розбудові національної економіки є значно складнішою та більш багатоаспектною. У статті виокремлено та систематизовано основні особливості впливу домогосподарств на розвиток економіки країни, забезпечення її стабільності функціонування та національної безпеки загалом.

Список використаних джерел

1. Болотіна, Є. Методологія інституціонального аналізу поведінки домашніх господарств / Є. Болотіна // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 2(35). – С. 123-130.
2. Васи́лига, Н. А. Сутність і функції домогосподарства як суб'єкта ринкових відносин / Н. А. Васи́лига // Державне управління: теорія та практика. –2016. – № 1. – С. 84-94.
3. Ватченко, О. І. Домогосподарство: поняття, сутність, функції / О. І. Ватченко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. – 2016. – Вип. 2(48). – С. 121-126.
4. Гнеушева, В. О. Домогосподарство як суб'єкт фінансових відносин / В. О. Гнеушева // Наука та прогрес транспорту. – 2010. – № 34. – С. 266-269.
5. Городняк, І. В. Методологічні засади аналізу соціально-економічної сутності домогосподарств [Електронний ресурс] / І. В. Городняк // Економіка і суспільство. –

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

2016. – Вип. 6. – С. 3-7. – Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/6_ukr/1.pdf.

6. Дубина, М. В. Роль довіри у забезпеченні фінансової безпеки держави / М. В. Дубина // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2014. – № 3 (66). – С. 66-74.

7. Дуброва, Н. П. Аграрні домогосподарства: місце та роль у національній економіці / Н. П. Дуброва // Агросвіт – 2012. – № 4. – С. 17-20.

8. Жаворонок, А. В. Становлення малого і середнього підприємництва у забезпеченні соціально-економічного розвитку національної економіки / А. В. Жаворонок, Н. І. Холявко // Причорноморські економічні студії. – 2020. – Вип. 59-1. – С. 62-67.

9. Зухба, О. М. Інститут домогосподарства: еволюція поглядів [Електронний ресурс] / О. М. Зухба // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2011. – № 2. – С. 6-11. – Режим доступу: https://ev.nmu.org.ua/docs/2011/2/EV20112_006-011.pdf.

10. Іванов, С. В. Фінанси домогосподарств: аналіз у контексті політики забезпечення добробуту населення України / С. В. Іванов // Фінанси України. – 2018. – № 9. – С. 7-24.

11. Катаранчук, Г. Г. Інституціональне регулювання поведінки домашніх господарств [Електронний ресурс] / Г. Г. Катаранчук // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. – Вип. 4(09). – Режим доступу: http://www.easterneurope-bm.in.ua/journal/9_2017/02.pdf.

12. Кізіма, Т. Домогосподарство як елемент економічної системи: сутність, еволюція та функції в умовах ринку / Т. Кізіма // Вісник ТНЕУ. – 2008. – № 3. – С. 22-36.

13. Косач, І. А. Фінансовий механізм інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва: сучасні аспекти / І. А. Косач, А. В. Жаворонок, А. В. Дегтярьов // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. – 2021. – № 1. – С. 3-9.

14. Кузик, О. Аналіз поведінки домогосподарств у сучасних економічних теоріях / О. Кузик // Вісник Львів. ун-ту. Серія економічна. – 2009. – Вип. 41. – С. 308-315.

15. Механізм формування системи парабанківських посередників на фінансовому ринку в контексті забезпечення економічної безпеки України: монографія / С. М. Шкарлет, О. І. Гонта, В. Г. Маргасова, М. В. Дубина. – Чернігів: ЧНТУ, 2014. – 272 с.

16. Політична економія: підручник / В. Г. Федоренко, О. М. Діденко, М. М. Руженський, О. Ф. Іткін. – Київ: Алерта, 2008. – 487 с.

17. Станкевич, Ю. Ю. Соціальні аспекти функціонування вітчизняного домогосподарства як суб'єкта ринкової економічної системи [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Станкевич. – Режим доступу: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2010/07/104-111_no-3_vol-34_2010_UKR.pdf.

18. Тарасенко, О. О. Формування депозитної поведінки домогосподарств на ринку фінансових послуг України: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / ЧНТУ. – Чернігів, 2019. – 248 с.

19. Циток, Р. П. Заощадження домогосподарств як незалучений інвестиційний ресурс / Р. П. Циток // Економіка та держава. – 2018. – № 12. – С. 74-80.

20. Чухно, А. А. Інституціонально-інформаційна економіка / А. А. Чухно. – Київ: Знання, 2010. – 387 с.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

21. Шапошников, К. С. Вплив інституційного середовища на інноваційний розвиток економіки регіону / К. С. Шапошников // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 29. – С. 34-36.

22. Шапошников, К. С. Телеологічні підходи до корпоративного управління: творчість та креативність / К. С. Шапошников // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17. – С. 67-70.

23. Шибяєв, Н. В. Структура економічної поведінки домогосподарств [Електронний ресурс] / Н. В. Шибяєв, Л. А. Батюк. – Режим доступу: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_127/41.pdf.

References

1. Bolotina, Ye. (2012). Metodolohiia instyutsionalnoho analizu povedinky domashnikh gospodarstv [Methodology of institutional analysis of the household behavior]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Bulletin*, (2(35)), 123-130 [in Ukrainian].

2. Vasylyha, N.A. (2016). Sutnist i funktsii domohospodarstva yak subiekta rynkovykh vidnosyn [The essence and functions of the household as a subject of market relations]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka – Public administration: theory and practice*, (1), 84-94 [in Ukrainian].

3. Vatchenko, O.I. (2016). Domohospodarstvo: poniattia, sutnist, funktsii [Household: concept, essence, functions / O.I. Vatchenko]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya Ekonomika – Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Economics series*, 2(48), 121-126 [in Ukrainian].

4. Hneusheva, V.O. (2010). Domohospodarstvo yak subiekt finansovykh vidnosyn [A household as a subject of financial relations]. *Nauka ta prohres transportu – Science and progress of transport*, (34), 266-269 [in Ukrainian].

5. Horodniak, I.V. (2016). Metodolohichni zasady analizu sotsialno-ekonomichnoi sutnosti domohospodarstv [Methodological principles of the analysis of socio-economic essence of households]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and Society*, 6, 3-7. Retrieved from https://economyandsociety.in.ua/journals/6_ukr/1.pdf [in Ukrainian].

6. Dubyna, M.V. (2014). Rol doviry u zabezpechenni finansovoi bezpeky derzhavy [The role of trust in ensuring financial security of the state]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu DPS Ukrainy (ekonomika, pravo) – Scientific Bulletin of the National University of the State Tax Service of Ukraine (economics, law)*, (3(66)), 66-74 [in Ukrainian].

7. Dubrova, N.P. (2012). Ahrarni domohospodarstva: mistse ta rol u natsionalnii ekonomitsi [Agrarian households: the place and role in the national economy]. *Ahrosvit – Agrosvit*, (4), 17-20 [in Ukrainian].

8. Zhavoronok, A.V., & Kholiavko, N.I. (2020). Stanovlennia maloho i serednoho pidpriemnytstva u zabezpechenni sotsialno-ekonomichnoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Formation of small and medium enterprises in ensuring the socio-economic development of the national economy]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, 59-1, 62-67 [in Ukrainian].

9. Zukhba, O.M. (2011). Instytut domohospodarstva: evoliutsiia pohliadiv [Institute of home economics: the evolution of views]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu – Economic Bulletin of the National Mining University*, (2), 6-11. Retrieved from https://ev.nmu.org.ua/docs/2011/2/EV20112_006-011.pdf [in Ukrainian].

10. Ivanov, S.V. (2018). Finansy domohospodarstv: analiz u konteksti polityky zabezpechennia dobrobutu naselennia Ukrainy [Finance of households: analysis in the

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

context of the policy of ensuring the welfare of the population of Ukraine]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, (9), 7-24 [in Ukrainian].

11. Kataranchuk, H.H. (2017). Instytutsionalne rehuliuвання povedinky domashnikh gospodarstv [Institutional regulation of the household behavior]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: economics, business and management*, 4(09). http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/9_2017/02.pdf [in Ukrainian].

12. Kizyma, T. (2008). Domohospodarstvo yak element ekonomichnoi systemy: sutnist, evoliutsiia ta funktsii v umovakh rynku [A household as an element of the economic system: essence, evolution and functions in the market conditions]. *Visnyk TNEU – Bulletin of TNEU*, (3), 22-36 [in Ukrainian].

13. Kosach, I.A., Zhavoronok, A.V., & Dehtiarov, A.V. (2021). Finansovyi mekhanizm innovatsiino-investytsiinoho rozvytku pidpriemnytstva: suchasni aspekty [Financial mechanism of innovation and investment development of entrepreneurship: modern aspects]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: ekonomika ta upravlinnia – Problems of modern transformations. Series: economics and management*, (1), 3-9 [in Ukrainian].

14. Kuzyk, O. (2009). Analiz povedinky domohospodarstv u suchasnykh ekonomichnykh teoriiah [Analysis of the behavior of households in modern economic theories]. *Visnyk Lviv. un-tu. Seriya ekonomichna – Visnyk of Lviv. un-tu. The series is economic*, 41, 308-315 [in Ukrainian].

15. Shkarlet, S.M., Honta, O.I., Marhasova, V.H., & Dubyna, M.V. (2014). *Mekhanizm formuvannya systemy parabankivskykh poserednykiv na finansovomu rynku v konteksti zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [The mechanism of the formation of the parbank intermediaries system in the financial market in the context of ensuring economic security of Ukraine]*. ChNTU [in Ukrainian].

16. Fedorenko, V.H., Didenko, O.M., Ruzhenskyi, M.M., & Itkin, O.F. (2008). *Politychna ekonomiiia [Political economy]*. Alerta [in Ukrainian].

17. Stankevych, Yu.Yu. (2010). *Sotsialni aspekty funktsionuvannya vitchyznianoho domohospodarstva yak subiekta rynkovoї ekonomichnoi systemy [Social aspects of the functioning of the domestic household as a subject of the market economic system]*. Retrieved from https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2010/07/104-111__no-3__vol-34__2010__UKR.pdf [in Ukrainian].

18. Tarasenko, O.O. (2019). Formuvannya depozytnoi povedinky domohospodarstv na rynku finansovykh posluh Ukrainy [Formation of the deposit behavior of households in the financial services market of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Chernihiv: ChNTU [in Ukrainian].

19. Tsytok, R.P. (2018). Zaoshchadzhenia domohospodarstv yak nezaluchenyi investytsiinyi resurs [Savings of households as an uninvolved investment resource]. *Economy and State*, (12), 74-80 [in Ukrainian].

20. Chukhno, A.A. (2010). *Instytutsionalno-informatsiina ekonomika [Institutional and information economy]*. Znannia [in Ukrainian].

21. Shaposhnykov, K.S. (2018). Vplyv instytutsiinoho seredovyscha na innovatsiinyi rozvytok ekonomiky rehionu [Influence of the institutional environment on the innovative development of the region's economy]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, 29, 34-36 [in Ukrainian].

22. Shaposhnykov, K.S. (2010). Telelohichni pidkhody do korporatyvnoho upravlinnia: tvorchist ta kreatyvnist [Teleological approaches to corporate governance: art and creativity]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni*

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

nauky – Scientific papers of Kirovograd National Technical University. Economic sciences, 17, 67-70 [in Ukrainian].

23. Shybaiev, N.V., & Batiuk, L.A. (n.d.). *Struktura ekonomichnoi povedinky domohospodarstv [Structure of the economic behavior of households]. www.khntusg.com.ua. Retrieved from http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_127/41.pdf [in Ukrainian].*

Отримано 28.09.2021

UDC 330.567.28

JEL Classification: R28

Oleksandr Lozychenko

PhD in Economics, Doctoral Student (Economics)

IHE «Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University» (Kyiv, Ukraine)

E-mail: oleksandr.lozychenko@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4623-4227>

THE ROLE OF HOUSEHOLDS IN THE NATIONAL ECONOMY DEVELOPMENT

Abstract. *Today, households are one of the key economic actors that play an important role in the national economy development. It is these entities that produce the demand for goods, products and services that businesses try to satisfy, and are the main actors in the consumer market. These economic entities play a key role in the development of the financial services market, have the ability to produce products independently, engage in entrepreneurial activities and provide themselves with jobs. However, despite the numerous achievements of scientists in the field of research of economic aspects of the household functioning, the issues of defining and justifying the special role of these economic entities in economic development remain relevant.*

Within the article, theoretical aspects of the impact of households on the national economy development are considered. For this purpose, a thorough analysis of the nature of these economic entities was conducted, and their peculiarities of functioning were determined. The analysis of scientific approaches to understanding the essence of the category "household" revealed the existence of different approaches to the consideration of this definition. However, it has been found that in the vast majority of cases, scientists consider the household as a separate economic institution, which is an association of individuals who carry out joint activities to run the household. The results of theoretical analysis of the nature of households also allowed to describe the features of their role in the national economy development, justify both positive and negative potential effects that such entities can have on the functioning of the national economy. It is also noted within the article that households play a special role in the financial market development of any country, because based on their functioning, such a market generally exists. The formation of demand for credit resources, providing their own savings to financial institutions, the use of services allow financial institutions to develop, providing the national economy with the necessary financial resources.

Keywords: *household; national economy; national economy; economic entity; economic system.*

Fig.: 1. Table: 1. References: 23.

Бібліографічний опис для цитування :

Лозиченко О. М. Роль домогосподарств у розвитку національної економіки. *Науковий вісник Полісся*. 2021. № 1 (22). С. 47-58.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-59-70

УДК 338.49:330.342

JEL Classification: L10, P00

Дмитро Котелевець

кандидат економічних наук, докторант

Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая (Київ, Україна)

E-mail: d.kotelevets21@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7778-6038>**РОЛЬ ІНФРАСТРУКТУРИ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

Анотація. У статті проведено дослідження ролі інфраструктури в розвитку економічних систем. Це було здійснено на основі вивчення сутності категорії «інфраструктура», що реалізовано за допомогою проведення ґрунтового аналізу наявних у науковій літературі концептуальних підходів до розгляду змісту цієї дефініції. Систематизація таких підходів, їх аналіз дозволили констатувати важливість інфраструктури для розвитку економічних систем, її універсальний та унікальний характер, що зумовлює складність її дослідження. У статті розглянуто сутність інфраструктурного забезпечення як окремої дефініції, виокремлено два підходи до розгляду змісту такого забезпечення. Також встановлено, що таке забезпечення є невід'ємною складовою розвитку економічних систем, що актуалізує питання його удосконалення, модернізації з метою формування умов для розвитку окремих типів економічних систем.

Ключові слова: інфраструктура; економічна система; інфраструктурне забезпечення; економічний процес; національна економіка.

Табл.: 1. Бібл.: 24.

Постановка проблеми. Економічні системи за своєю природою є складними об'єктами дослідження, оскільки їхній розвиток залежить від значної кількості чинників, умов для функціонування окремих їхніх компонентів, особливостей розвитку інституційного середовища, у якому такі системи розвиваються [20; 21]. Частина з окреслених факторів є об'єктивними й формуються, розвиваються та змінюються постійно, незалежно від особливостей функціонування окреслених системи. Складність розвитку економічних систем також пояснюється активною взаємодією між різними типами таких систем, що, у свою чергу, формує тісний зв'язок між ними і зміни в межах однієї системи здебільшого приводять до трансформацій і інших системи.

Важливу роль у розвитку економічних систем відіграє їхня інфраструктура, яка є невід'ємною складовою функціонування будь-якої системи і тим самим також впливає на її розвиток. Унікальність інфраструктури економічної системи полягає в тому, що її функціонування є об'єктивним, необхідним, а саму інфраструктуру досить часто можна розглядати як окремий цілісний об'єкт дослідження, до складу якого входить значна кількість підсистем різної природи. Складна природа економічних систем вимагає і наявності їхньої складної, багатоконпонентної інфраструктури. Саме така ситуація актуалізує проведення нових досліджень у сфері функціонування інфраструктури для розвитку економічних систем, обґрунтування нових теоретичних та поглиблення вже сформованих методичних і прикладних положень її розвитку.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість ролі інфраструктури в розвитку економічних систем сприяло зростанню інтересу науковців до проведення відповідних досліджень у цій сфері. Зокрема, теоретичні аспекти визначення сутності інфраструктури та особливостей її функціонування у своїх роботах розглядали такі вчені: І. Бойчик, М. Бутко, Б. Брунець, І. Рекуненко, М. Дубина, С. Сонько, В. Ільчук та ін.

Прикладні аспекти функціонування та розвитку інфраструктури в межах окремих економічних, фінансових систем досліджувалися в роботах таких науковців: У. Бережицька, О. Гуменюк, А. Іванова, М. Коваленко, М. Мамчин, А. Жаворонок, К. Шапошников, А. Савощенко, О. Тімарцев, І. Чуницька, С. Шкарлет, А. Тарасенко та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Попри досить значну кількість наукових робіт у сфері функціонування інфраструктури, її ролі в розвитку економічних систем, зокрема, національної економіки, актуальними залишаються питання щодо поглиблення теоретичних положень для розвитку такої інфраструктури, враховуючи змінність ендогенного середовища, у якому функціонують економічні системи, змінність базових принципів функціонування економічних суб'єктів.

Мета статті є поглиблення теоретичних положень щодо обґрунтування ролі інфраструктури в розвитку економічних систем.

Виклад основного матеріалу. Розвиток будь-якої економічної системи нині неможливий без функціонування її інфраструктури або наявності відповідного інфраструктурного забезпечення. Роль інфраструктури в забезпеченні якісного розвитку окреслених типів систем є об'єктивною. Розбудова будь-якого економічного об'єкта неможлива без зміни його інфраструктури. Саме інфраструктура за своєю природою є основою для активізації розвитку економічних систем, окремих їхніх підсистем та елементів. Розглянемо більш детально сутність цього явища.

З етимологічного погляду слово «інфраструктура» складається з двох частин: *infra-*, що з латинської мови означає «під, нижче», та *structure* – структура. Таким чином, можна стверджувати, що в дослівному перекладі інфраструктура – це те, що знаходиться «під структурою». У цьому випадку сам термін «структура» доцільно розглядати в ширшому сенсі, як певну систему, об'єкт, а не лише як композиційну, ієрархічну модель взаємодії між різними компонентами.

Уперше термін «інфраструктура» було запроваджено для позначення об'єктів і споруд, які забезпечували нормальне функціонування збройних сил, а із середини 50-х років ХХ ст. широко використовується в економічній і політичній літературі. В економічній літературі цей термін почав використовуватися наприкінці 40-х років ХХ ст. для визначення комплексу галузей господарювання, що обслуговують промислове та сільськогосподарське виробництво [23, с. 25]. Отже, походження терміна «інфраструктура» є практичним, тобто обумовлено реальним розвитком окремих систем, що лише підкреслює прикладний характер

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

інфраструктури та її важливу роль у розвитку економічних систем різної природи, конкретних галузей національного господарства та окремих суб'єктів підприємницької діяльності. Саме така універсальність, з одного боку, та унікальність, з іншого боку, зумовлюють складність пізнання досліджуваного явища, що, у свою чергу, привело до появи значної кількості теоретичних напрацювань у частині розуміння сутності інфраструктури. Погоджуємося з позицією У. Бережницької, яка, досліджуючи питання інфраструктурного забезпечення політики розвитку малого та середнього бізнесу, зауважує, що «термін «інфраструктура» притаманний будь-якій системі, його економічний зміст мав би бути зрозумілим в умовах сьогодення всім. Проте велике різноманіття трактувань цієї категорії, зважаючи на ті чи інші підходи і бачення, зокрема надто широке коло поглядів із наукового обґрунтування інфраструктури предметно в політиці сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, породжує низку теоретико-прикладних проблем щодо дієвості та ефективності системи підтримки МСП і, звісно, актуалізує це дослідження [1, с. 31]. Таким чином, розглянемо сформовані в наукових роботах концепції розгляду сутності інфраструктури як наукової категорії та окремого економічного об'єкта вивчення. Спектр таких підходів представлений у таблиці.

Аналізуючи інформацію економічних словників та енциклопедій, в яких розглядається сутність категорії «інфраструктура», зазначимо, що в переважній більшості випадків цю категорію запропоновано розглядати як сукупність галузей та видів діяльності, що обслуговують економіку, виробництво (транспорт, зв'язок, комунальне господарство, загальна і професійна освіта, охорона здоров'я та ін.) [14]. Проте, наприклад, в Універсальному словнику енциклопедії під інфраструктурою також пропонують розуміти сукупність основних установ та інститутів, необхідних для функціонування економіки й суспільства [18].

Результати аналізу сформованих у таблиці наукових підходів до розгляду сутності категорії «інфраструктура» дозволяє констатувати наявність значної кількості різних концепцій щодо її трактування. Це лише підтверджує складність вичерпного визначення змісту досліджуваної дефініції, враховуючи її природу, об'єктивність існування та необхідність розвитку для забезпечення функціонування інших економічних систем.

Зазначимо, що інфраструктура з наукового погляду є категорією універсальною, оскільки використовується в різних науках. Відповідно, у кожному науковому напрямку сформувалася власна система категорій, яку використовують для дослідження ролі інфраструктури в розвитку тих або інших об'єктів, що вивчаються. В економічній науці сьогодні вже існує значний перелік дефініцій, які активно використовуються вченими в процесі пізнання особливостей функціонування інфраструктури в межах окремих господарських систем. До їх числа варто віднести такі: «інфраструктура», «інфраструктурне забезпечення», «інфраструктурний потенціал», «виробнича інфраструктура», «ринкова інфраструктура» та ін.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 1

Концептуальні підходи до розгляду сутності категорії «інфраструктура»

Визначення	Автор, джерело
1	2
Інфраструктура є сектором економіки загального призначення, тобто її елементи можуть рівною мірою використовуватись усіма суб'єктами ринкових відносин: від підприємств малого бізнесу до транснаціональних корпорацій будь-якої галузевої належності і виду діяльності, а також державних інституцій [2, с. 37]	Бойчик І. М. Ринкова інфраструктура: сутність та характеристика. <i>Сталий розвиток економіки</i> . 2013. № 3. С. 34-41.
Інфраструктура – єдина цілісна система, в основу якої закладено функцію забезпечення виробничої та невиробничої сфер діяльності людини з метою досягнення максимально можливого економічного ефекту з урахуванням моральних та духовних благ населення, охорони здоров'я та забезпечення умов охорони та відтворення навколишнього середовища [3, с. 377].	Брунець Б. Р. Сутність означення поняття інфраструктура. <i>Науковий вісник НЛТУ України</i> . 2012. Вип. 22.5. С. 372-377.
Інфраструктура – це сукупність елементів, які забезпечують безперервне функціонування взаємозв'язків об'єктів і суб'єктів соціально-економічної системи [4, с. 54]	Гринберг Р. Постсоюзное экономическое пространство: коллизии и сценарии развития. <i>Российский экономический журнал</i> . 1996. № 10. С. 53–60.
Інфраструктура в теорії ринку означає комплекс ринкових інститутів, що забезпечують взаємозв'язок основних макроекономічних потоків. Іншими словами, інфраструктура – це комплекс галузей господарства, що обслуговують виробництво [5, с. 56]	Гуменюк О. О. Інфраструктурне забезпечення функціонування агропромислового ринку. <i>Інноваційна економіка</i> . 2013. № 3. С. 56-61.
Інфраструктура – сукупність підсистем, служб, підприємств, допоміжних ланок і установ, які опосередковують, прискорюють та полегшують укладання і виконання ринкових угод. Ринкова інфраструктура – система каналів зв'язку, через які переміщуються матеріальні, людські та фінансові ресурси, відбувається їхній перерозподіл в економіці [8, с. 164]	Іванова А. М. Генезис поняття «інфраструктура ринку споживчих товарів». <i>Формування ринкових відносин в Україні</i> . 2011. № 4 (119). С. 164-168.
Інфраструктура – сукупність елементів, які забезпечують безперебійне функціонування взаємозв'язків об'єктів і суб'єктів даної системи. З цього визначення випливає, що інфраструктура як певна підсистема в іншій системі покликана забезпечити діяльність взаємозв'язків між елементами власне системи, до яких належать її об'єкти і суб'єкти, та певним чином регулювати, впорядковуючи взаємодію всіх елементів [9, с. 303]	Коваленко М. Є. Концепція інфраструктури у фінансовому секторі економіки. <i>Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України</i> . 2006. Т. 16. С. 298–306.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ*Продовження таблиці 1*

1	2
Інфраструктура – це сукупність складових частин будь-якого об'єкта, що мають підпорядкований (допоміжний) характер і забезпечують умови для нормальної роботи об'єкта в цілому [7]	Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ: КНЕУ, 2001. 528 с.
Інфраструктура – це сукупність складових частин якого-небудь об'єкта, які мають підпорядкований допоміжний характер та забезпечують умови для нормальної діяльності об'єкта загалом. [10, с. 455]	Мамчин М. М., Жагалак І. І., Добуш Ю. Я. Тенденції розвитку інфраструктури українського села. <i>Вісник Національного університету «Львівська політехніка»</i> . 2007. № 594. С. 455-460.
Інфраструктура – сукупність елементів (інститутів, установ, організацій, технологій, норм, систем), що забезпечують, регулюють та створюють умови для нормального, безперервного, багаторівневого функціонування господарських взаємозв'язків та взаємодії об'єктів та суб'єктів ринкової економіки та руху товарно-грошових потоків [12, с. 61]	Рекуненко І. І. Науково-методичні аспекти дослідження поняття «інфраструктура» як економічної категорії. <i>Економіка и управление</i> . 2012. № 3. С. 57-62.
Інфраструктура – це сукупність видів діяльності та відповідних суб'єктів, зайнятих обслуговуванням суспільного виробництва [13]	Савощенко А. С. Інфраструктура товарного ринку: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 336 с.
Інфраструктура як складова економіки являє собою сукупність суб'єктів господарювання і специфічних акумульованих на певній території об'єктів загальноекономічного призначення, які задовольняють матеріальні, духовні і соціальні потреби людини шляхом надання усього комплексу послуг з метою створення загальних умов для ефективного функціонування процесу суспільного відтворення і нормальної життєдіяльності людини [15, с. 88]	Сонько С. П., Скринько М. М. Інфраструктура в умовах транзитивної економіки: монографія. Харків: Екограф, 2004. 256 с.
Інфраструктуру – органічна й упорядкована єдність взаємопов'язаних структурних складників, здатну забезпечити в реальній дійсності та в перспективі безперервне функціонування взаємозв'язків суб'єктів і об'єктів соціально-економічної системи та через виконання певних функцій включатися в забезпечення суспільного розвитку [19, с. 252].	Чуницька І. І. Інфраструктура фінансового ринку України: поняття, функції та еволюція статусу. <i>Бізнес Інформ</i> . 2014. № 9. С. 248–253.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ*Продовження таблиці 1*

1	2
Інфраструктура є обов'язковим компонентом будь-якої цілісної економічної системи. При цьому найістотнішою її ознакою є її роль у створенні загальних передумов відтворювального процесу, загальних умов зростання суспільного виробництва й прогресу. Розгляд виробничих відносин з погляду відносин власності в найзагальнішому вигляді дає уявлення про економічну природу інфраструктури. З погляду матеріально-речовинного змісту інфраструктура відображає продуктивні сили, а з погляду суспільної форми – виробничі відносини [17, с. 62-63].	Тімарцев О. Ю., Маковецький С. О. Методичні аспекти реструктуризації інфраструктури підприємства великого міста промислового регіону. <i>Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики</i> . 2008. № 2 (2). С. 57-78.
Інфраструктура – складна, динамічна система, елементи якої мають спільну мету діяльності, яка полягає у формуванні та реалізації заходів з метою створення передумов функціонування певного явища, об'єкта, процесу, тобто сприяння розвитку іншої системи [24, с. 34]	Dubyna M. The scientific approach to the identification of the essence of the category «infrastructure». <i>Problems and prospects of economics and management</i> . 2015. № 1 (1). Pp. 31-36.

Джерело: складено автором

В економічних дослідженнях можна виокремити декілька підходів до використання категорії «інфраструктура», крім оперування загальними дефініціями, які наведені вище:

1) розгляд інфраструктури в контексті функціонування іншої економічної системи, а саме: «туристична інфраструктура», «транспортна інфраструктура», «інфраструктура фінансового ринку», «інфраструктура сільського господарства», «телекомунікаційна інфраструктура», «екологічна інфраструктура» тощо. У такому випадку окреслені види інфраструктури розглядаються як окремі складні економічні системи, яким притаманні власні принципи функціонування і розвитку, властивості та функції;

2) розгляд інфраструктури в контексті дослідження окремих економічних процесів та сфер, які є загальними для галузей національного господарства. У такому випадку використовуються такі категорії, як «інвестиційна інфраструктура», «інноваційна інфраструктура», «інституційна інфраструктура», «соціальна інфраструктура» і т. ін.;

3) розгляд окремих видів інфраструктури в контексті дослідження інших економічних систем (галузей господарства). Наприклад, «транспортна інфраструктура сільського господарства», «інноваційна інфраструктура туристичної галузі», «інституційна інфраструктура банківської системи»;

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

4) розгляд інфраструктури в межах окремих просторових економічних систем, наприклад, «інфраструктура національної економіки», «інфраструктура регіонів». У цьому контексті також прийнято розглядати окремі види інфраструктури та їхню роль у розвитку зазначених систем («транспортна інфраструктура регіонів»).

Розглянемо більш детально зміст категорії «інфраструктурне забезпечення». Ця дефініція сьогодні доволі часто використовується у процесі вивчення ролі інфраструктури в розвитку господарських систем, інколи її ототожнюють з категорією «інфраструктура», що актуалізує і питання розуміння її сутності. Загалом термін «забезпечення» є простим для розуміння і за своїм змістом полягає у формуванні певних умов для задоволення потреб економічних суб'єктів, реалізації окремого процесу, підтримки функціонування і розвитку систем. Цілком погоджуємося з позицією С. Шкарлета, М. Дубини та А. Тарасенка, що забезпечення – процес задоволення потреб певного суб'єкта, зокрема й економічного, створення належних умов для якісного розвитку такого об'єкта в майбутньому. Забезпечення є базовою функцією інфраструктури, оскільки вся діяльність останньої спрямована на підтримку основних процесів виробництва, обміну, розподілу та споживання, що відбуваються в межах функціонування економічного об'єкта, який досліджується. Відповідно, інфраструктурне забезпечення – процес забезпечення інфраструктурними послугами основних потреб економічного об'єкта, що сприяють його діяльності, ефективному функціонуванню та інтенсифікують його розвиток [6; 11; 16; 22, с. 38]. Отже, інфраструктурне забезпечення можна розглядати, використовуючи два підходи:

1) статичний підхід – інфраструктурне забезпечення являє собою сукупність сформованих інфраструктурних об'єктів, відповідних галузей, інших систем, які впливають на розвиток окремих видів економічних систем;

2) динамічний підхід – інфраструктурне забезпечення – процес формування умов (інших об'єктів, систем) для розвитку окремих видів інфраструктури в межах функціонування економічних систем.

У реальності при функціонуванні будь-якої економічної системи завжди вже існує певна система інфраструктурного забезпечення, яка допомагає такій системі розвиватися. Проте і саме інфраструктурне забезпечення також потребує розвитку, зміни, оновлення, модернізації у зв'язку з новими змінами в зовнішньому середовищі, у якому функціонує конкретна економічна система. Це відповідно вимагає розробки та реалізації певного механізму розвитку такого виду забезпечення.

Висновки і пропозиції. Інфраструктура відіграє одну з ключових ролей у розвитку економічних систем різних рівнів. Саме це ускладнює процес пізнання цієї категорії та опису її змісту. Проведений аналіз наукових концепцій щодо розгляду сутності інфраструктури дозволяє констатувати наявність різних поглядів науковців на зміст цієї категорії. Така ситуація обумовлюється як універсальністю інфраструктури, яка полягає в її існуванні в будь-якій економічній системі, так і її унікальністю, оскільки для кожної такої системи є своя система інфраструктури,

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

сутність та структура якої залежить від специфічних ознак основної системи, для якої існує інфраструктура. Встановлено також, що складність пізнання інфраструктури та її ролі в розвитку економічних систем полягає в тому, що і таку інфраструктуру, у свою чергу, також можна розглядати як складну систему, для якої притаманними є складність побудови, власні функції та принципи розвитку.

Проведення детального аналізу наукових робіт, у яких вивчаються питання функціонування та розвитку інфраструктури окремих господарських систем, дозволило встановити існування сформованої системи наукових категорій, які активно використовуються науковцями під час проведення відповідних досліджень у цій сфері. До їх числа віднесено такі: «інфраструктура», «інфраструктурне забезпечення», «інфраструктурний потенціал», «виробнича інфраструктура», «ринкова інфраструктура» та ін. У статті також детально розглянуто окремі наукові концепції щодо використання категорії «інфраструктури», які трапляються в наукових працях, а саме: розгляд інфраструктури в контексті функціонування іншої економічної системи; розгляд інфраструктури в контексті дослідження окремих економічних процесів та сфер, які є загальними для галузей національного господарства; розгляд окремих видів інфраструктури в контексті дослідження інших економічних систем; розгляд інфраструктури у межах окремих просторових економічних систем.

Розгляд сутності категорії «інфраструктурне забезпечення» дозволило встановити відмінність її від дефініції «інфраструктура» та виокремити два підходи до її розгляду: статичний (інфраструктурне забезпечення являє собою сукупність сформованих інфраструктурних об'єктів, які впливають на розвиток окремих видів економічних систем) та динамічний (процес формування умов для розвитку окремих видів інфраструктури в межах функціонування економічних систем). Це дає змогу констатувати важливість пізнання трансформаційних процесів в інфраструктурному забезпеченні розвитку економічних систем, необхідність розробки та реалізації заходів щодо його удосконалення з метою формування умов для розвитку окремих економічних систем.

Список використаних джерел

1. Бережницька, У. Б. Інфраструктурне забезпечення політики розвитку малого та середнього бізнесу: теоретичний аспект / У. Б. Бережницька // *Інфраструктура ринку*. – 2021. – Вип. 54. – С. 31-36.
2. Бойчик, І. М. Ринкова інфраструктура: сутність та характеристика / І. М. Бойчик // *Сталий розвиток економіки*. – 2013. – № 3. – С. 34-41.
3. Брунець, Б. Р. Сутність означення поняття інфраструктура / Б. Р. Брунець // *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2012. – Вип. 22.5. – С. 372-377.
4. Гринберг, Р. Постсоюзное экономическое пространство: коллизии и сценарии развития / Р. Гринберг // *Российский экономический журнал*. – 1996. – № 10. – С. 53-60.
5. Гуменюк, О. О. Інфраструктурне забезпечення функціонування агропромислового ринку / О. О. Гуменюк // *Інноваційна економіка*. – 2013. – № 3. – С. 56-61.
6. Дубина М. В. Сутність та система інфраструктури кредитного ринку України / М. В. Дубина, О. В. Шишкіна // *Наукові записи Інститут законодавства Верховної Ради України*. – 2017. – № 4. – С. 80-86.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

7. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ : КНЕУ, 2001. – 528 с.
8. Іванова, А. М. Генезис поняття «інфраструктура ринку споживчих товарів» / А. М. Іванова // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2011. – № 4 (119). – С. 164-168.
9. Коваленко, М. Є. Концепція інфраструктури у фінансовому секторі економіки / М. Є. Коваленко // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. – 2006. – Т. 16. – С. 298-306.
10. Мамчин, М. М. Тенденції розвитку інфраструктури українського села / М. М. Мамчин, І. І. Жагаляк, Ю. Я. Добуш // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. – 2007. – № 594. – С. 455-460.
11. Прокопенко, В. Ю. Кредитна інфраструктура: особливості визначення сутності категорії / В. Ю. Прокопенко, М. В. Дубина // *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. – 2015. – Вип. 1 (45); Т. 1. – С. 209-212.
12. Рекуненко, І. І. Науково-методичні аспекти дослідження поняття «інфраструктура» як економічної категорії / І. І. Рекуненко // *Економіка и управління*. – 2012. – № 3. – С. 57-62.
13. Савощенко, А. С. Інфраструктура товарного ринку : навч. посіб. / А. С. Савощенко – Київ : КНЕУ, 2004. – 336 с.
14. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – 2-е вид., випр. і доп. – Київ : Гол. ред. «Укр. рад. енци.» (УРЕ), 1985. – 966 с.
15. Сонько, С. П. Інфраструктура в умовах транзитивної економіки : монографія / С. П. Сонько, М. М. Скринько – Харків: Екограф, 2004. – 256 с.
16. Тарасенко, А. В. Наукові підходи до ідентифікації сутності категорії «інфраструктура сільського господарства» / С. П. Сонько, М. М. Скринько // *Управління розвитком*. – 2016. – № 1 (138). – С. 120-127.
17. Тімарцев, О. Ю. Методичні аспекти реструктуризації інфраструктури підприємства великого міста промислового регіону / О. Ю. Тімарцев, С. О. Маковецький // *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. – 2008. – № 2 (2). – С. 57-78.
18. Універсальний словник-енциклопедія / редкол.: Т. І. Березюк, М. Г. Железняк (відп. ред.), Л. В. Журило, О. С. Іщенко, Р. Г. Кацалап та ін. НАН України; Інститут енциклопедичних досліджень. – Київ : Академперіодика, 2015. – 252 с.
19. Чуницька, І. І. Інфраструктура фінансового ринку України: поняття, функції та еволюція статусу / І. І. Чуницька // *Бізнес Інформ*. – 2014. – № 9. – С. 248-253.
20. Шапошников, К. С. Вплив інституційного середовища на інноваційний розвиток економіки регіону / К. С. Шапошников // *Причорноморські економічні студії*. – 2018. – Вип. 29. – С. 34-36.
21. Шапошников, К. С. Телеологічні підходи до корпоративного управління: творчість та креативність / К. С. Шапошников // *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. – 2010. – Вип. 17. – С. 67-70.
22. Шкарлет, С. М. Організаційно-інфраструктурне забезпечення розвитку сільського господарства України / С. М. Шкарлет, М. В. Дубина, А. В. Тарасенко – Чернігів : ЧНТУ, 2016. – 208 с.
23. Шмига, О. О. Інфраструктурне забезпечення ефективного розвитку ринку продукції АПК : дис. ... канд. екон. наук / Тернопільська академія народного господарства. – Тернопіль, 2004. 284 с.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

24. Dubyna, M. The scientific approach to the identification of the essence of the category «infrastructure» / M. Dubyna // *Problems and prospects of economics and management*. – 2015. – № 1 (1). – Pp. 31-36.

References

1. Berezhnytska, U.B. (2021). Infrastrukturne zabezpechennia polityky rozvytku maloho ta serednoho biznesu: teoretychnyi aspekt [Infrastructural support of the policy of the small and medium business development: theoretical aspect]. *Infrastruktura rynku – Market infrastructure*, 54, 31-36 [in Ukrainian].
2. Boichyk, I.M. (2013). Rynkova infrastruktura: sutnist ta kharakterystyka [Market infrastructure: essence and characteristics]. *Stalyi rozvytok ekonomiky – Sustainable economic development*, (3), 34-41 [in Ukrainian].
3. Brunets, B.R. (2012). Sutnist oznachennia poniattia infrastrukturav [The essence of the definition of infrastructure]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy – Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*, 22.5, 372-377 [in Ukrainian].
4. Hrynberh, R. (1996). Postsoiuznoe ekonomicheskoe prostranstvo: kollizii i stsenarii razvitiia [Post-Union Economic Space: Conflicts and Development Scenarios]. *Rossiiskii ekonomicheskii zhurnal – Russian Economic Journal*, (10), 53–60 [in Ukrainian].
5. Humeniuk, O.O. (2013). Infrastrukturne zabezpechennia funktsionuvannia ahropromyslovoho rynku [Infrastructural support of the agro-industrial market]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative economy*, (3), 56-61 [in Ukrainian].
6. Dubyna, M.V., & Shyshkina, O.V. (2017). Sutnist ta systema infrastruktury kredytnoho rynku Ukrainy [The essence and the system of the credit market infrastructure of Ukraine]. *Naukovi zapysy Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy – Scientific records of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, (4), 80-86 [in Ukrainian].
7. Pokropyvnoi, S.F. (Ed.). (2001). *Ekonomika pidpriemstva [Economics of the enterprise]*. (2nd ed.). KNEU [in Ukrainian].
8. Ivanova, A.M. (2011). Henezys poniattia „infrastruktura rynku spozhyvchykh tovariv” [Genesis of the concept of "infrastructure of the consumer goods market"]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of market relations in Ukraine*, 4(119), 164-168 [in Ukrainian].
9. Kovalenko, M.Ye. (2006). Kontseptsiia infrastruktury u finansovomu sektori ekonomiky [The concept of infrastructure in the financial sector of the economy]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy – Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine*, 16, 298–306 [in Ukrainian].
10. Mamchyn, M.M., Zhahaliak, I.I., & Dobush, Yu.Ya. (2007). Tendentsii rozvytku infrastruktury ukraïnskoho sela [Trends in the development of the Ukrainian rural infrastructure]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika» – Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*, (594), 455-460 [in Ukrainian].
11. Prokopenko, V.Yu., Dubyna, M.V. (2015). Kredytna infrastruktura: osoblyvosti vyznachennia sutnosti katehorii [Credit infrastructure: features of defining the essence of the category]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii «Ekonomika» – Scientific Bulletin of Uzhgorod University. «Economics» series*, 1(1(45)), 209-212 [in Ukrainian].
12. Rekunenka, I.I. (2012). Naukovo-metodychni aspekty doslidzhennia poniattia «infrastruktura» yak ekonomichnoi katehorii [Scientific and methodological aspects of the study of the concept of «infrastructure» as an economic category]. *Ekonomika i upravlenie – Economics and management*, (3), 57-62 [in Ukrainian].
13. Savoshchenko, A.S. (2004). *Infrastruktura tovarnoho rynku [Infrastructure of the commodity market]*. KNEU [in Ukrainian].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

14. Melnychuk, O.S. (Ed.) (1985). *Slovnnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words]* (2nd ed.). Holovna redaktsiia «Ukrainska radianska entsyklopediia» (URE). Retrieved from https://slovnnyk.me/dict/foreign_melnichuk/%D1%96%D0%BD%D1%84%D1%80%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0 [in Ukrainian].

15. Sonko, S.P., Skrynko, M.M. (2004). *Infrastruktura v umovakh tranzytyvnoi ekonomiky [Infrastructure in transitive economy]*. Ekohraf [in Ukrainian].

16. Tarasenko, A.V., Dubyna, M.V. (2016). Naukovi pidkhody do identyfikatsii sutnosti katehorii «infrastruktura silskoho hospodarstva» [Scientific approaches to identifying the essence of the category "agricultural infrastructure"]. *Upravlinnia rozvytkom – Development management, 1(138)*, 120-127 [in Ukrainian].

17. Timartsev, O.Yu., Makovetskyi, S.O. (2008). Metodichni aspekty restrukturyzatsii infrastruktury pidpriemstva velykoho mista promyslovoho rehionu [Methodical aspects of the infrastructure restructuring of a large city in an industrial region]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy mashynobudivnoi haluzi: problemy teorii ta praktyky – Economics and management of machine-building enterprises: problems of theory and practice, 2(2)*, 57-78 [in Ukrainian].

18. Bereziuk, T.I., Zhelezniak, M.H. (Eds.) (2015). Universalnyi slovnnyk-entsyklopediia [Universal Dictionary-Encyclopedia]. *slovnnyk.me*. Retrieved from <https://slovnnyk.me/dict/use/%D1%96%D0%BD%D1%84%D1%80%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0> [in Ukrainian].

19. Chynytska, I.I. (2014). Infrastruktura finansovoho rynku Ukrainy: poniattia, funktsii ta evoliutsiia statusu [Infrastructure of the financial market of Ukraine: concepts, functions and evolution of status]. *Biznes Inform – Business Inform, 9*, 248–253 [in Ukrainian].

20. Shaposhnykov, K.S. (2018). Vplyv instytutsiinoho seredovyscha na innovatsiinyi rozvytok ekonomiky rehionu [Influence of the institutional environment on the innovative development of the region's economy]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies, 29*, 34-36 [in Ukrainian].

21. Shaposhnykov, K.S. (2010). Telelohichni pidkhody do korporatyvnoho upravlinnia: tvorchist ta kreatyvnist [Teleological approaches to corporate governance: creativity and creativity]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Scientific works of Kirovograd National Technical University. Economic sciences, 17*, 67-70 [in Ukrainian].

22. Shkarlet, S.M., Dubyna, M.V., Tarasenko, A.V. (2016). *Orhanizatsiino-infrastrukturne zabezpechennia rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy [Organizational and infrastructural support of agricultural development of Ukraine]*. ChNTU [in Ukrainian].

23. Shmyha, O.O. (2004). *Infrastrukturne zabezpechennia efektyvnoho rozvytku rynku produktsii APK [Infrastructural support of the effective development of the market of agro-industrial complex products]*. Ternopil'ska akademiia narodnoho hospodarstva. <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/1565/1/dusert.PDF> [in Ukrainian].

24. Dubyna, M. (2015). The scientific approach to the identification of the essence of the category «infrastructure». *Problems and prospects of economics and management, 1(1)*, 31-36 [in English].

Отримано 31.08.2021

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

UDC 338.49:330.342

JEL Classification: L10, P00

Dmytro Kotelevets

Candidate of Economic Sciences, PhD Student

Academician Yuri Bugay International University of Science and Technology (Kyiv, Ukraine)

E-mail: d.kotelevets21@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7778-6038>**THE ROLE OF INFRASTRUCTURE IN THE DEVELOPMENT
OF ECONOMIC SYSTEMS**

Abstract. *Economic systems by their nature are complex objects of study, as their development depends on a significant number of factors, conditions for the functioning of their individual components, the peculiarities of the environment in which such systems develop. An important role in the development of such systems is played by their infrastructure, which is an integral part of the functioning of any system and, thus, also affects its development. The uniqueness of the infrastructure of the economic system is that its functioning is objective, necessary, and the infrastructure itself can often be considered as a separate integrated object of study, which includes a large number of subsystems of different nature.*

Within the article, the role of infrastructure in the development of economic systems is examined. This was done on the basis of studying the essence of the category "infrastructure", which was implemented through a thorough analysis of existing in the scientific literature conceptual approaches to the content of this definition. Systematization of such approaches, their analysis allowed to state the importance of infrastructure for the development of economic systems and the complexity of its study. Approaches to the use of the category "infrastructure" in economic research were also singled out, namely: consideration of infrastructure in the context of the functioning of another economic system; consideration of infrastructure in the context of the study of certain economic processes and areas that are common to sectors of the national economy; consideration of certain types of infrastructure in the context of research of other economic systems; consideration of infrastructure within separate spatial economic systems. Consideration of the essence of the category "infrastructure" allowed to distinguish it from the definition of "infrastructure" and point out two approaches to its consideration: static (infrastructure is a set of existing infrastructure that affects the development of certain types of economic systems) and dynamic (process) formation of conditions for the development of certain types of infrastructure within the functioning of economic systems).

Keywords: *infrastructure; economic system; infrastructural provision; economic process; national economy.*

Table: 1. References: 24.

Бібліографічний опис для цитування :

Котелевець Д. О. Теоретичні положення обґрунтування ролі інфраструктури у розвитку цифрової економіки. *Науковий вісник Полісся*. 2021. № 1 (22). С. 59-70.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-71-78

УДК 338.439:330.322.2

JEL Classification Q11

Олена Філатова

здобувач

Міжнародний університет бізнесу і права (Херсон, Україна)

E-mail: filatovaolena2021@gmail.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1460-7922>**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ**

Анотація. В статті представлено аналіз інвестицій в харчову галузь, та аналіз їхнього стану і оцінка впливу на розвиток даного сектору економіки, аналіз динаміки капітальних інвестицій у харчову промисловість.

Головним завданням даного дослідження є аналіз сучасних тенденцій та побудова концептуального підходу до інвестиційного забезпечення галузі на прикладі харчової промисловості України.

Встановлено, що позитивна динаміка цільового показника, викликана, перш за все, фактором інфляції. Однак, якщо привести даний показник до порівняних цін базисного року, то з'ясується, що у 2015-2017 роках замість зростання, спостерігалось повільне скорочення обсягів капітальних інвестицій. Невтішний стан інвестиційної сфери України, а саме харчової галузі, обумовлено об'єктивними чинниками, які є специфічними для сучасного періоду часу, а також особливостями самого процесу інвестування.

Науковою новизною даної роботи є побудова концепції інвестиційного забезпечення харчової промисловості України, практична реалізація якої передбачає, по-перше, визначення поточного стану інвестиційної активності в галузі та її оцінку. По-друге, необхідність з'ясування її впливу на економічне зростання, з метою визначення потреб у збільшенні обсягів капітальних інвестицій. По-третє, дослідження джерела залучення інвестицій та розробка комплексу заходів, щодо їх реалізації.

Ключові слова: інвестиційна підтримка; соціально-економічний розвиток; концепція галузевих інвестицій; джерела інвестування.

Рис.: 2. Бібл.: 15.

Актуальність теми дослідження. Рушійною силою економічного зростання будь-якої країни, або галузі є інвестиції. З макроекономіки відомо, що залучення додаткових інвестицій в реальний сектор економіки, з часом призводить до мультиплікативного збільшення рівноважного обсягу сукупного випуску продукції. Справедливим є й зворотне твердження, коли сьогоднішній відтік інвестицій з галузі, аналогічним чином буде здійснювати мультиплікативний ефект та прискорювати й поглиблювати економічне падіння в майбутньому.

Постановка проблеми. Розглядаючи в якості прикладу інвестиційне забезпечення харчової промисловості, слід зазначити, що дана галузь вибрана для формування концептуальних засад через те, що вона тісно пов'язана з сільським господарством та системою оптової й роздрібної торгівлі й разом виконують важливу соціальну функцію з забезпечення всіх верств населення якісними продуктами харчування в достатньому обсязі. Саме тому, створення сприятливих умов для інвестицій в галузь, аналіз їхнього стану та оцінка впливу на розвиток даного сектору економіки є актуальним питанням державного управління, про що свідчать й наукові роботи вітчизняних авторів.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан, тенденції та перспективи розвитку підприємств харчової промисловості в Україні вивчались в роботах В. Кушнірука, І. Мазуркевич, О. Римар, Л. Пашнюка, Ю. Самойленко, С. Сирцевої, М. Сичевського, А. Юзефовича, Т. Якимчука [1-5]. Зокрема, увага авторів також приділялась акцентам державної політики та регіональному розвитку даного сектору економіки. Підписання угоди про асоціацію з країнами Європейського союзу, відкрило нові можливості в контексті лібералізації торгівельних відносин з ними, однак, загострило рівень конкуренції на внутрішньому ринку. Даний аспект, а також тенденції розвитку світового продовольчого ринку досліджувались в роботах: В. Дем'янчука, В. Замлинського, В. Івченко, І. Кириленко, Ю. Туницької та інших [6-9].

Результати попередніх досліджень засвідчили прогнозне зростання попиту на світовому ринку продуктів харчування через швидкий характер кліматичних змін та природні катаклізми, що набувають постійного й масового характеру. В даному контексті, експортний потенціал харчової промисловості України в наступні роки повинний зростати. Однак, зовнішні ринки, перш за все, на пряму зацікавлені в експорті продукції сільського господарства, з її подальшою переробкою на власних підприємствах. Тому, безпосередню увагу слід приділяти не лише зростанню обсягів виробництва продуктів харчування, але й їх якості та конкурентоспроможності. Реалізувати дану стратегію неможливо без інвестицій. Важливість інвестиційного фактору розвитку в своїх роботах підкреслювали В. Руденко та Т. Товста [10-11]. Інші науковці досліджували чинники інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств харчової промисловості. До їх числа увійшли В. Зянько, Г. Кошельок, Л. Яценко та В. Маргасова [12-15]. До найважливіших чинників було віднесено: низький та прогнозований рівень інфляції; зрозуміла система оподаткування; фінансовий стан суб'єктів господарювання; стабільність політичної ситуації; функціонуюча судова система з низьким рівнем корупції, яка здатна захистити права інвесторів; можливість контролю за використанням інвестицій в господарській діяльності тощо.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Дослідження концептуальні основи інвестиційного забезпечення галузі є достатньо глибоко вивчено вченими. У межах цієї статті акцент зроблено на побудові концепції інвестиційного забезпечення харчової промисловості України.

Постановка завдання. Головним завданням дослідження є аналіз сучасних тенденцій та побудова концептуального підходу до інвестиційного забезпечення галузі на прикладі харчової промисловості України.

Викладення основного матеріалу. Для дослідження можливості створення сприятливих умов для інвестицій в харчову галузь, та аналізу їхнього стану інвестування і оцінки впливу на розвиток даного сектору економіки виконаємо аналіз динаміки капітальних інвестицій у харчову промисловість. Аналіз було виконано за даними Державної служби статистики України, протягом 2015-2019 р. у фактичних цінах кожного року, та наведено на рис. 1.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Як бачимо, за останні роки частка інвестицій у великі підприємства поступово зростала з 35% до 50%. Ці структурні зрушення відбувались за рахунок зменшення частки інвестицій середніми підприємствами. Що стосується малих підприємств, їхня частка в інвестиційній активності не перевищувала 4-5% щороку, за винятком 2018 р., коли даний показник склав 11,1%.

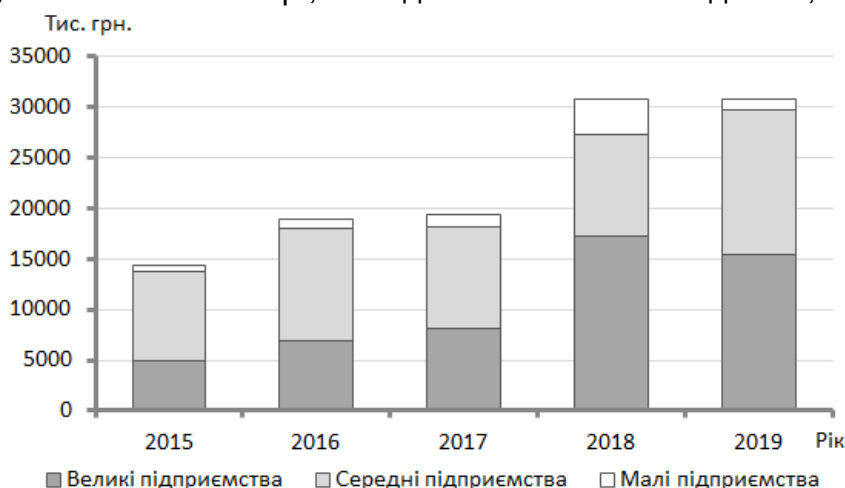

Рис. 1. Динаміка капітальних інвестицій у харчовій промисловості України за розмірами підприємств у 2015-2019 р.

Позитивна динаміка цільового показника, рис. 1, викликана, перш за все, фактором інфляції. У фактично діючих цінах, капітальні інвестиції зросли з 14405 млн. грн. у 2015 р. до 30,823 млн. грн. у 2019 р., або в 2,14 рази. Однак, якщо привести розглянутий показник до порівняних цін базисного року, то з'ясується, що у 2015-2017 роках замість зростання, спостерігалось повільне скорочення обсягів капітальних інвестицій. Через це, середньорічні темпи їхнього приросту у 2015-2019 роках склали лише +1,57%, що є недостатнім для забезпечення швидкого технологічного переоснащення та економічного зростання в галузі.

Слід зазначити, що невтішний стан інвестиційної сфери України, а саме харчової галузі, обумовлено об'єктивними чинниками, які є специфічними для сучасного періоду часу, а також особливостями самого процесу інвестування.

Складна ситуація, що склалася в інвестиційній сфері, можна пояснити цілим рядом причин. Виокремимо основні із них: безперервне зниження обсягів внутрішніх накопичень грошових коштів внаслідок падіння вітчизняного виробництва; слабкість матеріальної бази через фінансову нестійкість промисловості та обмеженість інвестиційних ресурсів; погіршення структури інвестицій, що перш за все, зумовлено непродуктивними вкладеннями; обмеженість споживання кредитних ресурсів; недостатня участь недержавних структур в інвестуванні; неефективне і недостатнє використання іноземних інвестицій: правова незабезпеченість забезпечення зацікавленості інвесторів у зростанні капіталу.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

З урахуванням вищесказаного, відповідна концепція інвестиційного забезпечення харчової промисловості України, наведена на рис. 2.

Рис. 2. Концепція інвестиційного забезпечення харчової промисловості України

Практична реалізація запропонованої концепції передбачає, по-перше, визначення поточного стану інвестиційної активності в галузі та її оцінку. По-друге, необхідно з'ясувати її вплив на економічне зростання, з метою визначення потреб у збільшенні обсягів капітальних інвестицій. По-третє, дослідити джерела залучення інвестицій та розробити комплекс заходів, щодо їх реалізації.

Висновки. Підводячи підсумок, за результатами проведеного дослідження було представлено аналіз інвестицій в харчову галузь, та аналіз їхнього стану і оцінка впливу на розвиток даного сектору економіки, аналіз динаміки капітальних інвестицій у харчову промисловість. Було встановлено, що позитивна динаміка цільового показника, викликана, перш за все, фактором інфляції. Однак, якщо привести розглянутий показник до порівняних цін

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

базисного року, то з'ясується, що у 2015-2017 роках замість зростання, спостерігалось повільне скорочення обсягів капітальних інвестицій. Невтішний стан інвестиційної сфери України, а саме харчової галузі, обумовлено об'єктивними чинниками, які є специфічними для сучасного періоду часу, а також особливостями самого процесу інвестування.

Тому науковою новизною даної роботи є побудова концепції інвестиційного забезпечення харчової промисловості України, практична реалізація якої передбачає, по-перше, визначення поточного стану інвестиційної активності в галузі та її оцінку. По-друге, необхідно з'ясувати її вплив на економічне зростання, з метою визначення потреб у збільшенні обсягів капітальних інвестицій. По-третє, дослідити джерела залучення інвестицій та розробити комплекс заходів, щодо їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Кушнірук, В. С. Тенденції розвитку промислового виробництва харчових продуктів: регіональний аспект [Електронний ресурс] / В. С. Кушнірук, С. В. Сирцева, Ю. В. Самойленко // *Modern Economics*. – 2020. – № 19(2020). – С. 101-107. – Режим доступу: [https://doi.org/10.31521/modecon.V19\(2020\)-17](https://doi.org/10.31521/modecon.V19(2020)-17).
2. Пашнюк, Л. О. Харчова промисловість України: стан, тенденції та перспективи розвитку / Л. О. Пашнюк // *Economic Annals-XXI*. – 2012. – № 9-10. – С. 60-63.
3. Римар, О. Г. Проблеми та перспективи розвитку харчової промисловості України / О. Г. Римар, І. О. Мазуркевич // *Економіка та держава*. – 2021. – № 3. – С. 66-70.
4. Сичевський, М. П. Розвиток харчової промисловості: акценти державної політики / М. П. Сичевський, А. Е. Юзефович // *Економіка АПК*. – 2014. – №7. – С. 46-51.
5. Якимчук, Т. В. Стан і перспективи розвитку підприємств харчової промисловості України / Т. В. Якимчук // *Актуальні проблеми економіки*. – 2010. – № 4(106). – С. 162-168.
6. Замлинський, В. А. Європейська орієнтація інвестиційної політики підприємств харчової промисловості України / В. А. Замлинський // *Проблеми і перспективи економіки та управління*. – 2015. – № 2. – С. 101-107.
7. Кириленко, І. Г. Основні тенденції розвитку світового продовольчого ринку та виробництво продовольства в Україні / І. Г. Кириленко, В. Є. Івченко, В. В. Дем'янчук // *Економіка АПК*. – 2018. – № 9. – С. 34-45.
8. Туницька, Ю. М. Особливості експорту продукції вітчизняної харчової промисловості до ЄС / Ю. М. Туницька // *Економіка і суспільство*. – 2017. – Вип. 11. – С. 35-41.
9. Zavidna, L. Strategy of Innovative Development as an Element to Activate Innovative Activities of Companies [Електронний ресурс] / L. Zavidna // *Academy of Strategic Management Journal*. – 2019. – 18(4). – Режим доступу: <https://www.abacademies.org/articles/strategy-of-innovative-development-as-an-element-toactivate-innovative-activities-of-companies-8385.html>.
10. Руденко, В. В. Світові тенденції інвестиційної діяльності на підприємствах харчової промисловості / В. В. Руденко // *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. – 2013. – Вип. 9(1). – С. 138-142.
11. Товста, Т. Л. Інвестиційний фактор розвитку харчової промисловості України / Т. Л. Товста // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2009. – № 2. – С. 18-20.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

12. Зянько, В. В. Чинники інвестиційної привабливості підприємств кондитерської галузі / В. В. Зянько, О. Е. Слободянюк // *Економіка та суспільство*. – 2017. – Вип. 8. – С. 255-259.

13. Кошельок, Г. В. Система факторів, які впливають на оцінку інвестиційної привабливості підприємств харчової промисловості / Г. В. Кошельок // *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*. – 2009. – Вип. 36. – С. 97-103.

14. Яценко, Л. О. Інвестиційна привабливість галузей харчової промисловості України / Л. О. Яценко // *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. – 2017. – № 1-2. – С. 68-76.

15. Problems of competitive development of industry in Ukraine [Електронний ресурс] / V. Marhasova, N. Shmygol, O. Galtsova, O. Solovyov, A. Zhavoronok // *European Journal of Accounting, Finance & Business*. – 2020. – 14(24). – Режим доступу: http://www.accounting-management.ro/getpdf.php?paperid=24_10.

References

1. Kushniruk, V.S., Syrtseva, S.V., Samoilenko, Yu.V. (2020). Tendentsii rozvytku promyslovoho vyrobnytstva kharchovykh produktiv: rehionalnyi aspekt [Trends in the development of industrial food production: a regional aspect]. *Modern Economics*, 19(2020), 101-107. Retrieved from [https://doi.org/10.31521/modecon.V19\(2020\)-17](https://doi.org/10.31521/modecon.V19(2020)-17) [in Ukrainian].

2. Pashniuk, L.O. (2012). Kharchova promyslovist Ukrainy: stan, tendentsii ta perspektyvy rozvytku [Food industry of Ukraine: state, tendencies and prospects of development]. *Economic Annals-XXI*, 9-10, 60-63 [in Ukrainian].

3. Rymar, O.H., Mazurkevych, I.O. (2021). Problemy ta perspektyvy rozvytku kharchovoi promyslovosti Ukrainy [Problems and prospects of food industry development of Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava - Economy and state*, 3, 66–70. Retrieved from <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.3.66> [in Ukrainian].

4. Sychevskiy, M.P., Yuzefovych, A.E. (2014). Rozvytok kharchovoi promyslovosti: aktsenty derzhavnoi polityky [Development of the food industry: accents of the state policy]. *Ekonomika APK - Economics of agro-industrial complex*, 7, 46-51 [in Ukrainian].

5. Yakymchuk, T.V. (2010). Stan i perspektyvy rozvytku pidpriemstv kharchovoi promyslovosti Ukrainy [State and prospects of development of enterprises of food industry of Ukraine]. *Aktualni problemy ekonomiky - Actual problems of economy*, 4(106), 162–168 [in Ukrainian].

6. Zamlynskiy, V.A. (2015). Yevropeiska orientatsiia investytsiinoi polityky pidpriemstv kharchovoi promyslovosti Ukrainy [European orientation of investment policy of food industry enterprises of Ukraine]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia - Problems and prospects of economics and management*, 2, 101-107 [in Ukrainian].

7. Kyrylenko, I.H., Ivchenko, V.Ye., Demianchuk, V. V. (2018). Osnovni tendentsii rozvytku svitovoho prodovolchoho rynku ta vyrobnytstvo prodovolstva v Ukraini [The main trends in the world food market and food production in Ukraine]. *Ekonomika APK - Economics of agro-industrial complex*, 9, 34-45. Retrieved from <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201809034> [in Ukrainian].

8. Tunitska, Yu.M. (2017). Osoblyvosti eksportu produktsii vitchyznianoї kharchovoi promyslovosti do YeS [Features of exports of domestic food industry to the EU]. *Ekonomika i suspilstvo - Economy and society*, 11, 35-41 [in Ukrainian].

9. Zavidna, L. (2019). Strategy of Innovative Development as an Element to Activate Innovative. Activities of Companies. *Academy of Strategic Management Journal*, 18(4).

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Retrieved from <https://www.abacademies.org/articles/strategy-of-innovative-development-as-an-element-to-activate-innovative-activities-of-companies-8385.html> [in English].

10. Rudenko, V.V. (2013). Svitovi tendentsii investytsiinoi diialnosti na pidpriemstvakh kharchovoi promyslovosti [World tendencies of investment activity at enterprises of food industry]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu - Actual problems of economic development of the region*, 9(1), 138-142 [in Ukrainian].

11. Tovsta, T.L. (2009). Investytsiinyi faktor rozvytku kharchovoi promyslovosti Ukrainy [Investment factor of food industry development of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid - Investments: practice and experience*, 2, 18–20 [in Ukrainian].

12. Zianko, V.V., Slobodianiuk O. E. (2017). Chynnyky investytsiinoi pryvablyvosti pidpriemstv kondyterskoi haluzi [Factors of investment attractiveness of confectionery industry enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo - Economy and Society*, 8, 255-259 [in Ukrainian].

13. Koshelok, H.V. (2009). Systema faktoriv, yaki vplyvaiut na otsinku investytsiinoi pryvablyvosti pidpriemstv kharchovoi promyslovosti [System of factors influencing the assessment of investment attractiveness of food industry enterprises]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen: zb. nauk. prats - Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen: a collection of scientific papers*, 36, 97-103 [in Ukrainian].

14. Yashchenko, L.O. (2017). Investytsiina pryvablyvist haluzei kharchovoi promyslovosti Ukrainy [Investment attractiveness of food industry of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu: zb. nauk. prats - Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Auditing: a collection of scientific papers*, 1-2, 68-76 [in Ukrainian].

15. Marhasova, V., Shmygol, N., Galtsova, O., Solovyov, O., Zhavoronok, A. (2020). Problems of competitive development of industry in Ukraine. *European Journal of Accounting, Finance & Business*, 14(24). Retrieved from http://www.accounting-management.ro/getpdf.php?paperid=24_10 [in English].

Отримано 05.06.2021

UDC 338.439:330.322.2
JEL Classification Q11

Olena Filatova

PhD Student Economics

International University of Business and Law (Kherson, Ukraine)

E-mail: filatovaolena2021@gmail.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1460-7922>

CONCEPTUAL FUNDAMENTALS OF INVESTMENT SUPPORT OF THE INDUSTRY

Abstract. *The article presents an analysis of investments in the food industry, and an analysis of their condition and assessment of the impact on the development of this sector of the economy, an analysis of the dynamics of capital investment in the food industry.*

The main task of this study is to analyze current trends and build a conceptual approach to investment support of the industry on the example of the food industry of Ukraine.

It is established that the positive dynamics of the target caused primarily by inflation. However, if we bring this data to the comparable prices of the base year, it turns out that in 2015-2017 instead of growth, there was a slow decline in capital investment. The disappointing state of the investment sphere of Ukraine, namely the food industry, is due to objective factors that are specific to the modern period of time, as well as the peculiarities of the investment process itself.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Considering the investment of the food industry as an example, it is noted that this industry is chosen to form a conceptual framework because it is closely linked to agriculture and the system of wholesale and retail trade and together perform an important social function to provide all segments of quality food in sufficient quantities. That is why the creation of favorable conditions for investment in the industry, analysis of their condition and assessment of the impact on the development of this sector of the economy is a topical issue of public administration.

It is proved that the difficult situation in the investment sphere can be explained by a number of reasons. We single out the main ones: continuous decrease in the volume of domestic savings due to falling domestic production; weakness of material base due to financial instability of industry and limited investment resources; deterioration of the investment structure, which is primarily due to unproductive investments; limited consumption of credit resources; insufficient participation of non-governmental organizations in investing; inefficient and insufficient use of foreign investment: legal insecurity to ensure investors' interest in capital growth.

The scientific novelty of this work is the construction of the concept of investment support of the food industry of Ukraine, which practical implementation involves, first, determining the current state of investment activity in the industry and its evaluation. Second, its impact on economic growth needs to be clarified in order to determine the need to increase capital investment. Third, to explore the sources of investment and develop a set of measures for their implementation.

Keywords: *investment support; socio-economic development; the concept of industry investment; sources of investment.*

Fig.: 2. References: 15.

Бібліографічний опис для цитування:

Філатова О. М. Концептуальні основи інвестиційного забезпечення галузі. Науковий вісник Полісся. – 2021. – № 1 (22). – С. 71-78.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-79-87

УДК 504:332.146.2

JEL Classification Q52; Q56; R11

Юлія Харченко

кандидат наук з державного управління

доцент кафедри менеджменту та державної служби

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: ycharhenkoyp@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6181-548X>**ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА, ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ІНКЛЮЗИВНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**

Анотація. В статті здійснено аналіз основних методологічних аспектів екологізації як передумови регіонального розвитку, визначені оціночними показниками екологічної безпеки та сталості розвитку, якими на думку автора є: викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря; скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти; утворення відходів; інвестиції у збереження довкілля.

Авторка наголошує, що за умови зниження рівня економічних і соціальних показників регіонального розвитку, наявність жорсткої конкурентної боротьби актуалізується необхідність активізації інноваційно-інвестиційної діяльності у тому числі в екологічній сфері, як важливої складової модернізації продуктивних сил регіонів, ефективного способу вирівнювання конкурентоспроможності регіонів та подальшого розвитку в умовах інклюзивності.

Ключові слова: інституціональне ядро; модернізація інституціонального базису; регіональний розвиток; локалізація економічного простору; децентралізація влади; розвиток продуктивних сил; сталий розвиток, екологічна безпека; інклюзивність.

Табл.: 4. Бібл.: 8.

Постановка проблеми. Обраний Україною стратегічний курс на інтеграцію у європейське співтовариство потребує гармонізації інституціонального середовища з країнами ЄС при умові прийняття ефективних управлінських рішень на загальнодержавному, субнаціональному і місцевому рівнях, задіяння та раціонального використання наявного ресурсного потенціалу задля отримання конкурентних переваг у всіх сферах суспільного розвитку. Реалії державотворення переконливо засвідчили потребу в екологізації регіонального розвитку, як безумовної вимоги модернізації продуктивних сил.

Особливо загострилось зазначене питання в умовах децентралізації владних повноважень, яка стала своєрідним маркером і вектором регіонального суспільного простору. Адже реалізація цього курсу вказала на певні проблеми, виклики, і, навіть, загрози, які б мали бути враховані при впровадженні новизни у інституціональне тіло держави, та при реалізації державної карти модернізації продуктивних сил і практику менеджменту, особливо на рівні територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень. Багато вітчизняних учених присвятили свої дослідження інституціональним аспектам просторового розвитку. Серед них особливо слід відзначити праці О. І. Амоші, І. О. Бистрякова, Б. В. Буркинського, М. П. Бутка, В. М. Гейця, А. А. Грищенка, Б. М. Данилишина, М. І. Долішнього,

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

С. І. Дорогунцова, В. С. Загорського, В. С. Кравціва, Е. М. Лібанової, А. Ф. Мельник, М. І. Мельник, Т. В. Пепа, С. І. Пирожкова, С. А. Романюка, І. З. Сторонянської, М. А. Хвесика, Л. Г. Чернюк та інших.

Враховуючи суспільний інтерес і практичну необхідність у науковому сприйнятті модернізації продуктивних сил на засадах сталості є потреба у детальнішому здійсненні екологічного моніторингу їхнього розвитку та функціонування, тому за мету статті вбачаємо дослідження екологічної безпеки як детермінанти регіонального розвитку в умовах інклюзивності.

Незаперечним фактом є те, що екологізація регіонального розвитку є закономірним еволюційним процесом, але до екологізації спонукають сучасні кризові явища. Екологічна безпека та сталість розвитку є багатогранною, різнобічною передумовою удосконалення та впровадження подальших реформ, сутність яких, зводиться до наповнення економіки процесами спрямованими на інноваційність, ефективність економічного зростання та підвищенню добробуту населення.

Оціночними показниками екологічної безпеки та сталості розвитку є:

- викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря (у розрахунку на 1 особу);
- скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти (у розрахунку на 1 особу);
- утворення відходів (у розрахунку у тис. т);
- інвестиції у збереження довкілля, тис. грн.

Показник, що характеризує рівень безпечності ресурсного потенціал регіонів України, як негативний де стимулюючий фактор є викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря (у розрахунку тис. т) (табл. 1). Викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря, як дестабілізуючий показник забруднення атмосфери, по ступеню хімічної небезпеки для людини займає перше місце. Пояснення цьому знаходимо в тому, що шкідливі речовини з атмосферного повітря мають найширший ареал розповсюдження та негативно впливають на різні природні середовища.

Регіонами - лідерами за негативним дестимулятором у 2019 р. були Донецька (773,5), Дніпропетровська (576,9), Івано-Франківська (205,0), Запорізька (173,4), Харківська (106,5) області, які посіли, відповідно, перші п'ять місць в рейтингу.

До групи регіонів з великим ступенем забруднення слід віднести Вінницьку (99,7), Львівську (88,9), Київську (84,4), Черкаську (51,8) та Полтавську (51,0) області, які посіли з 6-о по 10-е місця в рейтингу.

Групу регіонів зі значенням показника викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря нижче середнього характеризували такі області: Одеська (33,1), Чернігівська (27,5), Сумська (21,7), Хмельницька (20,3), Херсонська (17,8), Кіровоградська (12,8), Житомирська (12,7), Миколаївська (12,1), Рівненська (9,9).

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Таблиця 1

**Викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря
(у розрахунку на особу)**

Регіони	Роки					Ранг, 2019 р.	Відхилення 2019р. до 2010р. (+/-)
	2010	2013	2015	2017	2019		
Україна	4095,3	4265,9	2857,4	2584,9	2459,5		
АР Крим	32,3	26,6		
Вінницька	103,0	149,5	134,7	155,8	99,7	6	-3,300
Волинська	8,2	6,6	4,7	5,1	5,3	22	-2,900
Дніпропетровська	933,1	940,5	723,9	657,3	576,9	2	-356,200
Донецька	1378,1	1448,1	917,6	784,8	773,5	1	-604,600
Житомирська	18,4	17,2	9,0	10,3	12,7	18	-5,700
Закарпатська	17,4	7,7	4,4	3,2	3,7	23	-13,700
Запорізька	217,5	245,9	193,7	180,9	173,4	4	-44,100
Івано-Франківська	169,2	202,9	223,9	198,3	205,0	3	35,800
Київська	106,8	111,9	78,1	48,2	84,4	8	-22,400
Кіровоградська	14,8	15,7	14,2	12,2	12,8	17	-2,000
Луганська	511,7	442,0	115,2	75,1	37,4	11	-474,300
Львівська	113,2	121,4	102,4	109,1	88,9	7	-24,300
Миколаївська	21,5	20,4	15,8	14,2	12,1	19	-9,400
Одеська	29,2	26,2	26,1	29,6	33,1	12	3,900
Полтавська	72,8	66,6	55,6	55,9	51,0	10	-21,800
Рівненська	12,9	12,0	10,2	9,6	9,9	20	-3,000
Сумська	31,7	30,5	17,5	20,3	21,7	14	-10,000
Тернопільська	18,5	15,9	8,5	10,6	9,4	21	-9,100
Харківська	151,9	210,3	53,4	45,0	106,5	5	-45,400
Херсонська	5,3	6,0	8,9	9,6	17,8	16	12,500
Хмельницька	19,1	17,2	18,3	21,1	20,3	15	1,200
Черкаська	61,2	73,1	57,5	48,3	51,8	9	-9,400
Чернівецька	3,8	2,7	3,2	3,3	2,4	24	-1,400
Чернігівська	47,4	43,7	33,9	31,6	27,5	13	-19,900
Мінімальне значення	3,8	2,7	3,2	3,2	2,4		
Максимальне значення	1378,1	1448,1	917,6	784,8	773,5		

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Максимальне значення показника викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря (у розрахунку тис. т) у 2019 р. характерне індустріальній Донецькій області (773,5), а мінімальне – Чернівецькій області (2,4).

До групи регіонів і з найменшими показниками у регіонах переважно аграрного спрямування, які не мають великих промислових підприємств потрапили Тернопільська (9,4), Волинська (5,3), Закарпатська (3,7) та Чернівецька (2,4) області, посідаючи з 21-го по 24-е місця в рейтингу.

Рівень екологічної безпеки регіонів України характеризує стан водних

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

природних ресурсів, котрий характеризується скиданням забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяги скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти

Регіони	Роки					Ранг, 2019 р.	Відхилення 2019р. до 2010р. (+/-)
	2010	2013	2015	2017	2019		
Україна	1717	1396	854	713	450		
АР Крим	96	93					
Вінницька	2	1	1	1	1	19	-1
Волинська	4	1	0	0	0	24	-4
Дніпропетровська	504	325	267	230	200	1	-304
Донецька	550	507	264	200	45	2	-505
Житомирська	6	3	3	2	2	15	-4
Закарпатська	8	2	2	4	3	12	-5
Запорізька	73	77	70	64	11	10	-62
Івано-Франківська	15	1	1	1	1	20	-14
Київська	14	3	4	2	2	16	-12
Кіровоградська	24	5	4	1	3	13	-21
Луганська	96	142	72	18	16	7	-80
Львівська	59	46	45	71	45	3	-14
Миколаївська	29	25	21	22	20	6	-9
Одеська	145	81	44	33	36	4	-109
Полтавська	5	5	3	2	2	17	-3
Рівненська	10	7	6	4	5	11	-5
Сумська	20	27	22	23	21	5	1
Тернопільська	2	3	2	3	2	18	0
Харківська	14	12	10	10	15	8	1
Херсонська	2	2	0	1	1	21	-1
Хмельницька	2	1	1	1	1	22	-1
Черкаська	11	8	5	4	3	14	-8
Чернівецька	7	2	2	2	1	23	-6
Чернігівська	19	17	5	14	14	9	-5
Мінімальне значення	2	1	0	0	0		
Максимальне значення	550	507	267	230	200		

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

У 2019 р. регіонами - лідерами за дестимулюючим показником скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти були Дніпропетровська (200), Донецька (45), Львівська (45), Одеська (36) та Сумська (21) області, які посіли перші п'ять місць у рейтингу.

До групи регіонів, що наближаються до середнього значення показника скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти увійшли Миколаївська (20), Луганська (16), Харківська (15), Чернігівська (14) та Запорізька (11) області, які посіли з 6 по 10 місце в рейтингу.

Регіонами, які мали значення зазначеного показника значно нижче середнього по Україні, були: Рівненська (5), Закарпатська (3), Кіровоградська

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

(3), Черкаська (3), Житомирська (2), Київська (2), Полтавська (2), Тернопільська (2), Вінницька (1) та Івано-Франківська (1) області, які посідали з 11 по 20 місце в рейтингу.

Регіонами - аутсайдерами було визначено Херсонська (1), Хмельницька (1), Чернівецька (1) та Волинська (0) області.

Критерієм характеристики протистояння регіонів забруднення водних ресурсів є потужність очисних споруд. Слід зазначити, що понад 60% потужностей очисних споруд концентрується у Дніпропетровській, Донецькій, Харківській, Запорізькій, Одеській, Київській та Львівських областях, тоді як у Закарпатській, Кіровоградській, Миколаївській, Тернопільській, Полтавській та Чернігівській областях очисних споруд явно бракує, і за останні роки ці потужності не вводять в експлуатацію. При цьому якісні характеристики очистки не враховуються.

Серед попередньо названих оціночних факторів зі дестабілізуючим змістом особливої гостроти набувають показники, які здатні їх урівноважити та певною мірою поліпшити екологічну ситуацію. Таким показником, що характеризує здатність регіонів України протистояти забрудненню атмосферного повітря, водних та інших природних ресурсів, є потужність очисних споруд.

Негативним критерієм стану регіональних господарських систем є утворення відходів (табл. 3).

Таблиця 3

Обсяги утворення відходів (у розрахунку на 1 особу)

Регіони	Роки					Ранг, 2019 р.	Зміна 2019- 2017рр.	Зміна 2019- 2010 рр.
	2010	2013	2015	2017	2019			
Україна	425914,2	448117,6	312267,6	366054,0	366054,0			
АР Крим	3161,3	2584,8						
Вінницька	1860,9	2907,4	1950,3	2341,7	2711,2	7	370	850
Волинська	2718,0	572,0	638,9	733,1	668,1	17	-65	-2050
Дніпропетровська	282799,4	300581,8	227076,8	243114,7	252234,5	1	9120	-30565
Донецька	56544,4	53295,2	16877,5	22434,6	26407,9	4	3973	-30137
Житомирська	757,6	673,3	518,3	550,3	474,5	20	-76	-283
Закарпатська	188,7	123,3	133,7	173,4	153,1	24	-20	-36
Запорізька	5758,1	4594,9	5463,3	5129,4	5403,3	5	274	-355
Івано-Франківська	1278,5	1692,5	2124,8	1948,8	2991,7	6	1043	1713
Київська	3529,0	2427,8	1660,5	1265,6	1414,3	11	149	-2115
Кіровоградська	29177,1	38934,9	33344,7	37623,3	37410,3	3	-213	8233
Луганська	16107,5	17838,6	2548,4	644,0	443,4	21	-201	-15664
Львівська	2599,9	2652,3	2953,3	2483,1	2047,1	9	-436	-553
Миколаївська	3268,8	2476,3	2306,1	2327,9	2327,3	8	-1	-942
Одеська	748,8	720,5	602,6	739,9	638,8	18	-101	-110
Полтавська	4581,7	5898,9	4431,7	35121,8	97442,8	2	62321	92861
Рівненська	747,9	1587,1	843,3	457,7	519,9	19	62	-228
Сумська	1031,2	768,2	840,0	580,4	863,8	15	283	-167
Тернопільська	1121,8	690,2	808,9	1905,8	1062,6	13	-843	-59
Харківська	2856,8	2179,5	1711,4	1803,4	1752,3	10	-51	-1105
Херсонська	472,2	439,4	417,3	399,8	375,9	22	-24	-96

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА*Продовження таблиці 3*

Хмельницька	1435,3	1111,6	960,9	928,2	900,4	14	-28	-535
Черкаська	1568,9	1029,8	1179,2	1295,1	1259,6	12	-36	-309
Чернівецька	251,1	415,9	398,1	369,0	318,7	23	-50	68
Чернігівська	410,2	674,7	867,3	732,7	695,9	16	-37	286
Мінімальне значення	188,7	123,3	133,7	173,4	153,1			
Максимальне значення	282799,4	300581,8	227076,8	243114,7	252234,5			

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Максимальне значення показника рівня утворення відходів (тис. т.) у 2019 р. характерне Дніпропетровській області (252234,5), а мінімальне – Закарпатській області (153,1).

Регіонами - лідерами за негативним показником утворення відходів у 2019 р. були Полтавська (97442,8), Кіровоградська (37410,3), Донецька (26407,9), Запорізька (5403,3) області, які посіли, відповідно, перші п'ять місць в рейтингу.

До групи регіонів у яких все ж негативний показник слід віднести Івано-Франківську (2991,7), Вінницьку (2711,2), Миколаївську (2327,3), Львівську (2047,1) та Харківську (1752,3) області, які посіли з 6-о по 10-е місця в рейтингу.

Групу регіонів зі значенням показника рівня утворення відходів нижче середнього характеризували такі області: Київська (1414,3), Черкаська (1259,6), Тернопільська (1062,6), Хмельницька (900,4), Сумська (863,8), Чернігівська (695,9), Волинська (668,1), Одеська (638,8), Рівненська (519,9), Житомирська (474,5), які посідали з 11-го по 20-е місця в рейтингу.

До групи регіонів-аутсайдерів потрапили Луганська (443,4), Херсонська (375,9), Чернівецька (318,7), Закарпатська (153,1) області, посідаючи з 21-го по 24-е місця в рейтингу.

Позитивно характеризує ресурсний потенціал регіонів України, є інвестиції у збереження довкілля (табл. 4).

Таблиця 4

Інвестиції у збереження довкілля, тис. грн. у розрахунку на 1 особу

Регіони	Роки					Ранг, 2019 р.
	2010	2013	2015	2017	2019	
1	2					3
Україна	2761472,1	6038783,0	7675597,0	11025535,2	10074279,3	
АР Крим	162346,8	16250,3	
Вінницька	36986,5	29337,6	40533,0	88844,2	80949,8	10
Волинська	3524,9	2953,7	5268,7	19264,3	34835,3	17
Дніпропетровська	950927,4	1000759,8	1417943,2	2628764,6	2454713,2	1
Донецька	574991,3	1468557,8	232258,2	774639,1	1514236,1	3
Житомирська	11507,4	705,0	17979,6	14626,5	8230,5	24
Закарпатська	9879,3	7930,8	7812,3	13838,9	45883,4	14
Запорізька	159249,0	322908,7	591509,0	817114,6	1065343,5	4
Івано-Франківська	136851,1	89345,2	90553,5	370373,0	293643,0	5
Київська	53446,6	1863334,7	4157510,7	4088520,9	1773634,6	2

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Продовження таблиці 4

1	2					3
Кіровоградська	26363,4	8893,5	6252,8	14179,4	41376,4	15
Луганська	102718,6	321960,3	51868,5	13452,4	29342,4	18
Львівська	87603,4	146597,2	60398,5	241440,7	284509,7	6
Миколаївська	31259,1	33438,9	98168,4	118060,9	137981,2	9
Одеська	55422,5	35589,5	26512,9	95079,1	73647,4	12
Полтавська	77112,1	134630,1	66925,9	199642,0	264100,3	8
Рівненська	20636,0	46638,0	42919,8	39504,9	39099,1	16
Сумська	15361,8	14771,1	52506,2	47128,9	22735,7	20
Тернопільська	7626,9	4175,2	23742,1	32392,0	19435,5	22
Харківська	98635,0	176565,4	62885,6	340746,0	273049,9	7
Херсонська	2818,4	7966,9	7865,9	3209,3	15296,0	23
Хмельницька	4358,1	10164,6	19254,1	35863,5	79353,8	11
Черкаська	36114,6	29164,8	54313,6	22508,1	23088,0	19
Чернівецька	8447,9	3859,0	18739,6	23759,6	21410,0	21
Чернігівська	27164,3	51824,1	30872,4	47431,8	64275,5	13
Мінімальне значення	2818,4	705,0	5268,7	3209,3	8230,5	
Максимальне значення	950927,4	1863334,7	4157510,7	4088520,9	2454713,2	

Джерело: розроблено автором на підставі [2]

Максимальне значення показника інвестицій у збереження довкілля, тис. грн. у 2019 р. характерне Дніпропетровській області (2454713,2), а мінімальне – Житомирській області (8230,5).

Регіонами - лідерами за зазначеним показником у 2019 р. були Дніпропетровська (2454713,2), Київська (1773634,6), Донецька (1514236,1), Запорізька (1065343,5) та Івано-Франківська (293643,0) області, які посіли, відповідно, перші п'ять місць в рейтингу.

До групи провідних регіонів слід віднести Львівську (284509,7), Харківську (273049,9), Полтавську (264100,3), Миколаївську (137981,2) та Вінницьку (80949,8) області, які посіли з 6-о по 10-е місця в рейтингу.

Групу регіонів зі значенням показника рівня інноваційної активності нижче середнього характеризували такі області: Хмельницька (79353,8), Одеська (73647,4), Чернігівська (64275,5), Закарпатська (45883,4), Кіровоградська (41376,4), Рівненська (39099,1), Волинська (34835,3), Луганська (29342,4), Черкаська (23088,0) та Сумська (22735,7), які посідали з 11-го по 20-е місця в рейтингу.

До групи регіонів - аутсайдерів потрапили Чернівецька (21410,0), Тернопільська (19435,5), Херсонська (15296,0) та Житомирська (8230,5) області, посідаючи з 21-го по 24-е місця в рейтингу.

Висновки. Варто зазначити, що за умови зниження рівня економічних і соціальних показників регіонального розвитку, наявність жорсткої конкурентної боротьби існує необхідність активізації інноваційно-інвестиційної діяльності у тому числі в екологічній сфері, як важливої складової модернізації продуктивних сил регіонів, ефективного способу підвищення конкурентоспроможності регіонів та подальшого розвитку на інтенсивній основі.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Список використаних джерел

1. <https://hromadske.ua/posts/u-2019-roci-v-ukrayini-bula-najnizhcha-seredyevropejskih-krayin-trivalist-zdorovogo-zhittya-doslidzhennya>.
2. Повідомлення НАН України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=7947>.
3. The World Inequality Report. URL : <http://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-full-reportenglish.pdf>.
4. Коваль Н. В. Соціально-економічна нерівність в Україні та світі: проблеми оцінювання та шляхи їх вирішення. *Економіка та держава*. 2016. № 2. С. 46–50.
5. Україна: час вибору. URL : http://razumkov.org.ua/upload/Brochure_EU-CU-7-2013.pdf (дата звернення: 22 січня 2019 р.)
6. <https://fpsu.org.ua/materialy/19926-pro-riven-zhittya-naselennya-ta-rivenbidnosti.html>.
7. Бутко М. П., Ревко А. М. Соціальна інфраструктура як каталізатор модернізації соціогуманітарного простору регіонів України. *Регіональна економіка*. 2017. № 4 (86). С. 28–37.
8. Бутко М. П., Харченко Ю. П. Методологічне стратегізування регіонального розвитку в умовах модернізації інституціонального базису української держави: *Регіональна економіка*. 2020. № 4. С. 13-23.

References

1. Sharipov, O. (2020). U 2019 rotsi v Ukraini bula nainyzhcha sered yevropejskykh krain tryvalist zdorovoho zhyttia [In 2019, Ukraine had the lowest healthy life expectancy among European countries]. *hromadske.ua*. Retrieved from <https://hromadske.ua/posts/u-2019-roci-v-ukrayini-bula-najnizhcha-sered-yevropejskih-krayin-trivalist-zdorovogo-zhittya-doslidzhennya> [in Ukrainian].
2. Komentar demografa Elly Libanovoi: «Tryvalist zhyttia ukraintsiv nyzhcha, nizh serednia u sviti» [Demographer Ella Libanova's comment: "Life expectancy of Ukrainians is lower than the world average"]. (2021). *www.nas.gov.ua*. Retrieved from <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=7947> [in Ukrainian].
3. The World Inequality Report. (n.d.). *wir2018.wid.world*. Retrieved from <http://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-full-reportenglish.pdf> [in English].
4. Koval, N. V. (2016). Social and economic inequality in Ukraine and in the world: problems of estimation and ways of their solving. *Ekonomika ta derzhava*, 2, 46-50 [in Ukrainian].
5. Ukraine: time of choice. (2013). *razumkov.org.ua*. Retrieved from http://razumkov.org.ua/upload/Brochure_EU-CU-7-2013.pdf [in Ukrainian].
6. Pro riven zhyttia naselennya ta riven bidnosti [On the Living Standard of the Population and the Poverty Level]. (2021). *fpsu.org.ua*. Retrieved from <https://fpsu.org.ua/materialy/19926-pro-riven-zhittya-naselennya-ta-rivenbidnosti.html> [in Ukrainian].
7. Butko, M.P., Revko, A.M. (2017). Social infrastructure as a catalyst for the modernization of the socio-humanitarian space of the regions of Ukraine. *Rehionalna ekonomika*, 4(86), 28–37 [in Ukrainian].
8. Butko, M.P., Kharchenko, Yu.P. (2020). Methodological strategizing of regional development in the conditions of modernization of the institutional base of the Ukrainian states. *Rehionalna ekonomika*, 4, 13-23 [in Ukrainian].

Отримано 15.07.2021

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

UDC 504:332.146.2

JEL Classification Q52; Q56; R11

Yuliia Kharchenko

PhD in Public Administration

Associate Professor of Management and Civil Service

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: ycharhenkoy@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6181-548X>**ENVIRONMENTAL SAFETY AS A DETERMINANT OF INCLUSIVE REGIONAL DEVELOPMENT**

Abstract. *The article analyzes the main methodological aspects of greening as a prerequisite for regional development, identifies indicators of environmental safety and sustainability, which in the author's opinion are: emissions of pollutants into the atmosphere; discharge of polluted return waters into surface water bodies, waste generation, investments in environmental protection. The strategic course chosen by Ukraine for integration into the European community requires harmonization of the institutional environment with EU countries, provided effective management decisions are made at the national, subnational and local levels, use and rational use of available resource potential to gain competitive advantage in all spheres of social development. The realities of state-building have convincingly demonstrated the need to green regional development as an unconditional requirement for the modernization of productive forces.*

The possibility of analyzing evaluation factors with destabilizing content and those that are able to balance them and to some extent improve the environmental situation is indicated.

Among the previously mentioned assessment factors with destabilizing content, indicators that are able to balance them and to some extent improve the environmental situation become especially acute. Such an indicator that characterizes the ability of the regions of Ukraine to withstand pollution of air, water and other natural resources is the capacity of treatment plants.

Emphasis is placed on greening as a special determinant of modernization of the institutional basis of regional development in the context of decentralization of power.

It is noted that these indicators have an impact on the effectiveness of the national strategy for inclusive sustainable development.

The author emphasizes that with the reduction of economic and social indicators of regional development, the presence of fierce competition, the need to intensify innovation and investment activities, including in the environmental sphere, as an important component of modernizing the productive forces of regions, effective way to equalize regional competitiveness and further development. inclusive conditions.

Keywords: *institutional core; modernization of institutional base; regional development; localization of economic space; ecological security; decentralization of power; development of productive forces; sustainable development; ecological security; inclusiveness.*

Table: 4. References: 8.

Бібліографічний опис для цитування :

Харченко Ю. П. Екологічна безпека, як детермінанта інклюзивного регіонального розвитку. *Науковий вісник Полісся*. 2021. № 1 (22). С. 79-87.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-88-101

УДК 336.77(477):339.94

JEL Classification: G21

Валерій Ільчук

доктор економічних наук, професор
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: ivp5@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4844-1326>
Researcher ID: [F-4864-2016/H-0](https://orcid.org/0000-0003-4844-1326)

Тетяна Шпомер

кандидат економічних наук
старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: tanya_shpomer@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6680-5889>
Researcher ID: [L-9323-2015](https://orcid.org/0000-0001-6680-5889)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. В статті окреслені проблеми кредитного та інвестиційного забезпечення розвитку підприємств реального сектора національної економіки, виявлені причини низької ефективності співпраці банків з виробничими підприємствами, що гальмують розвиток кредитного ринку.

Дана оцінка не виваженої політики Національного банку щодо монетарного впливу на функціонування реального сектора економіки в плані відсутності створення належних умов кредитування виробничих підприємств.

Показана необхідність удосконалення кредитно-інвестиційної політики держави, зазначено, що в умовах нерозвиненості фондового ринку, наявності проблем, що стримують надходження коштів іноземних кредиторів та інвесторів, основними постачальниками кредитних та інвестиційних ресурсів залишаються вітчизняні банки.

Виявлені умови взаємовигідної співпраці банків і виробничих підприємств, спрямованої на досягнення кожної із сторін поставлених цілей щодо сталого їх функціонування і розвитку в умовах викликів і загроз зовнішнього середовища. Показано, що висока ефективність співпраці банку і виробничого підприємства гарантується в межах системного утворення – промислово-фінансової групи (ПФГ).

Виявлені умови ефективного функціонування і розвитку ПФГ, що передбачає всебічну організаційну і фінансову підтримку з боку держави. Розкриті переваги функціонування і розвитку виробничих підприємств і банків у межах ПФГ. Окреслена роль і значення ПФГ в нарощуванні науково-технічного та інноваційного потенціалів підприємств реального сектора національної економіки.

Охарактеризовано подальший розвиток ПФГ, що сприятиме зростанню вітчизняного виробництва та підвищенню конкурентоспроможності економіки країни.

Ключові слова: кредитний ринок; банківські установи; кредитні ресурси; виробничі підприємства; інтеграційна взаємодія; промислово-фінансові групи.

Рис.: 3. Табл.: 1. Бібл.: 8.

Актуальність теми дослідження. Посилення фінансово-економічної кризи в реальному секторі національної економіки спричинено рядом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, серед яких вагомий негативний вплив стосується проблем залучення фінансових ресурсів і умов їх надання для

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

функціонування і розвитку виробничих підприємств. Негативний вплив фінансово-економічних криз на розвиток національної економіки виявляється у спаді кредитно-інвестиційної діяльності, що створює проблеми для функціонування і розвитку виробничих підприємств. Деградація вітчизняного виробництва, деіндустріалізація економіки призвела до втрати Україною статусу індустріальної, технологічно розвиненої країни і перетворила її в аграрну, економіка якої вже втрачає здатність технологічного оновлення і переходу до стійкого економічного зростання. Кризові явища у фінансовій сфері чітко відбиваються на реальному секторі економіки, що спонукає до зниження підприємницької активності суб'єктів малого і середнього бізнесу, припинення відтворювального процесу в переважній більшості виробничих підприємств, зменшенню прибутків і навіть до банкрутства, що викликає проблеми залучення кредитних коштів, внаслідок втрати кредитоспроможності. Неплатоспроможний попит суб'єктів ринку на кредитні кошти викликає зростання їх заборгованості за кредитами, що негативно впливає як на підприємства, так і на банки, збільшуючи кількість проблемних кредитів (прострочених чи сумнівних), зменшуючи накопичення резервів фінансових ресурсів під кредитні операції, збільшуючи кредитні ризики.

Постановка проблеми. Розв'язання проблеми технологічного оновлення реального сектора національної економіки, активізації підприємницької діяльності багато в чому залежить від ефективного функціонування банківської системи, її здатності задовільнити попит у кредитних коштах виробничих підприємств. В умовах, що склалися, банкам слід переглянути свою фінансово-кредитну політику щодо максимізації своїх прибутків, розробити стратегію доступності кредитних коштів для виробничих підприємств, посилити увагу на пріоритетах щодо кредитування та інвестування програм модернізації та інноваційного оновлення основних засобів підприємств, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва. Банки мають бути зацікавлені у розвитку вітчизняного виробництва, тому що саме потужний виробничий потенціал, ефективне функціонування виробничих підприємств є певним стимулом і каталізатором підвищення платоспроможного попиту виробничих підприємств на кредитні кошти, які необхідні для технологічного переоснащення виробництва з метою забезпечення конкурентоспроможності та стійкого розвитку в умовах постійних викликів та загроз. В свою чергу стійкий платоспроможний попит на кредитні кошти забезпечує стабільний розвиток банківської системи.

На сьогодні пошук джерел залучення фінансових ресурсів та інвестицій в технологічний розвиток національної економіки, створення сприятливих умов кредитування виробничих підприємств є досить актуальними завданнями, від вирішення яких залежить подальша траєкторія економічних зрушень в Україні. Для створення належних умов функціонування і розвитку економіки країни необхідно забезпечити легку доступність до кредитних коштів, які б могли надаватись на прийнятних для позичальника умовах.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку кредитного ринку, активізації кредитної діяльності, підвищенню ефективності функціонування банків на ринку кредитних послуг та визначенню перспектив розвитку кредитних відносин між суб'єктами ринку присвятили свої наукові праці відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: Барановський О., Бірман М., Васюренко О., Вовчак О., Глущенко С., Дмитренко М., Заруба О., Ілляшенко С., Кириченко О., Лаврушин О., Міщенко В., Рогожнікова Н., Реверчук С., Фельдман М., Фрідман М., Чугунов І. та ін., які зробили вагомий внесок у розвиток економічної науки у сфері кредитування, кредитної діяльності банківських установ.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Динамічний розвиток кредитного ринку, виникнення ряду проблем, що перешкоджають його розвитку, зміна умов надання кредитних послуг та підвищення вимог до якості кредитного обслуговування виробничих підприємств потребують подальших досліджень теорії і практики кредитування в реальному секторі економіки.

Метою статті є виявлення проблем у банківському кредитуванні процесів функціонування і розвитку суб'єктів господарювання реального сектора економіки та розробка пропозицій щодо підвищення ефективності надання кредитних послуг виробничим підприємствам.

Виклад основного матеріалу. За нагальної потреби фінансування розвитку реального сектора національної економіки необхідно використовувати будь-які можливості та шляхи залучення кредитних коштів та інвестицій в економіку України. Реалізація цього завдання покладається на банківську систему. Кредитно-інвестиційна діяльність банків спрямована в першу чергу на підвищення їх прибутковості, ефективності функціонування, конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках кредитування суб'єктів господарювання. За своїми головними функціями: залучення депозитів; формування кредитних ресурсів; надання кредитів банки переслідують власні інтереси, спрямовані на максимізацію прибутку від своєї діяльності. При цьому економічні інтереси банків реалізуються за рахунок кредитно-інвестиційних рішень, які в багатьох випадках не прийнятні позичальникам. Це виявляється в жорстких умовах надання кредитів, які у широкому спектрі вимог і обмежень щодо кредитування завжди спрямовані на користь банків без врахування інтересів суб'єктів господарювання, які потребують кредитних коштів. Максимізація прибутку банків завжди здійснюється шляхом посилення відсоткового тиску у кредитних відносинах з позичальником. Проте реакція позичальників, які є повноцінними учасниками на кредитному ринку примушує банки послабити жорсткі умови надання кредитів. Інформацію про послаблення жорстких умов кредитування в багатьох випадках банки подають не як їх прагнення збільшити попит на кредити, як джерела своїх прибутків, а як підтримку суб'єктів господарювання в їх потребах забезпечити стійке функціонування і розвиток. Звідси можна допустити виникнення певних протиріч у взаємовідносинах суб'єктів кредитного ринку – банків і виробничих підприємств, які виявляються в жорстких умовах надання кредитних коштів і

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

прагненням позичальників до більш прийнятних умов їх одержання. Максимізація прибутків банків за рахунок суб'єктів реального сектора економіки, що виявляється у високій вартості кредитних коштів, гальмує не тільки розвиток виробничих підприємств, але й саму банківську систему із-за зниження попиту на кредитні кошти. Звідси банки вимушені йти на компроміс, тому що кредитні ресурси мають бути використані, а щоб забезпечити платоспроможний попит на кредитні кошти, умови їх надання мають бути більш прийнятними для позичальника.

За умов посилення фінансової глобалізації, розширення кредитно-інвестиційної діяльності міжнародних корпорацій, транснаціональних банків, слід використовувати нові шляхи залучення кредитних коштів у розвиток національної економіки. Інтеграція до світового фінансового ринку є одним із перспективних напрямів пошуку і залучення фінансових ресурсів в економіку України.

Використання різних шляхів пошуку і залучення фінансових ресурсів до процесу кредитно-інвестиційного забезпечення функціонування і розвитку реального сектора національної економіки передбачає використання різних підходів, схем та механізмів кредитування та інвестування виробництва, диверсифікації джерел фінансових ресурсів, що знижує ризики втрати фінансової підтримки розвитку економіки України. Проте кредитно-інвестиційна підтримка розвитку вітчизняного виробництва з боку іноземних кредитних організацій стикається з рядом проблем, а саме:

- непривабливий інвестиційний клімат України;
- нерозвинений фондовий ринок, який до теперішнього часу знаходиться на етапі становлення та розвитку;
- спад економіки;
- високий рівень корупції в економічній та інших сферах суспільного життя;
- бюрократичність у діяльності державних установ у вирішенні проблем інвесторів;
- низький правовий захист бізнесу, вітчизняних і зарубіжних інвесторів;
- політична і законодавча нестабільність;
- загальна тривала тенденція зниження макроекономічних показників;
- незадовільний стан банківської системи України;
- високий рівень валютних і фінансових ризиків;
- значний рівень злочинності в Україні;
- низький соціальний рівень розвитку суспільства, бідність переважної частини населення;
- нерозвиненість ринкової та інвестиційної інфраструктури;
- відсутність виваженої зовнішньо-економічної політики України;
- відсутність довіри до органів державної влади, фінансових установ і т. ін.

Із-за наявності проблем, що стримують зарубіжних кредиторів та інвесторів вкладати кошти в економіку України, нерозвиненості вітчизняного фондового

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

ринку, питання залучення інвестиційних і кредитних ресурсів із банківського сектору набувають все більшого значення.

Для забезпечення потреб функціонування і розвитку вітчизняного виробництва у кредитних коштах банки повинні мати достатній обсяг кредитних ресурсів, формування яких залежить від стабільності надходження коштів до банківської системи. Проте залучення коштів під високі відсотки, які є привабливими для вкладників, негативно відбиваються на динаміці кредитування, що призводить до зростання кількості проблемних кредитів із-за високих відсотків за кредитами.

Жорсткі умови кредитування реального сектора економіки призводить до зростання кредиторської заборгованості, що підтверджується негативною їх динамікою на прикладі промислових і будівельних підприємств (рис. 1).

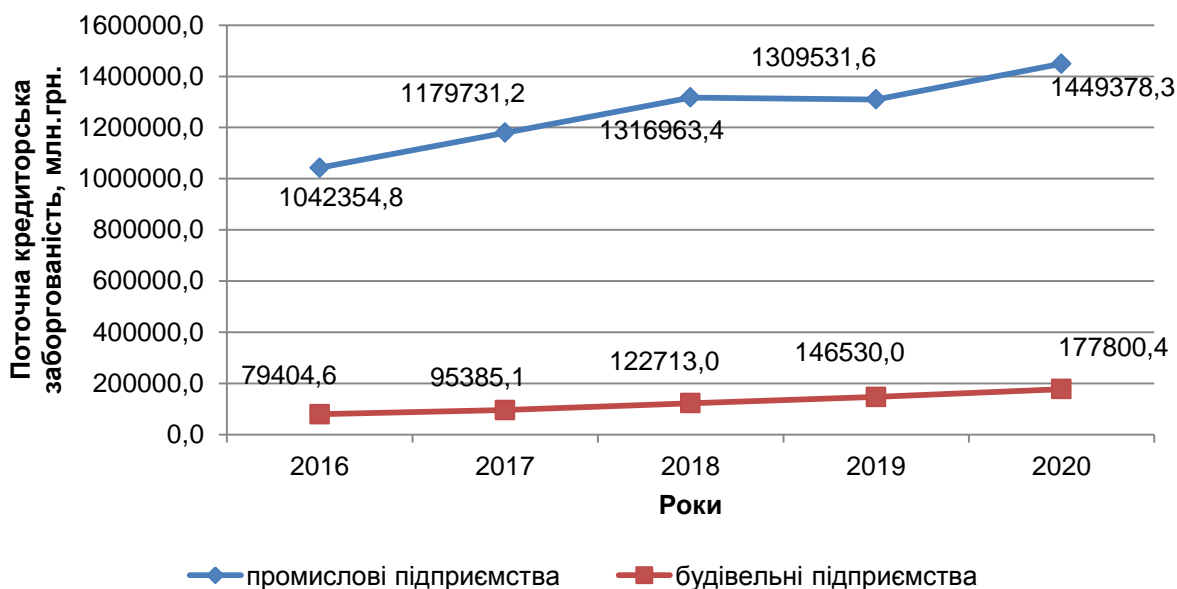

Рис. 1. Динаміка поточної кредиторської заборгованості виробничих підприємств України

Джерело: побудовано авторами на підставі даних [3, с. 104]

В свою чергу неплатоспроможний попит на кредитні кошти є головною причиною, що призводить до банкрутства та ліквідації підприємств в Україні (рис. 2).

Такий стан справ багато в чому визначається невиваженою кредитно-інвестиційною політикою держави, яка стикається з рядом проблем, а саме [2]:

- високий рівень облікової ставки НБУ, що зумовлює значні кредитні ставки за кредитами для суб'єктів ринку та населення, що зменшує кредитну доступність;
- жорсткі умови надання кредитів, які стають в багатьох випадках не прийнятні для позичальників;
- високий рівень валютних ризиків;

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

- низький рівень довіри зовнішніх і внутрішніх інвесторів та кредиторів до вітчизняної банківської системи;
- нерозвиненість та низька ефективність функціонування фондового ринку;
- низька економічна, в тому числі і депозитна активність населення;
- високий рівень корупції в економічній у тому числі і банківській сфері;
- недосконала та неефективна податкова система.

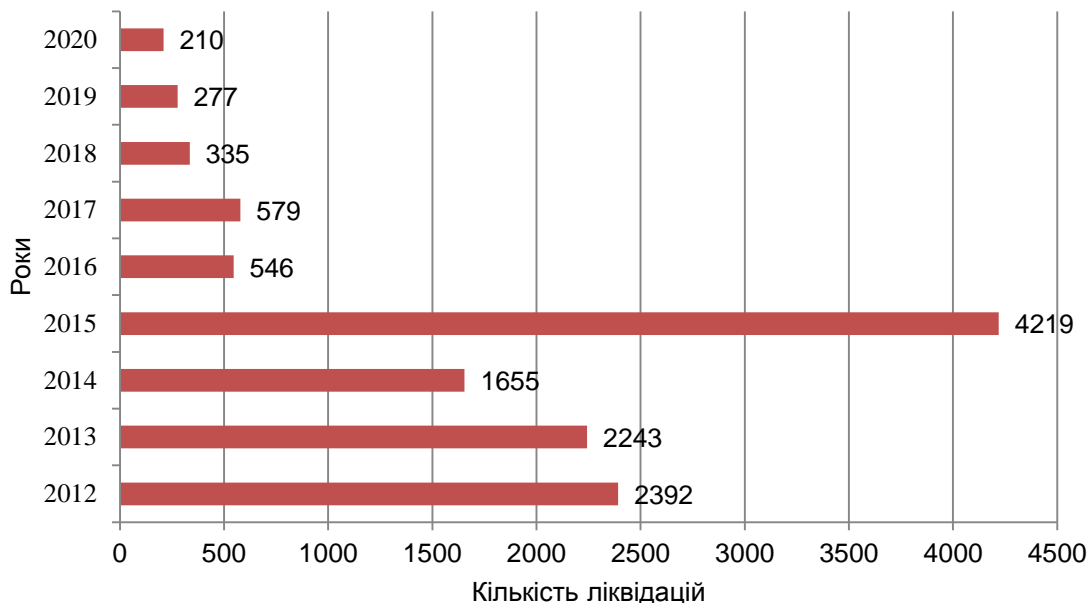

Рис. 2. Кількість ліквідованих підприємств в Україні

Джерело: побудовано на основі [1]

Слід також відзначити невиважену політику національного банку щодо монетарного впливу на функціонування реального сектора в плані умов надання кредитних коштів на функціонування та розвиток виробничих підприємств.

Підвищення банківських відсотків за кредитами в умовах посилення фінансових ризиків і загроз, які певним чином спричинені фінансово-економічною кризою в реальному секторі національної економіки, негативно відбиваються і на самих комерційних банках, погіршуючи якість кредитного портфелю, збільшуючи кількість проблемних кредитів, що загалом підвищує кредитний ризик.

Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів надані в таблиці 1.

Таблиця 1

Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів

Активна операція	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021
Кредити корпоративному сектору, млн. грн.	892900	959601	847259	795405
непрацюючі кредити, млн. грн.	500263	535770	456074	371157
частка непрацюючих кредитів, %	56,03	55,83	53,83	46,66

Джерело: побудовано на основі [6]

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Слід зазначити, що Національний банк визначає і реалізує грошово-кредитну політику, яка спрямована на забезпечення стабільності грошової одиниці України, підвищення ефективності та надійності функціонування банківської системи, грошово-кредитного ринку, удосконалення його структури і т. ін. Що стосується заходів, спрямованих на зміну умов функціонування кредитного ринку, НБУ має ряд ефективних інструментів, що дають змогу впливати на реалізацію певних функцій, наприклад, на пропозицію грошей, змінюючи відсоткову ставку, що відбивається на платоспроможному попиті на кредитні кошти. На сьогодні, в результаті встановлення високої ціни на кредитні кошти, виникають питання щодо виваженості кредитно-інвестиційної політики держави, тому що встановлення високого рівня облікової ставки не відповідає умовам розвитку економіки, створює проблеми у фінансовому забезпеченні функціонування і розвитку виробничих підприємств. Негативний вплив на економіку країни викликають коливання облікової ставки, що дестабілізує офіційну ціну грошей, відсоткові ставки міжбанківського кредитного ринку та погіршує умови надання кредитів. Такий стан справ негативно відбивається на ефективності роботи банків, особливо при довгостроковому кредитуванні виробничих підприємств. На сьогодні грошово-кредитна політика України не сприяє активізації розвитку реального сектора національної економіки внаслідок високої ставки рефінансування комерційних банків, невиправдано високої маржі при наданні кредитів суб'єктам ринку, знижуючи попит на кредитні кошти, відсутності пільгового кредитування соціально значущих для суспільства проектів, відсутності прийнятних умов надання кредитів виробничим підприємствам, які наповнюють споживчий ринок товарами та послугами. Належна фінансова підтримка розвитку виробничих підприємств можлива за умов їх тісної взаємовигідної співпраці з банківськими установами.

Реальна взаємовигідна співпраця банків і виробничих підприємств можлива за умови їх стійких довготривалих стосунків, що забезпечується реалізацією їх спільних інтересів, спрямованих на ефективне функціонування і розвиток та економічне зростання.

Їх інтеграція у свій час започаткувала у світовому економічному просторі такі системні утворення як фінансово-промислові групи (ФПГ), в Україні промислово-фінансові групи (ПФГ), які показали достатню ефективність функціонування.

Згідно з законодавством України [7] ПФГ – об'єднання, до якого можуть входити промислові й сільськогосподарські підприємства, банки, наукові й проектні установи, інші установи та організації всіх форм власності, що мають на меті отримання прибутку, і яке створюється за рішенням Уряду України на певний термін з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, зокрема програм згідно з міждержавними договорами, а також виробництва кінцевої продукції.

У реальних умовах фінансово-господарської діяльності при взаємовигідній співпраці всіх учасників системного утворення їхні економічні інтереси спрямовуються на досягнення спільної мети – створення високоефективного

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

виробництва, здатного виготовляти конкурентоспроможну продукцію і прибуткова діяльність якого забезпечує економічні очікування насамперед основних економічних партнерів – банку і виробничого підприємства.

Висока ефективність фінансово-господарської діяльності ПФГ забезпечується завдяки синергії взаємодії всіх учасників системного утворення, яке охоплює професійних гравців у сферах виробництва та фінансів.

Проте практика створення та організації діяльності ПФГ в Україні виявила певні проблеми на етапах їх формування, функціонування та розвитку. Вони не були зареєстровані у встановленому законодавством порядку, ефективність їх функціонування була низька, держава, виробництво і соціальна сфера не одержали очікуваних надходжень.

На сьогодні реально функціонуючих ПФГ у тому вигляді, в якому передбачено законодавством України, не існує. Функціонуючі ПФГ в Україні були створені не за вказівкою «зверху», а самими учасниками зазначеного формування. На сьогодні ПФГ створюються у вигляді об'єднання статутних фондів (статутні групи) і шляхом об'єднання фінансових ресурсів учасників з єдиним управлінням (договірні групи у формі консорціуму) [5].

У межах ПФГ об'єднується промисловий і фінансовий капітал, сукупний продуктивний ресурс яких спрямовується на досягнення спільних цілей учасників об'єднання. Для розв'язання проблем загальнодержавного значення стосовно розвитку базових галузей національної економіки, реалізації інноваційних пріоритетів держави, виведення України на шлях економічного зростання доцільно було б запровадити державну підтримку ПФГ. Їх належне функціонування в задекларованому законодавством вигляді неможливе без всебічної організаційної і фінансової підтримки держави у вигляді надання певних пільг при реалізації соціально-економічних програм і проектів, державних замовлень, державно-приватного партнерства і т. ін. ПФГ порівняно з окремо функціонуючими виробничими підприємствами мають значно більше можливостей щодо розв'язання ряду проблем, які з'являються у відносинах між банками та виробничими підприємствами, а саме [5]:

- забезпечення необхідного фінансування розвитку виробництва в протиположних проблемам переміщення грошових потоків, що обумовлюється як обмеженістю можливостей підприємства щодо їх залучення, так і високим ризиком кредитування;

- забезпечення взаємовигідних економічних інтересів всіх сторін кредитного процесу: банку – в одержанні доходів від своєї діяльності в довгостроковій перспективі; підприємства – в отриманні доступних кредитних ресурсів для забезпечення власних фінансових потреб;

- уникнення проблем з повернення кредитів, що важливо як для банків, так і для підприємств;

- удосконалення взаємовідносин в межах системи «банк-підприємство», що не завжди можливо в межах існуючої нормативної бази.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Тобто в межах ПФГ мінімізуються певні протиріччя у фінансових взаємовідносинах банку та підприємства внаслідок спільного прагнення до взаємовигідного співробітництва у сфері фінансово-господарської діяльності.

За наявності певних обережних прогнозів та песимістичних поглядів щодо перспектив подальшого створення та розвитку ПФГ в Україні, їх ролі та значення в розвитку національної економіки [4], можна з великою вірогідністю стверджувати значущість створення ПФГ у вітчизняному економічному просторі. Глобалізація економіки та розвиток інтеграційних процесів на мікро- та макрорівнях створюють сприятливі умови для формування системних утворень в економіці України. Тому розробка напрямів та шляхів протистояння реальному сектору економіки зовнішнім і внутрішнім викликам і загрозам стосується в першу чергу створення та розвитку ПФГ.

Безперечно фінансово стійкими та конкурентоспроможними в умовах перманентних кризових явищ є великі компанії з потужним фінансово-виробничим потенціалом, які адаптувались до ринкових негараздів, проте кращу перспективу в плані економічного зростання мають системні утворення на зразок ПФГ, де синергія взаємодії їх учасників забезпечує високі показники спільної фінансово-господарської діяльності.

Тому можна погодитись з тими науковцями, які бачать переваги ПФГ над окремими суб'єктами ринку в плані їх конкурентоспроможності та потенціалі економічного зростання навіть в жорстких умовах конкуренції та зовнішніх загроз.

Низький фінансово-економічний потенціал переважної більшості виробничих підприємств, що функціонують в умовах турбулентності ринкового середовища, економічних негараздів, розпорошеності державних ресурсів, виникнення різних економічних негараздів, постійних викликів і загроз, що спричиняються факторами різного походження, потужного конкурентного тиску з боку зарубіжних виробників і т. ін., не дає їм перспектив успішного функціонування і розвитку. Більш впевнено себе позиціонують в ринковому середовищі ті суб'єкти ринку, яким вдалось започаткувати партнерські зв'язки з іншими економічними гравцями у сфері фінансово-господарської діяльності, або з іншими суб'єктами господарювання, які інтегруючись в напрями створення системних формувань, знаходяться на різних стадіях життєвого циклу в процесі формування, функціонування та розвитку ПФГ. Тісна співпраця, або об'єднання виробничих підприємств з банками в ПФГ на будь-яких умовах, за ініціативою будь-якої сторони є позитивним явищем, результатом якого є належний рівень фінансового забезпечення всіх виробничих, техніко-технологічних та інноваційних зрушень, а саме процесів нарощування виробничого та техніко-технологічного потенціалів вітчизняного виробництва, інноваційного оновлення матеріально-технічної бази реального сектора економіки, реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки.

Успішне функціонування і розвиток ПФГ багато в чому залежить від їх підтримки з боку держави. З метою реанімації інноваційної моделі розвитку національної економіки, гальмування якої пояснюється відсутністю кредитно-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

фінансового забезпечення науково-технічних програм технологічного оновлення вітчизняного виробництва, реалізації визначених інноваційних пріоритетів розвитку, державна підтримка створення та розвитку ПФГ є дієвим засобом здійснення позитивних змін, а саме інноваційних зрушень в реальному секторі національної економіки.

Найбільш дієвою підтримкою ПФГ на етапах їх формування, функціонування та розвитку слід вважати (рис. 3):

- розробка та удосконалення законодавчих актів, спрямованих на підтримку створення та функціонування ПФГ;
- спільна участь в реалізації цільових науково-технічних програм розвитку економіки;
- надання пільг і преференцій при реалізації соціальних проектів і програм;
- сприяння залученню додаткових ресурсів для виконання програм підтримки критичних галузей економіки;
- надання державного замовлення на продукцію ПФГ;
- надання права самостійно встановлювати терміни амортизації основних засобів виробництва для нарощування обсягів амортизаційних відрахувань;
- організація приватно-державного партнерства в рамках ПФГ.

Надійність ефективної співпраці виробничих підприємств з банками на умовах взаємовигідного партнерства в межах ПФГ та наявності державної підтримки дозволяє забезпечити належний рівень фінансування на етапах формування, функціонування і розвитку зазначених системних утворень.

Головним завданням створення ПФГ є підтримка та активізація техніко-технологічного та інноваційного розвитку національної економіки, що забезпечується ефективною кредитно-інвестиційною діяльністю банку, як одного із головних учасників зазначеного системного утворення. Інтеграція в межах ПФГ банків, виробничих підприємств та інших учасників зазначеного системного утворення спрямоване на прискорення процесів технологічного оновлення виробництва, нарощування виробничого та інноваційно-технологічного потенціалів, випуск продукції конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках, зниження до мінімальних значень кредитно-інвестиційних ризиків, досягнення максимальної прибутковості виробництва та віддачі на вкладений капітал, забезпечення високої ефективності фінансово-господарської діяльності.

Подальший розвиток ПФГ має на меті:

- активізацію інноваційної діяльності виробничих підприємств, технологічне переоснащення виробництва, створення наукоємних виробництв, здатних виготовляти продукцію з високою доданою вартістю, конкурентоспроможну на світових ринках;
- кардинально змінити структуру експорту України з сировинної на наукоємну;
- створити виробництва, спрямовані на імпортозаміщення, що дозволить організувати виробництво товарів, які імпортуються в Україну;

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

- насичення споживчого ринку України високоякісними товарами вітчизняних виробників;
- забезпечити перехід національної економіки на вищі технологічні уклади.

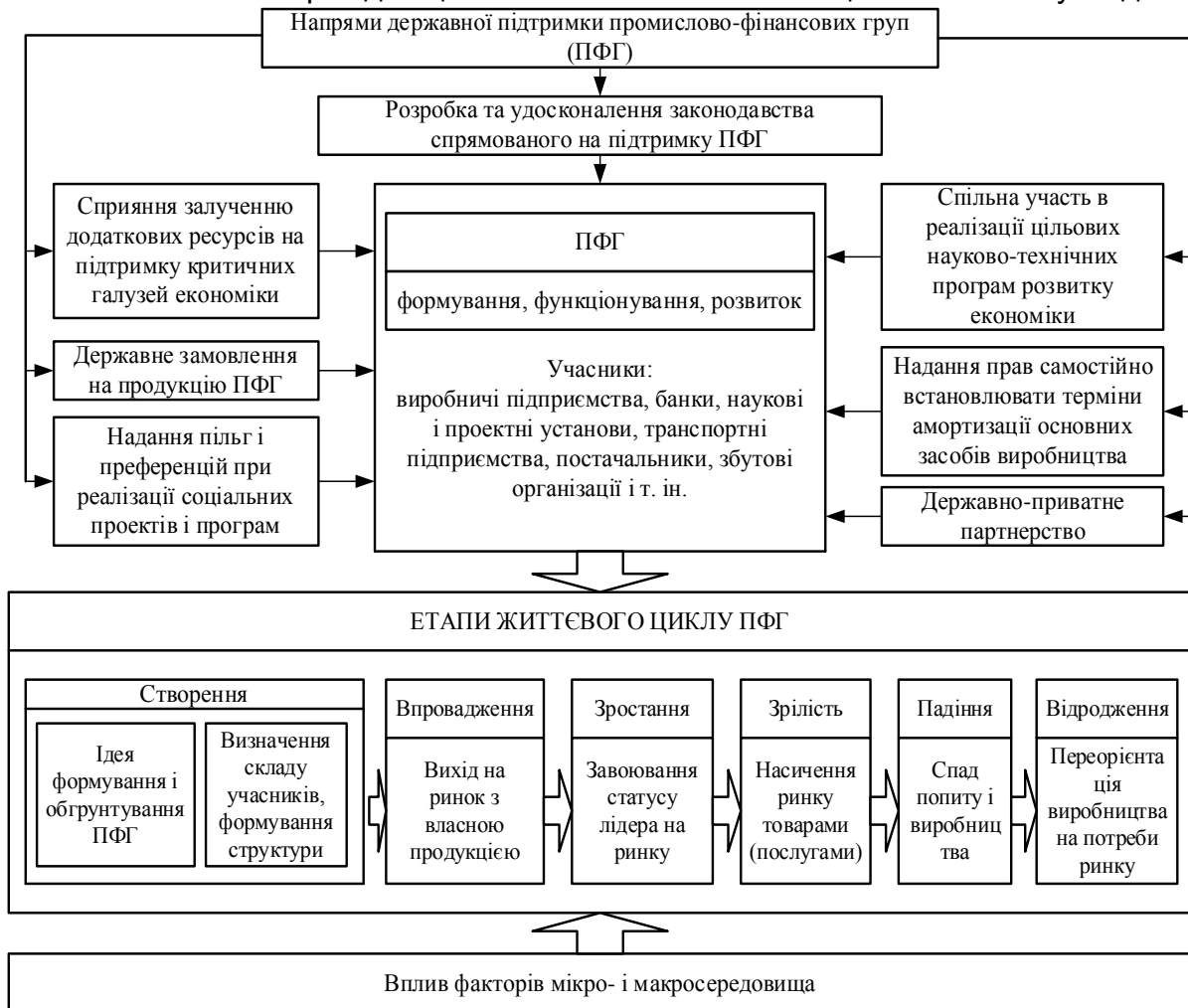

Рис. 3. Схема державної підтримки розвитку ПФГ

Джерело: авторська розробка

Взаємовідносини банків і виробничих підприємств у межах ПФГ суттєво знижує складність ведення документообігу, зменшує тривалість бюрократичних процедур надання кредитних коштів, сприяє розробці та впровадженню інноваційних технологій, процедур і інструментів надання кредиту, знижує вартість позикових коштів, знижуються кредитні ризики, забезпечуються доволі ліберальні вимоги до розкриття інформації про позичальника, можливість оперативного управління запозиченнями у формі окремих траншів в тому числі і додаткових за умов їх необхідності, надає можливість залучати кредитні кошти на тривалий термін і на вигідних умовах, дозволяє вибір зручної форми погашення кредитів [4].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Висновки. Активізація банківського кредитування розвитку виробничих підприємств в умовах посилення фінансово-економічної кризи можлива за наявності сприятливих умов функціонування кредитного ринку та послаблення вимог щодо надання кредитних коштів позичальникам, що потребує удосконалення кредитно-інвестиційної політики держави та розробки виважених рішень Національного банку в плані монетарного впливу на суб'єктів ринку.

Підвищення ефективності взаємодії банків і виробничих підприємств можливо за умов розвитку їх партнерських стосунків, взаємовигідного співробітництва в рамках ПФГ, де їх статус як учасників зазначеного системного утворення сприяє реалізації спільних цілей і інтересів, спрямованих на ефективне функціонування і економічне зростання.

Створення та розвиток ПФГ є дієвим засобом активізації позитивних економічних зрушень в Україні, нарощування техніко-технологічного, інноваційного та фінансового потенціалів всіх учасників системного утворення, що забезпечує стійкий розвиток вітчизняного виробництва та його конкурентоспроможність у світовому економічному просторі.

Список використаних джерел

1. Банкрутство у цифрах: що страшніше за коронакризу [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://economy.24tv.ua/bankrutstvo-tsifrah-shho-strashnishe-ekonomichni-novini-ukrayini_n1417185.
2. Гончар, С. Й. Формування моделей кредитно-інвестиційної політики в національній економіці / С. Й. Гончар: дис. на здобуття наук. ступ. д-ра філософії: 051. Львів, 2021. – 234 с.
3. Діяльність суб'єктів господарювання: статистичний збірник. – Київ : Державна служба статистики України, 2021. – 151 с.
4. Лепак, Р. І. Тенденції розвитку і перспективи промислово-фінансових груп в Україні / Р. І. Лепак // *Науковий вісник НЛТУ*. – 2008. – Вип. 18.9. – С. 233-239.
5. Лещук, В. П. Удосконалення управління фінансовим капіталом фінансово-промислової групи / В. П. Лещук // *Науковий вісник НЛТУ*. – 2012. – Вип. 22.9. – С. 158-161.
6. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі. [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#3>.
7. Про промислово-фінансові групи в Україні: Закон України від 21 листопада 1995 р. № 437/95-ВР. [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437/95-%D0%B2%D1%80#Text> (втрата чинності 02.10.2010 р.).
8. Швець, О. Ю. Вплив політики НБУ на стан грошово-кредитного ринку України в сучасних умовах трансформації банківської системи [Електронний ресурс] // *Ефективна економіка*. – 2017. – № 9. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5776>.

References

1. Bankrutstvo u tsyfrakh: shcho strashnishe za koronakryzu [Bankruptcy in numbers: what's worse than a coronary crisis]. (2020). *economy.24tv.ua*. Retrieved from https://economy.24tv.ua/bankrutstvo-tsifrah-shho-strashnishe-ekonomichni-novini-ukrayini_n1417185 [in Ukrainian].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

2. Honchar, S.I. (2021). Formuvannia modelei kredytno-investytsiinoi polityky v natsionalnii ekonomitsi [Formation of models of credit and investment policy in the national economy]. *Doctor's thesis*. Lviv [in Ukrainian].

3. *Dialnist subiektiv hospodariuvannia [Activity of business entities]*. (2021). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [in Ukrainian].

4. Lepak, R.I. (2008). Tendentsii rozvytku i perspektyvy promyslovo-finansovykh hrup v Ukraini [Development trends and prospects of industrial and financial groups in Ukraine]. *Naukovyi visnyk NLTU - Scientific Bulletin of NLTU*, 18.9, 233-239 [in Ukrainian].

5. Leshchuk, V.P. (2012). Udoskonalennia upravlinnia finansovym kapitalom finansovo-promyslovoi hrupy [Improving the financial capital management of the financial-industrial group]. *Naukovyi visnyk NLTU - Scientific Bulletin of NLTU*, 22.9, 158-161 [in Ukrainian].

6. Obsiahy aktyvnykh operatsii ta chastka nepratsuiuchykh aktyviv v tsilomu po systemi [Volumes of active operations and the share of non-operating assets in the system as a whole]. *bank.gov.ua*. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#3> [in Ukrainian].

7. Pro promyslovo-finansovi hrupy v Ukraini : zakon Ukrainy 21 lystopada, 1995, № 437/95-VR [On industrial and financial groups in Ukraine : Law of Ukraine from November, 21, 1995, № 437/95-VR]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

8. Shvets, O.Yu. (2017). Vplyv polityky NBU na stan hroshovo-kredytnoho rynku Ukrainy v suchasnykh umovakh transformatsii bankivskoi systemy [Influence the policy NBU on the monetary market of Ukraine in the modern conditions of transformation of banking systems]. *Efektivna ekonomika*, 9. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5776> [in Ukrainian].

Отримано 15.08.2021

UDC 336.77(477):339.94

JEL Classification: G21

Valerii Ilchuk

Doctor of Economics, Professor

Professor Department of Finance, Banking and Insurance

National University Chernihiv Polytechnic (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: ivp5@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4844-1326>Researcher ID: [F-4864-2016/H-0](https://orcid.org/0000-0003-4844-1326)**Tetiana Shpomer**

PhD in Economics

Senior Lecturer Department of Finance, Banking and Insurance

National University Chernihiv Polytechnic (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: tanya_shpomer@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6680-5889>Researcher ID: [L-9323-2015](https://orcid.org/0000-0001-6680-5889)**PROBLEMS OF UKRAINE CREDIT MARKET DEVELOPMENT IN
CONDITIONS OF GLOBALIZATION PROCESSES EXPANSION AND
INTEGRATION**

Abstract. *The article outlines the problems of credit and investment support for the development of enterprises of the real sector of the national economy, identifies the reasons for the low efficiency of*

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

cooperation between banks and manufacturing enterprises that inhibit the development of the credit market.

The article assesses the unbalanced policy of the National Bank on the monetary impact on the functioning of the real sector of the economy in terms of the lack of appropriate conditions for lending to manufacturing enterprises.

The need to improve the credit and investment policy of the state is shown, it is noted that in the conditions of underdeveloped stock market, problems that hinder the inflow of foreign creditors and investors, the main suppliers of credit and investment resources are domestic banks.

The conditions of mutually beneficial cooperation between banks and manufacturing enterprises aimed at achieving each of the parties' goals for their sustainable operation and development in the face of challenges and threats to the environment are identified. It is shown that the high efficiency of cooperation between the bank and the manufacturing enterprise is guaranteed within the system formation - industrial-financial group (IFG).

The conditions for the effective functioning and development of the IFG, which provides comprehensive organizational and financial support from the state are identified. The advantages of functioning and development of production enterprises and banks within IFG are revealed. The role and importance of IFG in increasing the scientific, technical and innovative potential of enterprises of the real sector of the national economy are outlined.

The further development of IFG is described, which will contribute to the growth of domestic production and increase the competitiveness of the country's economy.

Keywords: *credit market; banking institutions; credit resources; production enterprises; integration interaction; industrial and financial groups.*

Fig.: 3. Table: 1. References: 8.

Бібліографічний опис для цитування :

Ільчук В. П., Шломер Т. О. Проблеми розвитку кредитного ринку України в умовах поширення процесів глобалізації та інтеграції. Науковий вісник Полісся. 2021. № 1 (22). С. 88-101.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-102-113

УДК 336.221.26(477)

JEL Classification: H25

Інна Хоменко

доктор економічних наук, професор

професор кафедри теоретичної та прикладної економіки

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: innakhomenko28@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0839-4636>ResearcherID: [F-3881-2014](https://orcid.org/0000-0002-0839-4636)**Ірина Горобінська**

старший викладач кафедри фінансів, обліку і аудиту

Національний транспортний університет (Київ, Україна)

E-mail: irynavladuslavivna@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9670-7198>**Ігор Шаргородський**

здобувач вищої освіти

Національний транспортний університет (Київ, Україна)

E-mail: shargorodskiy.igor2020@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5557-8211>**ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню податкового навантаження в Україні. Розкрито значимість показника податкового навантаження та оцінено його вплив на діяльність суб'єктів господарювання, можливості зростання виробничого та інвестиційного потенціалу, а також на розвиток економіки країни в цілому. Оцінено вплив рівня податкового навантаження на показники макро- та мікроекономічного розвитку. Визначено роль податкових надходжень у формуванні бюджетних ресурсів держави. Охарактеризовано рівні податкового навантаження, проаналізовано питому вагу основних податків в доходах бюджету.

У статті оцінено динаміку і структуру податкових платежів в доходах Зведеного бюджету України. Аналіз податкової системи здійснюється в наступному напрямку: оцінка рівня податкового навантаження та його вплив на динаміку ділової активності, розвиток виробництва, інвестиційну привабливість. В ході дослідження було розглянуто та проаналізовано показник рівня сумлінності сплати податків, виявлено причини приховування доходів та високого рівня тіньової економіки, оцінено рівень податкового боргу, досліджено причини неузгодженості інтересів держави і платників податків, проаналізовано законодавчу базу в сфері оподаткування та виділено проблеми і недоліки, які необхідно ліквідувати.

На основі проведеного дослідження були визначені наявні проблеми та основні напрями удосконалення системи оподаткування в Україні. У статті проведено аналіз основних факторів, які впливають на ефективність податкової системи. Наведено основні переваги зниження податкового навантаження на суб'єктів господарювання, визначено очікувані результати від підвищення стимулюючої направленості податкової системи. Запропоновано заходи раціоналізації системи оподаткування. Розроблено основні завдання реалізації чергового етапу податкового реформування в Україні.

Ключові слова: податкове навантаження; податкова політика; податкові надходження; доходи бюджету; реформування системи оподаткування.

Рис.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 13.

Актуальність теми дослідження. В умовах відновлення економіки після впливу COVID у країні особливо важливою стає роль податків та податкової

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

політики держави. Податкова політика являє собою цілеспрямовану діяльність держави для наповнення бюджету податковими надходженнями. Водночас, ефективна робота податкової політики держави повинна функціонувати таким чином, щоб, з одного боку, забезпечити реалізацію фіскальної функції податків, а, з іншого – сприяти створенню стимулів для активізації бізнес-процесів, збільшення притоку прямих інвестицій в економіку, підвищення рівня конкурентоспроможності українських суб'єктів господарювання на світовому ринку.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток країни та її регіонів забезпечується через механізм акумуляції ресурсів до бюджету. Державі потрібно забезпечити формування стабільних і надійних джерел наповнення бюджету, цими джерелами є податки. Податкова система є динамічною, складною системою, на яку впливають зовнішні і внутрішні фактори. Виявлення цих факторів на мікрорівні й макрорівні, а також своєчасне реагування на них дає змогу створити ефективне та результативне фіскальне наповнення бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ролі податкових надходжень у формування бюджетних ресурсів країни досліджувалось багатьма українськими та іноземними вченими. Зокрема розглядається у працях: А. Крисоватого, І. Чугунова, Л. Тарангул, О. Василика, Т. Юшко, С. Городецької, В. Федосова, О. Зварича, В. Опаріна, В. Глухова, І. Кичко, І. Царик та інших вчених.

Метою дослідження є систематизація та виокремлення основних джерел залучення державних ресурсів на основі аналітичного вивчення динаміки, складу та структури податкових надходжень у державному бюджеті України.

Виклад основного матеріалу. Ефективне наповнення бюджету через оптимальний показник податкового навантаження(тиску) є необхідним для всіх країн, тому що високий податковий тиск може спричинити скорочення та тінізацію виробництва, і, як наслідок, зменшення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів. Тому необхідно забезпечити такий рівень податкових ставок, що сприятиме оптимальному рівню надходжень для вирішення системи задач, що визначають управління економікою, покращення рівня життя населення, розвиток виробництва. Оптимальним рівнем податкового навантаження є рівень, що передбачає вилучення частки доходів суб'єктів економіки, що не обмежує їх ефективний індивідуальний розвиток, та одночасно, що є достатнім для державного регулювання, що важливо для поліпшення ефективності національної економіки в цілому.

Фінансова складова забезпечення функціонування країни, її соціальний та економічний розвиток суттєво залежать від податкових надходжень, які акумулюються до державного бюджету. Податки забезпечують основну частку надходжень в порівнянні з іншими методами централізації бюджетних ресурсів, а також є основним інструментом державного регулювання економіки. Динаміка податкових надходжень найбільш повно та об'єктивно відображає стан національної економіки (період економічного зростання або спаду). Займаючи основну частку в структурі доходів бюджету, податки - це основне джерело

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

фінансування освітньої та соціальної компонент державного бюджету, а також економічної діяльності [1].

Основна задача надходжень від податків полягає в забезпеченні фінансовими ресурсами бюджету держави для фінансування видатків. Акумуляція доходів бюджету через податки формується за рахунок надходжень до бюджету податків, зборів і обов'язкових платежів через механізм оподаткування. Абсолютне значення податкових надходжень бюджету залежить від економічної свідомості, розвитку виробництва та споживання, а також від державних потреб визначених програми розвитку.

Надходження від справляння цих платежів наведено у (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка та структура показників податкових надходжень до Зведеного бюджету України за 2019 і 2020 роки

Показники	2019	2020	% від доходів Зведеного бюджету 2019	% від доходів Зведеного бюджету 2020
Доходи Зведеного бюджету, млрд. грн.	1289,8	1376,7	100	100
Податкові надходження, млрд. грн.	1070,3	1136,7	82,98	82,57
ПДВ, млрд. грн.	378,7	400,6	29,36	29,1
ПДФО, млрд. грн.	275,5	295,1	21,36	21,44
ПНП, млрд. грн.	117,3	118,5	9,1	8,61
Акцизний податок, млрд. грн.	130,7	146,7	10,14	10,66
Ввізне мито, млрд. грн.	29,9	30,2	2,31	2,19

Джерело: складено авторами на основі [2]

Як видно з таблиці, найбільшу частку у надходженнях до бюджету займає податок на додану вартість (ПДВ). У 2020 році частка ПДВ в доходах Зведеного бюджету України становила 29,1% (400,6 млрд. грн.). У 2019 році цей показник був більшим 29,36% (378,7 млрд. грн.). Крім того, основну частку доходів становлять ПДФО (21,44%), ПНП (8,61%), акциз (10,66%) та ввізне мито (2,19%). У 2019 році ці показники були відповідно 21,36%, 9,1%, 10,14% і 2,31%.

Важливим фіскальним показником, який характеризує сукупний вплив податкових надходжень на економіку країни загалом або окремо на бізнес є податкове навантаження. У Податковому кодексі України (далі – ПКУ), відсутнє чітке визначення цієї категорії. Економічне значення сутності податкового навантаження на підприємство можна визначити як частку підприємницького доходу, вилученого державою у підприємця через систему податків та зборів до бюджетів різного рівня або, іншими словами, рівень впливу системи оподаткування на результати діяльності підприємства. Податкове навантаження (тиск) реалізується на таких наведених рівнях: [6]

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

- 1 рівень – податкове навантаження через безпосередньо податкові інструменти;
- 2 рівень – податкове навантаження всієї сукупності податків, платежів та зборів;
- 3 рівень – застосування механізму пільг платниками, надання субсидій, дотацій, пільгових кредитів, акумуляція ПДВ на окремому рахунку для розвитку матеріально-технічної бази. При цьому податковий тиск переноситься із одних платників податків на інших.
- 4 рівень – застосування податкових інструментів, при використанні яких посилюється податковий тиск на платників податків. [9]

Неоднозначні підходи до оцінки рівня податкового навантаження в Україні. За результатами експертних оцінок, які проводять оцінку привабливості інвестиційного клімату в Україні, вважають, що він не є сприятливим, оскільки оподаткування підприємств реального сектора економіки занадто обтяжливе. Воно репресує процеси розширеного економічного відтворення, а бізнес здатний працювати прибутково, як правило, тільки за умови укриття своїх доходів від сплати податків. Більшість бізнесменів вважають, що сучасний стан економіки в Україні не сприяє розвитку бізнесу, що сильне навантаження податків приводить до таких негативних наслідків як погіршення фінансового стану, дефіцит обігових коштів, зниження ділової активності підприємств, “тінізацію” економіки, відтік національного капіталу за кордон. В результаті цього зменшуються надходження в бюджет, росте соціальна напруженість в суспільстві. [3]

Щоб визначити значення податків у накопиченні бюджетних ресурсів держави проаналізуємо статистичні дані (Рис. 1).

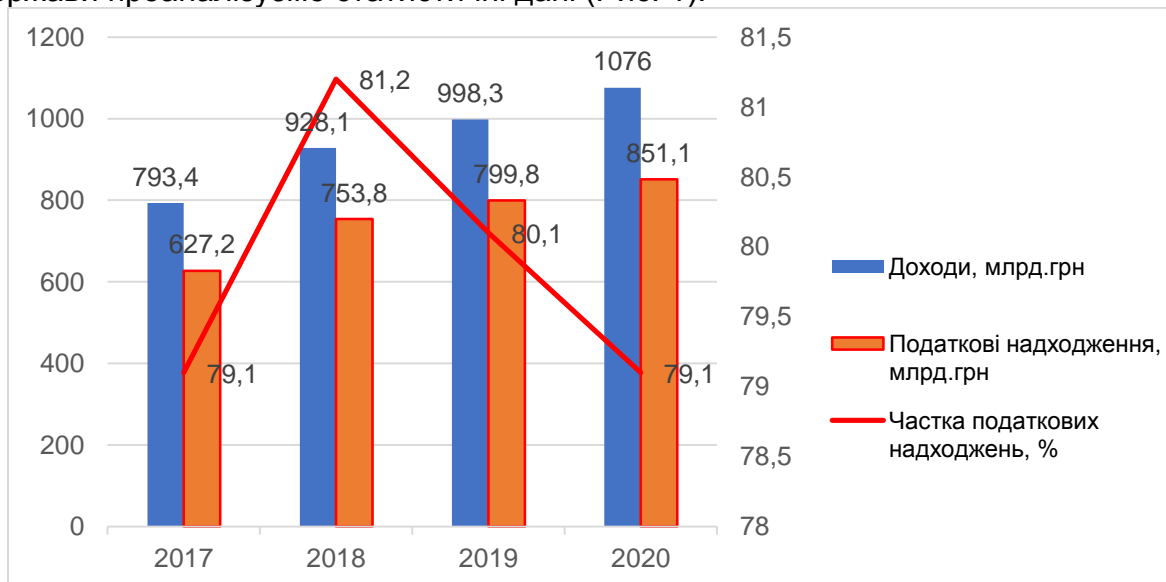

Рис. 1. Аналіз динаміки податків та їх частка у структурі доходів Державного бюджету України за 2017-2020 рр.

Джерело: складено авторами на основі [2]

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Як видно з рисунку, питома вага податкових надходжень в Державному бюджеті України є досить значною, але за розглянутий період має тенденцію до зменшення. Абсолютні значення податків зростають, зокрема, в 2020 р., порівняно з 2017 р. їх величина збільшилась на 223,9 млрд. грн. У 2020 р. частка податків зменшилась до 79,1%, порівняно з 80,1% у 2019 р., та стала дорівнювати частці податків в 2017р. [10]

Разом з тим, зростання податків відбувалося в основному через зростання бази оподаткування і зміни ставок окремих податків та зборів. Також значну роль зіграло поліпшення роботи фіскальних органів в частині адміністрування податків.

В структурі податкових надходжень до Державного бюджету України протягом розглянутого періоду переважають непрямі податки, а саме, їх сукупна частка становила 68,86% в 2018 р., 67,17% в 2019 р. і 67,14% в 2020 р. (Табл. 2). Аналіз динаміки непрямих податків свідчить про зменшення їх питомої ваги та відповідно зменшення податкового навантаження на споживання, що є позитивним явищем для економіки нашої країни [4].

Таблиця 2

Динаміка та структура податкових надходжень до Державного бюджету за 2018–2020 рр. [2]

Показник	2018		2019		2020		Темп росту, %	
	Сума, млрд, грн	Структура, %	Сума, млрд, грн	Структура, %	Сума, млрд, грн	Структура, %	2018 - 2019	2019 - 2020
Непрямі податки								
ПДВ, млрд.грн	371,9	49,52	379,7	47,65	400,6	47,27	102,1	105,5
Акциз, млрд.грн	118,1	15,73	123,3	15,47	138,2	16,31	104,4	112,1
Мито, млрд.грн	27,1	3,61	30,1	3,78	30,2	3,56	111,1	100,3
Прямі податки								
ПДФО, млрд.грн	91,7	12,21	110	13,8	117,3	13,84	118,9	106,6
ППП, млрд.грн	96,9	12,9	107,1	13,44	108,7	12,83	110,5	101,5
Рента, млрд.грн	45,3	6,03	46,7	5,86	52,5	6,19	103,1	112,4
Усього податкових надходжень	751	100,0	796,9	100,0	847,5	100	106,1	106,4

Джерело: складено авторами на основі [2]

Найбільшу частину серед податків становить податок на додану вартість (47,27% в 2020 р.), тобто майже 50% всіх податкових надходжень. У 2019 р. сума ПДВ збільшилась на 2,1%, а в 2020 р. на 5,5%, причинами стало зростання собівартості виготовленої продукції, що оподатковується ПДВ, збільшення надходжень цього податку з ввезених товарів. Крім того, в кінці 2016 р. були внесені зміни до Податкового кодексу України в частині операцій, що не підлягають оподаткуванню. Відсутнє звільнення від оподаткування операцій із постачання та вивезення в митному режимі експорту зернових і технічних культур на митній території України. Також досить позитивна динаміка спостерігається завдяки електронному декларуванню ПДВ, що було впроваджене в Україні в 2015 році.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Спостерігається зростання надходжень від акцизного податку на 4,4% в 2019 р., а в 2020 р. на 12,1%. Така динаміка є результатом щорічного підвищення ставок на підакцизні товари та одночасним зростанням обсягів їх виробництва. Так у 2017 р. ставку акцизного податку на тютюнові та алкогольні вироби було підвищено на 35-40%. Це пов'язано із введенням у дію електронних накладних з акцизного податку на нафтопродукти, що сприяло обмеженню можливостей для несплати податків. При цьому у 2018 р. було розширено перелік підакцизних товарів та запроваджено штрафи, що виникають при порушенні платниками акцизу граничних термінів реєстрації акцизних розрахунків в Єдиному реєстрі акцизних накладних від 2 до 40% таких сум.

У 2020 р. відбулося зростання митних платежів на 11,4% внаслідок покращення ефективності роботи митних структур в частині визначення митної вартості об'єкту оподаткування, а також контролю порушень вимог митних режимів і неправомірного застосування пільг. Крім того було запроваджено моніторинг за правильністю класифікації товарів і послуг згідно із УКТЗЕД. Позитивно впливає на зростання митних платежів до бюджету і забезпеченню митної безпеки держави провадження системи «Електронна митниця» [5].

Найбільшу частку серед прямих податків займає ПДФО, який і у абсолютному вираженні збільшувався на що вплинуло зростання показників середньої та мінімальної заробітної плати по країні. Також важливу роль відіграв перерозподіл коштів між державним та місцевими бюджетами, а саме, в частині часткового зарахування надходжень податку на доходи фізичних осіб до державного бюджету. Одночасно збільшилась частка в самій структурі податку у частині надходжень від процентів, а саме завдяки збільшенню бази депозитних вкладів. Зростання наповнення бюджету саме від цього податку також зумовлюється більш результативною роботою органів державного фінансового контролю, які у 2018 р. виявили близько 3000 суб'єктів господарювання, які порушували податкове законодавство і за рахунок цього було донараховано 664 млн. грн. ПДФО і 33 млн. грн. військового збору, а також було укладено 41 тисяча трудових договорів, що є результатом офіційного оформлення трудових відносин і безпосередньо визначає рівень податкової безпеки.

Є позитивною динаміка збільшення частки податку на прибуток до 1,5% в 2020 р. Значною мірою це забезпечувалося за рахунок розширення бази оподаткування через проведення більш ретельних перевірок представництв нерезидентів, тобто збільшення бази податку на прибуток із іноземних юридичних осіб, а також завдяки збільшенню кількості юридичних осіб, зокрема великих платників податків. Зростання відбулося за рахунок збільшення податкових надходжень від рентних платежів на 12,4% в 2020 р.

Стабільне функціонування системи оподаткування та ефективне формування бюджетних ресурсів країни напряму залежить від суб'єктів оподаткування. У дослідженні було розглянуто та проаналізовано економічну категорію «рівень сумлінності сплати податків», що відображає ставлення суб'єктів оподаткування до сплати податків, надходження до бюджету, прозорість процесу справляння

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

податків, а також діяльність фіскальних структур в частині державного фінансового контролю. Даний показник є досить важливим, так як своєчасна та повна сплата податків є гарантією вигідної співпраці держави та суб'єктів господарювання. Як видно із наведених даних, в Україні протягом досліджуваного періоду цей показник не знаходився в межах нормативного значення, яке становить 95% та мав негативну тенденцію, що може бути як результатом несвідомості платників податків, так і свідчить про незадовільну роботу податкової інспекції в частині здійснення перевірок і нарахування та сплати штрафів (Рис. 2).

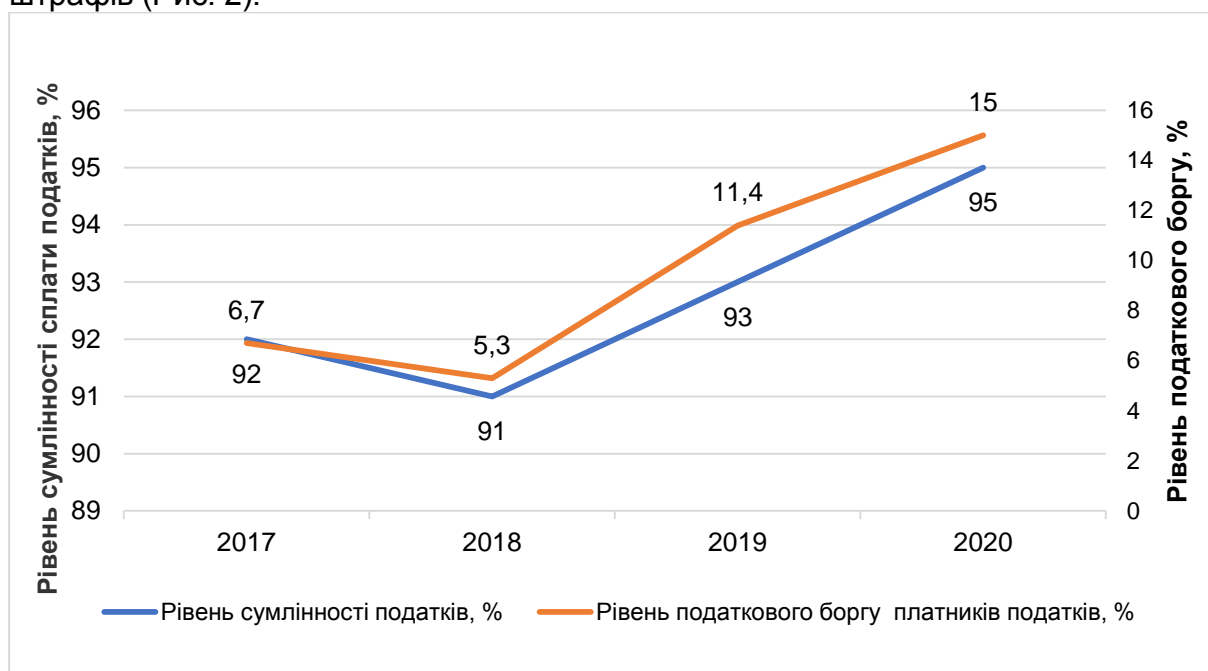

Рис. 2. Зміна індикаторів податкової безпеки України за 2017–2020 рр.

Джерело: складено авторами на основі [6]

Крім того, одночасно оцінюючи рівень податкових заборгованостей, які в 2020р. зросли до 15% при нормі 5%, можна зробити висновок про безвідповідальність платників податків, оскільки цей показник впливає на рівень наповнення як державного, так і місцевого бюджетів, відображає перерозподіл валового внутрішнього продукту і впливає на своєчасність та якість надання суспільних послуг. Наявна заборгованість по сплаті податків дозволяє виявити невідповідність між інтересами держави і платників податків, адже основною метою діяльності підприємств є максимізація прибутку, що обмежує інтерес до сплати податкових зобов'язань, внаслідок чого обмежуються державні функції. У такій ситуації можуть виникати наступні загрози: недоотримання доходів до бюджетів усіх рівнів і збільшення їх дефіциту, зростання зловживань і появи фіскальних злочинів. Перш за все, це може загрожувати корумпованості в податковій сфері, відтоку активів за кордон та неефективній діяльності податкових структур [7].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

І. І. Кичко, Г.С. Лопушняк, І.М. Царик розглядають сплачені податки бізнесом як різновид соціальних інвестицій, адже бізнес структури при сплаті податків сприяють досягненню соціальних цілей як при створенні робочих місць, так і при поповненні доходної частини бюджету [8].

І. І. Кичко вважає, що сформована у населення, бізнес структур толерантність до дотримання податкового законодавства, що зумовлює сплату у повному обсязі податків є безпосереднім фактором поповнення бюджетів різних рівнів та підвищення рівня виконання державою соціальних функцій [9].

Найближчим часом необхідним для України є вирішення таких ключових завдань як:

– посилення конкурентних переваг національного бізнесу на міжнародних ринках за рахунок зменшення величини податків у витратах суб'єктів господарювання та зниження витрат часу платників на нарахування і сплату таких податків;

– підвищення ефективності адміністрування податків;

– створення єдиної уніфікованої бази законодавства з питань оподаткування відповідно до вимог законодавства ЄС;

– дотримання податкової справедливості для забезпечення рівних умов конкуренції в економіці України.

Також є потреба приділити увагу зменшенню ринку тіньової економіки в Україні, що сприятиме наповненню державного бюджету. Для реалізації вищезазначеного у нашій країні, зокрема, необхідно впровадити моніторинг та суттєві штрафи, а також спробувати створити ефективне податкове законодавство через механізм державного регулювання. Першочерговою є необхідність стимулювання у суб'єктів оподаткування щодо добровільної сплати податків, а також показати їм, що це дасть змогу отримувати офіційні доходи та переходити до комплексного виконання податковими надходженнями не тільки фіскальних функцій, а в більшій мірі стимулюючих та регулюючих.

Необхідно забезпечити реформування податкової системи у нашій країні, особливо в умовах посилення євроінтеграційних процесів, підписання Угоди про Асоціацію Україна-ЄС, зростання ролі інновацій та креативності у економіці світового рівня. Але при цьому необхідно забезпечити ефективність цих реформ, незважаючи на сукупність зовнішніх факторів. Україна має суттєвий потенціал, який є основою для лідерства у сфері інноваційних технологій і розвитку стартап культури. Але для цього, перш за все, необхідна державна підтримка та інтерес приватних інвесторів, чітко прописане податкове законодавство.

Необхідно внести певні зміни стосовно сплати тих основних податків, що будуть спрямовані на ефективне оподаткування без зниження рівня конкурентоспроможності підприємств. Особливе значення, при цьому, є розробка системи податкових пільг для підприємств виробничої сфери, що за певних умов є дієвим інструментом підтримки бізнесу і забезпечення робочими місцями населення. Це дозволить вивільнити фінансові ресурси, необхідні для розширення виробництва і оновлення основних засобів, збільшити

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

рентабельність, підвищити продуктивність праці, забезпечити зростання інвестицій в основний капітал, збільшити прибуток, а в решті решт призведе до зростання доходної частини бюджету.

Реалізація податкової реформи повинна відбуватися системно, цілеспрямовано, виважено, відкрито поступово у часі. Метою реформування податкової системи є досягнення якісно нового стану податкової системи України, при якій будуть сформовані сприятливі умови для ведення бізнесу і реалізації стартапів, збільшення рівня споживання на внутрішньому ринку при одночасному зростанні податків до місцевого та державного бюджетів. Сьогодні у податковій сфері необхідно застосувати всі існуючі можливості збільшення ефективності податкової політики, щоб забезпечити розширення податкової бази і зменшити суперечності між державою і платниками податків. Це дасть можливість поступово забезпечити новий, якісний рівень вітчизняного оподаткування і наблизити його до світових стандартів.

Висновки. Податкові надходження формують основну частку доходної частини державного бюджету, завдяки їх збалансованості можливе вчасне та повне фінансування культурних заходів, освіти, науки, програм соціального захисту населення, охорони здоров'я, програм структурних перебудов економіки та розвитку галузей національного господарства. Нинішній системі оподаткування притаманні певні недоліки, серед яких високий рівень податкового навантаження і його нерівномірний розподіл, непрозорість і нестабільність податкового законодавства, корумпованість державних органів, втручання владних структур у діяльність господарюючих суб'єктів тощо. Раціоналізація системи оподаткування має на меті забезпечення достатнього наповнення бюджету разом із стимулюванням і розвитком підприємницьких структур. Нині стимулююча функція оподаткування практично не реалізується, адже податкова політика держави, що нібито направлена на зниження податкового навантаження на суб'єктів економіки, в реальності не призводить до відчутних результатів. Головним завданням ефективної трансформації податкової системи через механізм державного регулювання є: значне вирівнювання та зменшення податкового навантаження; розвиток спрощеної системи оподаткування, посилення податкового контролю за рівнем витрат виробництва, зменшення податкових ставок, мінімізація витрат з акумуляції податків. Результатом запровадження цих заходів має стати: зростання ділової активності та підприємництва, підвищення ефективності діяльності, збільшення робочих місць, зростання доходів і купівельної спроможності громадян, приріст інвестицій в економіку та її максимальна детінізація.

Список використаної літератури

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>.
2. Звіти Державної казначейської служби про виконання Державного бюджету України. *Державна казначейська служба України* : веб-сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua>.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

3. Василик, О. Д. Теорія фінансів : підруч. / О. Д. Василик. – Київ : НІОС, 2000. – 416 с.
4. Глухова, В. І. Аналіз податкових надходжень до державного бюджету України в сучасних умовах / В. І. Глухова, І. П. Іванова // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». - 2017. - № 5. - С. 111-114.
5. Городецька, Т. Е. Аналіз податкових надходжень в системі доходів бюджету / Т. Е. Городецька, А. С. Поровай // Молодий вчений. – 2017. – № 2 (42). – С. 243-247.
6. Іщенко В. В. Податкова складова фінансової безпеки держави / В. В. Іщенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2012. - Вип. 37. - С. 35-40.
7. Чугунов, І. Я. Формування податкових надходжень бюджету як складова системи бюджетно-податкового регулювання / І. Я. Чугунов, В. І. Островецький // Наукові праці НДФІ. – 2006. – Вип. 3. – С. 3-14.
8. Кичко, І. І. Перспективи оцінки соціальних інвестицій в контексті сталого розвитку / І. І. Кичко, Г. С. Лопушняк, І. М. Царик // Науковий вісник Полісся. – 2018. – № 3. – С. 19-24.
9. Кичко, І. І. Ретроспективний аналіз бюджетної політики у контексті забезпечення особистих потреб населення / І. І. Кичко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія “Економічні науки”. – 2009. – № 35. – С. 88-99.
10. Юшко, С. В. Роль податкових надходжень у формуванні доходів бюджету / С. В. Юшко // Світ фінансів. – 2019. – № 3 (60). – С. 139-149.
11. Якушик, І. Д. Податкові системи зарубіжних країн : довідник / І. Д. Якушик, Я. В. Литвиненко. – Київ : «МП Леся», 2004. – 480 с.
12. Хоменко, І. О. Ухилення від податкового оподаткування як наслідок фіскальної спрямованості податкової системи в Україні / І. О. Хоменко, І. В. Горобінська, Л. М. Матяш // Вісник НТУ. Серія «Економічні науки». – 2019. – Вип. 2 (44). – С. 161-170.
13. Хоменко, І. О. Оцінювання інфляції в Україні та заходи щодо її подолання / І. О. Хоменко, І. В. Горобінська, А. В. Куїмова // Сучасні питання економіки і права. – 2019. – Вип. 1. – С. 234-243.

References

1. Podatkovi kodeks Ukrainy : vid 2 hrudnia 2010 roku [Tax Code of Ukraine of December 2, 2010]. *portal.rada.gov*. Retrieved from <http://portal.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
2. Zvity Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby pro vykonannya Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [Reports of the State Treasury Service on the implementation of the State Budget of Ukraine]. *www.treasury.gov.ua*. Retrieved from <https://www.treasury.gov.ua/ua> [in Ukrainian].
3. Vasylyk, O.D. (2000). *Teoriia finansiv [Theory of Finance]*. Kyiv: NIOS [in Ukrainian].
4. Hlukhova, V.I., Ivanova, I.P. (2017). Analiz podatkovykh nadkhodzen do derzhavnoho biudzhetu Ukrainy v suchasnykh umovakh [Analysis of tax revenues to the state budget of Ukraine in modern conditions]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka" – International scientific journal "Internauka"*, 5, 111-114 [in Ukrainian].
5. Horodetska, T.E., Porovai, A.S. (2017). Analiz podatkovykh nadkhodzen v systemi dokhodiv biudzhetu [Analysis of tax revenues in the budget revenue system]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 2(42), 243-247 [in Ukrainian].
6. Ishchenko, V.V. (2012). Podatkova skladova finansovoi bezpeky derzhavy [Tax component of financial security of the state]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Bulletin of Transport Economics and Industry*, 37, 35-40 [in Ukrainian].
7. Chuhunov, I.Ya., Ostrovetskyi, V.I. (2006). Formuvannya podatkovykh nadkhodzen biudzhetu yak skladova systemy biudzhetho-podatkovoho rehuliuвання [Formation of tax budget revenues as a component of the system of budget and tax regulation]. *Naukovi pratsi NDFI – Scientific works of NDFI*, 3, 3-14 [in Ukrainian].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

8. Kychko, I.I., Lopushniak, H.S., Tsaryk, I.M. (2018). Perspektyvy otsinky sotsialnykh investytstii v konteksti staloho rozvytku [Prospects for assessing social investment in the context of sustainable development]. *Naukovyi visnyk polissia – Scientific Bulletin of Polissia*, 3, 19-24 [in Ukrainian].

9. Kychko, I.I. (2009). Retrospektyvnyi analiz biudzhethnoi polityky u konteksti zabezpechennia osobystykh potreb naselennia [Retrospective analysis of budget policy in the context of ensuring the personal needs of the population]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky» – The role of tax revenues in the formation of budget revenues*, 35, 88-99 [in Ukrainian].

10. Yushko, S.V. (2019). Rol podatkovykh nadkhodzen u formuvanni dokhodiv biudzhetu [The role of tax revenues in the formation of budget revenues]. *Svit finansiv – World of Finance*, 3(60), 139–149 [in Ukrainian].

11. Yakushyk, I.D., Lytvynenko, Ya.V. (2004). *Podatkovi systemy zarubizhnykh krain [Tax systems of foreign countries]*. Kyiv : «MP Lesia», [in Ukrainian].

12. Khomenko, I.O., Horobinska, I.V., Matiash, L.M. (2019). Ukhylennia vid podatkovoho opodatkovannia yak naslidok fiskalnoi spriamovanosti podatkovoi systemy v Ukraini [Evasion from tax taxation as a consequence of fiscal orientation of the tax system in Ukraine]. *Visnyk NTU. Seriya «Ekonomichni nauky» – Bulletin of NTU. Economic Sciences Series*, 2(44), 161-170 [in Ukrainian].

13. Khomenko, I.O., Horobinska, I.V., Kuimova, A.V. (2019). Otsiniuvannia inflatsii v Ukraini ta zakhody shchodo yii podolannia [Estimation of inflation in Ukraine and measures to overcome it]. *Suchasni pytannia ekonomiky i prava – Modern issues of economics and law*, 1(9), 234-243 [in Ukrainian].

Отримано 22.06.2021

UDC 336.221.26(477)

JEL Classification: H25

Inna Khomenko

Doctor of Economics, Professor

Professor of the Department of Theoretical and Applied Economics

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: innakhomenko28@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0839-4636>

ResearcherID: [F-3881-2014](https://orcid.org/0000-0002-0839-4636)

Iryna Gorobinska

Senior Lecturer of the Department of Finance, Accounting and Audit

National Transport University (Kyiv, Ukraine)

E-mail: irynavladuslavivna@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9670-7198>

Ihor Shargorodskiy

Student

National Transport University (Kyiv, Ukraine)

E-mail: shargorodskiy.igor2020@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5557-8211>

**TAX LOAD OF BUSINESS ENTITIES
AS AN OBJECT OF GOVERNMENTAL REGULATION**

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Abstract. *The article is devoted to the study of the tax burden in Ukraine. The article reveals the importance of the tax burden indicator and assesses its impact on the activities of economic entities, opportunities for growth of production and investment potential, as well as on the development of the economy as a whole. The influence of the level of tax burden on the indicators of macro- and microeconomic development is estimated. The role of tax revenues in the formation of state budget resources is determined. The levels of tax burden are characterized, the share of basic taxes in budget revenues is analyzed.*

The dynamics and structure of tax payments in the revenues of the Consolidated Budget of Ukraine are estimated. The analysis of the tax system was carried out in the following direction: assessment of the level of tax burden and its impact on the dynamics of business activity, production development, investment attractiveness. The study examined and analyzed the level of integrity of tax payments, identified reasons for income concealment and the high level of the shadow economy, assessed the level of tax debt, examined the causes of inconsistencies between the state and taxpayers, analyzed the legal framework for taxation and identified problems and shortcomings must be eliminated. Based on the study, the existing problems and the main directions of improving the taxation system in Ukraine were identified.

The article analyzes the main factors that affect the efficiency of the tax system. The main advantages of reducing the tax burden on business entities are given, the expected results from increasing the incentive orientation of the tax system are determined. Measures to rationalize the taxation system are proposed. The main tasks of the next stage of tax reform in Ukraine have been developed.

Keywords: *tax burden; tax policy; tax revenues; budget revenues; tax system reform.*

Fig.: 2. Table: 2. References: 13.

Бібліографічний опис для цитування :

Хоменко І. О., Горобінська І. В., Шаргородський І. С. Податкове навантаження суб'єктів господарювання як об'єкт державного регулювання. *Науковий вісник Полісся*. 2021. № 1 (22). С. 102-113.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-114-126

УДК 336.7:004

JEL Classification : G21, O32

Наталія Холявко

доктор економічних наук, доцент

доцент кафедра фінансів, банківської справи і страхування

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: nateco@meta.ua. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2951-7233>Researcher ID: [G-6951-2014](https://orcid.org/0000-0003-2951-7233). Scopus Author ID: [56912328200](https://orcid.org/0000-0003-2951-7233)**Марія Колоток**

здобувачка вищої освіти

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: masha_kolotok@ukr.net. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3557-6459>**Наталія Островська**

доктор економічних наук, доцент

доцент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)

E-mail: n.ostrovaska@chnu.edu.ua. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7259-7403>Scopus Author ID: [56606207800](https://orcid.org/0000-0002-7259-7403)**REGTECH I SUPTECH: ПЕРЕВАГИ ТА НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ**

Анотація. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в умовах кардинальних трансформацій фінансового сектору, спричинених стрімкою діджиталізацією, його розвиток неможливий без імплементації інноваційних інформаційних технологій у роботу фінансових установ.

Метою статті є дослідження особливостей і перспектив використання технологій RegTech і SupTech фінансовому секторі України.

Проблематику діджиталізації фінансового сектору досліджують українські вчені Любіч О., Плєскач В., Поліщук Є., Дубина М., Затонацька Т., Поченчук Г.

Високий науковий інтерес до піднятої проблематики обумовив появу великої кількості публікацій, що потребують систематизації й комплексного аналізу.

Суттєвого поширення набули технології RegTech (регулятивні технології), застосування яких дозволяє привести діяльність фінансових установ у відповідність до встановлених регулятором вимог і чинним законодавством норм. Регулятор та наглядові органи застосовують технології SupTech (наглядові технології), прискорюючи та полегшуючи таким чином виконання адміністративних процесів, збір структурованих і неструктурованих даних та їх аналіз. Наглядові й регуляторні технології базуються на блокчейні, штучному інтелекті, аналітиці великих даних, «хмарних» технологіях та ін.

Визначено сутність і переваги впровадження RegTech та SupTech, а також ризики, з якими можуть стикнутись учасники ринку фінансових послуг. До основних віднесено кіберризик, репутаційний ризик, ризик недостатньої технічної оснащеності фінансових установ, ризик недостовірності вхідної інформації, операційні ризики та ін. Перспективами подальших досліджень визначено розробку дієвих технічних рішень для мінімізації ризиків, пов'язаних із використанням технологій RegTech і SupTech.

Ключові слова: фінансова установа; RegTech (регулятивні технології); SupTech (наглядові технології); blockchain; cloud computing; штучний інтелект; аналіз «великих» даних; регулятор.

Бібл.: 23.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Актуальність теми дослідження. Сьогодні фінансовий сектор неможливо уявити без використання сучасних інформаційних технологій, які не лише оптимізують роботу фінансових установ, а й впливають на рівень їх конкурентоспроможності на ринку. Сфери застосування таких технологій є досить розгалуженими: від впровадження мобільних додатків зі здійснення банківських операцій онлайн до проведення операцій з криптовалютами. Нині широкого вжитку у наукових і експертних колах набула категорія «фінансові технології» (FinTech – financial technologies), під якою розуміють сукупність технічних рішень, спеціально розроблених для управління фінансовими аспектами бізнесу.

Світовий досвід показує, що підвищений інтерес до фінансових технологій спостерігається у періоди економічних і фінансових криз. Аналогічно, в Україні саме кризові періоди в національній економіці у 2008 р. спричинили розвиток фінтеху [1]. Таким чином банки намагались знизити рівень недовіри населення. Пандемія коронавірусної інфекції COVID-19 та викликані нею обмеження у 2020-2021 рр. підтвердили правильність рішення фінансових установ щодо широкого застосування інформаційних технологій у своїй діяльності.

Національним банком України задекларовано намір створення FinTech-системи до 2025 р., що, за планами, вирізнятиметься конкурентністю, інвестиційною привабливістю, безпечністю, інклюзивністю, прибутковістю й інтегрованістю у глобальну екосистему [2]. Формування такої FinTech-системи видається перспективним і достатньо реалістичним, зважаючи на те, що станом на 2020 р.: 63% населення нашої країни регулярно користувалось Інтернетом; близько 70% території мало покриття 3G+; 4% ВВП становила ІТ-галузь; більше 20 банків надавали можливості NFC-сервісу; громадяни користувались приблизно 38 млн банківських карток; вітчизняні заклади вищої освіти здійснили підготовку 36 тис ІТ-спеціалістів [2]. За деякими рейтингами й оцінками, Україна займає четверте у світі за параметрами безконтактних оплат, входить до топ-10 європейських країн за показниками використання девайсів для здійснення платежів [2]. Поява тенденції до розбудови smart-cities формує додаткові можливості для стрімкої діджиталізації (напр., безготівкова оплата у транспортних засобах і т.п.). Варто відзначити, що наведені вище тренди і показники позитивно впливають на інвестиційний клімат, привертаючи увагу потужних іноземних інвесторів до вітчизняного фінансового сектору. Завдяки залученим ресурсам (від JP Morgan, Goldman Sachs, BNP Paribas, Barclays та ін.) банкам вдається успішно реалізувати низку FinTech-проектів.

Постановка проблеми. Українські банки накопичили чималий досвід з діджиталізації своєї діяльності. ПриватБанк запровадив оплату за допомогою Google Pay, встановив біометричні термінали, відкрив цифрове відділення у столиці [3]. Альфа-Банк запустив додаток Sense SuperApp, що дозволяє низку операцій та комунікацію з клієнтами максимально перевести в онлайн-формат для забезпечення вищого ступеню комфортності та оперативності обслуговування [4]. Із 2017 р. в Україні функціонує Monobank, який взагалі не

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

має відділень, а всі його послуги знаходяться у додатку на мобільному телефоні. Це далеко не повний перелік банків і успішно реалізованих ними FinTech-ініціатив в Україні, однак наведене в цілому демонструє високу активність, динамічність і інноваційність вітчизняного ринку фінансових послуг.

Застосування інноваційних інформаційних технологій сприяє підвищенню якості послуг фінансових установ, забезпечує економію часу на проведення операцій, супроводжується зниженням витрат на утримання банківських відділень і філій [5]. Поряд із цим, існує імовірність втрати банками певної частки клієнтів, зростання ризику ліквідності, зменшення прибутку від плати за овердрафт, зниження вартості платіжних послуг [1]. Однак, діджитал-трансформація фінансових установ все ж є одним із головних пріоритетів їх подальшого розвитку. Масштаби впровадження і спектр напрямів використання інформаційних технологій активно розширюється, з'являються нові типи таких технологій, підвищується увага різних стейкхолдерів до процесів діджиталізації фінансового сектору. Це обумовлює зростання наукового інтересу до дослідження окреслених вище тенденцій і відповідних їм причинно-наслідкових зв'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи дослідження склали базові теорії діджиталізації економічних систем, особливості яких описано в працях Берна С., Клерка Ж., Оноре Т., Окса Т., Мюррея А. та ін. Питанням використання інформаційних технологій у роботі фінансових установ присвячено статті Скіннера К., Соундерса Е., Метьюза К., Томсона Дж. тощо.

Серед вітчизняних учених проблематику діджиталізації фінансового сектору досліджують Любіч О., Плєскач В., Поліщук Є., Дубина М., Затонацька Т., Поченчук Г. Специфіка застосування фінансових технологій у діяльності банків розкривається у публікаціях Волосович С., Діордієвої В., Циганова С., Апалькової В. та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Високий інтерес учених, експертів та аналітиків до піднятої у статті проблематики призвів до появи великої кількості публікацій, присвячених дослідженню різних аспектів імплементації інноваційних інформаційних технологій у роботу фінансових установ. Це, у свою чергу, робить доцільною систематизацію наявних наукових публікацій, зокрема тих із них, що містять аналіз і класифікацію FinTech-інновацій за напрямками (RegTech, SupTech, InsureTech та ін.).

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей і перспектив використання технологій RegTech і SupTech фінансовому секторі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діджитал-трансформація фінансового сектору національної економіки актуалізує необхідність осучаснення підходів до регулювання і нагляду за діяльністю фінансових установ. Одним із напрямів такого осучаснення є впровадження SupTech (Supervisory Technology – наглядові технології), тобто технологій, що можуть використовуватись регулятором і наглядовими органами для оптимізації та підвищення ефективності реалізації ними функцій і адміністративних процесів [6]. SupTech дозволяють

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

сформувані алгоритми виконання адміністративних задач на основі сучасних інформаційних технологій [6], серед яких варто виокремити:

- *Business Intelligence* (BI) – технології й інструменти аналізу великих обсягів інформаційних ресурсів, що описують клієнтів і їх поведінку на ринку фінансових послуг, персонал та продуктивність його праці, роботу відділень фінансових установ тощо. BI автоматизують процеси збору й аналізу інформації, враховуючи її швидку оновлюваність і мінливість, а також використовуються при прийнятті стратегічних рішень [7]. У 2020 р. в Україні, у банку «Львів», було запроваджено аналітичну систему CS:BI, функціонал якої охоплює аналіз документів, рахунків клієнтів, депозитного і кредитного портфелю банку, показників контрагентів, створення аналітичної звітності [8];

- *blockchain* – технологія розподіленого реєстру, у блоках якої фіксується інформація про групи проведених транзакцій. Такі технології є зручними для клієнтів у користуванні, надійними для здійснення платежів та достатньо безпечними. Перевага роботи з blockchain полягає у тому, що вона суттєво знижує імовірність шахрайства та виток конфіденційних даних, завдяки чому забезпечується високий рівень довіри між учасниками мережі. Припускається, що запровадження blockchain спроможно цілком замінити систему міжнародних переказів SWIFT. Вітчизняні фінансові установи ще не накопичили багатого досвіду роботи з цією технологією, що пояснюється передусім нестачею знань про її функціонування та відсутністю спеціального регулювання з боку Національного банку України. Однак, певні заходи з опанування blockchain-технології вживаються «ПриватБанком»: у додатку банку застосовується технологія шифрування трафіку й електронного підпису; відкрито близько 1,5 млн гаманців біткоїну; заплановано запровадження smart-контрактів (bitcoin-corezoid); прогнозується запуск сервісу ідентифікації особистості у мережі Internet для проведення транскордонних операцій [9];

- *cloud computing* («хмарні» технології) – технології конфіденційного і безпечного збереження великих масивів інформації різних типів. Такі технології можуть застосовуватись фінансовими установами за однією із наступних моделей:

1) SaaS (Software-as-a-Service – програмне забезпечення як послуга) – можливість придбання «хмарного» додатку для автоматизації бухгалтерського обліку чи інших процесів;

2) IaaS (Infrastructure-as-a-Service – інфраструктура як послуга) – можливість налаштування програмного забезпечення для розробки власних додатків, орієнтованих на вдосконалення процесів управління базами даних, збереження документації тощо;

3) PaaS (Platform-as-a-Service – платформа як послуга) – можливість доступу до віртуальної платформи, у межах якої фінансова установа може обрати «хмарні» послуги, необхідні для вирішення певних проблем.

Перевагами, що отримують фінансові установи, від роботи з «хмарними» технологіями є ефективність, гнучкість, мобільність та стійкість [10]. Поряд із

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

цим, досі не опрацьовано системні підходи для шифрування даних, забезпечення їх цілісності та захищеності від кібератак. Окремо слід наголосити на існуванні певних законодавчих обмежень і незадовільному рівні довіри до постачальників «хмарних» послуг [11]. За деякими оцінками [12], у найближчому майбутньому 90% банків перейде на використання «хмарних» систем. Українські фінансові установи лише починають окремі проекти з використання «хмарних» послуг (у «хмарах» «Azure») [10], тоді як світовий лідер ринку «JPMorgan Chase» уже зберігає свої дані у «хмарному» сервісі «Amazon Cloud» [12]. Окрім «Amazon Web Service», серед найбільших постачальників «хмарних» послуг можна виокремити «Google Virtual Cloud», «Microsoft Azure», «IBM Vulemix».

Перераховані вище інформаційні технології забезпечують можливість SupTech вирішувати питання фінансових наглядових органів, формувати нові підходи до нагляду, а також розвивати великі дані. Технології Business Intelligence, blockchain, cloud computing систематизують структуровану і неструктуровану інформацію, автоматизують процеси її обробки, удосконалюють способи аналітики та, відповідно, надають наглядовим органам оцифровані дані й інноваційні робочі інструменти [13]. Технології SupTech можуть бути корисними як для регулятора та наглядових органів, так і для фінансових установ, оскільки дають змогу:

- автоматизувати процеси звітування (завдяки data-input approach) – інформація в електронному вигляді надсилається в електронну базу, без необхідності попереднього агрегування даних, що сприяє скороченню витрат, економії часу, зменшенню кількості технічних помилок;

- організувати отримання інформації про діяльність фінансових установ безпосередньо із їх операційних систем (так званий data-pull approach) із подальшою стандартизацією даних зусиллями наглядового органу;

- отримання регулятором доступу до інформації в операційних системах фінансових установ у режимі реального часу, без прив'язки до встановлених дат звітування;

- створювати утиліти для звітування, що дозволятимуть акумулювати звіти, роз'яснювати користувачам правила подачі звітів, а також будуть читабельними для комп'ютерної техніки (це зручно для фінансових установ, оскільки скорочуватиме витрати часу на інтерпретацію правил та на консультування з юристами);

- акумулювати неструктуровану інформацію (з web-сайтів, маркетингових матеріалів, договорів, соціальних мереж, звітів про попередні перевірки, протоколів, електронних листів, тобто різноманітних джерел різного формату);

- управляти якістю звітних даних – особливо у тих напрямках, де передбачається ручне (а не автоматизоване) введення інформації співробітниками фінансових установ [13; 14].

Узагальнюючи по SupTech, можемо відзначити, що основними напрямками використання цих технологій є систематичний збір інформації від фінансових

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

установ, аналітика накопичених даних та оцінка відповідності діяльності таких установ регуляторним вимогам. Застосування сучасних інформаційних технологій у роботі наглядових органів дозволяє більш ефективно виявляти шахрайські схеми та формувати доказову базу по фінансовим злочинам. До головних переваг SupTech відносяться: спрощення адміністративних процедур; підвищення достовірності звітної інформації; розвиток системи управління ризиками; удосконалення підходів до внутрішнього контролю. Імплементация таких технологій сприяє активізації інноваційного розвитку як фінансових установ, так і регулятора ринку фінансових послуг та наглядових органів.

Поряд із цим, використання SupTech може супроводжуватись ризиками, пов'язаними із перевіркою достовірності неструктурованих даних, захистом персональних даних, гарантуванням кібербезпеки, а також недостатністю технічних потужностей фінансових установ (напр., застарілі комп'ютери, неліцензійне програмне забезпечення, нестабільний доступ до Internet). Окремо варто відмітити імовірність настання репутаційних ризиків, спричинених недопрацьованими чи недостатньо протестованими технологіями SupTech, запропонованими наглядовими органами, або помилками при введенні даних співробітниками фінансових установ через неоднозначність формулювань чи неправильну інтерпретацію правил і нормативних актів [13; 14].

Поширеними у фінансовому секторі є так звані регуляторні технології (RegTech – Regulatory Technologies), під якими прийнято розуміти сукупність технологічних рішень, націлених на спрощення процесів виконання адміністративних функцій та приведення фінансових установ у відповідність до встановлених регуляторних вимог. Такі технології (RegTech 1.0) з'явилися у ХХ ст. як реакція на світові економічні кризи і знаменувались активним використанням автоматизованих систем оцінок ризику та моніторингу розвитку ринку цінних паперів [15]. Глобальна фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. спричинила новий виток в еволюції регуляторних технологій (RegTech 2.0), зорієнтувавши їх на оптимізацію управління звітністю та дотримання нормативних вимог [15]. У сучасних умовах регулятором достатньо часто оновлюються вимоги до фінансових установ, а також спостерігається зміна нормативно-правової бази [16; 17]. Це актуалізує необхідність розвитку й імплементации регуляторних технологій у роботу фінансових установ, зокрема при реалізації процесів формування нормативної звітності, управління ризиками, моніторингу транзакцій, виявлення шахрайств, контролю даних, комплаєнсу.

Технічну базу RegTech зазвичай становить аналітика великих даних (*Big Data*) і штучний інтелект (*Artificial Intelligence*). Зазначені інформаційні технології широко використовуються банківськими установами для консультування клієнтів (віртуальні помічники), інформування про нові продукти (чат-боти), автоматизації процесів відділень (нові термінали і банкомати), навчання персоналу (спеціальні алгоритми підвищення кваліфікації співробітників call-центру), виявлення підозрілих активностей з використанням картки (антифрод), а також для вивчення поведінки інвесторів, аналізу

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

кредитного ризику, оцінки фінансової стійкості, формування профілю клієнтів перед прийняттям рішення щодо їх кредитування (Big Data) [18; 19; 20]. Нині штучний інтелект і «великі» дані знаходять свій застосунок у забезпеченні функціонування регуляторних технологій, зокрема в напрямі автоматизації процесів, удосконалення аналітичної обробки даних, підтримки FinTech-стартапів, підвищення ефективності використання регуляторного капіталу, контролю за ризиками та витратами [15].

До головних переваг RegTech відносять:

- оперативність і точність при виявленні проблем у ході здійснення моніторингу фінансового ринку;
- скорочення витрат часу на контроль за дотриманням фінансовими установами встановлених нормативних вимог;
- можливість спрогнозувати імовірні наслідки й ризики запровадження нових бізнес-моделей і фінансових інструментів;
- протидія «відмиванню» грошей;
- можливість цифрової ідентифікації клієнтів [21].

Аналогічно з SupTech, використання регуляторних технологій пов'язано з імовірністю виникнення певних ризиків, зокрема: кіберризик; помилки та неточності в застосуванні моделей при прийнятті рішень; зростання взаємозалежності між учасниками ринку фінансових послуг; операційні ризики; ризики нелегального використання нових технологій учасниками ринку; ризики, спричинені технологічною складністю контролю якості моделей, розроблених на основі машинного навчання (machine learning); ризики, обумовлені недосконалістю чинного законодавства; ризики, викликані труднощами в оцінці якості придбаних технічних фінансових рішень та ін. Отже, частина ризиків носить технічний характер (як результат відсутності досвіду й експертизи в роботі з новітніми інформаційними технологіями), а частина виникає у результаті відмінностей в цінностях та принципах партнерів [13; 14].

Актуальними трендами розвитку сучасного ринку фінансових послуг є підтримка FinTech-стартапів, запуск інноваційних продуктів і сервісів. Тестування новацій може реалізовуватись у межах так званих регуляторних «пісочниць». Під останніми розуміють платформи, що дають змогу застосовувати особливий правовий режим для діяльності фінансових установ. Іншими словами, це дозволяє перевірити дієвість і ефективність запровадження певного сервісу, що не описаний у чинному законодавстві, не підтверджений юридично і є унікальним. Регуляторна «пісочниця» розглядає подібні проекти в умовах конкретного середовища, під наглядом регулятора, без порушення вимог законодавства [22]. У світі діє більше 10 регуляторних «пісочниць»; в Україні робляться перші кроки до запуску повноцінної «пісочниці» (орієнтовно – у другій половині 2022 р.) [22]. Саме у цьому напрямі вбачаємо один із перспективних напрямів інноваційного розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг. Як правило, процес створення регуляторних «пісочниць» є тривалим,

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

оскільки передбачає не лише формування деталізованих моделей їх функціонування, а й вимагає релевантних законодавчих змін.

Успішна імплементація у практику діяльності учасників ринку фінансових послуг сучасних технологій SupTech і RegTech потребує налагодження довгострокової співпраці між фінансовими установами й регуляторами, а також відновлення довіри між ними. Певні кроки в цьому напрямі вже здійснено. Так, у відповідь на актуальну тенденцію діджиталізації, у 2019 р. Національним банком України спільно зі Світовим банком було розроблено проект Концепції розвитку інноваційних наглядових і регуляторних технологій [6; 23]. Окреслена вище співпраця дозволить сформувати ефективну інноваційну систему нагляду за дотриманням суб'єктами ринку регуляторних вимог. Партнерство між фінансовими установами й органами державної влади у напрямі цифровізації дасть змогу підвищити безпечність збереження цифрових активів (технологія blockchain – блокчейн), заздалегідь виявити імовірність порушення учасниками ринку встановлених вимог (технології машинного навчання й аналітики «великих» даних), а також створить передумови для переведення регуляторних вимог у цифровий формат (сучасні інформаційні технології забезпечать їх гармонізацію, уніфікацію та адекватність актуальним викликам екзогенного середовища).

Висновки. Актуальність теми полягає в тому, що в умовах кардинальних трансформацій фінансового сектору, спричинених стрімкою діджиталізацією, його розвиток неможливий без імплементації інноваційних інформаційних технологій у роботу фінансових установ. Нині суттєвого поширення набули технології RegTech (регулятивні технології), застосування яких дозволяє привести діяльність фінансових установ у відповідність до встановлених регулятором вимог і чинним законодавством норм. У свою чергу, регулятор та наглядові органи застосовують технології SupTech (наглядові технології), прискорюючи та полегшуючи таким чином виконання адміністративних процесів, збір структурованих і неструктурованих даних та їх аналіз. Наглядові й регуляторні технології базуються на блокчейні, штучному інтелекті, аналітиці великих даних, «хмарних» технологіях та ін. У статті визначено сутність і переваги впровадження RegTech та SupTech, а також ризики, з якими можуть стикнутись учасники ринку фінансових послуг. Зокрема, до останніх віднесено кіберризик, репутаційний ризик, ризик недостатньої технічної оснащеності фінансових установ, ризик недостовірності вхідної інформації, операційні ризики та ін.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці дієвих технічних рішень для мінімізації ризиків, пов'язаних із використанням технологій RegTech і SupTech.

Список використаних джерел

1. Зінченко, А. Що таке FinTech та які його перспективи на ринку фінпослуг України [Електронний ресурс] / А. Зінченко // Бізнес. – 2018. – Режим доступу: <https://business.ua/uk/shcho-take-fintech-ta-iaki-ioho-perspektyvy-na-rynku-finposluh-ukrainy>.
2. Кльоба, Л. Г. Впровадження фінансових технологій – стратегічний напрям розвитку банків [Електронний ресурс] / Л. Г. Кльоба, Н. М. Добуш, О. П. Сорока //

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Ефективна економіка. – 2020. – № 12. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2020/130.pdf.

3. ПриватБанк запустив перші в Україні біометричні pos-термінали [Електронний ресурс] / ПриватБанку : Офіційний сайт. 2020. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/news/2020/8/10/1270>.

4. Свіжі сенси цифрового банку [Електронний ресурс] / Альфа Банк Україна : Офіційний сайт. 2021. – Режим доступу: <https://alfabank.ua/sense-superapp>.

5. Курцев, В. SupTech, RegTech та FinTech – що це таке і у чому різниця: пояснює експерт НБУ [Електронний ресурс] / В. Курцев // AIN. – 2019. – Режим доступу: <https://ain.ua/2019/05/17/suptech-regtech-ta-fintech>.

6. НБУ запроваджує нові регуляторні технології [Електронний ресурс] // Financial Club. – 2021. – Режим доступу: <https://finclub.net/ua/news/nbu-zaprovadzhuieni-novi-rehuliatorni-tekhnologii.html>.

7. Как банки используют BI платформы для создания лучшего клиентского опыта [Електронний ресурс] // Sedco. – 2020. – Режим доступу: <https://cutt.ly/TWed1Ic>.

8. Аналітична система CS::BI в банку «Львів» [Електронний ресурс] // CS Ltd. – 2020. – Режим доступу: https://csLtd.com.ua/en/press-center/news/analitichna_sistema_cs_bi_v_banku_lviv.

9. Как украинские банки будут использовать технологию Blockchain [Электронный ресурс] // AIN. – 2016. – Режим доступу: <https://ain.ua/2016/06/09/kak-ukrainskie-banki-budut-ispolzovat-tehnologiyu-blockchain>.

10. Шаповал, Ю. І. Використання хмарних технологій в діяльності банків [Електронний ресурс] / Ю. І. Шаповал // Научные исследования: парадигма инновационного развития : III Междунар. науч. конф. (Братислава - Вена, 26 мая 2020 г.) – Братислава–Вена, 2020. – С. 88-91. Режим доступу: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15918844536921.pdf>.

11. Баглай, Р. О. Загрози безпеки хмарних технологій для банків [Електронний ресурс] / Р. О. Баглай // Системи обробки інформації. – 2018. – Вип. 1. – С. 127-135. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_m eta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=soi_2018_1_20.

12. Банки: майбутнє за хмарними рішеннями [Електронний ресурс] // Облік SaaS. – 2016. – Режим доступу: https://ioblik.com/uk/documentation/banki_budushee_z_a_oblachnymi_resheniyami.

13. FinTech, RegTech and SupTech: What They Mean for Financial Supervision [Електронний ресурс] // Toronto Centre. – 2017. – Режим доступу: <https://cutt.ly/oWefqel>.

14. RegTech and SupTech: Implications for Supervision. Report of the A2ii – IAIS Consultation Call. 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.a2ii.org/sites/default/files/201907/regtech_and_suptech_implications_for_supervisors_consultation_call_report.pdf?fbclid=IwAR1iic5YLhuVoZhK7OOQt6DFtxCYL8CblXI5Y_QcgM7p2uho tEoFELkieQ.

15. Волосович, С. В. Regtech в екосистемі фінансових технологій [Електронний ресурс] / С. В. Волосович, А. В. Василенко // Modern Economics. – 2019. – № 15. – С. 62-68. – Режим доступу: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/15-2019/volosovych.pdf>.

16. Поченчук, Г. М. Фінансові технології: розвиток і регулювання [Електронний ресурс] / Г. М. Поченчук // Економіка і суспільство. – 2017. – Вип. 13. – С. 1193-1200. – Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/200.pdf.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

17. RegTech Universe 2021. Take a closer look at who is orbiting in the RegTech space [Електронний ресурс] / Deloitte. – Режим доступу: <https://www2.deloitte.com/lu/en/pages/technology/articles/regtech-companies-compliance.html>.

18. Пантелєєва, Н. М. Технології штучного інтелекту в антикризовому управлінні банком [Електронний ресурс] / Н. М. Пантелєєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2019. – Вип. 33. – С. 193-197. – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_33/40.pdf.

19. Циганов, С. А. Розвиток штучного інтелекту: еволюційні процеси на міжнародному фінансовому ринку [Електронний ресурс] / С. А. Циганов, В. В. Альпакова // Фінанси України. – 2018. – № 8. – С. 20-31. – Режим доступу: http://finukr.org.ua/docs/FU_18_08_020_uk.pdf.

20. The use of big data analytics and artificial intelligence in central banking [Електронний ресурс] / Okiriza Wibisono, Hidayah Dhini Ari, Anggraini Widjanarti, Alvin Andhika Zulen, Bruno Tissot // IFC Bulletin. – 2018. – No 50. – Режим доступу: https://www.bis.org/ifc/publ/ifcb50_01.pdf.

21. Запорожець С. В. Діяльність банків в умовах функціонування RegTech [Електронний ресурс] / С. В. Запорожець // Вісник університету банківської справи. – 2020. – № 2 (38). – С. 21-26. – Режим доступу: <http://visnuk-archiv.ubs.edu.ua/article/view/219692>.

22. Як регуляторна "пісочниця" від НБУ прискорить розвиток фінтеху [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 2021. – 9 лютого. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/02/9/670831>.

23. Концепція розвитку інноваційних наглядових та регуляторних технологій. Консультаційний документ [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/%D0%A1oncept_development_Suptech_Regtech.pdf?v=4.

References

1. Zinchenko, A. (2018). Shcho take FinTech ta yaki yoho perspektyvy na rynku finposluh Ukrainy [What is FinTech and what are its prospects in the financial services market of Ukraine]. *Elektronnyi zhurnal «Biznes» – Electronic magazine "Business"*. Retrieved from <https://business.ua/uk/shcho-take-fintech-ta-iaki-yoho-perspektyvy-na-ryнку-finposluh-ukrainy> [in Ukrainian].

2. Kloba, L.H., Dobush, N.M., Soroka, O.P. (2020). Vprovadzhennia finansovykh tekhnolohii – stratehichnyi napriam rozvytku [Implementation of financial technologies - a strategic direction for the development of banks]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 12. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/130.pdf [in Ukrainian].

3. Ofitsiyni sait PrivatBanku (2020). *PryvatBank zapustyv pershi v Ukraini biometrychni pos-terminaly [PrivatBank launched the first biometric pos-terminals in Ukraine]*. Retrieved from <https://privatbank.ua/news/2020/8/10/1270> [in Ukrainian].

4. Svizhi sensy tsyfrovoho banku [Fresh meanings of the digital bank]. (2021). *alfabank.ua*. Retrieved from <https://alfabank.ua/sense-superapp> [in Ukrainian].

5. Kurtsev, V. (2019). SupTech, RegTech ta FinTech – shcho tse take i u chomu riznytsia: poiasniue ekspert NBU [SupTech, RegTech ta FinTech — what is it and what is the difference: explains the NBU expert]. *ain.ua*. Retrieved from <https://ain.ua/2019/05/17/suptech-regtech-ta-fintech> [in Ukrainian].

6. NBU zaprovadzhuie novi rehuliatorni tekhnolohii [NBU introduces new regulatory technologies]. (2021). *finclub.net*. Retrieved from <https://finclub.net/ua/news/nbu-zaprovadzhuie-novi-rehuliatorni-tekhnolohii.html> [in Ukrainian].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

7. Kak banky ispolzuiut BI platformy dlia sozdaniia luchsheho klientskoho opyta [How banks use BI platforms to create a better customer experience]. (2020). *cutt.ly*. Retrieved from <https://cutt.ly/TWed1lc> [in Russian].

8. *Analitichna sistema CS::BI v banku «Lviv»* [Analytical system CS::BI in the bank "Lviv"]. (2020). *cs ltd.com.ua*. Retrieved from https://cs ltd.com.ua/en/press-center/news/analitichna_sistema_cs_bi_v_banku_lviv [in Ukrainian].

9. Kak ukrainskie banki budut ispolzovat tekhnologiiu Blockchain [How Ukrainian banks will use Blockchain technology]. (2016). *ain.ua*. Retrieved from <https://ain.ua/2016/06/09/kak-ukrainskie-banki-budut-ispolzovat-tekhnologiyu-blockchain> [in Russian].

10. Shapoval, Yu. I. (2020). Vykorystannia khmarnykh tekhnologii v diialnosti bankiv [The use of cloud technologies in the activities of banks]. *III Mezhdunarodnaia nauchnaia konferentsiia «Nauchnye issledovaniia: paradigma innovatsionnogo razvitiia» – III International Scientific Conference "Research: the paradigm of innovative development"* (pp. 88-91). Bratslava – Vena. Retrieved from <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15918844536921.pdf> [in Ukrainian].

11. Bahlai, R. O. (2018). Zahrozy bezpeky khmarnykh tekhnologii dlia bankiv [Threats to the security of cloud technologies for banks]. *Systemy obrobky informatsii – Information processing systems*, 1, 127-135. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=soi_2018_1_20 [in Ukrainian].

12. Banky: maibutnie za khmarnymy rishenniamy [Banks: the future of cloud solutions]. (2016). *ioblik.com*. Retrieved from https://ioblik.com/uk/documentation/banki_budushee_za_oblachnymi_resheniyami [in Ukrainian].

13. FinTech, RegTech and SupTech: What They Mean for Financial Supervision. (2017). *cutt.ly*. Retrieved from <https://cutt.ly/oWefqel> [in English].

14. RegTech and SupTech: Implications for Supervision. Report of the A2ii – IAIS Consultation Call. (2019). *www.a2ii.org*. Retrieved from https://www.a2ii.org/sites/default/files/201907/regtech_and_suptech_implications_for_supervisors_consultation_all_report.pdf?fbclid=IwAR1iic5YLhuVoZhK7OOQt6DFtxCYL8CbIXI5Y_QcgM7p2uhotEoFELIkieQ [in English].

15. Volosovych, S.V., Vasylenko, A.V. (2019). Regtech v ekosystemi finansovykh tekhnologii [Regtech in the ecosystem of financial technologies]. *Modern Economics*, 15, 62-68. Retrieved from <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/15-2019/volosovych.pdf> [in Ukrainian].

16. Pochenchuk, H.M. (2017). Finansovi tekhnologii: rozvytok i rehuliuвання [Financial technologies: development and regulation]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and Society*, 13, 1193-1200. Retrieved from https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/200.pdf [in Ukrainian].

17. RegTech Universe 2021. Take a closer look at who is orbiting in the RegTech space. (2021). *www2.deloitte.com*. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/lu/en/pages/technology/articles/regtech-companies-compliance.html> [in English].

18. Pantielieieva, N.M. (2019). Tekhnologii shtuchnoho intelektu v antykryzovomu upravlinni bankom [Technologies of artificial intelligence in crisis management of the bank]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 33, 193-197. Retrieved from http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_33/40.pdf [in Ukrainian].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

19. Tsyhanov, S.A., Alpakova, V.V. (2018). Rozvytok shtuchnoho intelektu: evoliutsiini protsesy na mizhnarodnomu finansovomu rynku [Development of artificial intelligence: evolutionary processes in the international financial market]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 8, 20-31. Retrieved from http://finukr.org.ua/docs/FU_18_08_020_uk.pdf [in Ukrainian].

20. Wibisono, O., Ari, H.D., Widjanarti, A., Zulen, A.A., & Tissot, B. (2018). The use of big data analytics and artificial intelligence in central banking. *IFC Bulletin*, 50. Retrieved from https://www.bis.org/ifc/publ/ifcb50_01.pdf [in English].

21. Zaporozhets, S. V. (2020). Diialnist bankiv v umovakh funktsionuvannia RegTech [Activities of banks in the functioning of RegTech]. *Visnyk universytetu bankivskoi spravy – Bulletin of the University of Banking*, 2(38), 21-26. Retrieved from <http://visnuk-archiv.ubs.edu.ua/article/view/219692> [in Ukrainian].

22. Yak rehuliatorna "pisochnytsia" vid NBU pryskoryt rozvytok fintekhu [As a regulatory "sandbox" from the NBU will accelerate the development of fintech]. (2021). *Ekonomichna pravda – Economic truth*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/02/9/670831> [in Ukrainian].

23. Kontseptsiiia rozvytku innovatsiinykh nahliadovykh ta rehuliatornykh tekhnolohii. Konsultatsiinyi dokument [Concept of development of innovative supervisory and regulatory technologies. Consultation document]. (2019). *bank.gov.ua*. Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/%D0%A1oncept_development_Suptech_Regtech.pdf?v=4 [in Ukrainian].

Отримано 26.08.2021

UDC 336.7:004

JEL Classification : G21, O32

Nataliia Kholiavko

Doctor of Economics, Associate Professor

Associate Professor Department of Finance, Banking and Insurance

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: nateco@meta.ua. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2951-7233>Researcher ID: [G-6951-2014](https://orcid.org/0000-0003-2951-7233). Scopus Author ID: [56912328200](https://orcid.org/0000-0003-2951-7233)**Mariia Kolotok**

Student

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: masha_kolotok@ukr.net. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3557-6459>**Natalia Ostrovska**

Doctor of Economics, Associate Professor

Associate Professor Department of Public, Corporate Finances and Financial Mediation

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine)

E-mail: n.ostrovska@chnu.edu.ua. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7259-7403>Scopus Author ID: [56606207800](https://orcid.org/0000-0002-7259-7403)**REGTECH AND SUPTECH: ADVANTAGES AND DIRECTIONS OF IMPLEMENTATION**

Abstract. *In the context of radical transformations of the financial sector caused by rapid digitalization, its development is impossible without the implementation of innovative information technologies in the activities of financial institutions.*

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Formulation of the problem: the aim of the article is to study the features and prospects of using RegTech and SupTech technologies in the financial sector of Ukraine.

The problems of digitalization of the financial sector are studied by Ukrainian scientists Lyubich O., Pleskach V., Polishchuk E., Dubyna M., Zatonatska T., Pochenchuk G.

High scientific interest in the raised issues has led to the emergence of a large number of papers; so it requires systematization and comprehensive analysis of research papers devoted to the development of RegTech and SupTech technologies.

RegTech (regulatory technologies) have become widespread; implementation of RegTech allows bringing the activities of financial institutions in line with the regulator's requirements and current legislation. The regulator and supervisors use SupTech (supervisory technologies), which are enable to realize faster and easier the administrative processes, collection of structured and unstructured data and their analysis. Supervisory and regulatory technologies are based on block chain, artificial intelligence, big data analytics, cloud computing, etc.

The article identifies the essence and advantages of implementing RegTech and SupTech, as well as the risks that financial market participants may face within the use of these technologies. The main ones are cyber risk, reputational risk, risk of insufficient technical equipment of financial institutions, risk of inaccuracy of input information, operational risks, etc. Prospects for further research include the development of effective technical solutions to minimize the risks associated with the use of RegTech and SupTech technologies.

Keywords: financial institution; RegTech (regulatory technologies); SupTech (supervision technology); blockchain; cloud computing; artificial intelligence; big data analytics; regulator.

References: 23.

Бібліографічний опис для цитування :

Холявко, Н. І., Колоток, М. О., Островська, Н. С. RegTech і SupTech: переваги та напрями використання. *Науковий вісник Полісся*. 2021. № 1 (22). С. 114-126.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-127-140

УДК 336.77

JEL Classification G21

Артур Жаворонок

кандидат економічних наук, доцент, заступник декана
з навчально-методичної роботи факультету фінансів, підприємництва та обліку
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)

E-mail: artur.zhavoronok@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9274-8240>Researcher ID: [M-7792-2019](https://orcid.org/0000-0001-9274-8240). Scopus Author ID: [57208127961](https://orcid.org/0000-0001-9274-8240)**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ
КРЕДИТНОГО РИНКУ**

Анотація. У статті проведено дослідження концептуальних положень щодо обґрунтування сутності категорії «кредитний ринок» та проведено бібліографічний аналіз дослідження даної категорії на основі функцій пошуку даних платформи Scopus з використанням набору інструментів VOSviewer програми. Проведене дослідження дозволило дійти до висновків про те, що кількість публікацій, які безпосередньо вивчають природу та особливості функціонування кредитного ринку через призму його сутності, постійно зростає. Визначено, що важливою умовою функціонування кредитного ринку є наявність системи регулювання відносин на кредитному ринку. Науковою новизною даної роботи є подальший розвиток поняття та ролі кредитного ринку в забезпеченні ефективного розвитку національної економіки, що на відміну від існуючих передбачає використання інструментарію системного аналізу сутності кредитного ринку та підтвердження вагомості його дослідження за допомогою бібліографічного аналізу платформи Scopus.

Ключові слова: кредитний ринок; кредитні послуги; національна економіка; бібліографічний аналіз; Scopus; VOSviewer program.

Рис.: 5. Табл.: 3. Бібл.: 30.

Актуальність теми дослідження. Стабільне та збалансоване зростання національної економіки багато в чому залежить, а першу чергу, від створених умов для формування структурних, соціальних та системних інституційних перетворень. Ключовим фактором в соціально-економічній трансформації є модернізація системи управління, у процесі якого буде використаний потенціал економічних знань, а також накопичений практичний досвід. Поставлене завдання вимагає більш активного застосування всього спектру фінансових відносин, у тому числі підвищення ефективності кредиту – найбільш розвиненого та використовуваного суспільством економічного інструменту для прискорення виробничих процесів. Кредитні відносини в ринковому господарстві реалізуються на кредитному ринку, стан якого не завжди відповідає економічним потребам, обумовленим використанням і доступністю кредиту для домашніх господарств і господарських суб'єктів. Виникає потреба у формуванні конкурентного пропорційного кредитного ринку, виходячи з його сутності.

Постановка проблеми. Поняття «кредитний ринок» отримало своє широке поширення, однак в економічній літературі та практичній діяльності зміст кредитного ринку зазвичай не розкривається – у самому кращому випадку вони обмежуються опосередкованим визначенням кредитного ринку, але при цьому спостерігаються значущі відмінності поглядів щодо сутності змісту даного

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

поняття. Такі підходи науковців до визначення кредитного ринку свідчать, що його зміст залишається недостатньо теоретично розкритим, що обумовлює необхідність подальшого дослідження даної дефініції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенням кредитного ринку, особливостями його функціонуванням займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Власо Д. [19], Герценштейн А. [3], Даль В. [5], Гонта О. [4], Дубина М. [6], Еш С. [12], Коркин В. [15], Котлер Ф. [16-17], Ходаковська В. [24], Шелудько В. [25], Шишкіна О. [26], Courchane M. [27], Doan T. [28], Ranjula B. [29], Sági J. [30].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на численні наукові дослідження щодо визначення теоретичних засад обґрунтування сутності кредитного ринку та практичних засад активізації розвитку його розвитку в Україні, актуальними залишаються питання поглиблення розуміння природи такого ринку та особливостей його виникнення та розвитку поглядів щодо його сутності.

Постановка завдання. Головним завданням дослідження є дослідження сутності дефініції «кредитний ринок», визначення авторського підходу до розуміння змісту даної економічної категорії та її бібліографічного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Дослідження сутності категорії «кредитний ринок» доцільно проводити, реалізуючи такі два етапи:

1) розглядаючи сутність категорії «ринок» з метою обґрунтування природи такої дефініції та на основі отриманих результатів уже робити висновки про природу кредитного ринку та визначати його сутнісні ознаки;

2) розглядаючи наявні в науковій економічній літературі підходи до розуміння змісту категорії «кредитний ринок», проводячи систематизацію таких підходів, уточнюючи їх специфічні ознаки та відмінні риси, що дозволяє в підсумку визначити авторське розуміння змісту «кредитний ринок».

В процесі економічного розвитку зміст поняття «ринок» зазнавав змін [6; 7; 9; 12]. Починаючи з спрощеного розуміння ринку як місця торгівлі, з розвитком товарно-грошових відносин поступово приходило нове осмислення ринку як форми товарно-грошового обміну [8; 11; 14]. Дефініції в енциклопедичних виданнях на той час закріплювали два основних значення терміна «ринок». По-перше, він розглядався як місце роздрібної торгівлі, по-друге, як сфера товарного обміну [5, с. 346].

В подальших економічних публікаціях визначення ринку зазнали трансформації. Його стали інтерпретувати як механізм, процес, що зумовлює покупку товарів шляхом їх обміну на гроші. Зокрема, були представлені такі визначення ринку:

- взаємний процес обміну товарів та грошей, а також сфера обігу, де реалізуються зазначені процеси;

- процес взаємодії індивідів за умов поділу праці;

- сукупність продавців та покупців, які взаємодіють шляхом обміну;

- механізмом в організації впорядкованого обміну товарами чи послугами.

Ця дефініція є універсальною для всієї економічної науки, оскільки використовується при дослідженні будь-яких процесі взаємодії виробників та

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

споживачів фінансових послуг.

Також популярність даного поняття пояснюється тим, що формування ринкового середовища прямо чи опосередковано стосується кожної людини. Поглиблення суспільного поділу праці, розвиток товарного виробництва, формування умов для забезпечення гарантій приватної власності є об'єктивними умовами виникнення та розвитку ринку.

Для ідентифікації природи зазначеної категорії було проведено аналіз наявних у літературі підходів до її розгляду. Такий підхід дозволив більш об'єктивно визначити особливості концепцій щодо трактування такої категорії. Результати проведеного дослідження представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Наукові концепції трактування сутності категорії «ринок»

Тлумачення 1	Автор, джерело 2
Ринок – сфера товарного обміну, пропозиція і платоспроможний попит на товари або на один вид товару	Українська радянська енциклопедія / ред. М. П. Бажан, О. І. Білецький, І. К. Білодід, В. Г. Бондарчук, П. А. Власюк та [ін.]. – К.: Гол. ред. Укр. радянської енциклопедії, 1963. – С. 249 [22]
Ринок – це будь-яка взаємодія, у яку вступають люди для товарів одне з одним.	Котлер Ф. Основы маркетинга: [пер. с англ.] / Ф. Котлер; общ. ред. и вступ ст. Пеньковой. – М.: [б. и.], 1990. – 736 с. [17]
Рынок в житейском обиходе – базар, место продажи покупок товара. В политической экономии – сфера товарного обращения, совокупность частных сделок и отношений по купле и продаже товара. Рынок является исторической категорией, так как отношения купли-продажи возникают и развиваются в процессе превращения натурального хозяйства в простое товарное и далее в капиталистическое.	Герценштейн А. Рынок. Малая Советская энциклопедия / А. Герценштейн. – М.: ОГИЗ РСФСР. 1931. – Т. 7. – С. 551–552 [3]
Ринок – сукупність існуючих і потенційних покупців.	Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер; пер. с англ. В. Б. Боброва. – М.: Ростинтер, 1996. – 699 с. [16]
Рынок – сфера товарного обмена, категория товарного хозяйства.	Большая Советская энциклопедия. – 2–3-е изд. – М.: БСЭ, 1955. – Т. 37. – 522 с. [1]
Ринок – це певна сукупність відносин власності між покупцями і продавцями з приводу купівлі-продажу товарів і послуг та механізм забезпечення цього процесу згідно із законами товарного виробництва.	Власов Д. В. Генезис формування поняття «ринок» / Д. В. Власов // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 121–124 [2]
Рынок – сфера товарного обмена.	Хандрюев А. А. Рынок: БСЭ / А. А. Хандрюев. – М.: Сов. энциклопедия, 1975. – Т. 22. – 452 с. [23]
Ринок – це сукупність соціально-економічних процесів, що відбуваються у сфері обміну, завдяки яким реалізується вартість товарів і узгоджуються інтереси їх виробників і споживачів.	Рабинович И. А. Маркетинг в коммерческой деятельности / И. А. Рабинович. – Одесса: Интмар, 1993. – 248 с. [21, с. 83]

Джерело: складено автором

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Враховуючи наявні у табл. 1 трактування поняття «ринок», пропонуємо використовувати наступне авторське визначення цієї дефініції: ринок – це складна сукупність ринкових відносин, що виникають між виробниками та споживачами різних послуг та товарів з приводу їх купівлі та продажу і опосередковуються обігом фінансових ресурсів.

Враховуючи наведення трактування сутності ринку як окремої категорії, пропонуємо визначити сутність дефініції «кредитний ринок». Для ідентифікації природи зазначеної категорії проведемо аналіз наявних у літературі підходів до її розгляду. Результати проведеного дослідження представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Наукові концепції трактування сутності категорії «кредитний ринок»

Тлумачення 1	Автор, джерело 2
Кредитний ринок – це синтез ринків різних платіжних засобів. У країнах з розвинутою ринковою економікою кредитні угоди опосередковуються, по-перше, кредитними інститутами (комерційними банками або іншими установами), які беруть у борг і надають позички, і, по-друге, інвестиційними або аналогічними організаціями, які забезпечують випуск і рух різних боргових зобов'язань, що реалізуються на особливому ринку цінних паперів.	Ходаковська В. П. Ринок фінансових послуг: Теорія і практика : навч. посіб. / Ходаковська В. П., Беляєв В. В. – К.: ЦУЛ, 2002. – 616 с. [24]
Кредитний ринок – це механізм, за допомогою якого встановлюються взаємовідносини між підприємствами і громадянами, які мають потребу в фінансових ресурсах, та організаціями і громадянами, які можуть надати необхідні	Маслова С. О. Фінансовий ринок: навч. посіб. / С. О. Маслова, О. А. Опалов. – Львів: Новий світ. – 2002. – 304 с. [19]
кошти на певних умовах». Таким чином, можна зробити висновок, що кредитний ринок являє собою специфічну сферу економічних відносин, де об'єктом операцій є наданий на певних умовах у позику капітал. Необхідною умовою функціонування кредитного ринку є наявність кредиторів, які мають тимчасово «вільні» грошові кошти, та позичальників, які можуть вчасно та в повному обсязі виконати зобов'язання перед кредиторами. Також важливою умовою функціонування кредитного ринку є наявність системи регулювання відносин на кредитному ринку.	
Кредитний ринок - специфічна складова ринку інструментів позики, які відображають відносини між емітентом та інвестором і, як правило, пов'язані з виплатою доходу інвестору за надану емітентові позику. До ринку інструментів позики науковець відносить кредитні інструменти та боргові цінні папери.	Шелудько В. М. Фінансовий ринок : підруч. / В. М. Шелудько. – К.: Знання, 2015. – 535 с. [25]
Кредитний ринок як економічна категорія виражає соціально-економічні відносини, які визначаються ринковими законами господарювання, що формують в остаточному підсумку його сутність, тобто зв'язки та відносини як усередині самого ринку, так і у взаємодії з іншими економічними категоріями. Кредитний ринок являє собою сукупність банківської системи та небанківських фінансово-кредитних установ.	Гроші та кредит: Навч.-метод. посіб. / В. І. Пахомов, Л. В. Стрільчук. – К.: МАУП, 2004. – 56 с. [20]

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ*Продовження таблиці 2*

1	2
Кредитний ринок – це ринок банківського кредиту, що являє собою єдність і взаємозв'язок ринку кредитів і ринку депозитів	Коркин В. М. Ссудный рынок в России / В. М. Коркин. – М., 2001. – С. 22-23. [15]
Кредитний ринок – це синтез ринків різних платіжних засобів.	Марін Б. М. Кредитні спілки: освоєння сільського фінансового ринку: посібник / Б. М. Марін / Канадське агентство з міжнародного розвитку (CIDA); Спільний українсько-канадський проект "Зміцнення кредитних спілок". – К.: "Основа", 2007. – С. 62-63. [18]
Кредитний ринок – це специфічна сфера економічних відносин, де об'єктом операцій виступає наданий на певних умовах у позику капітал. Кредитний ринок - це механізм, за допомогою якого встановлюються взаємозв'язки між підприємствами і громадянами, що потребують грошових коштів, та організаціями і громадянами, що можуть їх надати (позичити) на певних умовах	Еш С. М. Фінансовий ринок: курс лекцій для студентів спеціальності «Фінанси» денної та заочної форм навчання / С. М. Еш. – К.: НУХТ, 2007. – 141 с. [12]

Джерело: складено автором

Враховуючи наявні у табл. 2 трактування поняття «кредитний ринок», зазначимо наявність поліваріантності в розгляді сутності цієї дефініції. Пропонуємо використовувати наступне авторське визначення цієї дефініції: кредитний ринок – це організаційно і системно сформований механізм, в якому формуються відносини між кредиторами і позичальниками в цілях набуття відповідності між попитом на кредитні продукти та їхньою пропозицією на основі наявної системи регулювання відносин в ньому.

Розвиток підходів до розуміння поняття «кредитний ринок» показав, що особливу увагу вивчення кредитного ринку отримали серед науковців у XX-XXI столітті [10; 16; 17; 26; 27; 28; 29; 30]. Рисунок 1 демонструє аналіз динаміки наукових праць, індексованих за ключовими словами «кредитний ринок» у назвах статей з 1916 року по 2020 рік включно.

Дані рис. 1 свідчать що, починаючи з початку 2000-х років, кількість наукових публікацій у сфері дослідження кредитного ринку активно починає зростати. Темпи збільшення таких публікацій в окресленій сфері також є високими. Якщо на кінець 2000 р. у базі даних Scopus було 17 зазначених публікацій, вже у 2008 р. – 62 робіт, у 2018 р. – 141 публікація.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

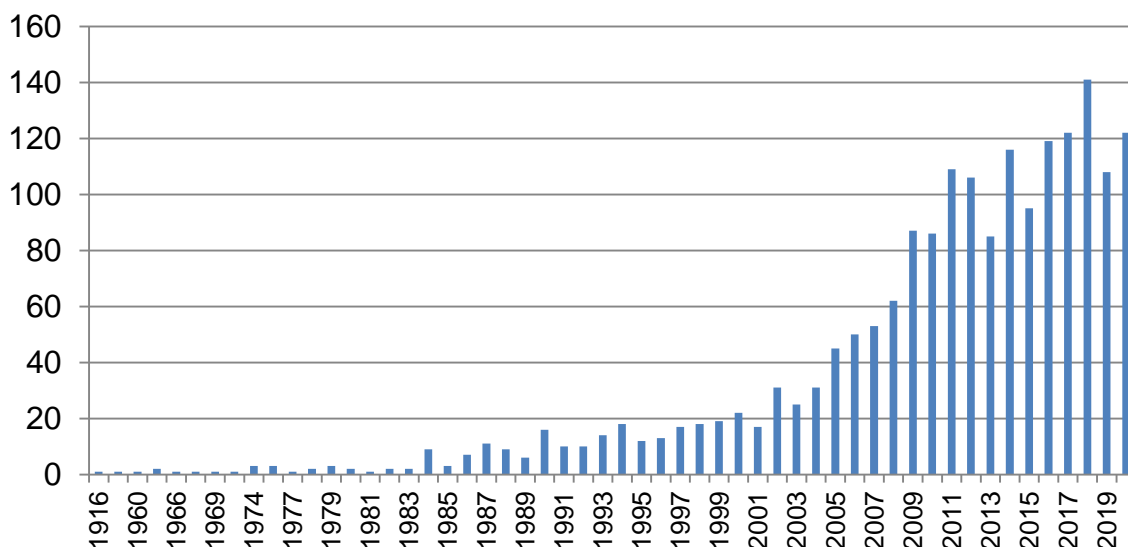

Рис. 1. Кількість наукових публікацій, у назвах яких зустрічаються слова «кредитний ринок»

Джерело: складено автором на основі аналізу даних бази Scopus

У бібліометрії мережеві зв'язки аналізуються за допомогою цитат, тому необхідно переглянути кількість цитат. На рисунку 2 представлено аналіз динаміки наукових праць, індексованих за ключовими словами «регуляторна політика» у назвах статей.

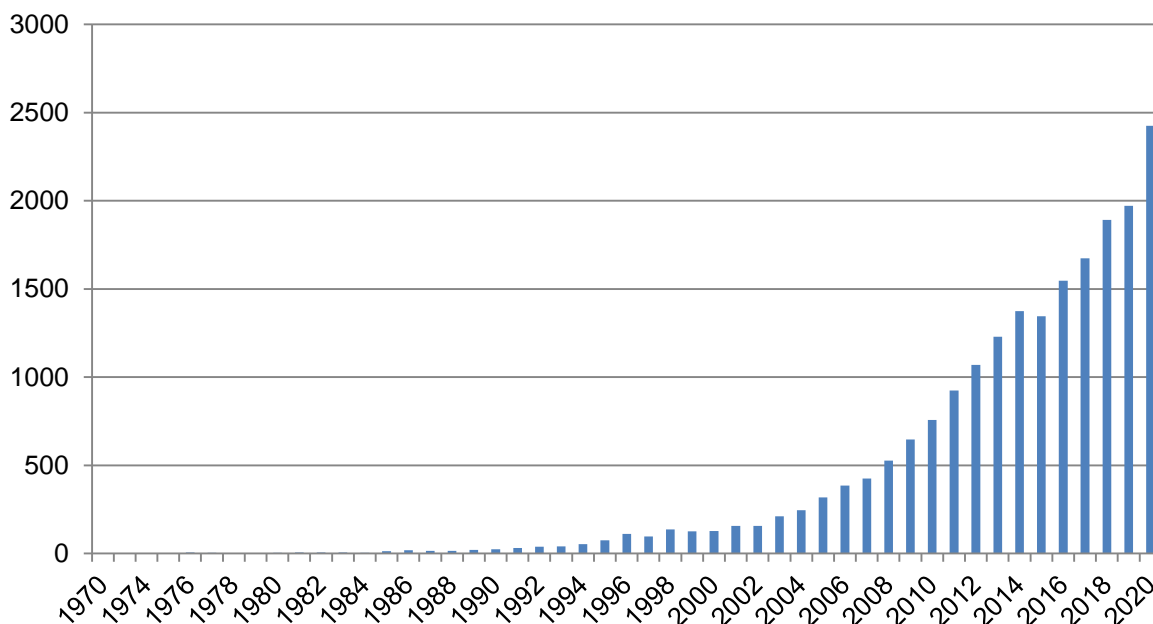

Рис. 2. Кількість цитувань статей, у назвах яких зустрічаються слова «кредитний ринок»

Джерело: складено автором на основі аналізу даних бази Scopus

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Дані рисунку 2 свідчать, що кількість цитувань статей, у назвах яких зустрічаються слова «кредитний ринок» можна розділити на три етапи. Починаючи з 1970 року до 1984 року цитування коливались з 1 до 5. З 1985 року по 2002 кількість цитувань коливалась з 14 до 156. З 2003 по 2020 рік кількість цитувань стрімко зростала і досягла свого піку в 2020 році та становить 2425. За ці роки з'явилися важливі документи.

Наукометрична база даних Scopus включає різні журнали та статті. Статистичні дані про країни приналежності авторів, можна використовувати, щоб зрозуміти, в яких країнах науковці зробили більший внесок у дослідженнях кредитного ринку. Щоб зробити наше дослідження більш відтвореним, ми додаємо пошуковий рядок, який ми використали.

Досліджуючи Кількість наукових публікацій., у назвах яких зустрічаються слова «кредитний ринок» ми зробили такі вхідні параметри в VOSviewer: (1) джерело терміну = назва статті; (2) type of analysis – “co-authorship”, unit of analysis – “countries”; (3) counting method – “full counting”; (4) ignore documents co-authored by large number of countries; (5) maximum number of countries per document: 25; (6) minimum number of documents of country: 10.

Рисунок 3 демонструє топ-20 країн з найбільшою кількістю статей, у назвах яких зустрічається поняття «кредитний ринок».

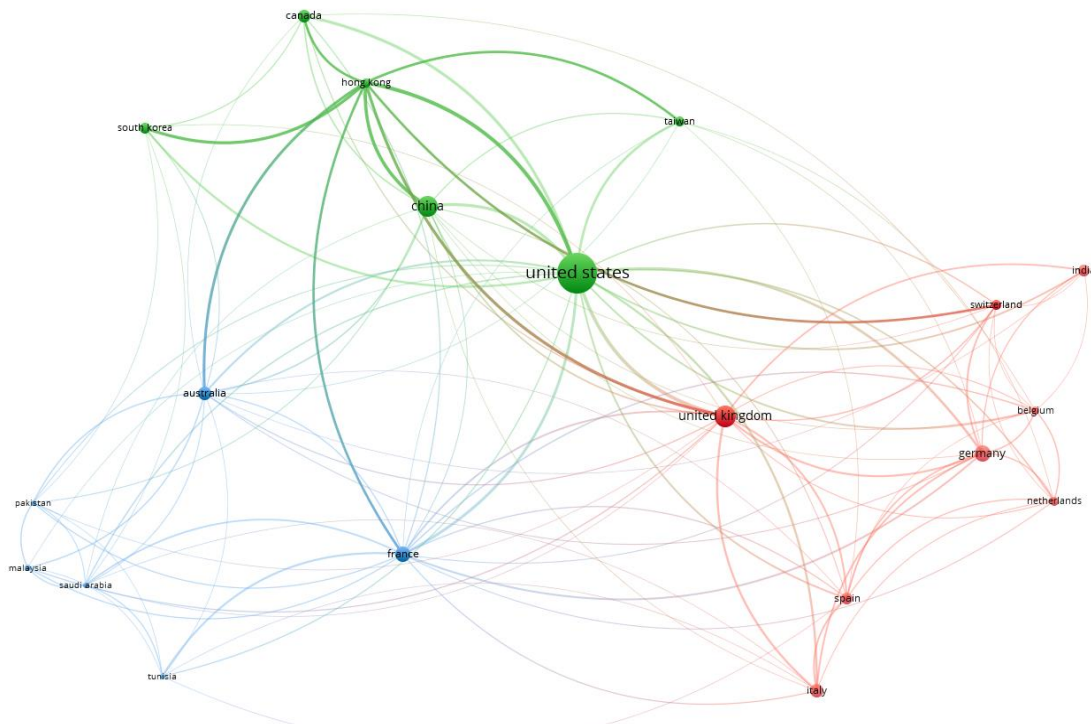

Рис. 3. Топ-20 країн з найбільшою кількістю статей, у назвах яких зустрічаються слова «кредитний ринок»

Джерело: складено автором на основі аналізу даних бази Scopus та за допомогою інструментів програми VOSviewer

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

стосуються, насамперед, покращення функціонування економічної сфери. Ця ситуація є звичайною для кредитного ринку.

Таблиця 3

Кількість публікацій за сферами наукових досліджень

Pos. No.	Science	Number of publications
<i>Sphere of regulatory policy in general</i>		
1	Economics, Econometrics and Finance	1267
2	Business, Management and Accounting	512
3	Social Sciences	427
4	Mathematics	103
5	Arts and Humanities	94
6	Computer Science	94
7	Engineering	87
8	Environmental Science	76
9	Decision Sciences	62
10	Agricultural	49

Джерело: складено автором на основі аналізу даних бази Scopus

Висновки та пропозиції. XXI ст. висунуло чимало вимог та викликів у сфері кредитного ринку, що зумовило науково-практичний інтерес фахівців та громадськості. Реалії часу кардинально змінили вектор та інструментарно-методичних підходів до кредитного ринку. Поняття «кредитний ринок» отримало своє широке поширення, однак в економічній літературі та практичній діяльності зміст кредитного ринку зазвичай не розкривається – у самому кращому випадку вони обмежуються опосередкованим визначенням кредитного ринку, але при цьому спостерігаються значущі відмінності поглядів щодо сутності змісту даного поняття. Враховуючи наявні наукові дослідження «кредитного ринку», пропонуємо використовувати наступне авторське визначення цієї дефініції: кредитний ринок – це організаційно і системно сформований механізм, в якому формуються відносини між кредиторами і позичальниками в цілях набуття відповідності між попитом на кредитні продукти та їхньою пропозицією на основі наявної системи регулювання відносин в ньому.

Розвиток підходів до розуміння поняття «кредитний ринок» показав, що особливу увагу вивчення кредитного ринку отримали серед науковців у XX-XXI столітті, а саме: з 1916 року по 2020 рік включно. Кількість цитувань статей, у назвах яких зустрічаються слова «кредитний ринок» можна розділити на три етапи. Починаючи з 1970 року до 1984 року цитування коливались з 1 до 5. З 1985 року по 2002 кількість цитувань коливалась з 14 до 156. З 2003 по 2020 рік кількість цитувань стрімко зростала і досягла свого піку в 2020 році та становить 2425. За ці роки з'явилися важливі документи.

Країнами-лідерами з найбільшою кількістю статей, у назвах яких зустрічається поняття «кредитний ринок» є: США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Китай, Італія, Австрія, Іспанія, Канада та Бельгія. Рисунок 3 кількісно демонструє значні наукові дослідження та вагомий їхній внесок у розвиток кредитного ринку у визначених країнах.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Найбільше наукових робіт науковцями у сфері регуляторної політики було проведено в межах таких наук: економіки, економетрики та фінансів, бізнесу, менеджменту та бухгалтерського обліку, соціальних наук, математики, мистецтва та гуманітарних наук. Така ситуація дає можливість досягнути, що в цілому питання кредитного ринку на сьогодні стосуються, насамперед, покращення функціонування економічної сфери, що підтверджено актуальність дослідження за допомогою бібліографічного аналізу дослідження даної категорії.

Подальший розвиток поняття та ролі кредитного ринку в забезпеченні ефективного розвитку національної економіки на основі аналізу результатів досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, що на відміну від існуючих, передбачає використання інструментарію системного аналізу сутності кредитного ринку та підтвердження вагомості його дослідження за допомогою бібліографічного аналізу платформи Scopus.

Список використаної літератури

1. Большая Советская энциклопедия. – 2–3-е изд. – Москва : БСЭ, 1955. – Т. 37. – 522 с.
2. Власов, Д. В. Генезис формування поняття «риннок» / Д. В. Власов // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 121-124.
3. Герценштейн, А. Рынок / А. Герценштейн // Малая Советская энциклопедия – Москва : ОГИЗ РСФСР, 1931. – Т. 7. – С. 551-552.
4. Гонта, О. І. Особливості функціонування кредитної системи та її сучасний розвиток в Україні [Електронний ресурс] / О. І. Гонта, М. В. Дубина, І. А. Пархоменко // Фінансові дослідження. – 2017. – № 2 (3). – Режим доступу: <https://fr.stu.cn.ua/tmppdf/84.pdf>.
5. Даль, В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 томах / В. И. Даль – Москва : Цитадель, 1998. – Т 3. – 896 с.
6. Дубина, М. Концептуальні положення розгляду сутності дефініцій «інновація», «фінансова інновація» та «кредитна інновація» / М. Дубина, І. Садчикова, Н. Чийпеш // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2019. – № 4 (20). – С. 320-333.
7. Дубина, М. В. Кредитна інфраструктура: особливості визначення сутності категорії / М. В. Дубина, В. Ю. Прокопенко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2015. – Вип. 1(45), Т. 1. – С. 209-212.
8. Дубина, М. В. Наукові підходи до систематизації та класифікації кредитів [Електронний ресурс] / М. В. Дубина // Фінансові дослідження. – 2017. – № 1 (2). – С. 12-20. – Режим доступу: <https://fr.stu.cn.ua/tmppdf/58.pdf>.
9. Дубина, М. В. Роль кредитної системи у забезпеченні фінансової безпеки держави / М. В. Дубина // Стратегія та механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. П. Ільчука. – Чернівці : ЧНТУ, 2017. – 350 с.
10. Дубина, М. В. Сутність та система інфраструктури кредитного ринку України / М. В. Дубина, О. В. Шишкіна // Наукові записи Інститут законодавства Верховної ради України. – 2017. – № 4. – С. 80-86.
11. Дубина, М. В. Теоретичні аспекти функціонування системи банківського іпотечного кредитування фізичних осіб / М. В. Дубина, Н. О. Разгуліна // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2018. – № 4 (16). – С. 176-187.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

12. Еш, С. М. Фінансовий ринок: курс лекцій для студентів спеціальності «Фінанси» денної та заочної форм навчання / С. М. Еш. – Київ : НУХТ, 2007. – 141 с.
13. Жаворонок, А. В. Проблеми вдосконалення механізму банківського кредитування як засобу стимулювання розвитку ринку кредитних послуг в Україні / А. В. Жаворонок // Вісник економічної науки України. – 2020. – № 1 (38). – С. 196-201.
14. Жаворонок, А. Тенденції розвитку ринку кредитних послуг в Україні / А. Жаворонок // Галицький економічний вісник. – 2020. – Т. 63, № 2. – С. 145-155.
15. Коркин, В. М. Ссудный рынок в России / В. М. Коркин. – Москва : Экзамен, 2001. – 320 с.
16. Котлер, Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер ; пер. с англ. В. Б. Боброва. – Москва : Ростинтер, 1996. – 699 с.
17. Котлер, Ф. Основы маркетинга : [пер. с англ.] / Ф. Котлер ; общ. ред. и вступ ст. Пеньковой. – Москва : [б. и.], 1990. – 736 с.
18. Марін, Б. М. Кредитні спілки: освоєння сільського фінансового ринку : посібник / Б. М. Марін ; Канадське агентство з міжнародного розвитку (CIDA) ; Спільний українсько-канадський проект "Зміцнення кредитних спілок". – Київ : Основа, 2007. – С. 62-63.
19. Маслова, С. О. Фінансовий ринок : навч. посіб. / С. О. Маслова, О. А. Опалов. – Львів : Новий світ, 2002. – 304 с.
20. Пахомов, В. І. Гроші та кредит : навч.-метод. посіб. / В. І. Пахомов, Л. В. Стрільчук. – Київ : МАУП, 2004. – 56 с.
21. Рабинович, И. А. Маркетинг в коммерческой деятельности / И. А. Рабинович. – Одесса : Интмар, 1993. – 248 с.
22. Українська радянська енциклопедія / ред. М. П. Бажан, О. І. Білецький, І. К. Білодід, В. Г. Бондарчук, П. А. Власюк та [ін.]. – Київ : Голов. ред. Укр. радянської енциклопедії, 1963. – Т. 12. – 576 с.
23. Хандруев, А. А. Рынок / А. А. Хандруев // БСЭ – Москва : Сов. энциклопедия, 1975. – Т. 22. – 452 с.
24. Ходаковська, В. П. Ринок фінансових послуг: Теорія і практика : навч. посіб. / В. П. Ходаковська, В. В. Беляєв – Київ : ЦУЛ, 2002. – 616 с.
25. Шелудько, В. М. Фінансовий ринок : підручник / В. М. Шелудько. – Київ : Знання, 2015. – 535 с.
26. Шишкіна, О. В. Гроші та кредит: навч. посіб. / О. В. Шишкіна, М. В. Дубина. – Чернігів : Видавець Брагінець О.В., 2016. – 692 с.
27. Courchane, M. Consumer Credit Literacy: What Price Perception / M. Courchane, P. Zorn // Journal of Economics and Business. – 2008. – № 60. – Pp. 125–138.
28. Doan, T. Impact of Household Credit on Education and Healthcare Spending by the Poor in Peri-Urban Areas, Vietnam / T. Doan, J. Gibson, M. Holmes // Journal of Southeast Asian Economies. – 2014. – Vol. 31(1). – Pp. 87-103.
29. Ranjula, B. The demand and supply of credit for households / B. Ranjula // Applied Economics. – 2007. – Vol. 39(21). – Pp. 2681-2692.
30. Sági, J. Post-crisis trends in household credit market behavior: evidence from Hungary (Literature review) / J. Sági, C. Lentner // Banks and Bank Systems. – 2019. – Vol. 14(3). – Pp. 162-174.

References

1. *Bolshaia Sovetskaia entsiklopediia [The Great Soviet Encyclopedia].* (1955). (2–3 ed., Vol. 37). BSE [in Russian].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

2. Vlaso, D.V. (2009). Henezys formuvannia poniattia «rynok» [Genesis of formation of the concept of "market"]. *Ekonomika APK – Economics of agro-industrial complex*, (4), 121–124 [in Ukrainian].
3. Hertsenshtein, A. (1931). Rynok. *Malaia Sovetskaia entsiklopediia [Market. Small Soviet Encyclopedia]*. (Vol. 7). OHYZ RSFSR [in Russian].
4. Honta O.I., Dubyna, M.V., Parkhomenko, I.A. (2017). Osoblyvosti funktsionuvannia kredytnoi systemy ta yii suchasnyi rozvytok v Ukraini [Features of the functioning of the credit system and its current development in Ukraine]. *Finansovi doslidzhennia – Financial Researcher*, (2(3)), Rezhym dostupu: <https://fr.stu.cn.ua/tmp/pdf/84.pdf> [in Ukrainian].
5. Dal, V.I. (1998). *Tolkovy slovar zhyvogo velikorusskogo iazyka [Explanatory dictionary of the living Great Russian language]* (Vol. 3). Tsitadel [in Ukrainian].
6. Dubyna, M., Sadchykova, I., Chyipesh, N. (2019). Kontseptualni polozhennia rozghliadu sutnosti definitsii «innovatsiia», «finansova innovatsiia» ta «kredytna innovatsiia» [Conceptual provisions for considering the essence of the definitions of "innovation", "financial innovation" and "credit innovation"]. *Problemy perspektyvy ekonomiky ta upravlinni – Problems and prospects of economics and management*, (4(20)), 320-333 [in Ukrainian].
7. Dubyna, M.V., Prokopenko, V.Yu. (2015). Kredytna infrastruktura: osoblyvosti vyznachennia sutnosti katehorii [Credit infrastructure: features of determining the essence of the category]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia "Ekonomika" – Scientific Bulletin of Uzhgorod University. "Economics" series*, 1(1(45)), 209-212 [in Ukrainian].
8. Dubyna, M.V. (2017). Naukovi pidkhody do systematyzatsii ta klasyfikatsii kredytiv [Scientific approaches to the systematization and classification of loans]. *Finansovi doslidzhennia – Financial Researcher*, (1(2)). Retrieved from <https://fr.stu.cn.ua/tmp/pdf/58.pdf> [in Ukrainian].
9. Dubyna, M.V. (2017). Rol kredytnoi systemy u zabezpechenni finansovoi bezpeky derzhavy [The role of the credit system in ensuring the financial security of the state]. In V. P. Ilchuk (Ed.), *Stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky [Strategy and mechanisms for ensuring financial and economic security]*. ChNTU [in Ukrainian].
10. Dubyna, M.V., Shyshkina, O.V. (2017). Sutnist ta systema infrastruktury kredytnoho rynku Ukrainy [The essence and system of credit market infrastructure of Ukraine]. *Naukovi zapysy Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi rady Ukrainy – Scientific records of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, (4), 80-86 [in Ukrainian].
11. Dubyna, M.V., Razghulina, N.O. (2018). Teoretychni aspekty funktsionuvannia systemy bankivskoho ipotechnoho kredytuvannia fizychnykh osib [Theoretical aspects of the functioning of the system of bank mortgage lending to individuals]. *Problemy perspektyvy ekonomiky ta upravlinni – Problems and prospects of economics and management*, (4(16)), 176-187 [in Ukrainian].
12. Esh, S. M. (2007). *Finansovy rynek: kurs lektsii dlia studentiv spetsialnosti «Finansy» dennoi ta zaochnoi form navchannia [Financial market: a course of lectures for students majoring in "Finance" full-time and part-time]*. NUKhT [in Ukrainian].
13. Zhavoronok, A.V. (2020). Problemy vdoskonalennia mekhanizmu bankivskoho kredytuvannia yak zasobu stymuliuvannia rozvytku rynku kredytnykh posluh v Ukraini [Problems of improving the mechanism of bank lending as a means of stimulating the development of the credit services market in Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, (1(38)), 196-201 [in Ukrainian].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

14. Zhavoronok, A. (2020). Tendentsii rozvytku rynku kredytnykh posluh v Ukraini [Trends in the development of the credit services market in Ukraine]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Bulletin*, 63(2), 145-155 [in Ukrainian].
15. Korkyn, V.M. (2001). *Ssudnyi rynek v Rossii [Loan market in Russia]*. Ekzamen [in Russian].
16. Kotler, F. (1996). *Osnovy marketynha [Fundamentals of Marketing]*. Rostynter [in Russian].
17. Kotler, F. (1990). *Osnovy marketynha [Fundamentals of Marketing]*. n.p. [in Russian].
18. Marin, B.M. (2007). *Kredytni spilky: osvoiennia silskoho finansovoho rynku [Credit unions: development of the rural financial market]*. Osnova [in Ukrainian].
19. Maslova, S.O., Opalov, O.A. (2002). *Finansovyi rynek [Financial market]*. Lviv: Novyi svit [in Ukrainian].
20. Pakhomov, V.I., Strilchuk, L.V. (2004). *Hroshi ta kredyt [Money and credit]*. MAUP [in Ukrainian].
21. Rabynovych, I. A. (1993). *Marketynh v kommercheskoi deiatelnosti [Marketing in commercial activity]*. Intmar [in Ukrainian].
22. Bazhan, M.P., Biletskyi, O.I., Bilodid, I.K., Bondarchuk, V.H., Vlasiuk, P.A. [Eds.]. (1963). *Ukrainska radianska entsyklopediia [Ukrainian Soviet Encyclopedia]* (Vol. 12). Holov. red. Ukr. radianskoi entsyklopedii [in Ukrainian].
23. Khandruev, A.A. (1975). *Rynok: BSE [Market: TSB]* (Vol. 22). Sov. entsyklopediia [in Russian].
24. Khodakovska, V.P., Bieliaiev V.V. (2002). *Rynok finansovykh posluh: Teoriia i praktyka [Financial services market: Theory and practice]*. TsUL [in Ukrainian].
25. Sheludko, V.M. (2015). *Finansovyi rynek [Financial market]*. Znannia [in Ukrainian].
26. Shyshkina, O.V., Dubyna, M.V. (2016). *Hroshi ta kredyt [Money and credit]*. Vydavets Brahynets O.V. [in Ukrainian].
27. Courchane, M., Zorn, P. (2008). Consumer Credit Literacy: What Price Perception. *Journal of Economics and Business*, 60, 125–138 [in English].
28. Doan, T., Gibson, J., Holmes, M. (2014). Impact of Household Credit on Education and Healthcare Spending by the Poor in Peri-Urban Areas, Vietnam. *Journal of Southeast Asian Economies*, 31(1), 87–103 [in English].
29. Ranjula, B. (2007). The demand and supply of credit for households. *Applied Economics*, 39(21), 2681–2692 [in English].
30. Sági, J., Lentner, C. (2019). Post-crisis trends in household credit market behavior: evidence from Hungary (Literature review). *Banks and Bank Systems*, 14(3), 162–174 [in English].

Отримано 11.07.2021

UDC 336.77

JEL Classification G21

Artur Zhavoronok

PhD in Economics, Associate Professor

First Vice-Dean of the Faculty of Finance, Business and Accounting

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine)

E-mail: artur.zhavoronok@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9274-8240>Researcher ID: [M-7792-2019](https://orcid.org/0000-0001-9274-8240). Scopus Author ID: [57208127961](https://orcid.org/0000-0001-9274-8240)

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

**CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE ESSENCE
SUBSTANTIATION OF CREDIT MARKET**

Abstract. *The article examines the conceptual provisions for substantiating the essence of the category "credit market". To this end, an analysis of the current state of research and study of the approaches to understanding the credit market formed in the scientific literature was conducted. Also, taking into account the results of the analysis of the content of the definition of "credit market", the author's approach to its consideration was substantiated and the relevance of the study was confirmed by bibliographic analysis of research in this category. The study was based on Scopus platform data search functions using the VOSviewer program. In particular, emphasis is placed on the importance of understanding the essence of the credit market through the prism of the study of the number of publications and their citations, which indicates the relevance of this topic.*

The main task of the study is to study the essence of the definition of "credit market", to determine the author's approach to understanding the content of this economic category and bibliographic analysis.

The study led to the conclusion that the number of publications that directly study the nature and features of the credit market through the prism of its essence, is constantly growing. In our opinion, further research should determine the essence of the credit market as a separate category, a description of its features and factors of formation. It is determined that an important condition for the functioning of the credit market is the existence of a system of regulation of relations in the credit market.

The scientific novelty of this work is the further development of the concept and role of the credit market in ensuring the effective development of the national economy based on the analysis of research results of domestic and foreign scholars, which Scopus platform.

Keywords: *credit market; credit services; national economy; bibliographic analysis; Scopus; VOSviewer program.*

Fig.: 5. Table: 3. References: 30.

Бібліографічний опис для цитування:

Жаворонок А. В. Концептуальні засади обґрунтування сутності кредитного ринку. Науковий вісник Полісся. 2021. № 1 (22). С. 127-140.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-141-149

УДК [657:004]657.15

JEL Classification: M 41

Юлія Перетяцько

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Національний університет "Чернігівська політехніка" (Чернігів, Україна)

E-mail: yuliaperetiatko@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1559-3710>**Діана Черняк**

здобувач вищої освіти

Національний університет "Чернігівська політехніка" (Чернігів, Україна)

E-mail: diana.chernyak3@gmail.com**АВТОМАТИЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ**

Анотація. Ведення бухгалтерського обліку на підприємстві є складним процесом та характеризується високим рівнем відповідальності. Помилки, які можуть допускати працівники облікового апарату, негативно позначаються на діяльності установи.

З метою полегшення роботи та підвищення оперативності отримання облікової інформації для прийняття управлінських рішень більшість підприємств використовує автоматизовану форму обліку. Проте бюджетні установи лише починають впроваджувати програмні продукти для автоматизації обліку.

У статті проаналізовані програмні продукти на предмет автоматизації сегментів бухгалтерського обліку, функціональних переваг та цінової політики.

Встановлено, що всі досліджені програмні продукти забезпечують автоматизацію головних ланок бухгалтерського обліку, а також дозволяють формувати фінансову та бюджетну звітність, проте мають певні функціональні та цінові особливості, якими вони різняться. До функціональних переваг можна віднести: самостійне коригування форм звітності, консультаційна підтримка, автоматичне оновлення бази, перевага у виборі операційної системи, можливість планування, хмарні технології тощо. Програмні продукти належать до різних цінових категорій. Найдорожча із досліджених програм коштує 23000 грн, найдешевша - 2532 грн. Середній ціновий сегмент складає від 12000 до 16000 грн.

Зважаючи на досить велику кількість програмних продуктів для автоматизації обліку бюджетні установи можуть керуватися критеріями вибору оптимального продукту: ступінь автоматизації ланок обліку, можливість програми підлаштуватися під специфіку діяльності, технічні параметри, цінова характеристика, технічна підтримка. Пріоритетність зазначених критеріїв визначає сама установа та буде залежати від мети автоматизації обліку.

Ключові слова: облік; бюджетна установа; автоматизація обліку; бухгалтерська комп'ютерна програма; програмний продукт.

Табл.: 2. Бібл.: 13.

Актуальність теми дослідження. Ведення бухгалтерського обліку на підприємстві є складним процесом та характеризується високим рівнем відповідальності. Помилки в роботі, які допускають працівники облікового апарату можуть призвести до викривлень у фінансовій звітності, недостовірному визначенню собівартості, зниження доходів, завищення витрат, отримання штрафів, що в сукупності негативно позначиться на діяльності суб'єкта господарювання.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Постановка проблеми. З метою зменшення навантаження на працівників облікового апарату та тривалості обробки первинних документів, пришвидшення складання форм фінансової, статистичної та податкової звітності, підвищення оперативності отримання інформації для прийняття управлінських рішень більшість підприємств використовує автоматизовану форму обліку. Тобто таку, при якій процес реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передача інформації забезпечується спеціалізованими комп'ютерними програмами.

Ринок програмних продуктів для автоматизації бухгалтерського обліку є висококонкурентним. Підприємства вже тривалий час користуються перевагами автоматизованої форми обліку, проте більшість бюджетних установ, у зв'язку із специфікою своєї діяльності, лише розпочинають впроваджувати автоматизовані системи ведення бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання автоматизації бухгалтерського обліку є актуальним та перспективним в сьогоденних умовах господарювання, тому є предметом дослідження багатьох науковців та дослідників: М. Т. Білухи, С. Ф. Голова, С. В. Івахненкова, В. В. Сопка, В. Г. Швеця та інших.

Питання, які вивчаються при дослідженні автоматизації обліку в бюджетних установах наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Стан висвітлення у науковій літературі результатів досліджень з автоматизації обліку в бюджетних установах

Автор	Джерело	Питання, які досліджувалися
О. А. Сарапіна, Т. А. Пінчук, А. В. Петриченко	[1]	Особливості автоматизації обліку в бюджетних установах за допомогою програми "Дебет плюс"
В. Г. Васильєва, О. В. Коновалова, В. О. Коротченко	[2]	Огляд програмних продуктів для автоматизації оплати праці в бюджетних установах
Р. Скалюк	[3]	Стан автоматизації обліку та доцільність впровадження програмних продуктів в діяльність установи
Т. В. Ларікова	[4]	Дослідження стану ринку комп'ютерних програм для автоматизації обліку. Проаналізовано переваги та недоліки таких програм як: Парус-бюджет, БЕСТ Звіт Плюс, 1С: Підприємство 8. Бухгалтерія для бюджетних установ України та безкоштовного програмного забезпечення для бюджетних установ
А. М. Железняк	[5]	Проблеми та перспективи автоматизації обліку в бюджетних установах

Джерело: розроблено самостійно авторами на основі [1-5]

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Не применшуючи значення отриманих результатів досліджень, слід відмітити, що в умовах технічного прогресу з'являються нові програмні продукти для автоматизації

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

обліку в бюджетних установах, які надають ширші можливості для обробки та отримання інформації з метою прийняття управлінських рішень. Тому зазначений напрямок дослідження є актуальний і потребує подальших розробок.

Метою статті є огляд програмних продуктів для автоматизації обліку з метою їх впровадження в практичну діяльність бюджетних установ.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 2010 року відбуваються зміни у системі бухгалтерського обліку бюджетних установ. Уряд приймає ряд рішень щодо адаптації законодавства з питань бухгалтерського обліку та звітності до міжнародних стандартів. Розробляються та впроваджуються: національні стандарти бухгалтерського обліку в державному секторі, план рахунків бухгалтерського обліку з виконання бюджетів та кошторисів розпорядників бюджетних коштів, форми фінансової звітності та звітність про виконання бюджетів.

Внаслідок докорінної зміни методології бухгалтерського обліку в бюджетних установах трудомісткість облікової роботи значно підвищується. Тому бюджетні установи починають широко впроваджувати автоматизовані системи обліку, які дозволяють прискорити обробку інформації.

Наразі ІТ-підприємства пропонують широкий спектр програмних продуктів для автоматизації обліку бюджетних установ: Дебет Плюс, ЕЛФІ - скарбник smart, Master: бюджетні установи, ISpro, FIT-Бюджет, Crystal Finance Millennium, UA-БЮДЖЕТ, "РБюджет".

"Дебет Плюс" – програмний продукт ТОВ "Дебет Плюс", який призначений для організації бухгалтерського, фінансового та кадрового обліку установами та організаціями, що перебувають на державному фінансуванні. Програма є комплексною, до якої належать наступні підсистеми: облік кадрів та заробітної плати, облік запасів та матеріальних цінностей, облік продуктів харчування, облік матеріалів медичного призначення, облік основних засобів, облік банківських операцій, облік касових операцій, бюджетні зобов'язання, облік операцій з оренди майна, облік відшкодування витрат на утримання, облік батьківської плати, облік витрат автомобільного парку, формування фінансової звітності [6].

"ЕЛФІ - скарбник smart" – комплекс програм з штучним інтелектом від ТОВ "Фенікс – Систем", що забезпечує ведення бухгалтерського обліку в установах – розпорядниках і одержувачів бюджетних коштів. Програма охоплює всі ланки бухгалтерського обліку в бюджетній установі та забезпечуючи автоматичне формування меморіальних ордерів та фінансових звітів [7].

"Master: бюджетні установи" – програмний продукт компанії "СОЛАРСОФТ" для комплексного ведення бухгалтерського обліку в бюджетній установі. Система включає наступні підсистеми: планування та фінансування; банк (інтеграція "Клієнт казначейства — Казначейство"); каса; необоротні активи; послуги; склад; податковий облік; звіти; кадри та облік заробітної плати [8].

Програмний продукт "ISpro" (в минулому БЕСТ) від "Інтелект-Сервіс" має типову конфігурацію "ISpro: Бюджет" призначений для бюджетних організацій, які фінансуються, як за рахунок державного бюджету, так і за рахунок місцевих

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

бюджетів. У конфігурації виконані налаштування, що враховують особливості фінансово-господарської діяльності бюджетних організацій відповідно до чинного законодавства України та наказами Держказначейства України. Можливі підсистеми: бухгалтерський облік; облік договорів; облік грошових коштів; облік взаєморозрахунків; управління запасами; облік кадрів і заробітної плати; облік майна; бюджетне планування й контроль; управління студентами тощо [9].

“FIT-Бюджет” – хмарна платформа для автоматизації обліку від “Factor.Media”, яка включає модулі: Казначейство, облік, заробітна плата та звітність. Розробники постійно здійснюють підтримку системи, проводять безкоштовне консультування, дані зберігаються в Українському датацентрі, що має сертифікат відповідності комплексної системи захисту інформації [10].

“Crystal Finance Millennium” – програмний комплекс для автоматизації обліку великих та середніх підприємств, в тому числі і бюджетних установ. Розроблений для операційної системи Windows та включає такі підсистеми: банк, каса, реалізація, матеріали, основні фонди, зарплата, кадри, штатний розпис, тарифікація, оборотний баланс, головна книга, картки аналітичного обліку, форми, ув'язка, баланс підприємства. Програма “Казна” інтегрована в комплекс [11].

“UA-БЮДЖЕТ” – програмний продукт “СТК-НОВА”, який забезпечує автоматизацію бухгалтерського та фінансового обліку, розрахунку заробітної плати та ведення кадрового обліку бюджетних установ, включаючи підготовку обов'язкової (регламентованої) звітності в установах, які фінансуються з державного, обласного та місцевого бюджетів, і ведуть облік за планом рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі.

Програма призначена для одержувачів, розпорядників, головних розпорядників бюджетних коштів, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, силових відомств, установ культури, науки і освіти, фінансових органів, органів казначейства в частині виконання кошторису на своє утримання.

Програму розроблено відповідно до вимог і положень діючих нормативних документів Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України (ДКСУ) з ведення бюджетного обліку, виконання бюджету. У програмі реалізовано стандартну методологію обліку для бюджетних установ відповідно до чинного законодавства України, з урахуванням національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі [12].

Програмний продукт “РБюджет” створений для автоматизації обліку невеликих бюджетних установ і містить наступні підсистеми: планування (кошторисна документація), фінансування, звітність, бухгалтерський облік (формування меморіальних ордерів та книги журнал-головна з будь-яким рівнем деталізації по рівнях аналітики нижчого рівня. Автоматичне проведення фінансування та касових видатків та деяких видів проведення, формування картки обліку фактичних видатків), облік активів, облік договорів, планування заробітної плати, облік робочого часу, заробітна плата [13].

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Досліджені програмні продукти різняться між собою властивими тільки ним перевагами та ціною пропозицією (табл. 2).

Таблиця 2

**Переваги програмних продуктів для автоматизації обліку
в бюджетних установах**

Назва програмного продукту	Переваги	Ціна, грн
“Дебет Плюс”	– можливість працювати на комп’ютерах з різними операційними системами; – легкість масштабування; – гнучкість у налаштуванні під потреби й особливості будь-якої установи.	15600
“ЕЛФІ - скарбник smart”	– автоматичне встановлення на комп’ютер – зручність і простота використання – автоматичне формування бухгалтерських проведення – адаптування до змін бази і ставок оподаткування – повнота і коректність обліку – автоматичне формування комплексу звітних документів. Можливість їх експорту в xml файли	23000
“Master”	– наскрізне управління даними – накопичення єдиної бази даних – консолідація – модульна структура – трирівнева архітектура – конфігурування – перенос бази даних	13 999
“Ispro”	– наявність веб-системи ISpro та мобільних додатків – швидкість роботи, невибагливість до ресурсів – можливість редагування типових форм, форм звітності відповідно до змін законодавчої бази – проведення навчання персоналу, надання консультаційних послуг – одночасна робота із кількома документами	14500
“FIT- Бюджет”	– не потребує встановлення – автоматичне оновлення – доступ до програми з будь-якого пристрою – безкоштовна підтримка	12000
“UA- БЮДЖЕТ”	– швидке реагування на законодавчі зміни у сфері регуляції діяльності державних органів – високий рівень оперативності і якості планування/ виконання бюджету – зручні автоматизовані інструменти для проведення закупівель, підготовки звітності	12900

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ*Продовження таблиці 2*

“РБюджет”	– можливість редагування форм – облік касових видатків в розрізі підвідомчих установ – формування картки обліку фактичних видатків – формування зведеного звіту на основі звітів підвідомчих установ та введення звітів по підвідомчих установах	2532
“Crystal Finance Millennium”	– гнучкість і легкість в експлуатації – зрозумілий інтерфейс та розвинена система допомоги	2950/міс

Джерело: сформовано авторами самостійно на основі [6-13]

Кожному досліджуваному програмному продукту притаманні не тільки стандартні можливості для автоматизації обліку, а і унікальні. Серед них: самостійне коригування форм звітності, консультаційна підтримка, автоматичне оновлення бази, перевага у виборі операційної системи, можливість планування тощо. Різняться іт-продукти ще і ціновим фактором. Найдорожча програма серед досліджуваних є “ЕЛФІ - скарбник smart” (23000 грн), найдешевша - “РБюджет” (2532 грн). Середній ціновий сегмент складає від 12000 до 16000 грн і представлений такими продуктами як: “Дебет Плюс”, “Master”, “Ispro”, “UA-БЮДЖЕТ”.

Висновки. Автоматизована форма обліку дозволяє суттєво спростити процес реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі облікової інформації. Завдяки цьому зменшується навантаження на працівників облікового апарату, а як наслідок – кількість можливих помилок. При цьому підвищується оперативність отримання інформації з метою прийняття управлінських рішень.

При розробці програмного продукту для автоматизації обліку у бюджетних установах ІТ-підприємства мають враховувати певну специфіку: план рахунків бухгалтерського обліку відмінний від інших підприємств та установ, особливості формування облікової політики, облік у відповідності до кодів економічної класифікації видатків, формування кошторису та фінансової звітності, яка враховує результат виконання кошторису.

Всі досліджені програмні продукти забезпечують автоматизацію головних ланок бухгалтерського обліку, а також дозволяють формувати фінансову та бюджетну звітність, проте мають певні функціональні та цінові особливості, якими вони різняться.

“Дебет Плюс” може працювати на комп’ютерах з різними операційними системами. У “Ispro” наявна веб-система та мобільні додатки, є можливість редагування типових форм та форм звітності. “FIT-Бюджет” є хмарною технологією, яка не потребує встановлення на комп’ютер, а тому забезпечує доступ до програми з будь-якого пристрою, надаються безкоштовні консультації. “UA-БЮДЖЕТ” має високий рівень оперативності і якості планування та виконання бюджету. “РБюджет” забезпечує можливість формування зведеного звіту на основі звітів підвідомчих установ та введення звітів по підвідомчим

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

установам. Найдорожчим програмним продуктом із досліджених є “ЕЛФІ - скарбник smart” (23000 грн), найдешевшою - “РБюджет” (2532 грн).

Зважаючи на досить велику кількість програмних продуктів для автоматизації обліку бюджетні установи можуть керуватися критеріями вибору оптимального продукту: ступінь автоматизації ланок обліку, можливість програми підлаштуватися під специфіку діяльності, технічні параметри, цінова характеристика, технічна підтримка. Пріоритетність зазначених критеріїв визначає сама установа та буде залежати від мети автоматизації обліку.

Список використаних джерел

1. Сарапіна, О. А. Удосконалення обліку в бюджетних установах в умовах використання сучасних інформаційних технологій [Електронний ресурс] / О. А. Сарапіна, Т. А. Пінчук, А. В. Петриченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2017. – № 3 (11). – С.193-194. – Режим доступу: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/126134> (дата звернення 10.10.2021).

2. Васильєва В. Г. Сучасні проблеми автоматизації обліку в бюджетних установах: теоретичні та практичні аспекти [Електронний ресурс] / В. Г. Васильєва, О. В. Коновалова, В. О. Коротченко // Економічний простір. – 2018. – № 138. – С. 150-162. – Режим доступу: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/328> (дата звернення 10.10.2021).

3. Скалюк, Р. Забезпечення ефективного процесу автоматизації бухгалтерського обліку в бюджетних установах України [Електронний ресурс] / Р. Скалюк // Вісник ТНЕУ. – 2015. – № 1. – Режим доступу: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/625> (дата звернення 10.10.2021).

4. Ларікова, Т. В. Сучасні інформаційні технології в обліковому механізмі бюджетних установ / Т. В. Ларікова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2016. – Вип. 19. – С. 139-142.

5. Железняк, А. М. Проблеми та перспективи комп'ютеризації бухгалтерського обліку бюджетних установ / А. М. Железняк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7. – С. 350-354.

6. Дебет Плюс [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://debet.com.ua/uk/industries/budgetary>.

7. ЕЛФІ - скарбник smart [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.elfi.com.ua/main/cazna>.

8. Master: бюджетні установи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://masterbuh.com/product/3>.

9. ISpro: Бюджет [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ispro.ua/page/is-pro-system>.

10. FIT-Бюджет [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://fit.com.ua/>.

11. Crystal Finance Millennium [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cfm.com.ua/products.html>.

12. UA-БЮДЖЕТ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ua-budget.com.ua.

13. РБюджет [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rbudget.com.ua>.

References

1. Sarapina, O.A., Pinchuk, T.A., Petrychenko, A.V. (2017). Improving accounting in the public sector entity in the use of modern information technology. *Problemy i perspektyvy*

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

ekonomiky ta upravlinnja, 3 (11), 193-194. Retrieved from <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/126134> [in Ukrainian].

2. Vasyliieva, V.Gh., Konovalova, O.V., Korotchenko, V.O. (2018). Modern problems of accounting automation in public sector entity: theoretical and practical aspects. *Ekonomichnyj prostir*, 138, 150-162. Retrieved from <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/328> [in Ukrainian].

3. Skaljuk, R. (2015). Efficiency of the process of accounting automation in public sector entity of Ukraine. *Visnyk TNEU*. 1. Retrieved from <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/625> [in Ukrainian].

4. Larikova, T.V. (2016). Modern information technologies in the accounting mechanism of public sector entity. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu. Serija : Ekonomika i menedzhment*. 19. 139-142 [in Ukrainian].

5. Zheleznyak, A.M. (2012). Problems and prospects of computerization of accounting of public sector entity. *Naukovyj visnyk NLTU Ukrajiny*. 22.7, 350-354 [in Ukrainian].

6. Sait "Debet plus". Retrieved from <https://debet.com.ua/uk/industries/budgetary> [in Ukrainian].

7. Sait "ELFI - smart treasurer". Retrieved from <https://www.elfi.com.ua/main/cazna> [in Ukrainian].

8. Sait Master: public sector entity. Retrieved from <https://masterbuh.com/product/3> [in Ukrainian].

9. Sait "ISpro: Budget". Retrieved from <https://ispro.ua/page/is-pro-system>.

10. Sait "FIT-Budget". Retrieved from <https://fit.com.ua/> [in Ukrainian].

11. Sait Crystal Finance Millennium. Retrieved from <http://www.cfm.com.ua/products.html> [in Ukrainian].

12. Sait UA-Budget. Retrieved from www.ua-budget.com.ua [in Ukrainian].

13. Sait "PBudget". Retrieved from <http://rbudget.com.ua> [in Ukrainian].

Отримано 03.07.2021

UDC [657:004]657.15

JEL Classification: M 41

Yuliya Peretiатko

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor of Department of Accounting, Taxation and Auditing
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: yuliaperetiатko@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1559-3710>

Diana Chernyak

Student
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: diana.chernyak3@gmail.com

AUTOMATION OF ACCOUNTING IN PUBLIC SECTOR ENTITY

Abstract. *Accounting at the enterprise is a complex process. It is characterized by a high level of responsibility. Mistakes that may be made by employees of the accounting staff have a negative impact on the activities of the institution.*

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

In order to facilitate the work and increase the efficiency of obtaining accounting information for management decisions, most companies use an automated form of accounting. However, public sector entity is on the beginning of the path to accounting automation.

The article analyzes software products for accounting automation in the public sector entity for the purpose of automation of accounting units, functional advantages and pricing policy.

Functional advantages include custom reporting forms, consulting support, automatic database updates, different operating systems support, planning capabilities, cloud technologies, etc. Software products belong to different price categories. The most expensive of the researched programs costs UAH 23,000, the cheapest - UAH 2,532. The average price segment is from 12,000 to 16,000 hryvnias.

Due to the large number of software products for automation of accounting, public sector entity can be guided by the criteria for choosing the optimal product: the degree of automation of accounting, the ability of the program to adapt to specifics, technical parameters, pricing, technical support. The priority of these criteria is determined by the institution itself and will depend on the purpose of accounting automation.

Keywords: *accounting; public sector entity; accounting automation; accounting software.*

Table: 2. References: 13.

Бібліографічний опис для цитування:

Перетяцько Ю. М. Черняк Д. О. Автоматизація бухгалтерського обліку бюджетних установ. Науковий вісник Полісся. 2021. № 1 (22). С. 141-149.

МЕНЕДЖМЕНТ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-150-160

УДК [005.574:005.95-051]:616-036.21

JEL Classification: M59

Людмила Мекшун

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедра управління персоналом та економіки праці

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: Ludmila.mek1966@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8966-8116>ResearcherID: [B-1484-2017](https://orcid.org/0000-0002-8966-8116)**РОЛЬ КЕРІВНИКА КОЛЕКТИВУ ПРАЦІВНИКІВ В ПРОГНОЗУВАННІ І ПОПЕРЕДЖЕННІ КОНФЛІКТІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ**

Анотація. Деструктивні конфлікти негативно впливають на мікроклімат в колективі, підривають авторитет управлінської вертикалі, руйнують організаційну систему підприємств та організацій. Пандемія коронавірусу змусила людей бути більш напруженими через страх інфікування, загрозу життю і здоров'ю, обмеженість свободи. В такій ситуації в колективах може виникнути дисгармонія у стосунках між працівниками. Тому важлива роль відводиться керівникам у прогнозуванні і попередженні можливих конфліктів в колективах.

Проблеми управління конфліктами досліджували зарубіжні та вітчизняні науковці, зокрема: Р. Л. Акофф, Ф. Емері, В. Боковець, В. Воднік, Л. Герасіна та ін.

Реалії сьогодення потребують врахування пандемії коронавірусу та викликаних нею карантинних обмежень і локдаунів в прогнозуванні і попередженні конфліктів серед співробітників.

Завданням даного дослідження є з'ясування причин ймовірних внутрішньоособових, міжособових, міжгрупових конфліктів та конфліктів типу «особа-група», спричинених пандемією коронавірусу та аналіз дій керівника колективу у попередженні та прогнозуванні конфліктних ситуацій.

У статті запропоновано до традиційних рекомендацій профілактики конфліктів додати низку заходів, актуальних в умовах пандемії, зокрема: підвищення уваги до здоров'я співробітників; підбір і розміщення працівників з урахуванням їх психоемоційного сприйняття загрози коронавірусу; виявлення потреб співробітників у випадку хвороби; виховання в колективі поваги один до одного і підтримки тих, хто захворів; роз'яснювальна робота щодо необхідності вакцинуватися та проведення протиепідемічних заходів.

Проаналізовано дослідження науковців щодо негативного впливу пандемії коронавірусу на психоемоційний стан працівників. Запропоновано в таких умовах керівникові більше залучати психологів для підтримки психічного здоров'я підлеглих.

Ключові слова: прогнозування і попередження конфліктів; роль керівника; пандемія коронавірусу; психоемоційний стан працівників; управління конфліктами.

Бібл.: 9.

Актуальність теми дослідження. В сучасному світі управління конфліктами є важливим елементом роботи з персоналом. Їх зовнішні і внутрішні чинники можна завчасно передбачити і ліквідувати. Більшість конфліктів всередині підприємства виникають через розподіл обов'язків у виробничому процесі, зміну завдань для працівників, скорочення штату, особливості мотивації та організації роботи. Зовнішніми причинами появи конфліктів можуть бути рішення уряду, інформаційні фактори, обмежувальні дії та ін. Пандемія коронавірусу та викликаний нею локдаун змінили психоемоційний стан людей в бік його погіршення через ймовірну загрозу

МЕНЕДЖМЕНТ

інфікування, необхідність носити захисні маски, дотримуватися заходів дезінфекції, працювати віддалено або з труднощами добиратися на роботу громадським транспортом. В таких умовах значна роль відводиться правильним діям керівників у профілактиці конфліктів.

Постановка проблеми. Знервованість і постійна емоційна напруга людей посилюють можливість виникнення як внутрішньоособових, так і міжособових конфліктів серед працівників. Керівник, в силу свого службового становища, зацікавлений в створенні сприятливого для ефективної роботи мікроклімату в колективі. Він має владу і повноваження, щоб впливати на дії та поведінку своїх підлеглих під час назрівання або виникнення конфліктів, тому прогнозування і попередження конфліктних ситуацій в умовах пандемії має особливо важливе значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти управління конфліктами розглянуті в роботах зарубіжних і вітчизняних вчених, таких як: Акофф Р. [4], Емері Ф. [4], Боковець В. [7], Воднік В. [1], Герасіна Л. [1], Гриненко А. [3], Ємельяненко Л. [3], Соколовська В. [7], Требін М. [1], Торгова Л. [3], Петюх В. [3] та ін. В наукових працях Р. Акоффа та Ф. Емері досліджені різні види конфліктів, ймовірні способи управління ними та організаційні проблеми всередині колективів працівників. Л. Ємельяненко, В. Петюх, Л. Торгова, А. Гриненко проаналізували теоретичні основи виникнення конфліктів та модель організаційного механізму управління конфліктами, розглянули роль менеджера в цих процесах. В. Боковець та В. Соколовська дослідили особливості управління конфліктними ситуаціями в роботі з персоналом, визначили психологічні умови та прийоми попередження конфліктів. Л. Герасіна, М. Требін, В. Воднік розглянули модель управлінського впливу та шляхи і технології розв'язання конфліктів.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Пандемія коронавірусу відносно нове явище у світовій історії – про неї почали говорити наприкінці 2019 – початку 2020 років. Щоб зменшити смертність і зараженість людей від даного вірусу уряди країн почали впроваджувати карантинні обмеження, як то: носіння захисних масок, обов'язкова дезінфекція рук і приміщень, закриття розважально-торгівельних центрів, обмеження користування громадським транспортом, необхідність дистанційної роботи та ін. Такі дії спричинили появу негативного психічно-стресового стану у багатьох працівників, що вплинуло на зростання конфліктів в колективах. На сьогоднішній день малодослідженими залишаються проблеми прогнозування і попередження конфліктів серед персоналу в умовах пандемії та роль керівників колективів в цих процесах.

Постановка завдання. Прогнозування і попередження виникнення конфліктних ситуацій є важливою складовою системи управління конфліктами. Прогнозування спрямоване на виявлення причин певного конфлікту, а попередження – на заходи, що протидіють його виникненню. Пандемія коронавірусу посилює конфліктні настрої серед працівників підприємств і

МЕНЕДЖМЕНТ

організацій. Тому основним завданням даного дослідження є з'ясування впливу на співробітників карантинних обмежень, як причини можливих конфліктів, та роль керівників колективів в прогнозуванні і попередженні конфліктних ситуацій.

Виклад основного матеріалу. При реалізації функцій управління персоналом можливе виникнення конфліктних ситуацій. Конфлікти можуть бути як деструктивними, що перешкоджають роботі підприємств та організацій, так і конструктивними, при вирішенні яких відбувається збільшення продуктивності праці та досягається злагоджена робота колективу. При конструктивних конфліктах його учасники готові слухати один одного, шукати вихід із ситуації, що склалася, використовуючи засоби переконання і дотримуючись етичних норм поведінки. Навпаки, при деструктивних конфліктах сторони конфлікту можуть не шукати рішення проблеми, а звинувачувати та ображати один одного.

Науковці виділяють чотири основні етапи управління конфліктами: прогнозування, попередження, врегулювання і розв'язання [1, с. 102]. Ми зосередимо увагу на аналізі двох перших етапів, тому що для керівника важливо не допустити конфлікт, ніж витратити додаткові зусилля на його вирішення.

Управління конфліктами передбачає: прогнозування конфліктних ситуацій, визначення можливих зон їх виникнення в організації, зменшення конфліктних настроїв персоналу, вплив керівників на процеси спільної діяльності людей з метою профілактики конфліктів [2].

Сучасний менеджер повинен приділяти багато уваги прогнозуванню і попередженню появи конфліктних ситуацій. Для цього необхідно побачити проблему в колективі, уявити наслідки тих чи інших рішень для персоналу, змодельювати конфліктну ситуацію, виявити ймовірні сторони конфлікту, проаналізувати склад потенційних учасників та знайти шляхи розв'язання суперечностей.

На думку науковців, прогнозування конфліктів має ряд структурних компонентів:

- наявність, складність, можливість розв'язання проблеми;
- стан можливого конфлікту, збільшення чи зменшення кількості суперечностей;
- частота виникнення сигналів про конфлікт;
- ймовірний склад учасників конфлікту;
- характеристика прояву реакції конфліктних сторін [3; 4].

Прогнозування конфліктів передбачає два види дій керівників: аналітичні та прогностичні. До аналітичних дій вчені відносять: аналіз соціально-психологічних характеристик та стану суб'єктів конфлікту; виявлення можливих або наявних компонентів суперечностей між ними; визначення умов, при яких ці суперечності можуть перерости у конфліктну ситуацію. На основі проведеного аналізу розробляються прогностичні дії, зокрема: визначення ймовірних стратегій дії учасників конфлікту; інтенсивності їх конфліктної взаємодії; уточнення стратегії дії осіб, що спостерігають за конфліктом; виявлення

МЕНЕДЖМЕНТ

можливих наслідків конфлікту для колективу; визначення гостроти, тривалості та шляхів вирішення конфліктної ситуації [3]. Таким чином, поєднання аналітичних та прогностичних дій менеджера дозволяє йому не тільки спрогнозувати конфлікт, але й попередити його.

Вибір стратегії управління конфліктом залежить від суб'єктів конфліктної взаємодії. У зв'язку з цим дослідники проблем конфліктології виділяють чотири види конфліктів: внутрішньоособові, міжособові, конфлікти «особа-група» і міжгрупові [1, с. 29].

Внутрішньоособові конфлікти виникають в самій людині через індивідуальне сприйняття себе і оточуючого світу. Вони можуть бути викликані її поганим самопочуттям, страхом, стресом, невідповідністю між свободою і необхідністю певних обмежень, суперечностями мотивів, інтересів, потреб і цінностей, протиріччям між особою і її соціальною роллю та ін. Внутрішньоособовий конфлікт може виникати під впливом суспільних процесів, адже кожна людина – соціальна істота. З одного боку, вона прагне до свободи і самореалізації, з іншого – в умовах пандемії суспільство накладає на неї певні обмеження щодо пересування, вільного дихання, можливості здійснювати покупки та відвідувати розважальні заходи. У людини виникає бажання захистити себе та своїх рідних, соціальна знервованість та гермофобія – страх мікробів. Також багатьох працівників в умовах локдауну не влаштовує віддалена робота або ймовірність скорочення штату чи вимушена відпустка за власний рахунок. Все це негативно впливає на психоемоційний стан людини і може викликати фрустрацію, коли особистість гостро переживає невдачі та не може задовольнити різні потреби, що в кінцевому варіанті приводить до різних видів депресії і зниження продуктивності праці.

Фахівці наголошують на тому, що тривалими наслідками карантинних обмежень для людей можуть стати психічні розлади. Стівен Тейлор у роботі «Психологія пандемії» стверджує, що 10-15 % людей після пандемії не зможуть повернутися до нормального життя [5]. Керівник підприємства чи організації, щоб попередити виникнення внутрішньоособових конфліктів, спричинених загрозою коронавірусу, повинен залучити психологів для контролю за психічним здоров'ям своїх працівників.

Міжособові конфлікти виникають між різними людьми. Підґрунтям для їх появи в колективах працівників служать проблеми у стосунках між співробітниками, різниця в оцінці один одного та результатів діяльності, неправильна організація та мотивація праці, різне сприйняття подій та ситуацій та ін. В умовах карантинних обмежень найбільш часто виникають конфлікти між працівниками стосовно сприйняття коронавірусу, як загрози, необхідності носити захисні маски, дезінфікувати руки та приміщення, робити щеплення тощо.

Фахівці з американського Університету Чемпена провели опитування людей щодо впливу пандемії на їх життя: 61 % опитаних респондентів відзначили появу постійного стресу, 45 % – відчули пригнічення або безнадійність. На фоні цього більшість опитаних заявила про те, що вони почали менше займатися

МЕНЕДЖМЕНТ

спортом, стали більше вживати шкідливої їжі і більше часу проводити біля екрану телевізора, дивлячись розважальні програми. Також за даними оксфордського Центру біомедичних досліджень охорони здоров'я та Національного інституту медичних досліджень на 50% зросла кількість людей, які перебувають у депресії чи мають тривожні стани, у 18 % пацієнтів, які переохворіли на коронавірусну хворобу протягом трьох місяців були психічні розлади, тривога, депресія, проблеми зі сном, страх повернення до роботи, негативне сприйняття оточуючих. Таким чином, на психічне здоров'я людей впливає як сам вірус, що негативно діє на мозок і центральну нервову систему, так і стресово-психологічний чинник – безпорадність, очікування важкої форми хвороби, тривалого відновлення тощо [6].

Конфлікти між особою і групою виникають тоді, коли людина займає позицію відмінну від позиції групи. Люди, які мають авторитарні риси, не зважають на самоповагу і повагу інших людей, дотримуються певних релігійних чи політичних переконань, частіше за інших опиняються у конфліктній ситуації. В кожному колективі існують певні норми поведінки, традиції, корпоративна культура, яка дозволяє працювати йому злагоджено. Якщо працівник має проблеми з поведінкою в колективі виникає конфлікт типу «особа-група». Аналогічний тип конфлікту може спричинити керівник підприємства, коли вживає дисциплінарні заходи, що не знаходять підтримки серед співробітників. В умовах пандемії керівникам доцільно приймати рішення, що стосуються роботи працівників, після його попереднього обговорення з колективом.

Конфлікти між формальними і неформальними групами людей виникають на тлі різного бачення ситуації. Незадовільні комунікації, неправильне сприйняття інформації, відмінності в умовах праці та інше можуть спричинити конфліктну ситуацію. Міжгруповий конфлікт часто виникає через відсутність чіткого узгодження функцій і графіків роботи між підрозділами. Причиною може послужити і дефіцит ресурсів: матеріалів, інформації, нового обладнання, часу тощо [4].

В умовах пандемії психологи виділяють чотири групи людей. Перша група визнає небезпеку, переглядає новини, аналізує інформацію, приймає рішення про необхідність щеплення. Друга заперечує коронавірус через неусвідомлений страх смерті і вірить в теорію «всесвітнього заговору». Третя група більше переживає за близьких і рідних, ніж за себе. Четверта група перебуває у підвищеній тривозі, постійно користується захисними масками, все дезінфікує, уникає скупчень [6]. Такі ж самі психологічні групи людей існують і в колективах підприємств та організацій. Для дотримання трудової дисципліни і злагодженої роботи працівників керівнику важливо проводити профілактику конфліктів, які можуть виникнути через різне сприйняття загрози коронавірусу персоналом.

Профілактика або попередження конфлікту передбачає, що суб'єкт управління зробить все можливе, щоб уникнути конфліктної ситуації. На першому етапі керівникові необхідно зібрати інформацію про причини його

МЕНЕДЖМЕНТ

можливого виникнення, на другому – розробити заходи по нейтралізації детермінуючих його факторів.

Для попередження конфліктних ситуацій науковці рекомендують керівнику наступну систему управлінських заходів:

- визначення й роз'яснення вимог до роботи працівників і окремих структурних підрозділів;
- забезпечення раціональної організації і прозорої мотивації праці;
- залучення працівників до вирішення різних виробничих і організаційних проблем;
- існування зворотного зв'язку в системі «керівник-підлеглий»;
- проведення спільних корпоративних заходів і святкування урочистих подій;
- створення умов для навчання персоналу і підвищення його кваліфікації;
- підтримка ведення здорового способу життя;
- відсутність конфліктів між керівниками усіх ланок;
- підтримка радісного сприйняття життя і гумору в колективі;
- можливість для працівника раніше покинути робоче місце у разі потреби;
- розмови з працівниками про недопустимість конфліктів з колегами і можливість вирішення суперечок спокійним шляхом [7].

В умовах пандемії до вищеперерахованих заходів потрібно додати: підвищення уваги до здоров'я співробітників (вимірювання температури, забезпечення захисними масками, дезінфекторами і ковід-тестами, захист робочого місця захисними шторками тощо); підбір і розміщення працівників з урахуванням їх психологічних особливостей і психоемоційного сприйняття загрози коронавірусу; дотримання принципів соціальної справедливості при прийнятті рішень, що стосуються організації та мотивації віддаленої праці; виявлення та, по можливості, задоволення потреб співробітників у випадку хвороби; виховання в колективі поваги один до одного і підтримки тих, хто захворів; роз'яснювальна робота щодо необхідності вакцинуватися та проведення протиепідемічних заходів.

Якщо ж конфлікт все ж таки виник, керівникові необхідно вирішити його на ранніх стадіях, адже за даними науковців участь керівника у початковій фазі дозволяє розв'язати його на 92 %, на фазі підйому – на 46 %, а на стадії загострення – на 5 % [7].

Важливу роль в попередженні конфліктів на підприємствах та в організаціях, спричинених карантинними обмеженнями, відіграють профспілки. На тлі загроз коронавірусу Федерація профспілок України розробила рекомендації щодо прав працюючих людей в умовах карантину. Згідно статті 6 Закону «Про охорону праці» працівник має право: відмовитися від дорученої роботи, якщо створилася виробнича ситуація, небезпечна для його життя чи здоров'я або для людей, які його оточують; вимагати від роботодавця негайного припинення робіт на робочих місцях на період, необхідний для усунення загрози життю або здоров'ю працівників; розірвати трудовий договір за власним бажанням, якщо

МЕНЕДЖМЕНТ

роботодавець не виконує законодавства про охорону праці, не додержується умов колективного договору з цих питань з виплатою вихідної допомоги [8]. Таким чином, профспілки в умовах пандемії коронавірусу нагадують працівникам про їх права щодо охорони праці та захисту себе від інфікування та хвороби.

Одним із завдань керівника є підтримка в колективі моральних цінностей і корпоративної культури. Допомогти в цьому в умовах пандемії можуть заходи соціальної відповідальності бізнесу. Сьогодні соціальна відповідальність розглядається з двох боків: як відповідальність роботодавців перед своїми працівниками (спрямована на внутрішнє середовище), так і відповідальність компаній перед суспільством (спрямована на зовнішнє середовище). Способи здійснення внутрішньої соціальної відповідальності залежать від розміру підприємств, їх економічного стану, мотивів керівництва, характеру діяльності тощо. Вони характеризуються політикою компанії у сфері оплати праці та преміювання, навчання та підвищення кваліфікації працівників, створення нормальних умов праці і сприятливого психологічного клімату в колективі, мотивації зростання продуктивності праці.

Формою прояву соціальної відповідальності бізнесу перед своїми працівниками є:

- гідна оплата праці, зростання якої залежить від збільшення продуктивності праці, участь працівників у прибутках;

- створення здорових та безпечних умов праці;
- залучення працівників до управління компанією;
- збереження існуючих та створення нових робочих місць;
- дотримання прав працівників та свободи діяльності профспілок;
- створення умов для підвищення освітнього рівня та професійної підготовки кадрів;

- надання працівникам додаткових соціальних послуг у сфері охорони здоров'я, організації дозвілля та відпочинку;

- формування сприятливого психологічного клімату в колективі та ін.

Зовнішня соціальна відповідальність бізнесу розглядається як його практична діяльність, спрямована на допомогу у подоланні екологічних, соціальних, економічних, етичних проблем суспільства. Її складовими є:

- захист навколишнього природного середовища;

- підвищення ефективності використання ресурсів: одержання переваг від переробки вторинної сировини; зниження витрат на споживання води та корисних копалин; впровадження технологій, що зберігають електроенергію та тепло;

- благодійність і спонсорство;
- дотримання прав людини та міжнародних норм поведінки;
- дотримання вимог законодавства, прозорість і відкритість;
- надання допомоги постраждалим в результаті військових конфліктів чи стихійного лиха;

МЕНЕДЖМЕНТ

- взаємодія з владою з метою вирішення проблем на місцевому та регіональному рівнях;
- висока якість товарів та послуг, відповідальність перед споживачами;
- чесне інформування суспільства про ризики, пов'язані з діяльністю компанії;
- відповідальність перед партнерами по бізнесу тощо.

Зовнішня соціальна відповідальність бізнесу в Україні переважно спрямована на максимально повну сплату податків, дотримання законодавства про працю та охорону навколишнього середовища, створення робочих місць, добродійні заходи, співпрацю бізнесу з місцевими громадами.

У доповіді Всесвітнього банку «Перспективи світової економіки» від червня 2020 року зазначено, що пандемія та карантинні заходи негативно вплинули на світову економіку, зануривши її у глибоку рецесію. Падіння економіки на 5,2% та зниження економічної активності на 7% у розвинених країнах стали найглибшими з часів Другої світової війни. Доходи населення зменшилися на 3,6%, що спричинило появу значної кількості бідних людей. У доповіді також вказується на те, що дистанційне навчання або його відсутність, неповнота та несвоєчасність надання медичної допомоги у довгостроковій перспективі можуть негативно вплинути на якість людського капіталу [9].

В нинішніх умовах соціально відповідальний бізнес допомагає у подоланні наслідків коронавірусу. Підприємці по всьому світу закуповують обладнання для лікарень, надають матеріальну допомогу, відмовляються від премій і доплат на користь інших, стають волонтерами, переорієнтовують виробництво, переводять бізнес-процеси та працівників на дистанційну роботу для збереження кадрів тощо. Коли члени колективу спільно допомагають іншим це позитивно впливає на їх психоемоційний стан і зменшує ймовірність виникнення конфліктних ситуацій.

Висновки. Науковці пропонують керівникові чимало практичних рекомендацій щодо профілактики конфліктів в колективах співробітників адже він, в силу свого службового становища, зацікавлений в створенні сприятливого для ефективної роботи мікроклімату в колективі. Керівник має владу і повноваження для того, щоб впливати на своїх підлеглих та їх поведінку в різних конфліктних ситуаціях. Управління конфліктами передбачає, що деструктивні конфлікти простіше спрогнозувати і попередити, ніж їх вирішувати, витрачаючи при цьому чимало нервів, приймаючи малопопулярні рішення, несучи матеріальні і моральні збитки. Завдяки прогнозуванню та попередженню конфліктів працівники підприємств і організацій можуть працювати злагоджено та підвищувати ефективність роботи.

Сьогодні всі колективи працюють з урахуванням пандемії коронавірусу та викликаних нею карантинних обмежень, впливу інформації про зростання захворюваності, смертності, загрози інфікування на психоемоційний стан людей. Це може стати причиною появи суперечок, нервових зривів і конфліктів на роботі. В таких умовах важливе значення для керівника має проведення

МЕНЕДЖМЕНТ

роз'яснювальної роботи серед персоналу, особистий приклад у вакцинації, залучення психологів для підтримки психоемоційного здоров'я співробітників, здійснення соціально відповідальних заходів.

Список використаних джерел

1. Конфліктологія : навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. – Харків : Право, 2012. 128 с.
2. Сутність системи управління конфліктами. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://buklib.net/books/23140/>.
3. Конфліктологія : навч. посіб. [Електронний ресурс] / Л. М. Ємельяненко, В. М. Петюх, Л. В. Торгова, А. М. Гриненко. – Київ : КНЕУ, 2003. – Режим доступу: https://www.ebk.net.ua/Book/psychology/yemelyanenko_konfliktolohiya/part6/601.htm.
4. Акофф, Р.О целеустремленных системах / Р. Акофф, Ф. Эмери. – Москва : Книга по Требованию, 2012. – 270 с.
5. Що COVID робить з нашою психікою. [Електронний ресурс] / *BBC news Україна*. 21.11. 2020. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cap-54839461>.
6. Константінова, Н. На 50% зросла кількість людей, які перебувають у депресії чи мають тривожні стани [Електронний ресурс] / Н. Константінова – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/depresiya-pandemiya-koronavirus/30990271.html>.
7. Боковець, В. В. Управління конфліктними ситуаціями в роботі з персоналом [Електронний ресурс] / В. В. Боковець, В. В. Соколовська // *Ефективна економіка*. – 2020. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2020/6.pdf.
8. Знай і захищай свої права на безпечну працю [Електронний ресурс] / Федерація професійних спілок України : Офіційний веб-портал. – Режим доступу: <https://fpsu.org.ua/259-sljader-izbrannykh-novostej/17799-rozrobleno-listivki-dlya-informatsij-no-roz-yasnyuvalnoji-roboti-pid-chas-karantinu-2.html>.
9. COVID-19 загрожує занурити світову економіку у найтяжчу рецесію з часів Другої світової війни [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/press-release/2020/06/08/covid-19-to-plunge-global-economy-into-worst-recession-since-world-war-ii>.

References

1. Herasina, L. M., Trebin, M. P., Vodnik, V. D., et al. (2012). *Konfliktolohiia [Conflictology]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
2. Sutnist systemy upravlinnia konfliktamy [The essence of the conflict management system]. *buklib.net*. Retrieved from <https://buklib.net/books/23140/> [in Ukrainian].
3. Yemelianenko, L. M., Petiukh, V. M., Torhova, L. V., Hrynenko, A. M. (2003). *Konfliktolohiia [Conflictology]*. Kyiv: KNEU. Retrieved from https://www.ebk.net.ua/Book/psychology/yemelyanenko_konfliktolohiya/part6/601.htm [in Ukrainian].
4. Akoff, R., Emery, F. (2012). *O tselestremennykh sistemakh [On purposeful systems]*. Moscow: Kniga po Trebovaniu [in Russian].
5. Shcho COVID robyt z nashoiu psykhihoiu [What COVID does to our psyche]. (2020). *www.bbc.com*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cap-54839461> [in Ukrainian].
6. Konstantinova, N. (2020). Na 50% zrosla kilkist liudei, yaki perebuvaiut u depresii chy maiut tryvozhni stany [The number of people who are depressed or anxious has increased by 50%]. *www.radiosvoboda.org*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/depresiya-pandemiya-koronavirus/30990271.html> [in Ukrainian].

МЕНЕДЖМЕНТ

7. Bokovets, V. V., Sokolovska, V. V. (2020). Upravlinnia konfliktnymy sytuatsiiamy v roboti z personalom [Management of conflict situations in working with staff]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/6.pdf [in Ukrainian].

8. Znai i zakhyshchai svoi prava na bezpechnu pratsiu [Know and protect your rights for safe work]. (2020). *fpsu.org.ua*. Retrieved from <https://fpsu.org.ua/259-sljader-izbrannykh-novostej/17799-rozrobleno-listivki-dlya-informatsijno-roz-yasnyuvalnoji-roboti-pid-chas-karantynu-2.html> [in Ukrainian].

9. COVID-19 zahrozuie zanuryty svitovu ekonomiku u naitiazhchu retsesiiu z chasiv Druhoi svitovoi viiny [COVID-19 threatens to plunge the world economy into the worst recession since World War II]. (2020). *www.vsemirnyjbank.org*. Retrieved from <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/press-release/2020/06/08/covid-19-to-plunge-global-economy-into-worst-recession-since-world-war-ii> [in Ukrainian].

Отримано 14.07.2021

UDC [005.574:005.95-051]:616-036.21
JEL Classification M59

Liudmyla Mekshun

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Associate Professor Department of Personnel Management and Labor Economics
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)E-mail: Ludmila.mek1966@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8966-8116>ResearcherID: [B-1484-2017](https://orcid.org/0000-0002-8966-8116)**THE ROLE OF A TEAM LEADER IN PREDICTION AND PREVENTION
OF CONFLICTS DURING THE CORONAVIRUS PANDEMIC**

Abstract. *Destructive conflicts negatively affect the microclimate in a team, undermine the authority of management vertical, destroy organizational system of an enterprise and organization. The coronavirus pandemic has forced people to become more tense for fear of infection, threats to life and health, and limited freedom. In such a situation, there may be disharmony in the relationships between employees. Therefore, an important role is given to managers in predicting and preventing possible conflicts in collective.*

Problems of conflict management have been studied by foreign and domestic scholars, in particular: R. L. Akoff, F. Emery, V. Bokovets, V. Vodnik, L. Herasina, A. Hrynenko, L. Yemelyanenko, V. Sokolovska, M. Trebin, L. Torhova, V. Petyukh, etc.

Today's realities require taking into account the coronavirus pandemic and the resulting quarantine restrictions and lockdowns in predicting and preventing employee conflicts.

The aim of this study is to elucidate the causes of possible intrapersonal, interpersonal, intergroup and person-to-group conflicts caused by the coronavirus pandemic and to analyze the actions of the team leader in preventing and predicting conflict situations.

The article proposes to add a number of measures relevant to the pandemic to the traditional recommendations for conflict prevention, including increasing attention to employee health (temperature measurement, protective masks, sanitizers and covid tests, protection of the workplace with protective curtains, etc.); selection and placement of employees taking into account their psychological characteristics and psycho-emotional perception of coronavirus threat; observance of the principles of social justice in decision-making concerning the organization and motivation of remote work; identifying and, if possible, meeting the needs of employees in case of illness; fostering

МЕНЕДЖМЕНТ

respect for each other in the team and support for those who are ill; awareness-raising on the need for vaccination and anti-epidemic measures.

Researchers' studies on the negative impact of the coronavirus pandemic on the psycho-emotional state of workers has been analyzed. In such circumstances, the leader is invited to involve more psychologists to maintain the mental health of subordinates and to be an example of a positive worldview.

Keywords: *conflict forecasting and prevention; role of a leader; coronavirus pandemic; psycho-emotional state of employees; conflict management.*

References: 9.

Бібліографічний опис для цитування:

Мекшун Л. М. Роль керівника колективу працівників в прогнозуванні і попередженні конфліктів в умовах пандемії коронавірусу. Науковий вісник Полісся. 2021. № 1(22). С. 150-160.

МАРКЕТИНГ

DOI: 10.25140/2410-9576-2021-1(22)-161-170

UDC [339.138:004.738.5]:615.381

JEL Classification: M31, I11

Liliya Khomenko

Postgraduate of Department of Marketing
Academic and Research Institute of Business, Economics and Management
Sumy State University (Sumy, Ukraine)

E-mail: l.khomenko@fem.sumdu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5690-1105>

Liudmyla Saher

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Department of Marketing
Academic and Research Institute of Business, Economics and Management
Sumy State University (Sumy, Ukraine)

E-mail: lyudmila.sager@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5628-5477>

INFLUENCE MARKETING IN BLOOD SERVICE FACILITIES

Abstract. *Traditional marketing tools are gradually losing effectiveness. Every year, Internet users grow, and interaction with the company through social media becomes popular. This stimulates the development of new areas of marketing activities of the company. There is a need to find more modern and at the same time practical marketing tools. One of them is influence marketing.*

Marketing and PR agencies, SMM specialists, and marketers are paying more and more attention to the study of impact marketing; among scientists Gvozdetskaya I. V., Dyachenko K. V., Kueva-Estrada J., Belova T. G., Kislitsyna A. A., Zhurilo V., and others.

Selection of unexplored parts of the general problem. Although the number of publications on marketing in the blood service is growing every year, there are no scientific publications on the interaction with opinion leaders in blood service institutions.

The work aims to determine possible formats of work with opinion leaders, analyze positive experiences in marketing influence in blood services abroad, and develop recommendations for its use in Ukrainian blood establishments.

The paper identified achievable goals and formats of work with opinion leaders, criteria for selecting bloggers, and indicators for assessing interaction effectiveness. The experience of using influencer marketing in blood establishments, particularly in the Date 2 Donate campaign in the UK, collaboration with a writer and blogger in Italy, blogger posts in Singapore and South Africa, were analyzed.

Recommendations were developed for the use of influence marketing in blood service establishments of Ukraine. The Blood Service can interact with bloggers through blog posts; an invitation to the blood center, videos showing the process of donating blood; live broadcasts; maintaining an account or heading of the blood center on social networks; conducting competitions on social networks, and others.

Keywords: *influencer marketing; blogs; bloggers, blood service; marketing communications; marketing tools; marketing management.*

Fig.: 5. Table: 2. References: 18.

Urgency of the research. Traditional marketing tools are gradually losing effectiveness. The average consumer is oversaturated with advertising messages and ignores them; there is resistance from the consumer when receiving advertising information. Simultaneously, it is growing the number of Internet users; it is becoming popular the interaction with the company through social media. It is increasing the number of bloggers whose opinions are listened to by their followers. This stimulates the development of new areas of marketing activities of the company.

МАРКЕТИНГ

Formulation of the problem. There is a need to find more modern and, at the same time, effective marketing tools. One of them is influencer marketing, which effectively interacts with the consumer and forms the necessary attitude towards the company, ideas, problems, and others.

It involves the brand interacting with consumers through trusted bloggers. To do this, they use social networks (posts on social networks, YouTube channel, reviews, contests, etc.). The feature of influencer marketing is that it does not look like advertising. People trust favorite bloggers more than advertisements on television, radio, etc. Most people believe the recommendations of others, even if they are not personally acquainted. Influencer marketing allows a company to be more effective in interacting with its target audience than with traditional advertising. It is being used in more and more fields.

A few years ago, famous people were involved in the advertising campaign: singers, athletes, top models, etc. Recent trends focus on ordinary people with a growing number of social network subscribers (from 3 thousand to 1 million) or bloggers.

Actual scientific researches and issues analysis. Influencer marketing research is increasingly focused on marketing and PR agencies, SMM professionals, and marketers. Among scientists Gvozdetskaya I. V. [1], Dyachenko K. V. [2], Kueva-Estrada J. [3], Belova T. H. [4], Kislytsyna A. A. [5], Zhurylo V. [6], and others study ways to promote goods and services through Influencer marketing and features of its application.

Gvozdetskaya I. V. [1] analyzed current trends in influencer marketing development, studied the impact on the audience with thought leaders, considered examples of effective use of influencer marketing and its advertising benefits.

Dyachenko K. V. [2] analyzed the mechanism of influence on the audience. Cueva-Estrada J. [3] proved the relationship between influencer marketing and consumer buying behavior.

Belova T. H. [4] explored the stages of working with bloggers on social networks.

Jurylo V. [6] analyzed the benefits of bloggers engaging in social networks on the Internet, the stages of marketing activities to attract bloggers, and made a psychographic profile of influencer marketing's target audience.

Influencer marketing is now used not only in the commercial fields but also in other industries. Thus, Kislytsyna A. A. [5] studied the role of influencers in modern political campaigns. One of the areas where influencer marketing can give good results is the blood service [7-9]. It can help to increase the number and quality of donors.

The research objective. To achieve this goal, it is necessary to solve the tasks: 1. Identify possible formats of work with bloggers. 2. Analyze the experience of using influencer marketing in blood service facilities. 3. Develop recommendations for the use of influencer marketing in Ukrainian blood service facilities.

Target setting. The aim of work is to identify possible formats of work with opinion leaders, analyze the positive experience of influence marketing using in blood services abroad, and develop recommendations for its use in Ukrainian blood service facilities.

The statement of basic materials. Influencer marketing is a type of social media marketing that uses influencers – individuals who have a dedicated social

МАРКЕТИНГ

following and are viewed as experts within their niche. It is used by different companies indicates fairly high efficiency. According to research [10], 92% of consumers trust recommendations from other people – even someone they do not know – over brand content. 70% of consumers reports online customer reviews as the second most trusted source. Working with bloggers begins with defining the purpose and tasks of interaction (Fig. 1).

sales increasing	trust level increasing	negativity decreasing
increasing the knowledge level of the target audience about the company	Tasks of interaction with bloggers	growth in the number of subscribers to social networks pages
demonstration of product using ways		brand awareness increasing

Fig. 1. Tasks of interaction with bloggers

Source: developed by the authors based on [11]

Interaction with bloggers allows the company to solve different tasks. In most cases, bloggers are involved for image purposes, the formation of the necessary attitude to the brand, and, consequently, to increase sales in the future.

There are different formats of interaction with thought leaders or bloggers (Fig. 2).

product review from a blogger	live broadcast with a blogger	heading or profile branding	blogger – a brand ambassador
private parties and press tours with a blogger	Formats of interaction with bloggers		product in the blogger's account with a mark and a recommendation
attracting a large number of bloggers at once			product placement in a video or posts
maintaining a brand account within one day (week)	various special projects	unpacking parcels with the product	contests and giveaways with gifts for subscriptions, friends' marks, contacts publication

Fig. 2. Formats of interaction with bloggers

Source: developed by the authors based on [10-11]

The format of interaction is chosen based on initial goals and tasks. Sometimes companies combine several formats of interaction with bloggers or work simultaneously with several bloggers in one direction. Next, it needs to choose the bloggers with whom the company will cooperate. The selection of bloggers is based on the following criteria (Fig. 3).

Blogger location	Submission of advertising	Views and engagement
The ratio of advertising and blogger's own content on the website	Criteria for bloggers selection	A number of subscribers and their quality (no bots)

Fig. 3. Criteria for bloggers selection

Source: developed by the authors based on [12]

МАРКЕТИНГ

As a rule, companies compare bloggers with each other not by one but by several criteria. This allows you to conduct an advertising campaign more effectively. Based on the results of interaction with bloggers, it is carried out to evaluate of efficiency by indicators (Fig. 4).

revenue generated	Indicators for effectiveness assessing of interaction with bloggers	earned media value
social shares		click-throughts
number of views or likes		the number of users who took the target action
detailed information about the audience		the number of comments, their general tone
	average viewing time of the video	

Fig. 4. Indicators for effectiveness assessing of interaction with bloggers

Source: developed by the authors based on [10-12]

The company selects several key performance indicators from a large list of existing performance indicators. Then it monitors them throughout the advertising campaign and makes adjustments as necessary. Although any work with bloggers is temporary, most indicate that interaction with bloggers gives additional benefits for a long time from now (Fig. 5).

most bloggers tell their friends about the brands they have worked with	on a free and voluntary basis, bloggers create additional content about the brand, and after the campaign	bloggers admit that they are more likely to buy the sponsor's product in the future rather than its competitor
---	---	--

Fig. 5. Additional benefits for the company from interacting with bloggers

Source: developed by the authors based on [10-12]

According to [10], 65% of brands use influencer marketing in some way to promote their products and services. 52% of the current budget for Influencer marketing and 25% of companies spend \$ 500,000 on influencer marketing.

However, influencer marketing is now used not only in the commercial sphere. Consider examples of influencer marketing using in the blood service.

In 2018, the UK Blood Service ran the # date2donate campaign [13].

There were recorded the series, where the main characters were stars and celebrities on social networks who wanted to show that donating blood is something to choose from.

The task of the campaign: to normalize the conversation about donating blood. In the process of donating blood, they talked to each other on various topics: about friends, the Arabic alphabet, celebrities, children's successes, growing up in the age of social networks, experience, the trolls they faced on social networks... Some of them donated blood for the first time [13].

There were used the following promotion channels: website, Twitter, Facebook, YouTube, Instagram. The average video duration was 2-3 minutes [14].

Tables 1 shows the results of this campaign in the network Facebook. In analysis it was includes only the most popular videos from campaign.

МАРКЕТИНГ

Table 1

Results of influencer marketing in Facebook

Engaged bloggers	Views, thousands	Likes	Comments
Maya Jama and Jolyon Rubinstein	84,7	406	41
The Mac Twins	65,7	393	52
Kelechi & Cassandra	40,2	121	18
Mim Shaikh x Harry Pinero	32,6	348	13
Trailer	29,2	104	16
Andi & Miquita Oliver	120,1	799	143
Total	372,5	2171	283

Source: developed by the authors based on [14]

Table 1 shows that the video with bloggers Andi & Miquita Oliver received the most coverage in terms of the number of views, likes, and comments. The results of this campaign in the YouTube is shown in the (Tab. 2).

Table 2

Results of influencer marketing in YouTube

Engaged bloggers	Views, thousands	Likes	Comments
Amelia & Cadet	40,1	1200	34
Gemma Styles & Laura Doggett	26,9	819	33
Love Island	17,9	241	8
Jeff & Katy	11,7	176	8
Trailer	11,3	96	4
Yasmin, Remel & Jordan	6,1	56	1
Maya Jama & Jolyon Rubinstein	5,6	39	8
Andi & Miquita Oliver	3,3	25	3
The Mac Twins	2,2	10	1
Kelechi & Cassandra	1,5	24	0
Blind Date	1,4	24	3
Total	154,8	3529	136

Source: developed by the authors based on [15]

However, on YouTube, the most popular was another video - with Amelia & Cadet, providing almost a third of all views, likes, and comments. Although YouTube is the most popular video platform, the data in Tables 1 and 2 show that Facebook as an advertising platform has shown greater effectiveness: there have been more views, likes, and comments.

In Italy, a non-profit organization has collaborated with writer and blogger Giancarlo Liviano d'Arcangelo. He wrote the book "From the Same Blood: Stories of Gift, Love, and Life That Change." The author told about some children's family life, who, thanks to the donation, managed to improve relations with their parents, others who first went to donate blood as soon as they turned 18, and then extended their lives. The book aims to raise awareness among young people through stories of solidarity and hundreds of lives saved and changed every day through donations. In this book, the main characters are not only donors but also recipients. The book is

МАРКЕТИНГ

published in the series "Il mulino a vento" by Raffaello, specializing in texts for children. It was exciting to involve students, potential new donors. The book is sold on Amazon and is recommended for reading during summer vacations among Italian schoolchildren. The next stage of the campaign is AVIS volunteers attending school lessons and presenting stories from the book to students and teachers [16].

There are also many publications on the Internet where bloggers talk about their visit to the blood center and accompany it with photos from the scene [17; 18]. Moreover, they offer others to involve in the donor movement. So, in Singapore in 2012, bloggers were involved in donating blood. As a result of donations, they published posts about these events in their own blogs, dispelled the myths about donation [17]. In one blog, a nurse from Great Britain talks about her experience in South Africa in 2016 and how she managed to save one mother's life by donating blood [18].

Conclusions. Thus, the following formats of the interaction of the blood center with bloggers can be offered. The blog post about a visit to the blood center.

Invitation to the blood center for blood donation, record a video about this process, and take a picture of it. In the process of donating blood, you can dispel fears about donation, show the ease of helping other people, show the attitude of the donor to the donation process, why he does it, what it gives him, and so on.

Video on Youtube. Showing the delivery process, satisfied faces of donors, positive.

Live broadcast from the center of blood with a blogger.

Souvenir products of the blood center in the blogger's account with a mark and a recommendation.

The offering a blogger one week to maintain a blood center account on social networks.

The blood center can invite a blogger to the blood center's internal events or organize a press tour of the country's various blood centers with the publication of a photo report on these events.

Holding a contest with a blogger on social networks with souvenir prizes for the largest number of reposts and likes for a subscription.

The offering a blogger during a month to run 1 column on the social networks' blood center's page.

Creating a viral video together with a blogger.

These formats creates additional opportunities for effective interaction with consumers, attracting their attention, forming the value of the product, improving the effectiveness of informing target consumers.

Influence marketing can be a very effective channel for promoting not only products but also social ideas. Opinion leaders attract large audiences of supporters, and they can influence people's views, decision-making process, and concrete actions. Interaction with thought leaders allows you to create a positive image of the institution, brand, product, or service in the consumer's imagination and increase

МАРКЕТИНГ

targets. To do this, you need to decide with bloggers, choose the best interaction formats, and monitor the final indicators.

Today, influencer marketing is one of the most powerful and effective modern digital promotion channels, enhancing brand awareness and addressing social issues. Opinion leaders can influence the opinions, views, actions, and decisions of subscribers. They create a positive image of the organization. Moreover, to get the maximum effect, it needs to find bloggers close to the organization's values, identify options for interaction with the target audience, and track the results of publications.

References

1. Hvozdetska, I.V., Hodovaniuk, N.V. (2019). Vyrishuiut blohery: influencer marketing v dii [Bloggers decide: influencer marketing in action]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu - Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences*, 5, 70-73 [in Ukrainian].
2. Diachenko, K.V., Yevtushenko, V.A. (2020). Marketynh vplyvu yak efektyvnyi instrument prosuvannia brendu u sotsialnykh merezhakh [Influence marketing as an effective tool for brand promotion in social networks]. *International Scientific Journal "Internauka". Series: "Economic Sciences"*. DOI: 10.25313/2520-2294-2020-11 [in Ukrainian].
3. Cueva-Estrada, J., Sumba-Nacipucha, N., Villacrés-Beltrán, F. (2020). Influence marketing and its effect on the purchasing behavior of the millennial consumer. *Suma neg.*, 11(25), 99-107. DOI: 10.1177/2278533720923486 [in Ukrainian].
4. Bielova, T.H., Cherkasova, V.V. (2018). Spivrobotnytstvo z lideramy dumok v interneti yak suchasnyi efektyvnyi sposib prosuvannia brendu [Collaboration with opinion leaders on the Internet as a modern effective way to promote a brand]. *Prychornomorski ekonomichni studii - Black Sea Economic Studies*, 5, 62-65 [in Ukrainian].
5. Kislitsina, A.A. (2019). Marketing vliyaniya v sovremennykh politicheskikh kampaniyah [Influence marketing in modern political campaigns]. *cyberleninka.ru*. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/marketing-vliyaniya-v-sovremennykh-politicheskikh-kampaniyah/viewer> [in Russian].
6. Zhurylo, V. (2020). Marketynh vplyvu yak komunikatsiyni instrument prosuvannia tovariv u sotsialnykh internet-merezhakh [Influence marketing as a communication tool for promoting goods on social networks]. *Pidpnyemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and Innovation*, 11-2, 29-36 [in Ukrainian].
7. Khomenko, L., Saher, L., Polcyn, J. (2020). Analysis of the Marketing Activities in the Blood Service: Bibliometric Analysis. *Health Economics and Management Review*, 1, 20-36. DOI: 10.21272/hem.2020.1-02 [in English].
8. Khomenko, L.M., Saher, L.I., Liubchak, V.V. (2020). Analiz reklamy sluzhby krovi v drukovanykh zmi (na prykladi Sumskoho oblasnoho tsentru sluzhby krovi) [Analysis of blood service advertising in the print media (on the example of the Sumy Regional Blood Service Center)]. *Galician ekonomik journal – Galician Economic Bulletin*, 5(66), 170-179. DOI: 10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.05 [in Ukrainian].
9. Khomenko, L.M. (2021). Analiz instrumentiv marketynhu vplyvu: svitovi dosvid [Analysis of impact marketing tools: world experience]. *IX mizhnarodna nauково-praktychna dystantsiina konferentsiia – IX International Scientific and Practical Distance Conference*. (P. 486-488). Kharkiv: Nat. pharmacy. un-t [in Ukrainian].
10. Influencer Marketing: chto eto i kak rabotaet [Influencer Marketing: what it is and how it works]. (2020). *www.marketing.spb.ru*. Retrieved from <https://www.marketing.spb.ru/lib->

МАРКЕТИНГ

comm/Influencer_Marketing.shtml [in Russian].

11. Influence-marketing dlya internet-magazina: gde iskat vliyatelnyih blogerov i kak s nimi rabotat [Influence marketing for an online store: where to look for influential bloggers and how to work with them]. (2020). *insales.ru*. Retrieved from <https://www.insales.ru/blogs/university/influence-marketing> [in Russian].

12. Ckvortsov, D. (2019). Kak rabotat s blogerami: reklama, vybor, servisy i fishki [How to work with bloggers: advertising, selection, services and feachers]. *vc.ru*. Retrieved from <https://vc.ru/marketing/57719-kak-rabotat-s-blogerami-reklama-vybor-servisy-i-fishki> [in Russian].

13. Official site of the NHS Blood and Transplant. (2020). *blood.co.uk*. Retrieved from <https://www.blood.co.uk/news-and-campaigns/campaigns/date2donate/> [in English].

14. Facebook page of the program Date 2 Donate: The Series. (2019). *www.facebook.com*. Retrieved from <https://www.facebook.com/watch/215286115166197/187592865171115/> [in English].

15. Date to Donate: The Series. (2019). *www.youtube.com*. Retrieved from https://www.youtube.com/playlist?list=PLFBUOQzCNPHHWllqApwTHjEqg1KUIBi41&fbclid=IwAR1SnKDy0plAoSohtih3S1YTsxKKXxgmdeA_RiQVxMNYe5E8iBbin7OZSI [in English].

16. Official site of the AVIS. (2020). *www.avis.it*. Retrieved from <https://www.avis.it> [in English].

17. Lee, M. (2012). Bloggers Collaborate Together To Save Lives. *Awinsomelife.org*. Retrieved from <https://awinsomelife.org/blog/tag/bloggers-blood-donation-experience/> [in English].

18. Bosowski, J. (2016). Blood and dust. *Logs.msf.org*. Retrieved from <https://blogs.msf.org/bloggers/johanna/blood-and-dust> [in English].

Список використаних джерел

1. Гвоздецька, І. В. Вирішують блогери: influencer marketing в дії / І. В. Гвоздецька, Н. В. Годованюк // *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. - 2019. - № 5. - С. 70-73.

2. Дяченко, К. В. Маркетинг впливу як ефективний інструмент просування бренду у соціальних мережах [Електронний ресурс] / К. В. Дяченко, В. А. Євтушенко // *International Scientific Journal "Internauka"*. Series: "Economic Sciences" – Режим доступу: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16063077834826.pdf>.

3. Jorge Cueva-Estrada, Nicolás Sumba-Nacipucha, Fabian Villacrés-Beltrán. // *Influence marketing and its effect on the purchasing behavior of the millennial consumer. suma neg.* - 2020. - Vol. 11. - N. 25. - Pp. 99-107.

4. Белова Т. Г. Співробітництво з лідерами думок в інтернеті як сучасний ефективний спосіб просування бренду / Т. Г. Белова, В. В. Черкасова // *Причорноморські економічні студії*. - 2018. - № 5. – С. 62-65.

5. Кислицина, А. А. Маркетинг впливу в сучасних політичних кампаніях [Електронний ресурс] / А. А. Кислицина // *Cyberleninka.ru*. 2019. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/marketing-vliyaniya-v-sovremennyh-politicheskikh-kampaniyah/viewer>.

6. Журило, В. Маркетинг впливу як комунікаційний інструмент просування товарів у соціальних інтернет-мережах / В. Журило // *Підприємництво та інновації*. - 2020. - № 11-2. - С. 29-36.

7. Khomenko, L. Analysis of the Marketing Activities in the Blood Service: Bibliometric Analysis [Electronic resource] / L. Khomenko., L. Saher., J. Polcyn // *Health Economics and Management Review*. - 2020. - № 1. - С. 20-36. - Access mode : <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80854>.

МАРКЕТИНГ

8. Хоменко, Л. М. Аналіз реклами служби крові в друкованих ЗМІ (на прикладі Сумського обласного центру служби крові) [Електронний ресурс] / Л. М. Хоменко, Л. Ю. Сагер, В. В. Любчак // *Галицький економічний вісник*. - 2020. - № 5(66). - С. 170-179. - Режим доступу : <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/66/902.pdf>.

9. Хоменко, Л. М. Аналіз інструментів маркетингу впливу: світовий досвід / Л. М. Хоменко // *IX міжнародна науково-практична дистанційна конференція (м. Харків, 18 берез. 2021 р.)* - Харків: Нац. фармац. ун-т, 2021. - С. 486-488.

10. *Influencer Marketing: что это и как работает*. Енциклопедія маркетинга. [Електронний ресурс] – Режим доступу https://www.marketing.spb.ru/lib-comm/Influencer_Marketing.shtml.

11. Influence-маркетинг для інтернет-магазину: где искать влиятельных блогеров и как с ними работать [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://www.insales.ru/blogs/university/influence-marketing>. (дата звернення: 15.09.2021).

12. Скворцов, Д. Как работать с блогерами: реклама, выбор, сервисы и фишки [Електронний ресурс] / Д. Скворцов – Режим доступу <https://vc.ru/marketing/57719-kak-rabotat-s-blogerami-reklama-vybor-servisy-i-fishki>.

13. Офіційний сайт Служби крові Великобританії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.blood.co.uk/news-and-campaigns/campaigns/date2donate/>. (дата звернення: 15.09.2021).

14. Сторінка в Фейсбук програми Date 2 Donate: The Series. *Facebook* [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://www.facebook.com/watch/215286115166197/187592865171115/>.

15. Date to Donate: The Series. *Youtube*. 14.06.2019 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.youtube.com/playlist?list=PLFBUOQzCNP HHWllqApwTHjEqg1KUIBi41&fbclid=IwAR1SnKDy0pIAoSohtih3S1YTsxKKXxgmdeA_RiQVxMNYe5E8iBbin7OZSI. (дата звернення: 15.09.2021).

16. Офіційний сайт організації AVIS [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.avis.it>. (дата звернення: 15.09.2021).

17. Lee, M. Bloggers Collaborate Together To Save Lives [Electronic resource] / M. Lee - Access mode: <https://awinsomelife.org/blog/tag/bloggers-blood-donation-experience/>. (дата звернення: 15.09.2021).

18. Bosowski, J. Blood and dust *Logs.msf.org* [Electronic resource] / J. Bosowski - Access mode: <https://blogs.msf.org/bloggers/johanna/blood-and-dust>.

Received 16.07.2021

УДК [339.138:004.738.5]:615.381

JEL Classification: M31, I11

Лілія Хоменко

аспірантка кафедри маркетингу

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Сумський державний університет (Суми, Україна)

E-mail: l.khomenko@fem.sumdu.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5690-1105>

Людмила Сагер

кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Сумський державний університет (Суми, Україна)

E-mail: lyudmila.sager@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5628-5477>

МАРКЕТИНГ

МАРКЕТИНГ ВПЛИВУ В ЗАКЛАДАХ СЛУЖБИ КРОВІ

Анотація. Інструменти традиційного маркетингу поступово втрачають ефективність. З кожним роком зростає кількість інтернет-користувачів і стає популярною взаємодія з компанією через соціальні медіа. Це стимулює розвиток нових напрямів маркетингової діяльності компанії. Виникає необхідність в пошуку більш сучасних і разом з цим ефективних маркетингових інструментів. Одним із них є маркетинг впливу.

Дослідженню маркетингу впливу все більше уваги приділяють маркетингові та PR-агенства, SMM-фахівці та маркетологи; серед науковців Гвоздецька І. В., Дяченко К. В., Куєва-Естрада Дж., Белова Т. Г., Кислицина А. А., Журило В. та інші.

Хоча з кожним роком збільшується кількість публікацій щодо маркетингу в службі крові, однак відсутні наукові публікації щодо взаємодії з лідерами думок в закладах служби крові.

Метою роботи є визначення можливих форматів роботи з лідерами думок, аналіз позитивного досвіду використання маркетингу впливу в службах крові за кордоном, розробка рекомендацій щодо його використання в українських закладах крові.

У роботі було визначено можливі цілі та формати роботи з лідерами думок, критерії вибору блогерів та показники для оцінки ефективності взаємодії з ними. Були проаналізовані досвід використання маркетингу впливу в закладах служби крові, зокрема в кампанії «Date 2 Donate» в Великобританії, співпраця з письменником та блогером в Італії, пост блогерів в Сінгапурі та ПАР. Було розроблено рекомендації для застосування маркетингу впливу в закладах служби крові України.

Служба крові України може взаємодіяти з блогерами через пости в блозі; запрошення до центру крові; відеоролики з показом процесу здачі крові; прямі ефіри; ведення акаунту або рубрики центру крові в соціальних мережах; проведення конкурсів в соціальних мережах та інші.

Ключові слова: інфлюенс-маркетинг; маркетинг впливу; блоги; блогери; служба крові; маркетингові комунікації; маркетингові інструменти; управління маркетингом.

Рис.: 5. Табл.: 2. Бібл.: 18.

Бібліографічний опис для цитування :

Khomenko L. M., Saher L. Yu. Influencer marketing in blood service facilities. Науковий вісник Полісся. – 2021. - № 1(22). – С. 161-170.

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ТА ПОДАВАННЯ РУКОПИСІВ НАУКОВИХ СТАТЕЙ ДО НАУКОВОГО ЖУРНАЛУ «НАУКОВИЙ ВІСНИК ПОЛІССЯ»

1. Журнал «Науковий вісник Полісся» бере до розгляду наукові статті з матеріалами досліджень за спеціальностями:

- 051 Економіка,
- 072 Фінанси, банківська справа та страхування,
- 073 Менеджмент,
- 075 Маркетинг,
- 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність.

Згідно з Додатком 10 до наказу Міністерства освіти і науки України 18.12.2018 № 1412 Список друкованих (електронних) періодичних видань, що включаються до Переліку наукових фахових видань України, Категорія «Б».

Процедура подачі рукописів:

1. Для публікації статті в науковому виданні «Науковий вісник Полісся» необхідно спочатку в обов'язковому порядку подати:

- електронний варіант статті, оформленої за зразком (Додаток А);
- довідку про авторів, заповнену за наведеним бланком (Додаток Б).

Звертаємо Вашу увагу, що ім'я та по батькові автора (ів) подаються повністю.

2. Розгляд статті складається з **таких етапів:**

– технічна перевірка статті на відповідність основним вимогам щодо її оформлення;

Зверніть увагу: у кінці статті обов'язково подається інформація про ID автора (у системі наукової ідентифікації) у ORCID, ResearcherID або у SCOPUS.

Наприклад: ORCID: <http://orcid.org/xxxx-xxxx-xxxx-xxxx>

ResearcherID:

Scopus Author ID:

- наукове рецензування статті;
- перевірка статті на відсутність плагіату.

У разі позитивного висновку стаття приймається до друку.

3. Після прийняття статті до друку автор повинен:

- надіслати згоду на обробку персональних даних (Додаток В)
- надіслати розширену структуровану анотацію (вимоги наведені нижче);
- підготувати проєкт рецензії на статтю (без підписів рецензентів у довільній формі);
- сплатити вартість публікації.

Основні вимоги до оформлення рукописів:

1. **Вимоги до наукової статті.** Статтю можна подавати однією з трьох мов: українською, англійською.

Обсяг статті повинен бути таким: мінімум – 7 сторінок, максимум – 15 сторінок (остання сторінка має бути заповнена не менш ніж на 3/4).

Стаття надсилається електронною поштою на адресу: **maksim-32@ukr.net**. Текст статті набирається з використанням комп'ютерних текстових редакторів Word for Windows 97/2000/XP.

За потреби редакція надає послуги **з перекладу анотацій, статей.**

2. Вимоги до анотації та ключових слів

Стаття повинна містити анотацію мовою статті (обсягом не менше 600 знаків), а також розширену анотацію англійською (якщо мова статті українська) або українською (якщо мова статті англійська) мовою, обсягом не менше 1800 знаків (з пробілами).

Ключових слів та словосполучень має бути не менше п'яти.

3. Параметри сторінки повинні бути такими:

Формат А4 (210×297 мм).

Поля: верхнє, нижнє та бокові – 25 мм.

Верхній і нижній колонтитули, а також номери сторінок не вводити. Текст повинен бути вирівняний по ширині аркуша.

КАТЕГОРИЧНО ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ У СТАТТІ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЧНОЇ РОЗСТАНОВКИ ПЕРЕНОСІВ ТА АВТОМАТИЧНИХ СПИСКІВ. УСІ СПИСКИ ПРОСТАВЛЯЮТЬСЯ В РУЧНОМУ РЕЖИМІ!

4. Структура статті. Вимоги до оформлення структурних елементів статті.

4.1. УДК – шрифт Times New Roman (кегель 12), курсив, вирівнювання по лівому краю без абзацу.

4.2. JEL Classification – шрифт Times New Roman (кегель 12), вирівнювання по ширині, без абзацного відступу, одинарний інтервал. За необхідності редакція може самостійно визначати JEL Classification.

4.3. Ім'я та прізвище автора (ів) – шрифт Times New Roman (кегель 12), напівжирний, курсив, розміщення по центру, без абзацного відступу.

Після ім'я та прізвище автора (з нового рядка) подаються такі дані:

– науковий ступінь, вчене звання, посада автора (ів) – кегель 11;

– місце роботи автора (ів) – кегель 11;

– електронна адреса автора (ів) – кегель 11.

– ID (у системі наукової ідентифікації) у **ORCID, ResearcherID** або у **SCOPUS**.

Наприклад: ORCID: <http://orcid.org/xxxx-xxxx-xxxx-xxxx>

ResearcherID:

Scopus Author ID:

Після відомостей про першого автора аналогічно подаються дані про співавторів.

4.4. Назва статті – шрифт Times New Roman (кегель 12). Подається прописними напівжирними літерами, вирівнювання по центру без абзацу.

4.5. Анотація – шрифт Times New Roman (кегель 9), курсив, вирівнювання по ширині, абзацний відступ 0,75 см, одинарний інтервал. В анотації має бути чітко сформульована головна ідея статті та коротко обґрунтована її актуальність (**обсяг не менше 600 знаків з пробілами.**)

4.6. Ключові слова – шрифт Times New Roman (кегель 9), вирівнювання по ширині, абзацний відступ 0,75 см, одинарний інтервал. Кількість ключових слів – не менше п'яти, які пишуться через крапку з комою. Після ключових слів необхідно вказати загальну кількість таблиць, рисунків та використаних джерел (Додаток А).

4.7. Основний текст – шрифт Times New Roman (кегель 12), абзац 0,75 см, вирівнювання по ширині, одинарний інтервал.

Основний текст статті обов'язково повинен містити такі необхідні елементи – розділи (Times New Roman, кегель 12, напівжирний):

- Постановка проблеми.
- Аналіз останніх досліджень і публікацій.
- Виділення недосліджених частин загальної проблеми (**обов'язково!!!**).
- Мета статті.
- Виклад основного матеріалу.
- Висновки і пропозиції.
- Список використаних джерел.

Після назви розділів ставиться крапка і продовжується текст самої статті.

Цитати, таблиці, статистичні дані, цифрові показники, що підвищують рівень аналітичних матеріалів, подаються з посиланням на джерела. Відповідальність за наведені показники несе автор.

Рисунки і таблиці необхідно подавати у статті безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці.

Ілюстрації (рисунки та чорно-білі фотографії)

Під час виконання рисунків рекомендується використання Microsoft Visio 2007 (2003). За умови використання закладеної графіки Microsoft Word рисунки повинні бути згрупованими. **Рисунки не повинні виходити за межі текстового блока.**

Рисунки позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах статті, якщо у статті є лише один рисунок, він не нумерується. Пояснювальні підписи, номер рисунка, його назву розміщують послідовно під ілюстрацією.

Назва рисунку – шрифт Times New Roman, кегель 12, курсив, вирівнювання по центру без абзацу. Пояснювальні підписи (експлікація) – шрифт Times New Roman, кегель 10, курсив, вирівнювання по центру без абзацу.

Наприклад:

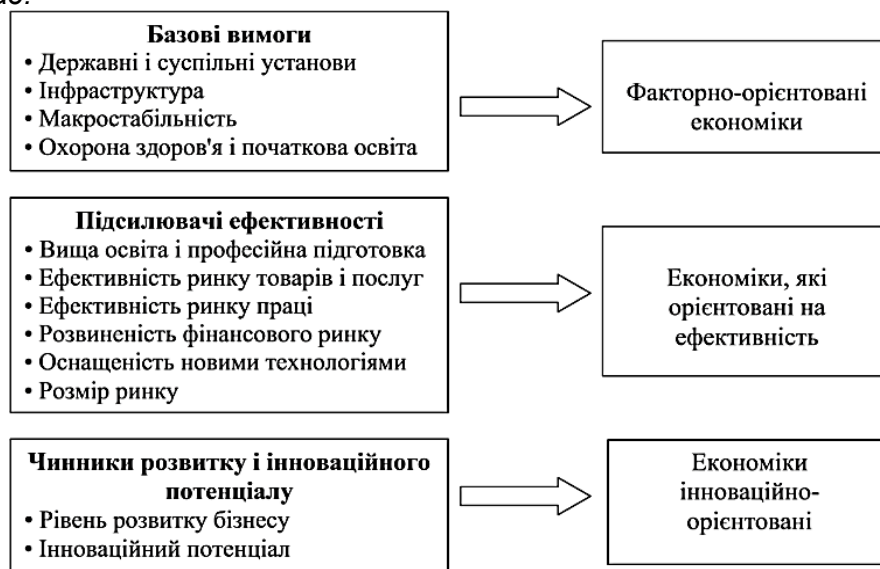

Рис. 1. Складові конкурентоспроможності на відповідній стадії розвитку економіки

Таблиці

Цифровий матеріал, що наводиться у статті, повинен оформлятися у вигляді таблиць.

Розмір тексту таблиць – кегель 10. Усі таблиці мають бути пронумеровані й мати заголовок. Нумераційний заголовок таблиць (кегель 12) вирівнюють по правому краю таблиці, тематичний заголовок таблиці – по центру (кегель 12, курсив). **Усі графі таблиць повинні мати назву.**

Наприклад:

Таблиця 1

Аналіз показників діяльності підприємства

Показники	Формула розрахунку	Фактори, що впливають на показник	Напрями поліпшення показників
1.			
...			

Якщо таблиця не вміщується на одній сторінці, всі її колонки нумерують, а над перенесеною частиною таблиці справа надписують: «Закінчення табл. 1».

Формули

Використовуючи формули, необхідно дотримуватися певних правил.

Великі, довгі та громіздкі формули, які мають у складі знаки суми, добутку, диференціювання, інтегрування, розміщують на окремих рядках. Це стосується також і всіх нумерованих формул. Для економії місця кілька коротких однотипних формул, відокремлених від тексту, можна подати в одному рядку, а не одну під одною. Невеликі й нескладні формули, що не мають самостійного значення, вписують усередині рядків тексту.

Формули, на які є посилання, нумерують арабськими цифрами в круглих дужках праворуч, не виходячи за поле. Формули необхідно вирівнювати по лівому краю сторінки. Між ними та текстом витримується інтервал в один рядок. Обов'язково подають розшифрування літерних позначень величин у формулах. Для набору позначень фізичних величин використовують редактор формул Microsoft Equation для WINDOWS.

Наприклад:

Ефективна ставка процента для позичальника визначається за формулою (1)

$$Rt = \frac{SK}{z - h} \cdot 360, \quad (1)$$

де SK – величина знижки (%);

h – період дії знижки (днів);

z – тривалість відстрочки платежу (днів).

4.8. Список використаних джерел необхідно складати за вимогами ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, розміщувати бібліографічні записи за алфавітом чи в послідовності їхніх перших згадувань в основному тексті статті. Список літератури повинен містити не менше 7 джерел.

Посилання на матеріали з інтернет-енциклопедії Вікіпедія не прийнятне для наукових статей, оскільки це джерело неперевірене і не має наукового підґрунтя.

Зверніть увагу! Посилання на власні статті дозволяється в кількості не більше 15–20 % від загальної сукупності найменувань літературних джерел (1-2 з 10 джерел)!!!

4.9. Після списку використаних джерел подається його транслітерація латиницею (з підзаголовком **References**) відповідно до вимог Постанови Кабінету Міністрів України № 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» від 27.01.2010 р.

(зі змінами від 23.12.2015 р.).

References повинен бути оформлений за міжнародним бібліографічним стандартом APA (<http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>).

Примітка. Після транслітерованої назви праці латинськими літерами зазначається переклад англійською мовою в квадратних дужках. Назви журналу, газети тощо повинні бути надані (крім транслітерації) також у перекладі англ. мовою.

Для транслітерування літератури (References) пропонуємо скористатися online-конвекторами:

- для української мови: <http://ukrlit.org/transliteratsiia> та ін.;

- для російської мови:

<http://translit-online.ru/pasport.html>

<http://translit.net/ru/>

<http://www.transliteratsiia.ru/transliteraciya-imeni-i-familii-dlya-zagranpasporta>.

Приклади оформлення транслітерованого списку використаних джерел наведено у Додатку Г.

У разі необхідності редакція **надає послуги з підготовки References.**

4.10. У кінці статті необхідно подати англійською мовою такі дані:

- **ім'я та прізвище автора (ів)** – шрифт Times New Roman (кегель 12), напівжирний, курсив, розміщення по центру, без абзацного відступу.

Після ім'я та прізвище автора (з нового рядка) подаються такі дані:

– науковий ступінь, вчене звання, посада автора (ів) – кегель 11;

– місце роботи автора (ів) – кегель 11;

– електронна адреса автора (ів) – кегель 11.

– ID (у системі наукової ідентифікації) **у ORCID, ResearcherID або у SCOPUS.**

Наприклад: ORCID: <http://orcid.org/xxxx-xxxx-xxxx-xxxx>

ResearcherID:

Scopus Author ID:

- **назва статті** – шрифт Times New Roman (кегель 12). Подається прописними напівжирними літерами, вирівнювання по центру без абзацу.

- **анотація** – шрифт Times New Roman (кегель 9), курсив, вирівнювання по ширині, абзацний відступ 0,75 см, одинарний інтервал. В анотації має бути чітко сформульована головна ідея статті та коротко обґрунтована її актуальність (**обсяг не менше 1800 знаків з пробілами**).

- **ключові слова** – шрифт Times New Roman (кегель 9), вирівнювання по ширині, абзацний відступ 0,75 см, одинарний інтервал. Кількість ключових слів – не менше п'яти, які пишуться через крапку з комою. Після ключових слів необхідно вказати загальну кількість таблиць, рисунків та використаних джерел (Додаток А).

5. Оплата публікації. Опублікування наукових статей у науковому журналі «Науковий вісник Полісся» є платним. Вартість публікації однієї сторінки наукової статті становить 60 грн (прохання обов'язково уточнювати вартість публікації). Оплата підтверджується квитанцією.

Реквізити для оплати можна знайти за посиланням:
<https://www.stu.cn.ua/staticpages/fahovividannya>

Реквізити для оплати:

14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Національний університет «Чернігівська політехніка».

банк ДКСУ у м. Київ, МФО 820172.

Код ЗКПО: 05460798.

Номер рахунку: UA728 201 720 313 271 002 201 006 996

Призначення платежу: за публікацію статті в журналі _____ автор _____ ПІБ

До переліку документів додати квитанцію

6. Контактна інформація.

Контактна особа: *Дубина Максим Вікторович*

Моб. тел.: +38 (099) 376-32-87

Viber: +38 (099) 376-32-87

*Науковий журнал «Науковий вісник Полісся»
розміщено на сайті Національного університету «Чернігівська політехніка»,
де можна переглянути останні номери видання:
<http://nvp.stu.cn.ua/>*

Відповідальність за матеріали, наведені у статті, несе автор.
Неправильно оформлені автором стаття та супровідні документи,
що не відповідають зазначеним вимогам, розглядатися не будуть.

*Редакція розглядає надходження публікації та супровідних документів (рецензії,
довідки про авторів тощо) як згоду дописувача (ів) щодо передачі авторського права
на використання твору (тиражування, розповсюдження т. ін.).*

*Редакція журналу залишає за собою право на розповсюдження в електронній або
паперовій формах журналу «Науковий вісник Полісся» цілком або лише окремих
статей, що вже опубліковані у ньому, без повідомлення про ці дії авторів статей із
збереженням їх авторських прав згідно із Законами України «Про інформацію»*

№ 2657-XI та

«Про науково-технічну інформацію» № 3322-XII.

Примітка. Редакція може не поділяти світоглядних переконань і концептуальних позицій авторів. Відповідальність за зміст статті покладається на автора.

Редакція залишає за собою право:

- вносити редакційні правки, які не впливають на зміст статті (узгоджуються з автором);

- повертати матеріали авторам на доопрацювання.

Додаток А

Приклад оформлення статті

DOI

УДК 332.12

JEL Classification: G00

Максим Дубина

доктор економічних наук, доцент

завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: maksim-32@ukr.net. **ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-5305-7815>

ResearcherID: [F-3291-2014](https://orcid.org/0000-0002-5305-7815)

СУТНІСТЬ ТА КОМПОНЕНТНИЙ СКЛАД ТРАНСКОРДОННОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті через синтез таких понять, як «транскордонний», «економічна безпека» визначено сутність транскордонної економічної безпеки, яку запропоновано розглядати як свободу від негативного зовнішнього та внутрішнього впливів на будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення співпраці між територіальними громадами або владою, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, у сфері економічних відносин, а саме: виробництва товарів та послуг, розподілу матеріальних благ, обміну, що супроводжується за опосередкованої ролі грошей, та споживання фізичними та юридичними особами виробленої продукції. Також з'ясовано компонентний склад транскордонної економічної безпеки, серед основних елементів якої виділено такі: транскордонна зовнішньоекономічна безпека, транскордонна виробнича безпека, транскордонна продовольча безпека, транскордонна енергетична безпека, транскордонна інвестиційна безпека.

Ключові слова: транскордонне співробітництво; безпека; транскордонний регіон; економічна безпека; економічна безпека регіону; транскордонна економічна безпека.

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 8.

Не менше
600 знаків
із пробілами!!!

Постановка проблеми. ...

Аналіз останніх досліджень і публікацій. ...

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. ... (обов'язково!!!!)

Мета статті. Головною метою цієї роботи є ...

Виклад основного матеріалу. ...

Висновки і пропозиції. ...

Список використаних джерел

1. Дерій Ж. В. Роль домашніх господарств у циркулярній економіці / Ж. В. Дерій // Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал. – 2017. – № 3. – С. 39–45.
2. Маляренко Т. А. Економічна безпека : навчально-методичний посібник / Т. А. Маляренко. – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – 129 с.
3. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво : монографія / Н. Мікула. – Львів : ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
4. Науменко С. В. Розвиток транскордонного співробітництва в системі забезпечення економічної безпеки України : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 21.04.01 «Економічна безпека держави» / С. В. Науменко ; Національний інститут стратегічних досліджень. – К., 2007. – 21 с.
5. Про транскордонне співробітництво [Електронний ресурс] : Закон України від 24 червня 2004 року № 1861-IV. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.

6. Пухтаєвич Г. О. Аналіз національної економіки / Г. О. Пухтаєвич. – К. : КНЕУ, 2005. 254 с.
7. Реутов В. Є. Транскордонне співробітництво регіонів України: теоретико-практичні аспекти розвитку [Електронний ресурс] / В. Є. Реутов // Ефективна економіка. 2011. № 12. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=912>.
8. Старостенко Г. Г. Національна економіка : навчальний посібник / Г. Г. Старостенко, С. В. Онишко, Т. В. Поснова. – К. : Ліра-К, 2011. – 432 с.
9. Чучка І. М. Транскордонне співробітництво в контексті економічної безпеки України / І. М. Чучка, Р. І. Молдавчук // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9 (111). – С. 92–98.

References

1. Derii, Zh.V. (2017). Rol domashnikh gospodarstv u tsyrkuliarnii ekonomitsi [Households role in the circular economy]. Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economic and management, (3), 39–45.
2. Maliarenko, T.A. (2009). Ekonomichna bezpeka [Economic security]. DonDUU.
3. Mikula, N. (2004). Mizhterytorialne ta transkordonne spivrobitnytstvo [Inter-territorial and cross-border cooperation]. IRD NAN Ukraine.
4. Naumenko, S. V. (2007). Rozvytok transkordonnoho spivrobitnytstva v systemi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Development of cross-border cooperation in the system of providing the economic security of Ukraine] [Abstract PhD dissertation, National Institute for Strategic Studies].
5. Pro transkordonne spivrobitnytstvo [On Cross-Border Cooperation], Law № 1861–IV (June 24, 2004). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
6. Pukhtaievych, H.O. (2005). Analiz natsionalnoi ekonomiky [Analysis of the national economy]. Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman.
7. Reutov, V.Ye. (2011). Transkordonne spivrobitnytstvo rehioniv Ukrainy: teoretyko-praktychni aspekty rozvytku [Cross-border cooperation of the regions of Ukraine: theoretical and practical aspects of the development]. Efektyvna ekonomika – Effective economy, 4, 55–66. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=912>.
8. Starostenko, H.H., Onyshko, S.V., & Posnova, T.V. (2011). Natsionalna ekonomika [National economy]. Lira-K.
9. Chuchka, I.M., & Moldavchuk, R.I. (2010). Transkordonne spivrobitnytstvo v konteksti ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Cross-border cooperation in the context of economic security of Ukraine]. Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of economics, 9(111), 92–98.

Отримано 10.09.2021

UDC 332.12

Maksym Dubyna

Doctor of Economics, Associate Professor
Head of Department of Finance, Banking and Insurance
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)
E-mail: maksim-32@ukr.net. **ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-5305-7815>
ResearcherID: [F-3291-2014](https://orcid.org/F-3291-2014)

ESSENCE AND COMPONENT COMPOSITION OF CROSS-BORDER ECONOMIC SECURITY

Credit by its nature is a classic economic category which has been already researched in considerable number of scientific works. However, multi aspects character of credit and credit relations in general, its constant transformation in society lead to increased interest concerning cognition of this definition by scientists, Credit relations , as well as money relations, as of today penetrate the whole society and its economic sphere. Actually, credit is one of the movable forces of the country's economic development. Importance of money-credit relations within economic system of the state and its further functioning stipulates increase of scientific interest of peculiarities arise study and credit development as an economic category. Objective of the article is defining types of credits, their systematization and classification by definite peculiarities. Within the article, main types of credits were analyzed, which can be defined as of today by analyzing of the peculiarities of credit relation functioning and development. Classification of all types of credits was implemented on account of the main peculiarities identification, to the number of which the following were related: under the order of provision, under creditor character, or by the character of the borrowers and by the terms depending on the crediting object, under percentage rate, by means of funds issue and by branch direction of credit, under risk level, by means of credit remuneration and credit payment, at presence of collateral. Combined, all defined peculiarities and relevant types of credit, shall create integrated system of credits classification, which at the present moment comprises the most known and distributed their types. As any other object, system of credits types is constantly in the process of its dynamic development. Transformation of the state's economic state, change of political configuration of the society development and other exogenous factors stipulate as well continuous change of credit system itself, search and creation of new mechanisms of credits submission by different types of credit institutions, etc. As it is presented by experience of credit market development of Ukraine, it is in continuous state of its dynamic development, and difficulties arise in development of some financial institutions is being changed by activation and rapid development of other credit institutions. Thus, system of credits types classification is constantly being added by new types of credits and relevant peculiarities, under which they can be studied and separated as a single group.

Keywords: credit; classification; bank; credit institution; credit company; financial intermediary; financial institution; borrower; creditor.

Fig.: 2. Table: 1. References: 8.

1800
знаків із
пробілами!!!

Додаток Б

Бланк для оформлення довідки про автора

ДОВІДКА ПРО АВТОРІВ

Дані про авторів	Українською мовою	Англійською мовою
Прізвище		
Ім'я		
По батькові		
Науковий ступінь		
Вчене звання		
Почесне звання		
Місце роботи		
Посада		
Назва статті		
Мова статті		
Обсяг статті		
Поштова адреса, на яку необхідно надсилати примірник збірника		
Наукові профілі	ORCID	
	ResearcherID	
	Scopus Author ID	
Контактна інформація	роб. тел.	
	дом. тел.	
	моб. тел.	
	e-mail	

Додаток В

**ЗГОДА
на обробку персональних даних**

Ми (Я), _____

(прізвище, ім'я та по батькові)

Автор (и) наукової статті « _____

_____».

(назва статті)

у журналі: «Науковий вісник Полісся» № _____ за 20 _____ р.

ознайомлені з:

– організацією збору, обліку, обробки та захисту персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»;

– законодавчим актом України щодо відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних».

З умовами та вартістю оплати за публікацію ознайомлений (на)

« _____ » _____ 2021 р.

(підпис)

(підпис)

(підпис)

Додаток Г

*Приклади оформлення транслітерованого
списку використаних джерел*

**Приклади оформлення бібліографічних посилань
у списку використаних джерел з APA (7th ed.)**

Книга

Не наводять у бібліографічному посиланні такі параметри:

- кількість сторінок;
- місто видання;
- номер ISBN.

Книга з автором (авторами)

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора (авторів). (Рік). *Назва книги*. Видавництво.

Приклади оформлення:

Кормишкін, Ю. А. (2018). *Бізнес-інфраструктура аграрного підприємництва*. МНАУ.

Врублевська, О. О., Катеруша, Г. П., & Гончарова, Л. Д. (2013). *Кліматологія. Екологія*.

Книга з автором (авторами) і редактором

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора (авторів). (Рік). *Назва книги* (Дані редактора, Ред.). Видавництво.

Приклади оформлення:

Вихованець, І. Р., & Городенська, К. Г. (2004). *Теоретична морфологія української мови* (І. Р. Вихованець, Ред.). Університетське видавництво «Пульсари».

Книга без автора (з редактором)

Базовий шаблон оформлення:

Дані редактора (редакторів) (Ред.). (Рік). *Назва книги*. Видавництво.

Приклади оформлення:

Роговий, Ю. А. (Ред.). (2014). *Енциклопедія українознавства*. Проспект-К.

Перекладена книга

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора (авторів). (Рік). *Назва книги* (Дані перекладача, Пер.). Видавництво. (Оригінал опубліковано рік опублікування оригіналу)

Приклади оформлення:

Мандзоні, А. (2009). *Заручені* (П. Соколовський, Пер.). Фоліо. (Оригінал опубліковано 1823 р.)

Перевидання книги

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора (авторів). (Рік). *Назва книги* (номер видання). Видавництво.

Приклади оформлення:

Лукашевич, В. М. (2007). *Глобалістика* (2-ге вид.). Новий Світ-2000.

Книга – частина багатотомного видання

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора (авторів). (Рік). *Назва книги* (Т. номер тому). Видавництво.

Приклади оформлення:

Комарницька, Т. К., & Комісаров, К. Ю. (2012). *Сучасна японська літературна мова* (Т. 2). Видавничий дім Дмитра Бураго.

Частина книги

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора (авторів). Назва частини книги. В Дані редактора, Ред., *Назва книги* (сторінки). Видавництво.

Приклади оформлення

Іваненко, О. М. (2016). Особливості міжнародного морського права. В О. Г. Артюх, Ред., *Міжнародне право* (с. 24–26). Правнича спілка.

Woll, B., & Adam, R. (2012). Sign language and the politics of deafness. In M. Martin-Jones, A. Blackledge, & A. Creese, Eds., *The Routledge Handbook of Multilingualism* (pp. 100–115). Routledge.

Сайт

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора (авторів). (Дата опублікування). *Назва матеріалу або сторінки*. Назва сайту. Адреса URL

Зверніть увагу: якщо дані автора та назва сайту збігаються, у позатекстовому посиланні наводять лише дані автора.

Якщо на сайті не зазначений автор матеріалу, оформлювати посилання слід за таким шаблоном:

Назва матеріалу або сторінки. (Дата опублікування). Назва сайту. Взято дата звернення з Адреса URL

Приклади оформлення

Kyiv Dictionary. (2020, 10 березня). «Міккі Маус» чи «Мікі Маус»? <https://www.kyivdictionary.com/uk/grammar/uk/consulenza-linguistica/vypusk3/mickey-mouse/>.

Ben Khemis, S. (2020, June 1). Is Deno the Node.JS killer? Medium. <https://medium.com/javascript-in-plain-english/is-deno-the-nodejs-killer-5fdf903191f7>.

Наукова робота. (б. д.). Бердянський державний педагогічний університет. Взято 11 червня 2020 р. з <http://bdpu.org/naukova-robota/>.

Стаття в журналі

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора (авторів). (Рік). Назва статті. *Назва журналу, номер тому* (номер випуску), с. сторінки. Адреса DOI або URL.

Зверніть увагу: номер тому й номер випуску наводять без пропуску між ними.

Приклади оформлення

Повх, В. Л., Черешнюк, І. Л., Ходаківський, О. А., & Ходаківський, М. А. (2016). Аналіз впливу деяких модуляторів активності NMDA-рецепторів: мемантину, амантадину або магнію сульфату та адемолу на коливання внутрішньоочного тиску в нормі, за умов гострої модельної офтальмогіпертензії та конузійної травми зорового аналізатора. *Вісник Вінницького національного медичного університету*, 20(2), с. 352–357.

Харченко, С. В. (2019). Мовне оформлення реєстрів зелених насаджень (цінних рослин) парків і скверів як різновиду довідкових видань. *Міжнародний філологічний часопис*, 10(3), с. 52–60. <https://doi.org/10.31548/philolog2019.03.052>.

Стародубцев, А. А., & Стебелев, А. М. (2019). Теоретико-правовий аналіз етичних засад адвокатської діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*, (28), с. 90–96. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2019-28-11>.

Стаття в газеті

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора (авторів). (Рік, дата випуску). Назва статті. Назва газети, (номер випуску), сторінки.

Приклади оформлення

Мороз, В. (2017, 21 лютого). Закрите небо, або чому в Україні не розвивається ринок авіаперевезень. *Юридична газета*, (8), 18–19.

Чорний, А., & Бурнацький, М. (2016, 11 березня). До роковин смерті Тарас Шевченка. *Канівська газета*, (16), 2.

Матеріали конференцій (тези)

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора (авторів). (Рік). Назва доповіді. В Дані редактора (Ред.), *Назва збірника конференції* (сторінки). Видавництво. Адреса URL.

Приклади оформлення

Кіндзибала, О. С. (2018). Сучасний стан дослідження корейської міфології, її мовне відображення. *Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (с. 103–107). Класичний приватний університет.

Мартинюк, Д. (2020). Вихід біетанолу з урожаю зерна сортів пшениці озимої залежно від видів, норм і строків застосування азотних добрив. В П. Ясній, Б. Андрушків, О. Ляшук, І. Стадник, А. Довгань, А. Криськов, В. Андрійчук, А. Лупенко, С. Лупенко, І. Луців, М. Михайлишин, М. Пилипець, В. Ніконенко, Р. Рогатинський, П. Стухляк, М. Паламар, Н. Кирич, М. Підгурський, М. Приймак, М. Петрик, Ред., *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання: матеріали міжнародної студентської науково-практичної конференції* (с. 67–68). Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя. http://tntu.edu.ua/storage/pages/00000808/zbirnyk_2020.pdf.

Дисертація

Опублікована дисертація або дипломна робота

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора. (Рік). *Назва роботи* [Тип роботи, Університет]. База даних. Адреса URL.

Зверніть увагу: для параметра «Тип роботи» слід зазначити назву типу й ступінь (наприклад, «Doctoral Dissertation», «Master's Thesis»; для українських дисертацій слід наводити скорочено ступінь і галузь наук (наприклад, «Дис. канд. фіз.-мат. наук»).

Неопублікована дисертація або дипломна робота

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора. (Рік). *Назва роботи* [Неопублікована тип роботи]. Університет. База даних. Адреса URL.

Приклади оформлення

Опублікована дисертація або дипломна робота

Місячна, Н. М. (2019). *Соціально-психологічні чинники готовності безробітних до зміни професії та перенавчання* [Дис. канд. психол. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка].

Назаренко, К. Г. (2016). *Циклічні амідини, енаміни та похідні 2-хлор-1,4-бензотіазин-3-ону в синтезі поліядерних гетероциклічних систем і ω-гетероарилалкіламінів* [Дис. д-ра хім. наук, Інститут органічної хімії Національної академії наук України].

Moss, C. L. (2015). *Expanded Internet Art and the Informational Milieu* [PhD dissertation, New York University]. ProQuest. <https://pqdtopen.proquest.com/doc/1753118023.html?FMT=AI>.

Неопублікована дисертація або дипломна робота

Lowly, J. (2018). *Hibernation of Mammals in Botanical Gardens* [Unpublished doctoral thesis]. University of Missouri.

Автореферат

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора. (Рік). *Назва роботи* [Автореф. тип роботи, Університет]. База даних. Адреса URL.

Зверніть увагу: в параметрі «тип роботи», якщо йдеться про український автореферат, слід зазначити скорочено ступінь і галузь знань.

Приклади оформлення

Заїнчківська, І. П. (2020). *Етнорелігійні виміри творчої спадщини І. Огієнка* [Автореф. дис. канд. філос. наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова].

Зварич, І. Я. (2020). *Парадигма глобальної інклюзивної циркулярної економіки* [Автореф. дис. д-ра екон. наук, Тернопільський національний економічний університет]. <https://www.tneu.edu.ua/index.php?do=download&id=8737>.

Стандарт

Базовий шаблон оформлення:

Організація, що розробила стандарт. (Рік). *Назва стандарту* (Код і номер стандарту). Видавництво (організація, що видала стандарт).

Зверніть увагу: якщо назва організації, що видала стандарт, та видавництва, у якому відповідний стандарт надруковано, збігаються, в бібліографічному записі назви видавництва не наводять.

Приклади оформлення

НВФ «Інпроект». (2013). *Настанова щодо визначення загальновиробничих і адміністративних витрат та прибутку у вартості будівництва* (ДСТУ-Н Б Д.1.1-3:2013). Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

International Organization for Standardization. (2013). *Information technology — Security techniques — Information security management systems — Requirements* (ISO/IEC 27001:2013).

Закон (акт)

Базовий шаблон оформлення з урахування вимог «The Bluebook»:

Назва акта, тип акта № номер акта (Рік) (Країна або юрисдикція). Реквізити джерела, в якому опубліковано акт.

Приклади оформлення

Про відпустки, Закон України № 504/96-ВР (2020) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою підвищення спроможності системи охорони здоров'я України протидіяти поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), Закон України № 587-ІХ (2020) (Україна). *Відомості Верховної Ради України*, (22), с. 19.

Патент

Базовий шаблон оформлення:

Дані автора (авторів). (Рік). Назва патенту (Країна патент № номер патенту). Орган, що видав патент.

Приклади оформлення

Васильєв, О. М., Поважний, В. А., & Хан, В. Є.-І. (2018). Адсорбент для видалення цезію з води (Український патент № 122396). Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

Осипенко, В. І., Некоз, О. І., Хандюк, М. В., & Батраченко, О. В. (2015). Вузол екструдера для нагрівання сировини (Український патент № 116022). Державна служба інтелектуальної власності України. <http://uapatents.com/5-101661-vuzol-ekstrudera-dlya-nagrivannya-sirovini.html>

Примітки:

1. Не наводять у бібліографічному посиланні таких параметрів:
 - загальну кількість сторінок;
 - місто видання;
 - номер ISBN.
2. Назви книг, журналів зазначаються без скорочень.
3. Назви книги, статті, журналу, газети тощо повинні бути надані (крім транслітерації) у перекладі англійською мовою.

Звертаємо Вашу увагу!
Комп'ютерний переклад анотації та ключових слів англійською мовою категорично заборонено!!!

Наукове видання

Науковий вісник Полісся

Науковий економічний журнал

№ 1(22)

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів.

Редколегія не завжди поділяє погляди авторів статей.

За достовірність викладених фактів
та коректний переклад статей іншими мовами відповідальність несе автор.

Відповідальний редактор	В. Г. Маргасова
Технічний редактор	Н. В. Мороз
Комп'ютерна верстка	Н. В. Мороз, І. М. Мекшун
Дизайн обкладинки	І. М. Мекшун
Технічні редактори з питань комп'ютерного забезпечення	І. М. Мекшун
Мовне редагування	О. В. Друпп
Друкар	К. П. Гузь

Підписано до друку 29.09.2021.
Формат 60х84/8.
Умов. друк. арк. 21,36.
Тираж 100 пр. Зам. № 49/21

Редакційно-видавничий відділ
Національний університет «Чернігівська політехніка»
14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої
продукції серія ДК No 7128 від 18.08.2020 р.

Scientific publication

Scientific bulletin of Polissia

Scientific journal on Economics

№ 1(22)

Pressed in an author's edition from the authors' original layouts.

Editorial Board is not always agreed with the authors' views.
An author is responsible for the given facts' authenticity.

Responsible Editor	V. H. Marhasova
Technical editor	N. V. Moroz
Computer typing	N. V. Moroz, I. M. Mekshun
Cover design	I. M. Mekshun
Technical editor and Computer Support	I. M. Mekshun
Language editing	O. V. Drupp
Printing	K. P. Huz

Signed to the press 29.09.2021.
Format 60x84/8.
Edition of 100 copies.

PUBLIC

Editorial and publishing department of
Chernihiv Politechnic National University
14035, Chernihiv, Shevchenka Str., 95

State Registration Certificate of Printing Mass Medium
Series DK No7128 from 18.08.2020